

INSTITUTET
FÖR RÄTTSVETENSKAPLIG FORSKNING
[LXXII]

NILS BÖRJE LIHNÉ

BETALNINGS-
FÖRELÄGGANDE

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

E-boken är publicerad av Juridiska fakulteten vid Lunds universitet 2025

eISBN: 9789198892024

ISBN: 9117372216 (originalutgåva i tryck)

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.287>

Denna text är licensierad under CC BY-NC 4.0, Erkännande.

(Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>).

Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men ej användas i kommersiella syften. Verkets upphovsperson måste anges.

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

INSTITUTET
FÖR RÄTTSVETENSKAPLIG FORSKNING
[LXXII]

BETALNINGS- FÖRELÄGGANDE

AV
NILS BÖRJE LIHNÉ

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG
STOCKHOLM

ISBN 91-1-737221-6
© P. A. Norstedt & Söners Förlag 1973
Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner
Stockholm 1973 737670

Till min Hustru

FÖRORD

I avhandlingen Lagsökning tangerade jag i olika sammanhang rättsinstitutet betalningsföreläggande. Det har synts mig naturligt att ägna denna andra form av summarisk betalningsprocess ytterligare uppmärksamhet. Planer på omvandling av betalningsprocessen är långt framskridna. Det är min förhoppning att mitt arbete likväl skall kunna i någon mån tjäna rättstillämpningen.

Oförutsedda svårigheter har mött under arbetet, försenat detsamma och till och med hotat dess färdigställande. En förståelsefull inställning hos många till min strävan att söka nå klarhet i olika frågor på detta relativt föga utforskade rättsområde har emellertid styrkt mig i föresatsen att genomföra uppgiften. Min förhoppning är att verket ej skall vara alltför mycket präglad av de antydda svårigheterna.

Hovrättspresidenten Björn Kjellin, vilken med synnerligt intresse följt mitt rättsvetenskapliga arbete, har lämnat sin medverkan till att jag erhöll den ledighet från min hovrättsrådstjänst, som var nödvändig för att verket skulle kunna bringas till fullbordan.

Många andra personer har främjat arbetet. Det är mig angeläget att särskilt framhålla den mycket värdefulla hjälp, som lämnats av tingsdomaren Bo-Göran Stenström. Denne har granskat manuskriptet, diskuterat dess innehåll med mig samt framfört synpunkter av största värde. Angeläget är även att framhålla det bistånd, som lämnats av professorn Per Olof Bolding, bitr. professorn Carl Magnus Elwing, departementsrådet, numera hovrättslagmannen Sven Larsson, tingsdomaren Anders Berg, hovrättsassessorn Staffan Edling och tingsfiskalen Lars Samuelson. Med dessa har jag haft förmånen att diskutera olika frågor inom ämnesområdet. Samuelson har även haft vänligheten att vara mig behjälplig med korrekturläsning. Fru Iréne Berg har snabbt och säkert gjort utskriftsarbetet. Ett flertal andra personer, som ej kan uppräknas här, har lämnat råd och hjälp.

Till alla som sålunda bistått mig framför jag mitt varma tack.

För arbetet har jag åtnjutit värdefullt ekonomiskt stöd från Institutet för Rättsvetenskaplig forskning, Statens Råd för samhällsforskning, Magn. Bergvalls Stiftelse samt Juridiska Fakulteten i Lund. Härför uttalar jag mitt vördsamma tack.

Stenungsund i oktober 1973.

Nils Börje Lihné

INNEHÅLL

	FÖRKORTNINGAR	7
	INLEDNING	9
	AVDELNING I	
	ALLMÄN BAKGRUND	14
Kap. 1	HISTORIK	16
Kap. 2	UTLÄNDSK RÄTT	26
	1. Finland	26
	2. Norge och Danmark	27
	3. Förbundsrepubliken Tyskland	27
	4. Österrike	28
	5. Frankrike	29
	6. Luxemburg	29
	7. Italien	30
	8. Holland	30
	9. Belgien	31
	10. England	31
Kap. 3	FÖRFARANDET I STORA DRAG	33
Kap. 4	LL I FÖRHÅLLANDE TILL RB. — DEN FORTSÄTTA UNDERSÖKNINGEN	36
	AVDELNING II	
	FÖRFARANDETS FÖRUTSÄTTNINGAR	39
	INLEDNING. DE MATERIELLA FÖRUTSÄTTNINGARNA	40
Kap. 5	KRAVET PÅ FORDRINGEN	43
Kap. 6	FORDRINGEN SKALL EJ GRUNDA SIG PÅ SKRIFTLIGT FORDRINGSBEVIS	49
Kap. 7	FORDRINGEN SKALL ICKE AVSE SKADESTÅND	66
Kap. 8	GÄLLER I ÖVRIGT MATERIELLA FÖRUTSÄTTNINGAR?	95
	1. Skall fordringen vara förfallen till betalning?	95
	2. Fordringen kan antagas vara preskriberad.	103
	3. Skall fordringen vara "rättsligt grundad"?	109
	4. Gäller andra förutsättningar?	116

	5. Utesluts betalningsföreläggande därav, att annan exekutionstitel utverkats för fordringen?	117
Kap. 9	BETALNINGSFÖRELÄGGANDE FÖR INKASSO-KOSTNADER	119
	1. Bakgrunden till lagstiftningen	119
	2. Lagstiftningen, närmast såvitt den rör betalningsföreläggande	130
Kap. 10	NÄRMARE OM DE FORMELLA FÖRUTSÄTTNINGARNA OCH OM DOMSTOLENS FORMELLA BEHANDLING	137
	A. DE FORMELLA FÖRUTSÄTTNINGARNA	137
	1. Ansökan	137
	2. Ansökningens innehåll	139
	Allmänt	139
	Närmare om kravet på innehåll enligt LL 19 §§..	140
	Angående parterna, s. 140. — Angående saken, s. 141. — Skall borgenären ange grunden för ej blott fordringens belopp utan också räntan, när sådan fordras?, s. 142 — Kravet på tydligt och fullständigt angivande av grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst, s. 149. — Angående "yrkande", s. 156. — Angående behörig domstol, s. 157.	
	3. Ansökningen åtföljande handlingar	158
	4. Ej mera än en gäldenär	159
	B. DOMSTOLENS FORMELLA BEHANDLING	161
	1. Registrering och aktbildning m. m.	161
	2. Ansökningsavgift	163
	3. Allmän rättshjälp	163
	4. Några spörsmål vid muntlig ansökan	164
	AVDELNING III	
	DEN PROCESSUELLA GÅNGEN	167
	INLEDNING	169
Kap. 11	FÖRFARANDETS FÖRSTA SKEDE	170
	1. Ansökningens rättsliga betydelse	170
	2. Rättens inledande prövning	171
	3. Avvisningsregeln	172
	4. Avvisningsregelns räckvidd	175
	5. Frågan om komplettering, när avvisningsregeln är tillämplig	180
	6. Några statistiska uppgifter om komplettering och avvisning	187

	7. <i>Avvisningsbeslutet</i>	188
Kap. 12	RÄTTSMEDEL MOT AVVISNINGSBESLUT SAMT HOVRÄTTSBEHANDLINGEN	192
	1. <i>Rättsmedel</i>	192
	2. <i>URs åtgärder vid fullföljd</i>	192
	3. <i>Hovrättsbehandlingen. Allmänt</i>	193
	4. <i>Parter i HovRn</i>	193
	5. <i>Kommunicering</i>	193
	6. <i>Prövningsbefogenhet i avvisningsmål</i>	199
	7. <i>Klagandens yrkanden</i>	204
	8. <i>Kostnadsfrågor</i>	206
	9. <i>HovRs beslutsformuleringar</i>	209
	10. <i>Fullföljdsbegränsning</i>	209
Kap. 13.	FÖRFARANDETS ANDRA SKEDE	213
	1. <i>Innebörden av upptagande</i>	213
	2. <i>Åtgärder vid upptagande. Allmänt</i>	215
	3. <i>Åtgärder för att bereda gäldenären tillfälle att yttra sig över ansökningen</i>	216
	4. <i>Åtgärder för kostnadsbestämning</i>	218
	5. <i>Delgivning med gäldenären</i>	230
	6. <i>Gäldenärens möjligheter</i>	232
Kap. 14	FÖRFARANDETS TREDJE SKEDE	235
	A. GÄLDENÄREN HAR VARIT PASSIV	235
	1. <i>Vilka handlingsmöjligheter har rätten? Allmänt.</i> ..	235
	2. <i>För sent inkommet svar å ansökan</i>	237
	3. <i>Slutbevis</i>	238
	4. <i>Reaktion mot slutbevis</i>	241
	Gäldenärens möjlighet, s. 241. — Borgenärens möjlighet att reagera mot kostnadsbeslut, s. 248.	
	5. <i>Slutbevisets rättsliga betydelse</i>	250
	Allmänt, s. 250. — Slutbeviset som exekutionstitel, s. 251. — Slutbeviset som rättegångshinder, s. 251. — Prejudiciell betydelse av slutbevis, s. 254.	
	B. GÄLDENÄREN HAR VARIT AKTIV	254
	1. <i>Allmänt om bestridande</i>	254
	2. <i>Skriftlighetskravet</i>	254
	3. <i>Bestridande genom telegram</i>	255
	4. <i>Behörighet för part och ställföreträdare</i>	256
	5. <i>Bestridande genom ombud</i>	256
	6. <i>Bestridandes utformning</i>	258
	7. <i>Otydligt svar</i>	258
	8. <i>Ej talan mot bedömning av svar</i>	259

	9. <i>Partiellt bestridande</i>	260
	10. <i>Bestridandets rättsliga betydelse</i>	263
	11. <i>Svar med annat innehåll än bestridande</i>	266
	12. <i>Svar innehåller bestridande jämte invändning om hinder</i>	269
	13. <i>Gäldenären yrkar ersättning för kostnader</i>	271
Kap. 15	FÖRFARANDETS FJÄRDE SKEDE	274
	1. <i>Borgenären underrättas om bestridande</i>	274
	2. <i>Borgenärens möjlighet att påyrka hänskjutande till rättegång</i>	275
	3. <i>Gäldenären har yrkat kostnad</i>	276
	4. <i>Borgenärens övriga möjligheter</i>	277
	5. <i>Bestridande har skett eller yrkande har framställts vid sammanträde</i>	277
Kap. 16	FÖRFARANDETS FEMTE SKEDE	281
	A. Borgenären har varit passiv	281
	B. Borgenären har varit aktiv	283
	1. <i>Yrkande om hänskjutande till rättegång</i>	283
	2. <i>Yrkande om annat än hänskjutande</i>	288
	3. <i>Borgenären återkallar sin ansökan eller meddelar att uppgörelse träffats</i>	289
	AVDELNING IV	
	SÄRSKILDA REGLER. AVSLUTNING	295
Kap. 17.	DE SÄRSKILDA LAGARNA OM BETALNINGSFÖ- RELÄGGANDE	297
	1947 ÅRS LAG	297
	1970 ÅRS LAG	307
Kap. 18	AVSLUTNING	310
	NÅGRA SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER. — REFORMFÖRSLAG	310
	RÄTTSFALLSREGISTER	315
	KÄLLOR OCH LITTERATUR	320
	SAKREGISTER	326

FÖRKORTNINGAR

AD	Arbetsdomstolen
AK	Riksdagens andra kammare
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BrB	Brottsbalken
CheckL	Checklagen den 13 maj 1932 (nr 131)
DelgK	Delgivningskungörelsen den 29 juni 1970 (nr 467)
DelgL	Delgivningslagen den 29 juni 1970 (nr 428)
ExpK	KK den 29 oktober 1964 (nr 618) om expeditionsavgift m. m. (expeditionskungörelsen)
FK	Riksdagens första kammare
FUL	Nya Lagberedningens förslag till utsökningslag 1876
GB	Giftermålsbalken
GötaH	Göta hovrätt (förkortningen använd när rättsfall anges)
GötaHovR	Göta hovrätt
HB	Handelsbalken
HD	Högsta domstolen
HL	Lagen den 26 april 1907 (nr 18) om handräckning för fordrans utfående
HovR	Hovrätt
HR	Häradsrätt
JB	Jordabalken
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
JO årtal	Justitieombudsmannens ämbetsberättelse för angivet år
JustR	Justitieråd
KB	Konungens befallningshavande
KK	Kungl. kungörelse
KL	Konkurslagen
KöpL	Lagen den 20 juni 1905 (nr 38) om köp och byte av lös egendom
LAD	Lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol
LB	Lagberedningen
LL	Lagen den 20 december 1946 (nr 808) om lagsökning och betal- ningsföreläggande (Lagsökningslag)
LL 1937	Lagen den 18 juni 1937 (nr 451) om lagsökning och handräck- ning för fordran
LR	Lagrådet
LU	Riksdagens lagutskott
L ¹ U	Riksdagens första lagutskott
L ² U	Riksdagens andra lagutskott

NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd. I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv, avd. II
NLB	Nya lagberedningen
NNH	Hovrätten för Nedre Norrland (förkortningen använd när rättsfall anges)
NNHovR	Hovrätten för Nedre Norrland
PLB	Processlagberedningen
Prop.	Proposition
ProtK	Protokollskungörelsen den 10 december 1971 (nr 1066) för de allmänna domstolarna
R årtal	Regeringsrättens årsbok för angivet år
RB	Rättegångsbalken
RP	Lagen den 20 december 1946 (nr 804) om införande av nya rättegångsbalken
RR	Rådhusrätt
Rskr	Riksdagens skrivelse
SFS	Svensk författningssamling
SkbrL	Lagen den 27 mars 1936 (nr 81) om skuldebrev
SkH	Hovrätten över Skåne och Blekinge (förkortningen använd när rättsfall anges)
SkHovRn	Hovrätten över Skåne och Blekinge
SOU	Statens offentliga utredningar
SveaH	Svea hovrätt (förkortningen använd när rättsfall anges)
SveaHovR	Svea hovrätt
SvJT	Svensk Juristtidning
SvJT rf	Svensk Juristtidning rättsfallsavdelning
TfR	Tidsskrift för rettsvitenskap
TInstr	Tingsrättsinstruktionen den 24 april 1970 (nr 108)
TR	Tingsrätt
TSA	Tidsskrift för Sveriges Advokatsamfund
UL	Utsökningslagen
UM	Utmättningsman
UR	Underrätt
VSH	Hovrätten för Västra Sverige (förkortningen använd när rättsfall anges)
VSHovR	Hovrätten för Västra Sverige
VxL	Växellagen den 13 maj 1932 (nr 130)
ZPO	Zivilprozessordnung
ÄRB	Rättegångsbalken i 1734 års lag
Ärendel	Lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden
Öex	Överexekutor
ÖNH	Hovrätten för Övre Norrland (förkortningen använd när rättsfall anges)
ÖNHovR	Hovrätten för Övre Norrland
ÖÅ	Överståthållarämbetet

INLEDNING

I början av detta århundrade tillskapades, efter förebild från i första hand tysk rätt, den form av summarisk betalningsprocess, som ursprungligen gick under namnet handräckning för fordrans utfående. Förfarandet reglerades i särskild lag, lagen den 26 april 1907 om handräckning för fordrans utfående (HL), och kompletterade såsom summarisk betalningsprocess lagsökningsförfarandet, vilket då reglerades i UL 2 kap. Båda förfarandena handhades av exekutiv myndighet. Insikt om att processarterna i fråga i högre grad var av judiciell än exekutiv art ledde till att förfarandena genom lagen den 18 juni 1937 om lagsökning och handräckning för fordran (LL 1937) överflyttades till de allmänna domstolarna, där handläggningen lades på en befattningshavare i egenskap av lagsökningsdomare. LL 1937 reglerade fortsättningsvis båda förfarandena. Dessas anpassning till rättegångsförfarandet enligt RB var den främsta anledningen till den nu gällande lagen i ämnet. Handräckningsförfarandet erhöll däri namnet betalningsföreläggande. Genom lagsökningslagen — lagen den 20 december 1946 om lagsökning och betalningsföreläggande, i detta arbete förkortad LL — överfördes förfarandena från lagsökningsdomare till underrätt.

Förfarandena har stor frekvens i rättslivet. Enligt senaste tillgängliga rättsstatistik¹ handlades 1971 slutligt vid rikets domstolar 208 084 mål om lagsökning och betalningsföreläggande. Av dessa var 154 994 mål om betalningsföreläggande. Förfarandets frekvens har ökat starkt under de senaste decennierna. Till belysning härav må nämnas, att sammanlagda antalet mål om lagsökning och betalningsföreläggande år 1958 var 145 517. Därav var ungefär tre fjärdedelar mål om betalningsföreläggande.

Förfarandets stora och starkt ökande frekvens i rättslivet torde i förning främst med det förhållandet, att rättsinstitutet hittills ägnats ett förhållandevis ringa rättsvetenskapligt intresse, utgöra tillräcklig anledning till en närmare behandling av detsamma. Härtill kommer, liksom beträffande lagsökning, att avgöranden från HD, ägnade att belysa

¹ Uppgifterna lämnade från Statistiska Centralbyrån. Se även SOU 1972: 79 s. 132.

processformen i fråga, är ytterst fåtaliga till följd av gällande fullföljdsbegränsningar.

Föremålet för denna undersökning är således rättsinstitutet betalningsföreläggande.

I LL används ordet "betalningsföreläggande" ej helt entydigt. När i LL 18 § stadgas, att borgenären äger *utverka betalningsföreläggande* för utfående av penningfordran, torde "betalningsföreläggande" syfta på den exekutionstitel, vilken borgenär erhåller, om gäldenären underlåter att efter föreläggande enligt LL 22 § bestrida ansökningen.² En annan benämning på exekutionstiteln, vilken enligt LL 25 § skall innehålla dels föreläggandet enligt LL 22 § och dels bevis att ansökningen lämnats obestridd, är *slutbevis*. Denna benämning begagnas ej i LL. Den har, som Welamson uttrycker det,³ präglats "i det juridiska vardagsspråket". Benämningen förekommer på det av justitiedepartementet utgivna och i Dv-serien ingående formuläret för bevis enligt LL 25 §. Ordet "betalningsföreläggande" används även i LLs rubrik och i rubriken till det avsnitt däri, som innehåller de för förfarandet i fråga särskilda bestämmelserna. Där används ordet ej i betydelsen slutbevis. Under rubriken "Om betalningsföreläggande" ryms nämligen även bestämmelser för det fortsatta förfarande som följer, när ansökningen icke, som borgenären åsyftat, resulterat i slutbevis. Sålunda ges bestämmelser även för fall då gäldenären bestrider ansökningen, och angående förfarandets övergång till icke summarisk process. Vidare förekommer ordet betalningsföreläggande i förbindelsen "mål om betalningsföreläggande", så t. ex. i LL 30 §.

I föreliggande arbete behandlas hela det i LL reglerade rättsinstitutet, benämnt betalningsföreläggande.

När ordet "betalningsföreläggande" används i arbetet ger sammanhanget mestadels vid handen vad som åsyftas. Sålunda förstås med "ansökan om betalningsföreläggande" en ansökan som går ut på att rätten skall meddela föreläggande enligt LL 22 § samt utfärda slutbevis, om ansökningen ej bestrids. "Mål om betalningsföreläggande" torde ej ge anledning till missförstånd. En närmare precisering av uttrycket betalningsföreläggande, när detta begagnas i arbetet, torde därför knappast fordras. "Betalningsföreläggande" begagnas *icke* såsom benämning på

² Welamson, SOU 1963: 28 s. 114 not 13, menar däremot, att termen där avser föreläggandet enligt LL 22 §. Samma menar Ulveson, SOU 1963: 28 s. 100. Användningen av ordet i sådan betydelse förekommer även i t. ex. NJA 1971 s. 427. LB avser med termen betalningsföreläggande, i förslaget till utsökningsbalk, domstols bevis enligt LL att utmätning får äga rum, se 3 kap. 3 § 2 st., SOU 1973: 22 s. 16 och 149.

³ SOU 1963: 28 s. 114 not 13.

något av rätten meddelat *föreläggande*; föreläggande, som rätten meddelar med stöd av LL 22 §, benämns "föreläggande enligt LL 22 §". Benämningen "slutbevis" begagnas i arbetet i den betydelse termen i fråga har i det juridiska vardagsspråket, sålunda såsom benämning på exekutionstiteln.

Inom ramen för den angivna ämnesbehandlingen skall förfarandet i dess olika skeden underkastas granskning. Olika angreppsvinklar är härvid i och för sig tänkbara. Förhållandet mellan förfarandets avsedda funktion och dess faktiska betydelse i rättslivet kan sålunda tänkas såsom det tema, vilket närmare bestämmer undersökningens inriktning. En dylik undersökning skulle få en närmast rättssociologisk prägel. Nära till hands skulle vara att till en dylik undersökning knyta frågeställningar, som främst är att betrakta som rättspolitiska. Reglerna i LL och dessas plats i rättsregelsystemet gör dem även väl ägnade som underlag för en undersökning närmast inriktad på problem inom den allmänna rättsläran. Reglerna kan belysa doktrinhistoriska problem eller tjäna som objekt för en rent rättshistorisk undersökning. De kan också, ehuru hänförliga till specialprocessrättens domäner, tjäna till belysning av allmänprocessuella frågeställningar. Angelägnast synes det mig emellertid att behandla institutet ur den specialprocessrättsliga synvinkeln, att granska de därför gällande reglerna såsom regler för en speciell processart och att till behandling upptaga främst sådana processuella frågor, som denna reglernas funktion föranleder. Den föreliggande undersökningen har därför sådan inriktning som nu senast nämnts. Härvid är det institutets praktiskt juridiska uppgift som med hänsyn till förfarandets stora frekvens i rättslivet bestämmer behandlingsmetod. I framställningen, vilken härvidlag följer samma uppläggning som i min undersökning av lagsökningsförfarandet, har jag sålunda ansett det av värde att betrakta rättsreglerna företrädesvis ur den tillämpande myndighetens, domstolens, synvinkel och att undersöka de olika skeden, i vilka förfarandet ur domstolens handläggningsaspekt sönderfaller, efter hand som de inträder för domstolen.

En naturlig utgångspunkt för en sådan behandling är reglerna om förfarandets förutsättningar. En undersökning av dessa synes desto mer angelägen som huvuddelen av publicerade och opublicerade hovrättsavgöranden berör därmed sammanhängande frågor.

Undersökningen är i enlighet härmed — efter en inledande avdelning — disponerad på två huvudavdelningar, behandlande den ena förfarandets förutsättningar och den andra den processuella gången. Därefter följer en avslutande del.

Undersökningen görs på grundval av företrädesvis lag, lagförarbeten, den sparsamma litteraturen i ämnet samt praxis, sådan den kommit till

uttryck främst i hovrätternas avgöranden. Därtill beaktas i viss utsträckning underrättspraxis, även i den mån sådan ej framgår av behandlade fall från hovrätterna. Underrättspraxis är dock svårfångad beroende på bestämmelserna om aktbildning. Som följd av dessa kommer akten i mål, vari slutbevis utfärdats, i allmänhet ej att innehålla mer än delgivningsbevis. Till ersättning för skriftligt material belysande underrättspraxis har i någon omfattning intervjumetoden anlitats. I undersökningen har jag med sålunda utnyttjat material som underlag sökt belysa *rättsläget* och *tillämpningen* beträffande förevarande institut. Härvid har självfallet någon fullständighet ej kunnat ernås; mångfalden förekommande frågor utgör en effektiv barriär mot förverkligandet av en alltför långt gående strävan härvidlag.^{3a}

Beträffande rättsfallsmaterialet är det i första hand de i SvJT redovisade avgörandena som tilldragit sig uppmärksamhet. Opublicerade hovrättsavgöranden från flertalet hovrätter har emellertid även tillgodogjorts. Avgörandena är redovisade i slutet av boken. Där är de opublicerade avgörandena angivna med förkortningar för hovrätt jämte nummer. Samma förkortning begagnas i arbetet, när opublicerade fall nämns.

I avhandlingen Lagsökning tog jag upp några frågor om återopande och bevisning och jag pläderade för begreppen återopstväng och bevisväng.⁴ Termerna har kritiserats.⁵ Jag vilhåller emellertid min ståndpunkt, särskilt som min framställning inte blivit helt riktigt uppfattad.⁶

I fråga om notapparaten har jag ej följt den oantastliga linjen att begagna densamma uteslutande för källhänvisningar och liknande. Även parentetiska upplysningar och reflexioner, ja till och med referat av perifer men dock ej betydelselösa rättsfall, försvarar enligt min mening sin plats bland noterna. Därför har även sådant material medtagits där.

När äldre uttalanden återgivits i citat, har stavningen moderniserats.

Beträffande dispositionen av den närmast följande avdelningen må framhållas: Först lämnas i kapitel 1 en historisk översikt med tonvikt lagd på skeendet före HLs tillkomst. Därefter redogörs i kapitel 2 kort-

^{3a} I LBs förslag till utsökningsbalk, SOU 1973: 22, behandlas frågor rörande institutet betalningsföreläggande. Förslaget har framlagts först sedan detta arbete lämnats till tryckning. Det har därför ej kunnat beaktas på annat sätt än genom vissa tillägg i notapparaten.

⁴ Lihné, Lagsökning, ssk s. 62 ff, 215 f.

⁵ Ulla Jacobsson i SvJT 1968 s. 707 ff. Jfr Bolding, Specialprocess, 4 uppl. 1972 s. 36.

⁶ Sålunda har min framställning tyvärr ej förmått klagöra, att de valda termerna ej var avsedda som en speciell terminologi för lagsökningsförfarandet.

fattat för anordningar i några utländska rättssystem. I kapitel 3 lämnas en helt översiktlig redogörelse för det behandlade rättsinstitutet enligt gällande regler. Kapitel 4 upptar beskrivning av förhållandet mellan LL och RB, såvitt gäller reglerna om betalningsföreläggande. Där orienteras vidare om den i de följande avdelningarna redovisade undersökningen.

AVDELNING I
ALLMÄN BAKGRUND

Kap. 1

HISTORIK

I Sverige utbildades tidigt särskilda förfaranden i skuldfordringsmål.¹ Anknytning till skriftlig handling såsom fordringsbevis hade därvid betydelse för förfarandenas utgestaltung. Sålunda ställdes som villkor för tillgång till de äldre, ofta starkt exekutoriskt färgade förfaranden, som hade till syfte att bereda borgenären betalning snabbare och enklare än genom vanlig domstolsprocess, att påstådd fordran var grundad på skriftligt fordringsbevis. Detta krav på fordringsbevis såsom förutsättning för tillgång till förfarandena frånfölls emellertid efter hand genom utvecklingen i praxis. Den tillämpningen utbildade sig nämligen hos exekutionssätena, att även andra fordringsanspråk än de på skriftliga fordringsbevis grundade upptogs av KB, utställdes till kommunikation med gäldenären och fastställdes till betalning, om gäldenären uteblev med svar. Svarade ej gäldenären presumerades godkännande av kravet. När NLB på 1870-talet började sitt arbete på en reformering av utsökningsförfarandet, hade lagsökningen genom praxis utvecklats till en särskild processart för skuldfordringsmål i allmänhet, således även för krav, som ingalunda hade anknytning till skriftligt fordringsbevis.²

NLB fann sig böra återföra lagsökningsförfarandet från de avvägar, på vilka det sålunda ansågs ha kommit in.³ Lagsökningen borde enligt beredningen begränsas till allenast fordringar, som kunde styrkas med skriftliga bevis. NLBs förslag till lagsökningsbestämmelser utformades i enlighet med denna tanke.

NLB föreslog ej någon särskild anordning i syfte att bereda omedelbar exekution även för fordringar, som icke var grundade på skriftligt fordringsbevis. En ledamot av beredningen, assessorn Örbom,⁴ reserverade sig emellertid i detta häseende. Örbom menade, att utvecklingen genom praxis — innebärande bl. a. att KB till kommunikation med gäldenären upptog även fordringsanspråk, vilka ej grundades på

¹ Hänvisas må till Sjögren, Bidrag till den svenska exekutivprocessens historia, TfR 1901, s. 1 ff, Hassler, Utsökningslagen i Minnesskrift I, s. 341 ff, samt Hassler, Svensk civilprocessrätt, s. 432 ff, ävensom Lihné, Lagsökning, s. 19 ff.

² Lihné s. 24, FUL s. 71.

³ FUL s. 71 f.

⁴ FUL s. 207 ff.

skriftligt fordringsbevis, och vid gäldenärens underlåtenhet att svara fastställde sådana anspråk till betalning — framkallats av ett verkligt behov i samhället. Örbom föreslog ett särskilt förfarande — villkorligt betalningsföreläggande — användbart för mindre fordringar av angiven art. Han framhöll, att man i andra länder insett nödvändigheten av att bereda snabb exekution jämväl åt dessa fordringar. Särskilt framhöll han förhållandena i Tyskland, där lagstiftningen sedan länge godkänt anordningar i sådant syfte. Det av Örbom framlagda förslaget till villkorligt betalningsföreläggande⁵ var ock till väsentlig del utarbetat med det tyska Mahnverfahren som förebild.

Även under granskningen i HD av NLBs förslag till UL framfördes kritik i detta häseende. Sålunda framhöll fyra justitieråd, att de nya reglerna för lagsökning kom att leda till avskaffande av den hävdvunna praxis, som enligt vad nyss angivits hade utbildats vid sidan av gällande lag.⁶ Statsministern tillbakavisade emellertid dessa anmärkningar mot lagförslaget.⁷ Något erkännande av att det fanns behov i rättslivet av särskilt förfarande för de fordringar, vilka tidigare utan lagstöd beaktats i tillämpningen, kan svårligen utläsas ur statsministerns uttalande.

Under riksdagens utskottsbehandling av förslaget till UL framfördes reservationsvis⁸ ett förslag, som gick i en något annan riktning än NLBs förslag. Såväl för fordringar, som var grundade på skriftligt fordringsbevis, som för vissa på sådant bevis ej grundade fordringar, nämligen fordringar enligt räkning över borgade varor eller verkställt arbete eller enligt protokoll över inrop av lös egendom vid offentlig auktion, skulle utmätning enligt förslaget få verkställas, om gäldenären icke, sedan han fått del av ansökningen, gjorde jäv mot fordringen. Det föreslogs sålunda en behandling av nyssnämnda fordringar närmast enligt modellen exekutorisk urkund, dock ej renodlat; det fanns invändningsmöjlighet, som emellertid skulle tillvaratagas hos verkställighetsmyndigheten.

Ett förslag som på ett annat sätt än det i utskottet reservationsvis framförda skulle kunna tillgodose borgenärer med fordringar, vilka icke var grundade på skriftligt fordringsbevis, framfördes vid den slutliga riksdagsbehandlingen. Förslaget gick ut på att öppna lagsökningsvägen för varje slag av förfallen fordran, sålunda ej blott de på skriftligt fordringsbevis grundade.

Intetdera förslaget vann dock erforderlig anslutning utan UL utfor-

⁵ FUL s. 213.

⁶ NJA II 1877 s. 11 f, JO 1900 s. 87 ff.

⁷ NJA II 1877 s. 12 f.

⁸ JO 1900 s. 89.

mades i dessa delar enligt NLBs förslag. Det uppställdes sålunda krav på skriftligt fordringsbevis som ovillkorlig betingelse för lagsökning. Lagstiftaren tog därmed avstånd från den praxis, som allmänt utbildat sig vid länsstyrelserna och som i viss utsträckning tillgodosett även borgenärer med fordringar utan samband med skriftligt fordringsbevis. Till ersättning för borgenärens härigenom försämrade ställning sökte lagstiftaren stärka kärandens ställning i rättegång vid domstol genom att stadga bötespåföljd för sådan förfallolös utevaro på svarandesidan, som vållade uppskov. Såsom medel att framtvunga inställelse hade anordningen dock icke tillräcklig effektivitet.⁹

Tanken på en behandling av vissa fordringar närmast enligt modellen exekutorisk urkund men med invändningsmöjlighet återkom i olika i riksdagen väckta motioner under decennierna närmast efter ULs ikraftträdande.

Sålunda föreslogs vid 1889¹⁰ och 1890¹¹ års riksdagar motionsvis sådana ändringar i UL, att i fråga om utmätning fordringar, som var till betalning förfallna och som grundade sig på skriftligt fordringsbevis, skulle likställas med fordringar, som enligt protokoll över offentlig auktion härledde sig från inrop av lös egendom och var till betalning förfallna. Beträffande sistnämnda fordringar meddelades i UL 55 § särskilda bestämmelser innebärande, att utmätning kunde ske, trots att betalningsskyldighet ej ålagts gäldenären, om gäldenären vid utmätningstillfället erkände skulden. Utmätningssmannen skulle dock taga skriftligt bevis om erkännandet innan utmätning verkställdes. Riksdagen avlog motionerna.

Likaså avlogs en 1897 väckt motion¹² som gick ut på att omedelbar handräckning skulle kunna sökas för utbekommande av förfallen fordran grundad på skriftligt fordringsbevis. Samma öde rönt en 1898¹³ väckt motion, som syftade till att för fordran grundad på klar och till betalning förfallen förbindelse utmätning skulle kunna ske utan att betalningsskyldighet förut blivit gäldenären ålagd — ett försök således att åter göra skuldförbindelsen till exekutorisk urkund.

Efter hand framträdde allt starkare behovet av ett särskilt förfarande ägnat att ge snabb exekution åt fordringar, vilka icke var grundade på skriftligt fordringsbevis.

I framställning till riksdagen¹⁴ år 1900 påvisade JO de olägenheter

⁹ NJA II 1914 s. 502.

¹⁰ AK nr 44, LU 7: 13, 7: 25, F: I 12, 13, A I: 13, 18, A II: 20, 29.

¹¹ AK nr 67, LU 7, 9 s. 7 F I: 7, 18, A: I 7, 11.

¹² AK nr 6, LU 7: 16, F I: 10, 16, A I: 11, 29.

¹³ AK nr 41, LU 7: 49, F I: 16, 40, A III: 20, 14.

¹⁴ JO 1900 s. 87 ff.

som blivit en följd av att lagsökningsförfarandet enligt UL var begränsat till fordringar, vilka grundade sig på skriftligt fordringsbevis. Lagskipningen i mål, vari fordringen ej var grundad på sådant bevis, hade överflyttats från länsstyrelserna till de allmänna domstolarna. Det ansågs, att lagskipningen därigenom väsentligen försämrats i två hänseenden. Den ena försämringen sammanhängde med ordningen för häradsrätternas sammanträden. Dessa var vid denna tid koncentrerade till ett fåtal — på sina håll endast två eller tre — ting om året. Detta jämte den vanligen omständliga gången i tvistemål medförde mestadels en avsevärd tidsutdräkt för borgenärer, vilka nödgades vända sig till domstol i stället för till den dagligen tillgängliga länsstyrelsen. Den andra försämringen hängde samman med kontumacialförfarandets innebörd vid denna tid. Domstolarna ansåg sig i allmänhet ej berättigade att döma i enlighet med den praxis som utbildats vid länsstyrelserna, när kravmål handlades där, och som innebar, att gäldenärens uteblivande i målet betraktades som godkännande av kravet. Om svaranden efter att ha blivit lagligen stämd uteblev från första rättegångstillfället inför domstol, skulle i stället jämlikt ÄRB 12 kap. 3 § rätten döma i saken "efter ty som sanning däri utletas kan". Domstolarna ansåg sig vanligen hindrade att utleta sanningen vid gäldenärens utevaro; varken utevaron eller borgenärens eventuellt av obestyrkt räkning stödda påstående ansågs i sådant läge tillräckligt för att grunda dom på betalningsskyldighet. JO underströk som en betänklighets svaghet hos rättskipningen i skuldfordringsmål det uppskovsförfarande, som blev en följd av detta domstolarnas betraktelsesätt. Enligt vad JO hade inhämtat var dock praxis icke ensartad vid domstolarna. Några domstolar var beredda att meddela tredskodom vid svarandens utevaro, om svaranden jämte stämningen hade tillställts noga specificerad räkning. Mot denna praxis hade någon olägenhet, enligt vad JO uttalade, ej för sports. JO ansåg nämnda praxis vara till uppenbar fördel för såväl borgenärerna som gäldenärerna. JOs skrivelse till riksdagen utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte an hålla, att Kungl. Maj:t lät utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana lagbestämmelser, att därigenom beträffande skuldfordringsmål, i vilka skriftligt fordringsbevis ej åberopades, åstadkoms en ändamålsenligare lagskipning än som var förenlig med den i allmänhet tillämpade uppfattningen av svarandens utevaro i målet.

Med anledning av JOs framställning till riksdagen anhöll riksdagen i skrivelse den 27 februari 1900, att Kungl. Maj:t lät utarbета förslag till ändring av ÄRB 12 kap. 3 § i syfte att det s. k. kontumacialförfarandet mer allmänt kunde vinna tillämpning i skuldfordringsmål, i vilka skriftligt fordringsbevis ej åberopades. Vid anmälan den 2 de-

cember 1904 av riksdagens skrivelse inför Kungl. Maj:t anslöt sig chefen för justitiedepartementet till tanken på en lagändring i den av riksdagen anvisade riktningen.¹⁵ Det framlades även ett inom departementet utarbetat förslag till ändrad lydelse av ÄRB 12 kap. 3 §. HD avstyrkte emellertid lagförslaget av principiella skäl.¹⁶ Invändningarna var väsentligen följande. Dittills hade den svenska civilprocessen byggt på grundsatsen, att parts underlåtenhet att yttra sig över motpartens faktiska uppgifter icke i och för sig befriade motparten från att leda sina påståenden i bevis. Skulle en motsatt princip uppställas för vissa slag av mål vid första rättegångstillfället så att kärandens uppgifter godtogs om de ej var helt orimliga, vore detta ägnat att bringa förvirring och oklarhet rörande förutsättningarna för bevisskyldighetens inträde. En dylik principlöshet skulle göra rättstillämpningen härutinnan vacklande.

En av HDs ledamöter, friherre Marks von Würtemberg, framlade ett av honom utarbetat utkast till lag om handräckning för fordrans utfående. Utkastet avsåg ett förfarande, varigenom borgenär, som ej hade skriftligt fordringsbevis, kunde utan omgång och besvär komma till sin rätt gentemot gäldenären i de fall, då denne ej gitte bestrida fordringens riktighet.

Tanken på en ändring i kontumacialförfarandet hade tills vidare övergivits, när chefen för justitiedepartementet den 16 mars 1906 anmälde HDs utlåtande i statsrådet. Det ansågs att i avvaktan på en fullständig ombildning av rättegångsväsendet en lösning beträffande skuldfordringsmålen borde nås på en annan väg, nämligen på den inom HD anvisade genom ett anmaningsförfarande likt det i Tyskland och Österrike brukliga. Departementschefen uttalade i anslutning härtill:¹⁷

Medan den allmänna rättegångsordningen bestämmer normerna för slitande av rättstvister, och lagsökningsförfarandet innefattar en summarisk process, varigenom klar och förfallen fordran, som grundas på skriftligt fordringsbevis, kan på ett snabbt och föga kostbart sätt göras exigibel, skulle anmaningsförfarandet avse att lämna offentlig myndighets medverkan för uttagande av andra fordringar, vilka väl ej hava presumtion för att vara klara och förfallna och därför ej lämpa sig för lagsökningsförfarandets summariska process, men vilka sedan gäldenären lämnats tillfälle att yttra sig över dem, genom hans underlåtenhet att bestrida visat sig vara utom tvist och således icke för sitt fastställande till betalning fordra någon process. Förfarandet kan närmast karakteriseras såsom handräckning för utbekommande av fordran, som lämnats obestridd. Ett utmärkande drag för detta förfarande, i motsats till den ordinära och den summariska processen, rättegång i tvistemål och lagsökningsförfarande

¹⁵ NJA II 1908 nr 4 s. 2.

¹⁶ NJA II 1914 s. 502.

¹⁷ NJA II 1908 nr 4 s. 2.

rande, är att någon process alldeles icke förekommer i detsamma; så snart det anspråk, som gjorts gällande, mötes av en invändning eller ett bestridande, avstannar förfarandet. Detsamma innebär allenast, att en borgenär hos vederbörande myndighet uppgiver viss fordran hos annan och anhåller om handräckning för dess utbekommande; varefter myndigheten å ansökningen tecknar, för delgivning med gäldenären, en anmaning till denne att, om han bestrider kravet, inom viss kort tid anmäla sitt jäv mot fordringen, vid äventyr att eljest utmätning för gälden må ske. Förfarandets resultat blir icke en prövning av fordringsrätten, icke ens fordringens fastställande till betalning eller att målet såsom tvistigt förvisas till domstol, utan allenast att vederbörande myndighet konstaterar, huruvida fordringen mötts av jäv eller den lämnats obestridd, och att, i det senare fallet, myndighetens bevis därom, tecknat å ansökningen, lämnar tillgång till utmätning för den i ansökningen uppgivna fordringen.

Samtidigt anmälde departementschefen bl. a. förslag till lag om handräckning för fordrans utfående. Förslaget remitterades till HD och blev där den 4 oktober 1906 i huvudsak tillstyrkt. Förslaget undergick därefter någon jämkning i justitiedepartementet, varefter det i proposition¹⁸ förelades 1907 års riksdag. Lagutskottet¹⁹ lämnade förslaget utan erinran i sak och propositionen bifölls av riksdagen,²⁰ varefter lag i ämnet utfärdades den 26 april 1907²¹.

Tanken på en reformering av kontumacialförfarandet hade emellertid icke därmed slutligt övergivits. Riksdagen anhöll i skrivelse den 28 maj 1912, att Kungl. Maj:t lät utarbета och för riksdagen framlägga förslag till ändring av ÅRB 12 kap. 3 § i syfte, att treskodom måtte kunna meddelas i mål angående penningfordran, som icke avsåg skadestånd, ändå att bevisning icke blivit förebragt, under förutsättning, att grunden för anspråket tydligt och fullständigt angivits i stämningen eller i räkning, som jämte stämningen delgivits svaranden.²²

Bakom framställningen låg bland annat missnöje, som redan vid denna tid yppats med det nya handräckningsförfarandet. Den främsta svagheten med detta ansågs bestå däri, att förfarandet definitivt avbröts genom gäldenärens bestridande. Möjlighet saknades att därefter omedelbart övergå till vanlig civilprocess. Det befarades, att HL icke skulle visa sig ägnad att avhjälpa de tidigare yppade missförhållanden, för vilka man genom lagen i fråga velat råda bot. Justitieministern anslöt sig till tanken på en lagstiftningsåtgärd i den av riksdagen anvisade riktningen. Statistisk undersökning hade enligt justitieministern i stort sett bestyrkt den mening som kommit till uttryck, att handräck-

¹⁸ Prop. 63/1907.

¹⁹ LU nr 26/1907.

²⁰ FK I: 20, 43, AK II: 26, 2, Rskr. nr 61.

²¹ SFS 18/1907.

²² NJA II 1914 s. 500 ff.

ningsförfarandet icke förmått bota bristen på ett i den allmänna rättegångsordningen inpassat förfarande, ägnat att bereda borgenären snabb och billig utväg att vinna likvid för ostridiga fordringar. Önskad förbättring ansågs ej möjlig att nå genom ändring av handräckningsförfarandet, på grund av förfarandets bristande anknytning till rättegångsförfarandet. Samtidigt som handräckningen bibehölls väsentligen orubbad borde i stället ÄRB 12 kap. 3 § ändras så som riksdagen förordat. De betänkligheter mot ändring härvidlag, som tidigare anförts av ledamöter i HD, utgjorde enligt justitieministern ej något avgörande hinder. Faktiskt hade, enligt vad som upplystes, domstolarna alltmör börjat tillämpa det förfarande, som ifrågasattes bliva lagfäst, dvs. att göra ett friare bruk av treds-kodomsinstituttet. Praxis var i själva verket starkt växlande. Även med hänsyn härtill var lagstiftning enligt justitieministern påkallad.

Den lagändring, som sålunda gjordes och som närmast var föranledd av riksdagens framställning, berörde som nämnts ÄRB 12 kap. 3 §. Ändringen innebar ett avsteg från krav på bevisning, när käranden yrkade betalning för fordran i penningar och fordringen ej avsåg skadestånd. Ändå att bevisning ej blivit förebragt skulle rätten döma till betalning, så vitt det ej fanns uppenbart, att anspråket icke var lagligen grundat. Förutsättning för möjligheten att på detta sätt döma treds-kovis angavs i lagtexten vara, att grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst tydligt och fullständigt angivits i stämningen eller i räkning, som jämte stämningen delgivits svaranden.

Även återvinningsbestämmelsen i ÄRB 12 kap. 4 § berördes av ändringen. Samtidigt gavs domstol genom ändring av 11 § i HL större möjlighet att pröva borgenärs rätt till ersättning för kostnad i handräckningsärende, när mål efter jäv prövats av domstol.

Genom ändringen i ÄRB 12 kap. 3 § hade således öppnats en väg vid sidan av handräckningen att under samma förutsättningar beträffande fordringen, som gällde för tillgång till detta förfarande, ge borgenär exekutionstitel trots gäldenärens passivitet. Sambandet mellan handräckningen och ett effektivt kontumacialförfarande hade genom lagstiftningen kraftigt understrukits.

Handräckning för fordrans utfående hade liksom lagsökning enligt UL lagts hos överexekutor, icke hos domstolarna. Redan NLB hade emellertid ifrågasatt en överflyttning av de skuldfordringsmål, varom då närmast var fråga, från KB till domstol.²³ Genom överflyttning skulle den fördelen vinnas, att rättsfrågan, då den var tvistig, genast kunde komma under slutlig prövning. Beredningen fann dock en överflytt-

²³ FUL s. 60.

ning förenad med olägenheter. Det behov av snabbhet och enkelhet i förfarandet, som gjort sig gällande, kunde nämligen enligt beredningen ej tillgodoses med dåvarande rättegångsordning och domstolsinrättning. Beredningen framhöll härvid att underdomstolarna på landet, genom saknaden av permanens, ej var i stånd att tillgodose önskemålen om skyndsamhet. En av NLBs ledamöter, professorn Annerstedt,²⁴ pläderade i särskilt yttrande för lagsökningsprocessens överflyttning till domstolarna, men föreslog med hänsyn till då rådande förhållanden berörande domstolsorganisationen ej någon fullständig sådan överflyttning. Annerstedt underströk lagsökningens egenskap av civil rättstvist och framhöll såsom mindre gynnsamt, att avdömandet av sådan tvist utövades av administrativ myndighet. Även JO framhöll i sin här tidigare berörda skrivelse till riksdagen,²⁵ att lagsökningen rätteligen hörde till de dömande myndigheterna och borde överlämnas dit. Lämpligheten av en överflyttning till domstolarna av öexgöromålen framhölls av processkommissionen i dess 1926 framlagda betänkande.²⁶ Kommissionen pekade härvid på olägenheter för allmänheten av länsstyrelsernas alltför vidsträckt förvaltningsområden och framhöll vidare göromålens övervägande natur av rena domstolsärenden. Domstolarnas företrädare framför länsstyrelserna ansåg kommissionen också visa sig däri, att domstolarna bättre lämpade sig som organ för verkställighet av vissa former av betalningsskyldighet i penningar. LR²⁷ fann de av processkommissionen anförda synpunkterna utgöra avgörande skäl för en överflyttning. LR framhöll såsom menlig för rättsväsendet den tudelning av rättskipningsuppgifterna, som dåvarande anordning innebar. Det så angelägna önskemålet om enkla, billiga och snabbt till målet ledande metoder för indrivning av ifrågavarande fordringar lät sig — framhöll LR vidare — blott onöjaktigt förverkligas, så länge lagsökning och ansökan om handräckning måste göras hos annan myndighet än domstol. Anordningen ansågs också kunna utgöra frestelse till ohemula invändningar. Det principiellt berättigade i en överflyttning av öexgöromålen till domstolarna erkändes även av departementschefen i prop. 1931 angående huvudgrunderna för en rättegångsreform och departementschefen lämnade möjligheten öppen att överflytta vissa grupper av ärenden, särskilt ägnade att handläggas av domstol.²⁸

En inom justitiedepartementet under 1935 gjord utredning tog sikte på dylik partiell överflyttning och resulterade i förslag om överflyttande

²⁴ FUL s. 250.

²⁵ JO 1900 s. 92.

²⁶ Prop. 156/1937 s. 20. Prop. 80/1931 s. 54.

²⁷ NJA II 1937 s. 463.

²⁸ NJA II 1937 s. 464, Prop. 80/1931 s. 138 f.

till domstolsmyndighet av lagsökningsmål och mål om handräckning för fordran (justitiedepartementets promemorior 1935: 5). Såsom ett skäl för överflyttning framhölls de fördelar ur servicesynpunkt som därigenom kunde ernås. Möjligheten att utan omgång övergå till vanligt tvistemål framhölls emellertid som den största fördelen med en överflyttning. Denna möjlighet antogs kunna befrämja och öka förfarandets frekvens i rättslivet.

Handräckningsförfarandet enligt HL behölls i sina huvuddrag i LL 1937. Sålunda var förfarandet fortfarande uteslutande skriftligt. De ändringar, som genomfördes i LL 1937, var främst betingade av förfarandets överflyttning till domstol. Utsattes handräckningsmål till domstol, skulle processen inför lagsökningsdomaren och domstolsbehandling i princip vara att anse som led i ett enhetligt förfarande.²⁹

Rätttegångsreformen påkallade översyn även av lagstiftningen om lagsöknings- och handräckningsförfarandena. Vid sin granskning av ifrågavarande lagstiftning ur reformens synpunkt kom PLB till uppfattningen, att behov alltjämt förelåg av särskild lagstiftning. I allt väsentligt kunde beredningen ansluta sig till de grunder, varpå lagstiftningen i fråga var uppbyggd. Återvinningstalan, som var möjlig att föra även enligt LL 1937 men som där var anordnad som en från handräckningsförfarandet fristående tvist, ändrades i överensstämmelse med RBs anordning därhän, att den inbyggdes i förfarandet som ett allmänt rättsmedel. LR fann att den benämning å förfarandet — handräckning för fordran — vilken PLB övertagit från LL 1937, med hänsyn till förfarandets judiciella natur, var mindre lämplig och föreslog i stället³⁰ annan benämning, exempelvis betalningsföreläggande eller indrivning av fordran. Kungl. Maj:t följde LR:s förslag att benämna förfarandet betalningsföreläggande.³¹

Vid 1943 års riksdag hade i två likalydande motioner, I: 187 och II: 246, hemställts om utredning om ett förenklat förfarande i mål, vari de omtvistade beloppen var små och målen av mera enkel beskaffenhet.³² Ordningen med anlitande av advokat för stämning, förberedelse och huvudförhandling vore alltför kostbar för sådana mål. I stället borde enligt motionärernas mening saken kunna framläggas för en domstolsfunktionär, vilken hade att protokollföra det framställda yrkandet och inkalla motparten till inställelse utan anlitande av ombud. Målet borde kunna avgöras utan ytterligare handläggning. Riksdagen instämde i

²⁹ NJA II 1937 s. 468. Närmare ang. detta handräckningsförfarande, se Alexanderson i Norstedts Juridiska handbok, 2 uppl. s. 1025 f.

³⁰ NJA II 1947 s. 117 f.

³¹ NJA II 1947 s. 118.

³² SOU 1944: 10 s. 110.

motionernas syfte men ansåg att frågan om behandlingen av de enklare kravmålen borde undersökas av PLB vid dess granskning av lagstiftningen om handräckning. PLB — vilken fann motionärerna ha hämtat förebilden till den föreslagna processformen närmast från bestämmelser i den danska processlagen — ansåg att den i motionerna åsyftade förenklingen bäst kunde nå genom en utbyggnad av handräckningsförfarandet.

Till fullföljande härav föreslog PLB ett muntligt ansökningsförfarande som alternativ till det skriftliga. Vidare borde enligt PLB möjligheten införas att framställa bestridande muntligen i borgenärens närvaro, om borgenären så begärde. LL utformades i dessa delar i enlighet med PLBs förslag.

I ett 1963 avgivet betänkande³³ med förslag till bl. a. lag om betalningsföreläggande föreslår LB att förfarandet överflyttas från allmän domstol till utmätningsman. LL föreslås ersatt av två lagar, en om lagsökning och en om betalningsföreläggande. Det sistnämnda förfarandet föreslås med vissa undantag omfatta även fordringar som grundas på skriftligt fordringsbevis. Betalningsföreläggande skulle kunna användas även för vissa skadeståndsfordringar. Därigenom skulle gränserna mot lagsökning delvis brytas. Alternativa förfaranden skulle stå öppna för fordringar av samma slag. Förfarandets tidigare i olika sammanhang så ofta betonade judiciella karaktär träder i bakgrunden med den av LB föreslagna flyttningen tillbaka till verkställighetsmyndighet. Förslaget har — ehuru remissbehandlat — ännu ej föranlett lagstiftning.

I en inom justitiedepartementet 1972 upprättad promemoria³⁴ upptas frågan om revision av den summariska betalningsprocessen på grundval av LBs nämnda betänkande och remissvaren. I promemorian övervägs en samordning av nuvarande summariska betalningsprocesser till ett enhetsförfarande, benämnt lagsökning. Det skulle förläggas till kronofogdemyndigheten. Förfarandet skulle vara tillämpligt i fråga om alla slags dispositiva fordringar. Undantag skulle ej göras för skadeståndskrav; eventuellt skulle vid sådant krav viss begränsning med hänsyn till beloppet gälla.

³³ SOU 1963: 28.

³⁴ Promemoria angående summarisk betalningsprocess, Justitiedepartementet Ds Ju 1972: 20.

Kap. 2

UTLÄNDSK RÄTT

Syftet med framställningen i detta kapitel är att ge en mycket översiktlig bild av anordningarna för summarisk betalningsprocess i ett antal europeiska länder.

1. Finland

Finsk rätt erbjuder genom betalningsorderförfarandet (maksamismääräysmenettely) en motsvarighet till betalningsföreläggande. Förfarandet är reglerat i lagen om betalningsorder den 16.7.1954. Lagen trädde i kraft den 1.1.1955. I Finland finns även ett lagsökningsförfarande (lainhakumenettely), reglerat i 2 kap. utsökningslagen den 3.12.1895. Det motsvarar ungefär det svenska lagsökningsförfarandet men försigår inför öex.

Betalningsorder¹ äger rum inför allmän domstol. Förfarandet är avsett för klar och ostridig penningfordran. Avser fordringen skadestånd får betalningsorder utfärdas endast om fordringen grundar sig på avtal mellan parterna om skadeståndsskyldigheten och om ersättningsens belopp. Är fordringen sådan att lagsökning kan användas har borgenären valrätt mellan lagsökning och betalningsorder. Ansökningsförfarandet påminner om det vid betalningsföreläggande. Bestrids ej ansökningen utfärdas betalningsorder. Bestrids ansökningen, helt eller delvis, förfaller ansökningen i bestridd del oberoende av grunden för bestridandet. Betalningsorder får verkställas omedelbart såsom laga kraftvunnen dom. Gäldenären kan emellertid söka återvinning inom 60 dagar från utmätning eller betalningsdagen, om betalning erlagts med förbehåll om rätt att söka återvinning.

Önskemål om reformer i olika hänseenden beträffande betalningsorderförfarandet har framförts² men har ännu inte lett till lagstiftning.

¹ Se SOU 1963: 28 s. 30, Lihné, Lagsökning, s. 31 f och där anf. litteratur.

² Hertzberg, I vilka avseenden är lagen om betalningsorder i behov av förbättring?, i Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland, 1961 s. 252 ff.

Institutet betalningsorder synes ha fått starkt ökad användning under senare år.³

2. Norge och Danmark

Dessa länder saknar direkt motsvarighet till den svenska rättens summariska betalningsprocesser. Beträffande de särskilda verkställighetsmöjligheter som där erbjuds må hänvisas till min kortfattade framställning i Lagsökning och där angiven litteratur.⁴

3. Förbundsrepubliken Tyskland

Förebild för såväl det svenska institutet betalningsföreläggande som det finska institutet betalningsorder liksom för ett flertal likartade anordningar i andra europeiska länder är det tyska Mahnverfahren.⁵ Det är reglerat i Zivilprozessordnung, bok VII §§ 688—703 a. Dess ändamål är att utan förhandling och utan avgörande i sak bereda borgenär rättskraftig och verkställbar exekutionstitel för fordran, som antages bli obestridd. Förfarandet äger rum vid Amtsgericht.

Mahnverfahren kan användas för fordran på en bestämd summa pengar eller på en bestämd mängd "vertretbarer Sachen oder Wertpapiere". Såsom anspråk på en bestämd summa pengar gäller också fordran som härflyter ur hypotek. Förfarandet kan ej användas om betalning är beroende av ännu ej fullgjord motprestation. Gäldenären skall ha hemvist eller vistelse i Tyskland. Delgivning får ej ske utomlands eller genom offentlig kungörelse.

Förfarandet inleds med ansökan. Denna prövas av Rechtspfleger. Finner denne ansökningen ej uppfylla vad som är föreskrivet för densamma eller att fordringen ej är grundad (unschlüssig) eller ej förfallen till betalning avvisas ansökningen. I motsatt fall utfärdas Zahlungsbefehl. Denna innehåller bl. a. uppmaning till gäldenären att betala till borgenären inom viss tid vid äventyr av exekution, Zwangsvollstreckung. Vidare skall Zahlungsbefehl innehålla upplysning till gäldenären om dennes möjlighet att framställa bestridande, Widerspruch, mot

³ Enligt tillgänglig statistik var antalet anhängiggjorda och utfärdade betalningsorder 1955 resp. 8 584 och 8 783. År 1960 var motsvarande siffror 23 865 resp. 17 047. År 1970 var antalet 51 981 resp. 37 769.

⁴ Lihné, Lagsökning, s. 32 f.

⁵ Rosenberg, Lehrbuch, s. 794 ff, Schneider, Mahnwesen, Prozess, Vollstreckung, s. 22 ff, Horsmans, s. 44 f.

Zahlungsbefehl inom viss angiven tid. Zahlungsbefehl delges gäldenären. Gäldenären kan formlost och utan motivering framställa Widerspruch till dess verkställighetsorder — Vollstreckungsbefehl — utfärdats. Görs bestridande inom tid som står gäldenären till buds skall på parts begäran kallelse utfärdas till muntlig förhandling inför Amtsgericht, såvida inte saken skall hänskjutas till Landgericht. Att tid för förhandling bestämts har till följd att tvisten fortsättningsvis handläggs i vanligt rättegångsförfarande. Mahnverfahren är därmed avslutat.

Har Zahlungsbefehl ej bestritts inom den därför bestämda fristen förklaras Zahlungsbefehl på begäran av borgenären preliminärt verkställbar; verkställbarhet följer om gäldenären ej gör Widerspruch före förklaringen om verkställbarhet. Verkställighetsförklaringen utfärdas av en tjänsteman "Urkundsbeamte" vid domstolen och delges gäldenären. I verkställighetshänseende är Vollstreckungsbefehl likställd med tredsdom. Gäldenären kan inom viss frist göra invändning (Einspruch) mot Vollstreckungsbefehl. Görs ej Einspruch får Vollstreckungsbefehl rättskraft och kan undanröjas endast efter återvinning. Framställs däremot Einspruch har domstolen att pröva om det skett på föreskrivet sätt och inom rätt tid. Är så förhållandet övergår förfarandet till vanlig civilprocess. I annat fall ogillas Einspruch och Vollstreckungsbefehl får då rättskraft.

Borgenären kan i Mahnverfahren göra framställning om utfärdande av Urkunden- eller Wechsel-Zahlungsbefehl. Härfor gäller särskilda bestämmelser. Bestrids sådan ansökan handläggs tvisten fortsättningsvis i annan summarisk betalningsprocess, Urkunden- oder Wechselprozess.

4. *Österrike*

Österrikisk rätt har ett Mahnverfahren,⁶ reglerat i lag av 1873, med sedermera däri gjorda ändringar. Det motsvarar ungefär det tyska Mahnverfahren men användningsområdet är begränsat till fordringar icke överstigande 8 000 Schilling. Förfarandet kan ej användas för fordringar på grund av växel eller check. Vidare finns i Österrike ett s. k. Mandatsverfahren.⁷ Det är en kombination av de tyska Mahnverfahren och Urkundenprozess. Mandatsverfahren är användbart utan begränsningar. Efter därom gjord begäran, Mandatsklage, utfärdas Mandat eller Zahlungsauftrag, om de fakta varpå borgenären grundar sin talan

⁶ Rosenberg, a. a. s. 795, Stägel-Michlmayr, Zivilprozessordnung und Jurisdiktionsnorm, 1960, s. 318 ff.

⁷ Rosenberg, a. a. s. 795, Stägel-Michlmayr, a. a. s. 137 ff.

bevisas av skriftliga bevis, "Urkunden". Mot Zahlungsauftrag kan gäldenären framställa "Einwendungen". Gör gäldenären detta utsätts muntlig förhandling och förfarandet övergår därmed till vanlig process. Zahlungsauftrag är emellertid, även om Einwendungen framställs däremot, en exekutionstitel för "Exekution zur Sicherstellung" och har sådan verkan till dess gäldenärens invändning ogillats genom rättskraftigt avgörande.

5. Frankrike

Genom en lag 1937 anordnades i Frankrike ett förenklat rättegångsförfarande, la procédure d'injonction,⁸ för indrivning av olika slags kommersiella fordringar. Förebild var det tyska "Mahnverfahren". År 1957 utsträcktes tillämpningsområdet till att omfatta även smärre civila fordringar. Den nuvarande beloppsgränsen är 3 000 nya francs. Fordringen skall vara penningfordran grundad på kontraktsförhållande. Därmed utesluts skadeståndsfordringar från tillämpningsområdet. Gäldenären skall ha hemvist eller bostad i Frankrike.

Själva förfarandet påminner starkt om Mahnverfahren.

Obestridad ansökan försedd med exekutionsförklaring (formule exécutoire) har samma verkan som dom i kontradiktoriskt förfarande.

6. Luxemburg

En summarisk betalningsprocess — ordonnance de paiement⁹ — är reglerad i lag 26.6.1914. Även denna process är inspirerad av Mahnverfahren men har ett mer begränsat användningsområde. Den kan nämligen användas endast för fordringar — civila eller kommersiella — å högst 7 500 francs. Förfarandet kan begagnas även om gäldenären ej har hemvist inom storhertigdömet. Gäldenärens hemvist måste emellertid vara känt. Förfarandet faller inom fredsdomarnas kompetens. Behörig är den fredsdomare, inom vars område gäldenären har hemvist eller bostad. Är fråga om handelsskuld gäller särskilda regler. Har gäldenären ej hemvist i storhertigdömet görs ansökningen där borgenären har sitt hemvist. Själva förfarandet påminner i mycket om Mahnverfahren. Ordonnance de paiement som gjorts verkställbar har enligt avgörande av Luxemburgs högsta domstol ej verkan som dom; den är emellertid i praktiken jämställd med tredsdom.

⁸ Horsmans, s. 96 ff.

⁹ Horsmans, s. 61 ff.

7. Italien

Italien har enligt civilprocesslagen av 1942, reviderad 1950, en summarisk betalningsprocess, benämnd "il procedimento di ingiunzione".¹⁰ Den har, liksom flera av de tidigare nämnda förfarandena, Mahnverfahren som förebild. Det italienska förfarandet har dock sina särdrag, vilket sammanhänger med handelslivets speciella intresse av en snabb och enkel process.

Förfarandet kan komma till användning, när gäldenären bor i Italien eller i land under italiensk suveränitet. Fordringen skall vara bestämd i ett penningbelopp, en kvantitet fungibla saker eller bestämda lösören. Värdegräns är ej satt. I allmänhet skall fordringen kunna bevisas av skriftlig handling. Detta gäller dock ej vissa fordringar, beträffande vilka skriftlig handling i allmänhet ej upprättas. Förfarandet äger rum inför domstol. I behörighetshänseende gäller reglerna för ordinär civilprocess. Bestrider gäldenären ansökningen i förfarandet leder detta över till ordinär process. Borgenären kan i olika fall begära provisorisk verkställighet. I speciella fall kan så ske även innan gäldenären bestritt ansökningen. Framställer gäldenären ej bestridande utfärdar domaren på borgenärens begäran en verkställighetsförklaring. Den tecknas då på originaldekretet, som är nedsatt hos en befattningshavare vid domstolen. På grund av dekretet kan nu verkställighet följa. Verkan av definitivt dekret anses i italiensk rätt vara, att saken blivit rättskraftigt avgjord.

8. Holland

I Holland anordnades 1942 "dwangbevelprocedure",¹¹ sedan dessförinnan olika förslag framförts om förenklad process i stil med Mahnverfahren. Förslag har på senare tid framförts om avskaffande av processen. Den är avsedd att åvägabringa en snabbare och enklare indrivning av förfallna fordringar. Utan inställelse inför domstol kan domaren utverka en betalningsorder för gäldenären. Denna kan utrustas med "formule exécutoire", i likhet med tredskodom, om gäldenären ej gör invändning mot ansökningen inom därför bestämd frist. Fordringen skall vara förfallen penningfordran, i allmänhet ej över 500 floriner. Den skall vila på kontraktsförhållande. Proceduren är ej obligatorisk. Borgenären kan följaktligen välja mellan den summariska processen och ordinär process. Leder ansökningen till av borgenären önskat resultat, dvs. underlåter gäldenären att svara eller avvisas ej ansökningen som

¹⁰ Horsmans, s. 76 ff.

¹¹ Horsmans, s. 124 ff.

ogrundad, utfärdar domaren en betalningsorder (dwangbevel). Denna har betydelse av tredsdom (verstekvonnis).

9. *Belgien*

I Belgien finns ej någon summarisk betalningsprocess i likhet med de förut beskrivna.¹² Förslag har emellertid väckts om dylik process avsedd för handelsfordringar. Den skulle kunna komma till användning för fordringar i penningar grundade på handelsförhållanden (cause commerciales). För fordringar i allmänhet skulle gälla en värdegräns å 25 000 francs. Förfarandet skulle ej vara obligatoriskt.

10. *England*

Enligt engelsk rätt kan borgenär i syfte att få betalningsdom mot gäldenär anlita summarisk process vid High Court och vid County Court. Dessa domstolar har olika processregler och County Court, i synnerhet, är avsedd att vara en domstol, där parterna kan företräda själva och där processen är enkel. County Court kan döma i saker där värdet uppgår till högst 750 pund. För High Court gäller ej sådan begränsning. En strävan att hålla mål angående små värden borta från High Court tar sig emellertid uttryck däri, att kärande som för mindre angelägen talan i domstolen, ej tillerkännes ersättning för rättegångskostnad eller att ersättningen begränsas.

Om gäldenär, som är svarande och mot vilken betalningsdom meddelats, ej fullgör betalning kan hans egendom bli föremål för exekutivt förfarande. Han kan också försättas i konkurs. En väsentlig praktisk skillnad föreligger emellertid i dessa hänseenden mellan processen i High Court och i County Court. I High Court skall gäldenär, mot vilken dom meddelats, normalt fullgöra hela betalningen omedelbart; han äger således ej göra avbetalningar. I County Court däremot är det inte bara tillåtet att fullgöra betalningen genom avbetalningar; domstolen har att vidtaga anordningar för att avbetalningarna ej blir otillbörligt betungande. Ändamålsenligt är därför att om gäldenären har tillgångar föra betalningsprocessen i High Court. I motsatt fall bör processen lämpligast föras i County Court.

För att få tillgång till summarisk betalningsprocess i såväl High Court som i County Court skall borgenären ha "debt or liquidated demand", dvs. fordringen skall avse en bestämd penningssumma. Däremot kan processerna ej användas för skadeståndsfordringar.

¹² Horsmans, s. 139 ff.

I High Court kan användas ett förfarande, benämnt "Special Indorsement". Dess syfte är att ge borgenären möjlighet att få till stånd en summarisk process "under Order 14" i reglerna för High Court.¹³ Föresättning för att sådan process skall komma till stånd är att gäldenären hör av sig hos domstolen i anledning av utfärdad stämning. Gör han ej detta, kan efter en frist av 14 dagar dom meddelas mot honom för det på stämningen (writ) angivna beloppet. Har gäldenären däremot ingått i svaromål kan borgenären göra hänvändelse till domstolen, styrkt med skriftlig försäkran att fordringen är ogulden. Gäldenären kallas då att inställa sig inför befattningshavare, Master, hos domstolen (Junior Judge) och förklara varför han ej erlagt betalning. Visar då gäldenären, att han har ett som det förefaller giltigt försvar eller en motfordran uppgående till fordringens belopp kan the Master gå tillväga på väsentligen något av följande tre sätt: 1. Ge ovillkorlig tillåtelse att ingå i försvar om gäldenären gjort plausibel invändning eller påstått motfordran. 2. Meddela dom, om det framgår, att gäldenären ej har något försvar. 3. Föreskriva att gäldenären, för att kunna få fortsätta att försvara sig, skall ställa säkerhet för det fordrade beloppet. Är part missnöjd med beslut som fattas av the Master kan det överklagas hos en domare vid High Court. Vidare fullföljd beror av tillstånd från domstolen. Har gäldenären beretts möjlighet att försvara sig, handläggs målet fortsättningsvis i ordinär tvistemålsväg.

Den vanliga processen vid County Court innebär att kallelse utfärdas till sammanträde bestämd dag inför domstolen och att parterna då inställer sig och utvecklar sin talan. För klara fordringar (debt or liquidated demand) erbjuds emellertid en enklare procedur, "Default Summons". Är det fordrade beloppet angivet i kallelsen och underlåter gäldenären att ingå i försvar kan det sålunda angivna beloppet jämte kostnader utdömas. Ingår däremot gäldenären i försvar, handläggs saken fortsättningsvis inför domstolen i vanlig ordning. Mål kan upptas i County Court efter betydligt kortare tid än i High Court. I County Court finns ej motsvarighet till sådant summariskt förfarande som enligt "Order 14" i High Court.

¹³ Odgers, Principles of pleading and practice, 1971 s. 62 ff.

Kap. 3

FÖRFARANDET I STORA DRAG

Betalningsföreläggande är en summarisk betalningsprocess, avsedd att bereda borgenär en snabbare, enklare och billigare väg att erhålla exekutionstitel för sin fordran än den som erbjuds genom ordinär rättgång. Betalningsföreläggande kan användas när fordringen är penningfordran, som ej grundar sig på skriftligt fordringsbevis och icke avser skadestånd (LL 18 § första stycket). Någon begränsning i fråga om fordringsbeloppet gäller därvid ej. Betalningsföreläggande kan också användas för fordran som avser inkassoåtgärd (LL 18 § andra stycket).

Förfarandet handhas i första instans av allmän underrätt. Därvid är rätten domför med en lagfaren domare (LL 30 §). I fråga om laga domstol gäller vad som är stadgat för tvistemål (LL 31 §).

Förfarandet inleds med ansökan till behörig tingsrätt. Ansökningen kan göras skriftligen eller muntligen. Den skall innehålla uppgifter om parterna och fordringen. I ansökningen eller bifogad räkning skall tydligt och fullständigt anges grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst samt de omständigheter, som betingar rättens behörighet, om denna ej eljest framgår (LL 19 § första stycket). I samma ansökan får ej framställas krav mot mera än en gäldenär (LL 20 §).

Rätten prövar om hinder möter för upptagande av ansökningen (LL 21 §). Forumfrågan prövas självant av rätten. Denna har därvid att godta behörighetsbetingande uppgift, som borgenär lämnat, om anledning ej förekommer att uppgiften är oriktig (LL 31 §).

Finner rätten att hinder möter mot att upptaga ansökningen skall denna avvisas (LL 21 §). Mot avvisningsbeslut kan borgenären fullfölja talan genom besvär (LL 34 § första stycket). Hovrätts beslut i sålunda fullföljd fråga får ej överklagas (LL 36 §).

Uptas ansökningen skall rätten kommunicera ansökningen¹ med gäldenären. Därvid skall rätten även ge gäldenären tillfälle att bestrida ansökningen. Det sker genom skriftligt föreläggande för gäldenären att, om han vill helt eller delvis bestrida ansökningen, anmäla sitt bestridande inom viss av rätten bestämd tid. I föreläggandet skall rätten även

¹ Har ansökningen gjorts muntligen gäller detta uppteckning, varom stadgas i LL 19 § andra stycket.

ange den kostnad (utöver delgivningskostnad) som skall utgå till borgenären, om bestridande ej sker (LL 22 §). I föreläggande, som nu sagts, kan rätten föreskriva att bestridande skall framställas vid sammanträde inför rätten i stället för skriftligen. Det kan ske om borgenären begär det och rätten finner det lämpligt (LL 23 §). Ansökningshandlingarna och föreläggande enligt LL 22 § eller 23 § skall delges gäldenären. Delgivning får ej ske utom riket (LL 24 §).

Underlåter gäldenären att bestrida ansökningen skall rätten utfärda slutbevis. Det skall innehålla det tidigare utfärdade föreläggandet och bevis att ansökningen lämnats obestridd samt att utmätning omedelbart får äga rum för fordringen och kostnaden.² Slutbeviset jämkas, om bestridandet avser endast en del av det med ansökningen omfattade (LL 25 §). I mål om betalningsföreläggande kan rätten icke, som i mål om lagsökning, förordna om säkerhetsåtgärd.³

Bestrider gäldenären ansökningen inom den tid rätten förelagt enligt LL 22 § lämnas borgenären möjlighet att yrka att målet, till den del ansökningen bestritts, såsom tvistigt hänskjuts till rättegång.⁴ Förden skull skall rätten underrätta borgenären om bestridandet. Framställer borgenären ej yrkande om hänskjutande till rättegång är ansökningen förfallen (LL 26 §).⁵

Yrkas hänskjutande till rättegång skall rätten hänskjuta målet och förordna om dess fortsatta handläggning. Målet blir, sedan det hänskjutits, tvistemål och följer som sådant de i RB meddelade reglerna med vissa modifikationer (LL 32 §).

Part kan ej fullfölja talan mot slutbevis. Rättsmedlet för gäldenär mot slutbevis är återvinning (LL 34 § andra stycket). Upptas återvinningsansökan handläggs målet som tvistemål vid underrätten.⁶

Talan i mål som hänskjutits till rättegång liksom talan i mål som upptagits efter återvinning skall anses väckt, då ansökningen om betalningsföreläggande gjordes hos rätten. Stämning skall anses utfärdad genom rättens förordnande om målets fortsatta handläggning (LL 33 § samt 35 § sista stycket).

Är borgenär missnöjd med den av rätten beslutade ersättningen för

² Skall borgenären ha ersättning för delgivningskostnad skall rätten i samband med utfärdandet av slutbeviset pröva vad som i sådant hänseende skall tillkomma borgenären (LL 25 § första stycket).

³ Beck-Friis i SvJT 1962 s. 58 not 2.

⁴ Ang. bestridande vid sammanträde enligt LL 23 §, se LL 27 §.

⁵ Särskilt beslut härom fattas ej.

⁶ Ang. frågan om slutbevisets exekutionsrättsliga verkan sedan gäldenären sökt återvinning och målet på parternas begäran avskrivits, se NJA 1972 s. 194. Jfr LL 35 §, RB 44 kap. 10 § första stycket och SOU 1963: 28 s. 18, 57 och 101, SOU 1973: 22 s. 169 f.

kostnad å målet, äger han påkalla att frågan därom hänskjuts till rättegång (LL 28 §).

Vid sidan om de i LL meddelade reglerna för betalningsföreläggande, vilka gäller för fordringar i allmänhet, finns för särskilda slag av fordringar regler meddelade dels i lagen den 10 juli 1947 om betalningsföreläggande för vissa fordringar på arbetslön⁷ och dels i lagen den 5 juni 1970 om betalningsföreläggande för fordringar på avgifter till huvudman för allmän vatten- och avloppsanläggning.⁸ Även för fordringar, som avses i dessa lagar, skall betalningsföreläggande sökas vid allmän underrätt. Bestrids ej ansökningsmeddelas betalningsföreläggande helt i enlighet med reglerna i LL. Först i händelse av bestridande griper de i de särskilda lagarna meddelade bestämmelserna in. Föranleder bestridande att målet hänskjuts till rättegång skall mål, som befinnes avse fordran på arbetslön, semesterlön och semesterersättning, överlämnas till AD. Föranleder gäldenärs bestridande av ansökan om betalningsföreläggande för avgift till huvudman för allmän vatten- och avloppsanläggning att mål skall hänskjutas till rättegång skall målet överlämnas till statens va-nämnd.

Till strukturen påminner betalningsföreläggande delvis om lagsökning, däri nämligen att gäldenärens passivitet tilläggs en avgörande betydelse. Underlåtenhet att bestrida ansöknings om betalningsföreläggande respektive att göra invändning mot lagsökningsansöknings utslag är tillräckligt rättsfaktum för slutbevis respektive lagsökningsutslag. Till skillnad från lagsökning, där i allmänhet icke redan invändning hindrar lagsökningsutslag, är emellertid bestridande av ansökan om betalningsföreläggande tillräckligt för att hindra att slutbevis utfärdas. Gäldenärsaktiviteten tillmäts sålunda ej samma betydelse i lagsökningsmål som i mål om betalningsföreläggande. Anordningarna för övergång till ordinär process är ock olika i de båda förfarandena. För betalningsföreläggandets övergång till tvistemål krävs borgenärs initiativ. Övergången från lagsökning till tvistemål bestäms av rätten oberoende av sådant initiativ på grundval av gäldenärssvarets innehåll.

⁷ SFS 1947: 638, NJA II 1947 s. 547 ff.

⁸ SFS 1970: 245, Prop. 1970/118 s. 13, 119, 123, 166 f, 187 och 199.

Kap. 4

LL I FÖRHÅLLANDE TILL RB. — DEN FORTSATTA UNDERSÖKNINGEN

LL innehåller ej en fullständig processuell reglering av institutet betalningsföreläggande. I olika hänseenden lämnas i lagen en hänvisning till vad för tvistemål är stadgat. Detta gäller enligt 24 § i fråga om delgivning, där genom hänvisning till LL 5 § indirekt reglerna för delgivning av stämning i tvistemål görs tillämpliga med det undantag som anges i 24 §. Det gäller vidare i fråga om forum. Därutinnan hänvisas i LL 31 § likaledes till vad för tvistemål är stadgat. På grund därav blir i första hand reglerna i RB 10 kap. tillämpliga, men även andra forumregler såsom den i JB 12 kap. 71 § kan aktualiseras i mål om betalningsföreläggande. Ytterligare hänvisas till vad som är stadgat för tvistemål i 34 § beträffande klagan över beslut under målets handläggning och i 35 § beträffande återvinningstalan. LL innehåller där emot icke såsom Ärendel 11 § någon bestämmelse som *allmänt* hänvisar till vad som är stadgat för tvistemål. Att RBs reglering emellertid är tillämplig även i andra hänseenden än som anges direkt eller indirekt i LL framgår av RP 4 § andra stycket:

Vad om rättegången i vissa mål vid allmän domstol är i lag eller författning stadgat vare gällande, även om det strider mot bestämmelser i nya rättegångsbalken.

Om förhållandet mellan LL och RB på grund av denna bestämmelse har PLB uttalat,¹ att beträffande lagsöknings- och handräckningsmål allmänna bestämmelser om rättegången i tvistemål skall tillämpas, såvitt ej i lagen (LL) eller eljest särskilda bestämmelser är meddelade eller tillämpningen är utesluten på grund av sakens natur. Att det för särskilda fall hänvisats till bestämmelser i RB skulle alltså icke innebära, att tillämpning av andra bestämmelser i RB skulle vara utesluten. PLB klargör emellertid inte i vilka hänseenden tillämpning av bestämmelser i RB skulle kunna ifrågakomma. För lagsökning har praxis i en del hänseenden visat på tillämpning av RB. Beträffande betalningsföreläggande har praxis icke på samma sätt belyst frågan. I det följande skall i

¹ SOU 1944: 10 s. 125 f, NJA II 1947 s. 146.

skilda avsnitt uppmärksamhet ägnas åt RBs tillämpning på frågor, som lämnats oreglerade av LL.²

Härefter skall en kort orientering lämnas om undersökningen i det följande.

I den andra huvudavdelningen behandlas närmare förutsättningarna för tillgång till den summariska betalningsprocess, som är undersökningens föremål. Förutsättningarna är av två slag. I LL 18 § anges hur fordringen skall vara beskaffad för att betalningsföreläggande skall kunna begagnas. Där anges, om man så vill, *materiella* förutsättningar för betalningsföreläggande. I lagrummet angivna och eventuellt andra gällande förutsättningar hänförliga till fordringens beskaffenhet undersöks i kapitlen 5—8. Närmast därefter följer ett kapitel om betalningsföreläggande för inkassokostnader. Av annan art än de i kapitlen 5—8 behandlade förutsättningarna är sådana, varom regler ges i LL 19 och 20 §§. De förutsättningar, som uppställs i dessa lagrum, kan lämpligen benämnas *formella* förutsättningar. Dessa och annorstädes reglerade formella förutsättningar ävensom rättens behandling i formellt hänseende blir föremål för undersökning i kapitel 10.

I den tredje huvudavdelningen upptas till behandling det processuella förloppet i mål om betalningsföreläggande. Såsom närmare beskrivs i inledningen till denna avdelning tänkes förfarandet tidsmässigt uppdelat i ett antal skeden. Det har synt mig lämpligt att framtälmässigt knyta an härtill. I stort sett följer därför dispositionen den tidsmässigt givna indelningen. Några avvikelser har emellertid gjorts. Sålunda har det synt mig lämpligt att efter behandlingen i kapitel 11 av förfarandets första skede i det därefter följande kapitlet redogöra för rättsmedlet mot avvsningsbeslut och för behandlingen i hovrätt av dit efter avvsnng fullföljt mål. Kapitel 13 inrymmer en redogörelse för de åtgärder rätten har att vidtaga, när ansöknng upptagts. Det är där fråga om åtgärder i förfarandets andra skede. De återstående kapitlen i denna avdelning (kapitlen 14—16) ägnas förfarandets återstående tre skeden.

Den fjärde avdelningen innehåller i kapitel 17 en redogörelse för de bestämmelser för betalningsföreläggande, som är meddelade i de här tidigare nämnda lagarna om betalningsföreläggande för vissa fordringar på arbetslön m. m. och om betalningsföreläggande för fordringar på avgifter till huvudman för allmän vatten- och avloppsledning — i arbetet benämnda de särskilda lagarna. Ett avslutande kapitel (kap. 18) innehåller dels några sammanfattningar av utvunna undersöknngsresultat, dels några kritiska synpunkter samt synpunkter de lege ferenda dels slutligen en kort redogörelse för föreliggande reformförslag.

² Se härom Lihné, Lagsökning s. 40 f.

AVDELNING II

FÖRFARANDETS FÖRUTSÄTTNINGAR

INLEDNING

DE MATERIELLA FÖRUTSÄTTNINGARNA

I LL 18 § första stycket uppställs tre materiella förutsättningar för utverkande av betalningsföreläggande. Dessa är:

- 1) att borgenären har penningfordran,
- 2) att fordringen ej grundar sig på skriftligt fordringsbevis,
- 3) att fordringen icke avser skadestånd.

I LL 18 § andra stycket, som tillagts genom lag 4.6.1971 (SFS 1971:318), stadgas att betalningsföreläggande må givas för fordran som avser inkassokostnad.

De i LL 18 § första stycket angivna förutsättningarna innebär samtidigt begränsningar i förfarandets användningsområde. Begränsningarna är anordnade på olika sätt. Den första begränsningen anges med begagnande av fordringstermen "penningfordran". Redan med hänsyn till prefixet "penning" är det tydligt, att termen betecknar en typ av rättsföljd: Galdenären skall enligt bakomliggande mellanhavande prestera penningar. Rättsföljden skall satisfieras genom erläggande av penningar i fungibel bemärkelse. Penningfordran såsom rättsföljd kan på olika sätt stå i relation till rättsfakta och rättsfakta bakom rättsföljden kan vara av skilda slag.

Den andra i 18 § första stycket LL uttalade begränsningen uttrycker relationen med orden "ej grundar sig å" och komplexet av rättsfakta är "skriftligt fordringsbevis". En annan typ av rättsfakta anges i lagrummet med ordet "skadestånd" och relationen mellan skadestånd och penningfordran anges med orden "icke avser". Envar av de i LL 18 § första stycket här nämnda förutsättningarna för betalningsföreläggande eller annorlunda uttryckt begränsningarna i förfarandets användningsområde skall behandlas i särskilda kapitel i det följande.

Om betydelsen av andra rättsfakta berörande fordringen sägs ingenting i LL 18 § första stycket. Sålunda uppställs ej såsom förutsättning att fordringen skall vara förfallen till betalning. Den frågan inställer sig naturligen, huruvida lagens tystnad på denna punkt innebär, att den för betalningsföreläggande användbara fordringen icke behöver vara förfallen. I omedelbart samband härmed står frågan, hur rätten

skall förfara, när fordringen befinns icke vara förfallen. Dessa spörsmål skall upptagas till undersökning i kapitel 8.

Ej heller framgår av lagen, huruvida fakta tydande på preskription av fordringen hindrar att betalningsföreläggande utverkas. Den frågan uppställer sig även till besvarande, huruvida fordringen skall vara "rättsligen grundad". Dessa frågor samt spörsmålet, om andra i LL 18 § första stycket outtalade materiella förutsättningar av betydelse att begränsa användningsområdet gäller, berörs likaså i kapitel 8.

Medan LL 18 § första stycket anger området för betalningsföreläggande genom begränsande förutsättningar, därvid två av förutsättningarna uttrycks med "negativ relation" till rättsfakta (komplex av rättsfakta), har regeln i 18 § andra stycket konstruerats på motsatt sätt. Där uttrycks en "positiv relation" med ordet "avser" till rättsfakta av viss typ, nämligen "inkassokostnad". Därom meddelad bestämmelse i LL 18 § andra stycket undersöks i kapitel 9.

Utanför LL ges undantagsvis i lagstiftningen uttryck för att vissa arter av rättsfakta kan grunda för betalningsföreläggande användbar penningfordran. Detta gäller när "arbetslön", "semesterlön" och "semesterersättning" anges i lagen om betalningsföreläggande för vissa fordringar å arbetslön m. m. eller när "fordran å va-avgifter" anges i lagen om betalningsföreläggande för fordringar på avgifter till huvudman för allmän vatten- och avloppsanläggning. Dessa lagar — de särskilda lagarna — behandlas i kapitel 17.

Å andra sidan följer även *begränsningar* i användningsområdet av lagbestämmelser utanför LL. Sålunda följer begränsningar av bestämmelser om vissa domstolars exklusiva behörighet. Ett exempel utgör AD. På grund av RB 10: 17 p. 2 och LAD 1 § första stycket är AD ensam behörig att upptaga och avgöra mål om kollektivavtal. Råder i mål om kollektivavtal sådan tvist som avses i LAD 11 § 1.—3., äger allmän domstol ej upptaga mål om betalningsföreläggande, såvida icke lagen 10.7.1947 om betalningsföreläggande för vissa fordringar å arbetslön m. m. är tillämplig. Är denna lag ej tillämplig å fordringen men hör målet till AD — tvist om kollektivavtal av det slag som LAD 11 § anger råder t. ex. ang. arbetsgivares fordran mot arbetstagare¹ — får allmän domstol ej upptaga mål om betalningsföreläggande.

På samma sätt begränsas omfånget av grundläggande rättsfakta i detta sammanhang, om tvist skall upptagas exklusivt av annan särskild domstol eller av administrativ myndighet i stället för av judiciell myndighet.²

Penningfordran avseende hyra eller därmed likartat kan avkrävas ge-

¹ Jfr situationen i det i kap. 17 behandlade underrättsfallet.

² Skatter kan t. ex. ej utkrävas genom betalningsföreläggande.

nom betalningsföreläggande därest eljest gällande förutsättningar därför föreligger.

Att forumregeln i RB 10: 17 p. 4 anger vissa allmänna domstolar som exklusivt behöriga att upptaga hyrestvist innebär ej någon begränsning i möjligheten till betalningsföreläggande för sådan fordran.

Att särskild anordning i verkställighetshänseende är träffad — såsom att för fordringar av olika slag exekutionstitel ej behöver utverkas, enär grundläggande handling utan att vara fordringsbevis är exekutorisk urkund — är en omständighet som stundom omöjliggör begagnandet av betalningsföreläggande för utfående av penningfordran men i andra fall anses göra förfarandet i fråga alternativt användbart. Hur dylika anordningar sålunda begränsar förfarandets användbarhet skall ock beröras inom ramen för förfarandets förutsättningar.

Kap. 5

KRAVET PÅ FORDRINGEN

Redan i HL uppställdes kravet, att fordringen skulle vara "penningfordran". Departementschefen yttrade beträffande förslaget till HL i denna del:³

Ett summariskt förfarande, i vilket någon utredning utöver ansökningens innehåll icke förekommer, förutsätter, att fordringen i ansökningen angives med sådan noggrannhet, att vid verkställigheten någon tvekan, om vad verkställigheten skall avse, icke kan äga rum. Förfarandet torde därför icke lämpligen böra utsträckas till andra fordringar än sådana, som avse penningar.

Endast fordran som avser penningar har sålunda ansetts representera den för verkställighet erforderliga preciseringen. För lagsökning har sådan begränsning icke ansetts av nöden. Även för prestationer bestämda att utgå i varor kan lagsökning ske.⁴ Endast när en fordran av parterna bestämts att utgå i penningar *avser* den penningar. Anspråket skall gå ut på betalning av en bestämd penningssumma.

I tysk och österrikisk rätt står Mahnverfahren till buds ej blott när prestationen avser betalning av en bestämd penningssumma utan också när prestationen avser en bestämd mängd "anderer vertretbarer Sachen oder Wertpapiere".⁵

Går gäldenärens skyldighet att prestera på grund av bakomliggande mellanhavande ut på prestation av annan art än penningprestation kan betalningsföreläggande ej komma ifråga. Detta betyder till en början, att om gäldenären är skyldig att leverera varor eller att utgiva bestämd egendom, betalningsföreläggande icke kan utverkas. Såvitt gäller be-

³ NJA II 1908 art. nr 4 s. 8.

⁴ Lihné, Lagsökning, s. 109, Trygger, Lagsökning, s. 6 f. Kommentar I s. 33, Kommentar II s. 36.

⁵ ZPO § 688, Rosenberg, Lehrbuch, s. 796, Wiczorek, Zivilprozessordnung, 2 aufl., 1966, s. 1478, Schneider, Mahnwesen, Prozess, Vollstreckung, s. 23. Ang. "vertretbare Sachen" jfr BGB §§ 90 och 91, Schneider, a. a. s. 23, Wiczorek, a. a. s. 479, Stigel-Michlmayr, Zivilprozessordnung und Jurisdiktionsnorm, s. 318.

stämd sak gäller detta även när prestationsskyldigheten avser, ej penningar i fungibel bemärkelse utan mynt såsom föremål, t. ex. sådana som ingår i myntsamling. Mynt är ju då ej avsedda som betalningsmedel. Icke heller står betalningsföreläggande till buds, när gäldenärens prestationsskyldighet är bestämd i arbete eller tjänster.

Än vidare medför emellertid begränsningen till penningprestation, att skyldighet att såsom prestation företaga rättshandling — t. ex. fullgöra betalning genom att utställa växel eller att teckna bostadsrätt — ej kan utkrävas genom betalningsföreläggande.⁶ Är gäldenären *redovisningsskyldig* kan icke betalningsföreläggande användas för utkrävande av denna skyldighet.⁷

Betalningsskyldighet kan vara bestämd i utländskt mynt. Lagstiftningen reser ej hinder mot betalningsföreläggande i dylikt fall.⁸ I litteraturen kommer stundom till direkt uttryck *att* betalningsföreläggande kan utverkas.⁹

Om prestationen avser betalning i utländskt mynt, kan gäldenären under förutsättningar som anges i civilrättsliga bestämmelser få fullgöra sin betalning i inhemskt myntslag. Sålunda må enligt SkbrL 7 § första stycket — om skuldebrev är ställt att betalas i myntslag, som icke är gångbart å den ort där betalningen sker, där ej annat förbehåll träffats — skulden gäldas i ortens mynt efter värdet å betalningsdagen. En liknande bestämmelse finns i VxL 41 §. Vidare ges enligt de här nämnda bestämmelserna och under där närmare angivna förhållanden möjlighet för borgenären att vid dröjsmål å gäldenärens sida kräva betalning i det inhemska myntet efter kursen å förfallodagen.¹⁰

Med hänsyn till dessa civilrättsliga möjligheter att fullgöra betalning i inhemskt mynt inställer sig spørgsmålet, om domstolen skall i föreläggande enligt 22 § LL och därmed i förekommande fall i slutbevis ange alternativ betalningsmöjlighet i inhemskt mynt.

I motiven till SkbrL 7 § första stycket uttalar LB,¹¹ att det närmare fastställandet av fordringens värde på betalningsdagen efter omräkning

⁶ Lihné, Lagsökning, s. 107 f och där behandlade rättsfallen SvJT 1962 rf s. 38 och SveaH 43. Jfr även fallen SvJT 1970 rf s. 60 och 1967 rf s. 57.

⁷ Lihné, Lagsökning, s. 109 och där anmärkta fallet SveaH 34, vilket skall behandlas nedan i texten, se kap. 7.

⁸ Ej heller gäller laga hinder mot att utverka lagsökning för sådan fordran, se t. ex. NJA 1952 s. 41 och 1952 s. 382.

⁹ Hassler, Specialprocess, s. 69, Boström—Linders II, s. 78.

¹⁰ Ang. bestämmelsen i SkbrL, se LBs förslag till lag om skuldebrev m. m., SOU 1935: 14 s. 59 ff samt Marks von Würtemberg-Sterzel, Lagen om skuldebrev, s. 49 ff.

¹¹ SOU 1935: 14 s. 62.

i svensk valuta vid betalnings uttagande i exekutiv väg lär ankomma på exekutionsmyndigheten och att något uttalande därom från domstolens sida alltså icke torde böra ifrågakomma. Uttalandet är uppenbarligen gjort utan sikte på den summariska processen, vilken vid den tid då uttalandet gjordes ej ankom på domstolarna. I kommentar till SkbrL¹² har till LBs återgivna uttalande lagts följande mening: ... ”i varje fall icke utöver en allmän erinran om att betalning alternativt må erläggas med motsvarande belopp i svenskt mynt”. I såväl LBs nämnda förslag¹³ som kommentaren¹⁴ anmärks, att domstolarna vid tillämpningen av den rätt, som gällde före SkbrL, förfor mycket olika ifråga om angivande av betalningssättet. Understundom utdömdes betalning i främmande mynt utan närmare yttrande om betalningssättet.¹⁵ Vanligen föreskrevs emellertid betalningens erläggande i det främmande myntslaget eller med motsvarande belopp i svenskt mynt; därvid föreskrevs ibland omräkning efter viss kurs.¹⁶

Såvitt gäller den ifrågavarande summariska processen uttalar Boström och Linders¹⁷ efter att ha förklarat att hinder ej föreligger att utverka betalningsföreläggande avseende en penningssumma som angetts i utländskt mynt: ”Denna kan utsökas och den kan utdömas; att gäldenären kan befria sig från skulden genom att betala det utdömda beloppet i svensk valuta är en helt annan sak. Lämpligen bör dock domstolen i föreläggandet ange exempelvis ’Fordrat belopp: Summa i engelskt mynt eller svenskt — efter kursen å betalningsdagen — av trehundra pund’.”

Uttalandet är ej tydligt. Det förefaller som om författarna menar, att domstolarna bör göra ett uttalande angående omräkning, oavsett om borgenären yrkat fullgörande i svensk valuta. Vidare kan läsaren av det i uttalandet angivna exemplet få uppfattningen, att det städse är kursen på betalningsdagen, efter vilken omräkning skall ske.

Spörsmålet synes mig kräva en mer nyanserad behandling. När betalning i parternas mellanhavande bestämts att utgå i utländsk valuta, kan i målet om betalningsföreläggande situationerna gestalta sig olika, beroende på hur borgenären bestämt sitt yrkande:

¹² Marks von Würtemberg-Sterzel, a. a. s. 52.

¹³ SOU 1935: 14 s. 62 not 3.

¹⁴ Marks von Würtemberg-Sterzel a. a. s. 52 not 1.

¹⁵ Ett exempel härpå är NJA 1930 s. 507 I: I bakomliggande mellanhavande var betalningsskyldigheten angiven i tyska mark; käranden yrkade betalning i ”guldmark”; HD utdömde betalning i riksmark men föreskrev ej omräkning.

¹⁶ Jfr det i föreg. not nämnda fallet. Där föreskrev URn, i vars avgörande HovRn ej fann skäl att göra ändring, att betalningen skulle fullgöras i mark eller motsvarande belopp i svenskt mynt efter kurs å betalningsdagen.

¹⁷ Boström—Linders II, s. 78.

1. Borgenären kan ha yrkat betalningsföreläggande för fordran angiven enbart i utländsk valuta; borgenären säger således ingenting i ansökningen om prestation i svensk valuta. Anledning härtill kan vara, att sådant förbehåll som nämns i SkbrL 7 § träffats mellan parterna; gäldenären har på grund härav att erlagga effektiv betalning i det utländska myntet och äger ej betala i inhemskt mynt. Huruvida situationen är denna torde ej alltid kunna utläsas ur ansökningshandlingarna. Desto mindre finns då anledning för domstolen att i föreläggandet enligt LL 22 § och därmed i slutbeviset ange fordringen i annan valuta än den vari borgenären i ansökningen yrkat betalning. I stället bör det ankomma på exekutionsmyndigheten att företaga eventuellt påkallad omräkning.

2. Borgenären kan ha yrkat betalningsföreläggande för fordran angiven i utländsk valuta eller i svensk valuta med motsvarande belopp, dock utan att grund för omräkning till svensk valuta angetts. I och med att borgenären angett alternativ betalningsmöjlighet i svensk valuta finns ej såsom i den nyss behandlade situationen anledning för domstolen att räkna med förbehåll om effektiv kurs. Betalning kan då enligt de civilrättsliga reglerna fullgöras i svensk valuta. Domstolen bör därför i föreläggande enligt LL 22 § och i slutbevis ange den alternativa betalningsmöjligheten. Frågan blir härafter, om även kurs för omräkning bör anges, eller om domstolen bör nöja sig med att göra en allmän erinran att betalning må erläggas med motsvarande belopp i svenskt mynt.¹⁸ Även härvidlag synes mig det riktiga vara att följa borgenärens angivande av yrkandet. Att utan yrkande av denne föreskriva kurs för omräkning — såsom Boström och Linders synes benägna till — förefaller mig i varje fall icke riktigt. Enligt de förut återgivna civilrättsliga reglerna kan nämligen olika omräkningskurser komma ifråga; i situation som anges i SkbrL 7 § första stycket omräknas fordringen efter värdet på betalningsdagen, varemot förfallodagens kurs följs vid omräkning enligt 7 § andra stycket samma lag. Av föreliggande ansökningshandlingar torde i den situation som här förutskickas ej framgå, att betalningsdagens och ej förfallodagens kurs enligt borgenärens mening skall komma till användning. Därför kan det så mycket mindre anses lämpligt som fastmer oriktigt att i den här tänkta situationen utan vidare föreskriva omräkning "efter kurs å betalningsdagen".¹⁹ Däremot kunde tänkas, att domstolen före utfärdande av föreläggande enligt LL 22 § avkrävde borgenären uppgift om den kurs efter vilken betalning i svenskt mynt skall fullgöras. Så sker stundom i tillämpningen.²⁰

¹⁸ Jfr förut återgivet uttalande i Marks von Würtemberg-Sterzel, a. a. s. 52.

¹⁹ Jfr återgivet uttalande av Boström—Linders II, s. 78.

²⁰ Ett känt fall är Möre och Ölands tingsrätts Bf 56/1972.

Vilka överväganden kan antagas ligga bakom domstolens ståndpunkt att icke upptaga ansökan utan uppgift i angivet hänseende? En synpunkt kan tänkas vara, att domstolen icke finner fordringen på erforderligt sätt bestämd utan uppgift om omräkningskursen. Denna uppfattning kan i så fall tänkas grundad på principiella betänkligheter med hänsyn till förfarandets summariska natur. Gälldenärens passivitet blir ju avgörande för att exekutionstitel utfärdas; därför bör sådana krav ställas på ansökningsen och föreläggandet enligt LL 22 §, att det för gälldenären i möjligaste mån klart framgår vad han riskerar genom att förhålla sig passiv. Upplysning om den kurs efter vilken borgenären söker betalning kan härvid vara av betydelse för gälldenären. Denne kan t. ex. tänkas mer benägen att erlägga betalning utan vidare exekutivt förfarande, om han genom föreläggandet enligt LL 22 § upplyses om tillämplig grund för omräkning. Å andra sidan kan mot överväganden av nu angivet slag invändas, att i fall då betalning skall erläggas efter kurs å dag, som först senare inträffar, en obestämdhet alltjämt vidlåder exekutionstiteln och att den slutliga fixeringen då måste företagas av exekutionsmyndigheten. Vidare kan invändas, att i fall då borgenären ej yrkat alternativ fullgörelse i svenskt mynt och domstolen därför ej i slutbeviset anvisat alternativ fullgörelsemöjlighet, fråga om sådan fullgörelse — enligt vad som i det föregående antagits — likväl kan uppkomma på exekutionsstadiet och att det i sådana fall torde ankomma på exekutionsmyndigheten att pröva omräkningsfrågan.²¹

När omräkningen i sådant fall *i dess helhet* överlämnas till verkställighetsmyndighet bör betänkligheter ej möta mot att låta sådan myndighet i nu behandlad situation, där ju omräkningsmöjligheten medges redan vid domstolen, efterforska omräkningskursen.

Något annat till betalningsföreläggande hänförligt skäl för att i den nu behandlade situationen avkräva borgenär uppgift om kurs för omräkning synes mig ej föreligga.²² Tillräckliga skäl finns enligt min mening inte för att domstolen bör anse sig förhindrad att upptaga ansökningsen, när borgenären ej lämnat sådan uppgift. Domstolen bör uppta ansökningsen och i föreläggandet ange fordringen i enlighet med borgenärens yrkande, således utan uppgift om omräkningskurs.

²¹ Att det därvid emellertid kan inträffa att omräkningsfrågan på grund av komplicerande omständigheter kan befinnas icke böra avgöras inom ramen för verkställighetsförfarandet belyses av NJA 1950 s. 193; jfr 1952 s. 41 samt Karlgren i SvJT 1956 s. 409 f och Hjerner i SvJT 1954 s. 117 jämte där i not 1 angivna rättsfall.

²² Härvid bortser jag helt från möjligheten, att domstolen skulle anse sig förhindrad att upptaga ansökningsen, om borgenären yrkade betalning efter förfalldagens kurs, *därför* att fordringen då delvis skulle anses utgöra skadestånd. Visserligen är den förmånligare beräkning, som borgenär under förutsättningar som anges i 7 §

3. Har borgenären i ansökningen angett fordringen i utländsk valuta eller motsvarande belopp i svensk valuta samt därtill angett grund för omräkning skall uppenbarligen såväl föreläggandet enligt 22 § LL som eventuellt slutbevis utformas i enlighet härmed.

andra stycket SkbrL kan påyrka, uttryck för att borgenären ersättes för skada på grund av gäldenärens dröjsmål, se Marks v. Würtemberg-Sterzel, a. a. s. 52. Att fördenskull avvisa ansökningen synes lika litet böra komma ifråga som att avvisa yrkande om laga dröjsmålsränta, därför att sådan i civilrätten uppfattas som ersättning för liden skada. Se Karlgren, Allmän obligationsrätt, s. 56 f.

Kap. 6

FORDRINGEN SKALL EJ GRUNDA SIG PÅ SKRIFTLIGT FORDRINGSBEVIS

Medan det såsom förutsättning för lagsökning gäller, att fordringen skall grunda sig på skriftligt fordringsbevis, gäller för betalningsföreläggande omvänt, att fordringen icke skall grunda sig på bevis av angivet slag.

Samma begränsning i användningsområdet uppställdes för handräckning i HL 1 § och i LL 1937 21 §. Tillkomsten av institutet handräckning för fordrans utfående hade ju, såsom framgått av det historiska avsnittet, sin grund i ett allmänt erkänt behov av lagstiftning, som syftade till att åstadkomma en snabbare och enklare procedur vid utsökande av fordringar, för vilka lagsökning ej kunde komma i fråga med hänsyn till kravet på fordringsbevis enligt UL och för vilka det allmänna rättegångsförfarandet ej ansågs helt lämpligt.¹ Redan vid tiden för handräckningsförfarandets tillkomst ansågs det erforderligt att göra en avgränsning gentemot institutet lagsökning. Sålunda uttalade föredragande departementschefen beträffande 1 § i förslaget till HL,² att om till stöd för fordringen åberopades skriftligt fordringsbevis, anledning icke syntes finnas att lämna borgenären valet mellan lagsökningsförfarande och anmaningsförfarande utan torde det förra då uteslutande böra komma till användning. Även under förarbetena till LL 1937 markerades,³ att handräckningsförfarandet icke var avsett för fordringar, beträffande vilka lagsökning kunde användas.⁴

I motsats till vad som gällt tidigare och allttjämt gäller enligt LL uppställs icke såsom förutsättning för betalningsföreläggande i det av LB utarbetade

¹ Se NJA II 1908 art. 4 s. 4 ff.

² Se NJA II 1908 art. 4 s. 8.

³ Se NJA II 1937 s. 488 f.

⁴ Det förslag till lag om lagsökning och om handräckning för fordran (lagsökning), som var fogat vid den i december 1935 framlagda promemorian angående överflyttande till domstolsmyndighet av lagsökningsmål och mål om handräckning för fordran (just.depts promemorian 1935: 5), innehöll en bestämmelse, 4 §, innebärande viss ömsesidig subsidiaritet mellan de båda förfarandena. Några remissinstanser anslöt sig till förslaget i denna del, se Prop. 1937/156 s. 31, medan flertalet avstyrkte förslaget, se nämnda Prop. s. 31 f. I propositionen upptogs ej någon bestämmelse om ömsesidig subsidiaritet, Prop 1937/156 s. 43 f. Jfr. Lihné, Lagsökning, s. 66 ff.

förslaget till lag härom, att fordringen ej skall vara grundad på skriftligt fordringsbevis.⁵ Beredningen har ansett, att borgenär skall äga att vinna betalningsföreläggande för gäldenären, oavsett om han har tillgång till skriftligt fordringsbevis eller ej.⁶

Den nu ifrågavarande förutsättningen består av två led. Det ena anger relationen mellan fordran och en handling. Relationen uttrycks med orden "ej grundar sig å".⁷ Det andra ledet anger beskaffenheten av handling, på vilken fordringen ej skall vara grundad. Handlingen anges som skriftligt fordringsbevis.

Den närmare innebörden av de båda leden har ej klargjorts i de lagar, där förutsättningen angivits.

I det nyss återgivna uttalandet beträffande 1 § i förslaget till HL använde föredragande departementschefen visserligen orden "*å b e r o p a s t i l l s t ö d f ö r f o r d r i n g e n s k r i f t l i g t f o r d r i n g s b e v i s*", när departementschefen uttalade sig om lagsökningsgill fordran och sålunda avsåg fordran *grundad på* skriftligt fordringsbevis. Det är emellertid, med hänsyn till det sammanhang, vari uttalandet görs,⁸ tydligt att departementschefen icke avsett att med de här citerade och kursiverade orden klargöra relationens närmare innebörd. Orden som sådana torde närmast antyda en ren *bevisfunktion*.

Varken under förarbetena till LL 1937 eller till LL gjordes något klarläggande uttalande om den närmare innebörden av relationen, ej heller angående "skriftligt fordringsbevis".⁹

Att beakta är emellertid även ett uttalande av föredragande departementschefen under förarbetet till lagen om betalningsföreläggande för vissa fordringar på arbetslön m. m.¹⁰ I anledning av framställt önskemål om att förfarandet med betalningsföreläggande för fordran på arbetslön, semesterlön eller semesterersättning borde få anlitas, evad fordringen var grundad på skriftligt fordringsbevis eller icke, anmärker departementschefen, att det torde vara mycket sällsynt att dylik fordran "direkt dokumenterats i ett skriftligt bevis". Även detta uttryckssätt för tanken närmast till enbart en bevisfunktion.¹¹

⁵ SOU 1963: 28 s. 41.

⁶ SOU 1963: 28 s. 35.

⁷ Jfr den allenast redaktionella skiljaktigheten i HL 1 § och LL 1937 1 §, "ej är grundad på".

⁸ NJA II 1908 art. 4 s. 8. Jfr Prop. 63/1907 s. 47 f.

⁹ Här bortses från de uttalanden, som gjordes ang. växel och check samt ang. fordringsbevis, vari gäldenären betingat sig vederlag. Ang. de förra, se Prop. 1937/156 s. 23, 32 f, 44 och 66. Ang. de senare, se Prop. 1937/156 s. 65 f.

¹⁰ NJA II 1947 s. 550.

¹¹ Jfr ang. ordet "dokumentera" Ekbohrn, Förklaringar öfver 60 000 främmande ord, 1904, s. 185: "bilägga eller styrka med handlingar".

Icke heller i den sparsamma litteraturen om betalningsföreläggande har gjorts något försök att klargöra förutsättningen.

Boström och Linders¹² uttalar under rubriken "Användningsområdets begränsningar" följande: Direkt uteslutna som grunder för betalningsföreläggande är först och främst alla fordringar, som stöder sig på skriftliga fordringsbevis.

Det utvecklas ej vad författarna menar med detta uttryck, vilket likaledes närmast för tanken till bevisfunktion.

Den här behandlade förutsättningen korresponderar med förutsättningen för lagsökning, att fordringen skall grunda sig på skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis. Sistnämnda förutsättning har behandlats i litteraturen.¹³ För äldre rätts del har Trygger angående lagsökningsförutsättningen uttalat:¹⁴

Endast en fordran, som bevisas av en skriftlig handling, vilken upprättats och lämnats till borgenären såsom bevis för fordringen, är således av beskaffenhet att kunna utkrävas genom lagsökning.

Kallenberg uttalar om samma förutsättning¹⁵ att fordringen skall "framgå av en handling, som upprättats och utlämnats till bevis om fordran".

Hassler¹⁶ har gjort följande beskrivning:

Gäldenären skall ha utställt eller medverkat vid tillkomsten av en skriftlig handling, vilken lämnats till borgenären för att av honom användas såsom bevis om fordran.

De nu återgivna uttalandena beskriver alla de *båda* leden i lagsökningsförutsättningen. I mitt arbete Lagsökning har jag sökt göra en uppdelning av förutsättningens båda led och klarlägga vad som karaktäriserar vardera av dem. Såvitt gäller "skriftligt fordringsbevis" må hänvisas till nämnda arbete s. 121 ff och sammanfattning på s. 187. Beträffande den för lagsökning erforderliga relationen mellan fordran och fordringsbevis redovisas min undersökning i arbetet på s. 187 ff. Utmärkande för kravet, att fordringen skall grunda sig på skriftligt fordringsbevis, har jag funnit vara,¹⁷ att fordringsbeviset skall genom utfästelse eller därmed likvärdigt åtagande utgöra i och för sig tillräckligt rättsfaktum för betalningsskyldighet.

¹² Boström—Linders I s. 62.

¹³ Lihné, Lagsökning, s. 118 ff samt där angiven litteratur.

¹⁴ Trygger, Lagsökning, s. 10, Kommentar I, s. 36, Kommentar II, s. 39; Uttalandet återges i Lihné, a. a. s. 118.

¹⁵ TFR 1905 s. 161; Jfr Lihné, a. a. s. 119.

¹⁶ Hassler, Valda delar s. 94, Extraordinär process, s. 29, Svensk civilprocessrätt, s. 437 f, Specialprocess s. 54; jfr Lihné a. a. s. 119.

¹⁷ Lihné, a. a. s. 200.

Det är således enligt vad jag funnit ej tillräckligt att fordran *bevisas av skriftligt fordringsbevis* för att fordringen skall anses *grundad på sådant bevis*.

Är detta riktigt, och jag har ej funnit anledning frånga ståndpunkten, skulle konsekvensen för den nu ifrågavarande förutsättningen för betalningsföreläggande bli denna: Processformen kan begagnas i andra fall än när skriftligt fordringsbevis förekommer och utgör i och för sig tillräckligt rättsfaktum för betalningsskyldighet.

Betalningsföreläggande skulle i enlighet härmed kunna begagnas när skriftlig handling helt saknas i parternas åberopade mellanhavande. Detta har t. ex. sin grund i muntligen träffat avtal eller grunden för fordringen är stadgande i lag.¹⁸

Redan förekomsten av en skriftlig handling i mellanhavandet skulle emellertid i enlighet med den gjorda bestämningen icke i och för sig utgöra hinder för betalningsföreläggande. Skriftlig handling kan ha haft annan betydelse än som rättsfaktum rörande betalningsskyldighet; den kan ha haft betydelse som bevisfaktum rörande fordringen eller vara upprättad exempelvis till ledning vid bestämmande av fordringens storlek.¹⁹

Logiskt sett skulle vidare betalningsföreläggande stå öppet, när skriftlig handling visserligen är i och för sig tillräckligt rättsfaktum för betalningsskyldighet men handlingen ej utgör skriftligt fordringsbevis. I den senare följande rättsfallsredovisningen skall undersökas några fall, där denna situation kan tänkas ha förelegat.

När här talas om skriftlig handling i parternas mellanhavande åsyftas ej räkning som åberopas *till stöd för ansökning*²⁰ om betalningsföreläggande och som eventuellt anger grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst. Räkning, som icke godkänts av gäldenären, har ej betydelse av rättsfaktum för betalningsskyldighet och dess betydelse som bevisfaktum för påstådd fordran kan allmänt sett ej sägas vara större än själva påståendet härom.²¹ Undantag utgör sådan räkning, som avses i KF 1855 om handelsböcker och handelsräkningar.²² Dylik räkning kan användas för lagsökning.²³ Likaså kan räkning försedd med gäldenärens godkännande användas som fordringsbevis för lagsökning.²⁴

De frågor om innebörden av förutsättningen för betalningsförelägg-

¹⁸ NJA II 1947 s. 550.

¹⁹ NJA II 1947 s. 550.

²⁰ Jfr LR:s uttalande i NJA II 1937 s. 488, Prop. 1937/156 s. 84.

²¹ Se Lihné, a. a. s. 124. Hassler, Extraordinär process, s. 29.

²² Hassler, Extraordinär process, s. 29, Specialprocess s. 54 not 7.

²³ Se Hassler, Extraordinär process, s. 29 och Lihné, a. a. s. 184 ff.

²⁴ Se SvJT 1917 s. 399 och 1958 rf s. 88 samt Lihné, a. a. s. 124. Jfr å andra sidan betr. attesterad men till betalning icke godkänd räkning, SvJT 1968 rf s. 42.

gande, att fordringen ej skall grunda sig på skriftligt fordringsbevis, som här berörts, vinner belysning av ett antal publicerade och opublicerade hovrättsfall. Några fall angår spörsmålet, huruvida åberopad handling utgör skriftligt fordringsbevis. Andra fall berör närmast förutsättningens andra led, dvs. om fordringen är *grundad på* handling av typen skriftligt fordringsbevis. Stundom går de båda frågorna in i varandra, så att det av motiveringarna ej kan utläsas vilken omständighet som varit den för domstolarnas beslut avgörande.

Betydelsen av *preskriberad växel* för de båda formerna av summarisk betalningsprocess illustreras av fallen SvJT 1945 rf s. 24 och SvJT 1968 rf s. 7. I det förra fallet åberopas preskriberad växel i mål om lagsökning.²⁵ Redan av borgenärens uppgift i ansökningen framgick, att preskription inträtt. HovRn uttalade, att växeln, enär den var preskriberad, ej utgjorde "sådant fordringsbevis att lagsökning därå kan äga rum" samt undanröjde lagsökningsdomarens utslag.

I fallet SvJT 1968 rf s. 7 prövades preskriberad växel i mål om betalningsföreläggande. Omständigheterna i fallet var följande:

SvJT 1968 rf s. 7. En bank anhöll i ansökan som inkom till HRn 3/7 1967 om betalningsföreläggande för 16 120: 15 jämte ränta och kostnader. Till ansökningen var fogad avskrift av en utav J accepterad växel å sagda belopp. Växeln var utställd 27/6 1962 och förföll till betalning 1/9 1962. I ansökningen anförde banken bl. a., att J — vilken diskonterat växeln i banken — icke inlöst eller omsatt växeln, att banken i juli 1965 hos URn ansökt om lagsökning på grund av växeln men att, då ansökningen därom icke kunnat delgivas J före den 1/9 1965, växelfordringen preskriberats. Bankens uttalade vidare, att banken jämlikt 74 § växellagen hade rätt att såsom i vanligt skuldfordringsmål hos J utsöka sin fordran. — URn uttalade i beslut: Banken har åberopat en växel såsom grund för sin fordran. Enär fordringen alltså grundar sig å skriftligt fordringsbevis avvisar URn ansökningen. — Banken anförde besvär. — HovRn återförvisade målet till URn och yttrade i sitt beslut: Växeln utgör efter preskription av växelfordran icke längre sådant fordringsbevis som avses i 1 och 18 §§ LL. Väl har växeln åberopats i förevarande mål, som gäller betalningsföreläggande för en fordran jämlikt 74 § växellagen. Växeln är emellertid i detta fall att anse endast som ett bevismedel, som i och för sig icke erfordras.

Det är att märka, att såväl URn som HovRn använder en motivering, som berör *båda* leden i den här ifrågavarande förutsättningen. URns motivering är intressant. URn skjuter nämligen i förgrunden *åberopandet* av växeln. Tankegången sådan den framträder i beslutet

²⁵ Ang. fallet i detta sammanhang, se SvJT 1950 s. 112, SOU 1963: 28 s. 39 samt Lihné, a. a. s. 129, 188, 209, där fallets närmare omständigheter angivits, s. 211. Se även Hessler i SvJT 1955 s. 42.

synes vara denna: Eftersom borgenären *åberopat* växel *som grund* för fordringen och växel — oavsett om växelfordringen är preskriberad — är skriftligt fordringsbevis, grundar sig fordringen på skriftligt fordringsbevis.

HovRn tar först ställning till om den åberopade handlingen är skriftligt fordringsbevis. HovRn finner att växeln efter preskription icke är fordringsbevis enligt LL. HovRn bemöter därefter den uppfattning URn synes ha gett uttryck åt, nämligen att fordringen grundar sig på växeln, därför att borgenären *åberopat* denna *till grund* för fordringen. Med sin motivering fränkänner HovRn borgenärens åberopande avgörande betydelse härvidlag. Avgörande blir för HovRn i stället vilken betydelse växeln har i partsmellanhavandet. Fordringen grundar sig enligt HovRn ej på växeln. Fordringen är, säger HovRn, en fordran jämlikt 74 § VxL. Därmed torde HovRn mena, att grund för fordringen är rättsfaktum angivet i nämnda lagrum. Växeln har m. a. o. efter preskription ej längre betydelsen av avgörande rättsfaktum för betalningsskyldighet utan är endast bevismedel.²⁶

Fallet belyser således olika frågor rörande den ifrågavarande förut-sättningen: Är preskriberad växel skriftligt fordringsbevis? Grundar sig fordringen på växeln? Vilken betydelse har åberopandet av växeln som grund för fordringen?

URns och HovRns uppfattning skiljer sig på alla dessa punkter. De skall här behandlas var för sig.

URn säger ej direkt men utgår ifrån att växel, även när växelfordringen är preskriberad, är skriftligt fordringsbevis. HovRn säger däremot direkt, att växeln efter preskription av växelfordran *icke längre* utgör sådant fordringsbevis som avses i 1 och 18 §§ LL. Motiveringen antyder, att växeln enligt HovRns uppfattning före preskription utgjort fordringsbevis enligt nämnda lagrum. Man torde jämföra med HovRns motivering i fallet SvJT 1945 rf s. 24: "Enär den till grund för kravet åberopade växeln är preskriberad, samt den förty icke utgör sådant fordringsbevis, att lagsökning därå kan äga rum . . ." I båda fallen markerar HovRn preskriptionen som det moment, vilket medför att växeln icke utgör fordringsbevis.

Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida preskriptionen såsom tillkommande rättsfaktum kan medföra att växeln upphör att vara fordringsbevis. Den opreskriberade växeln är tvivelsutan skriftligt fordringsbevis enligt doktrinen beskrivning. Handlingen har tillkommit med gäldenärens medverkan och lämnats till borgenären för att av

²⁶ Se Hessler, SvJT 1955 s. 41. Jfr Eberstein, Den svenska växelrätten, s. 220 f.

²⁷ Jfr beskrivningen av skriftligt fordringsbevis ovan samt Lihné, a. a. s. 121 ff, särskilt s. 187.

denne användas som bevis om fordringen.²⁷ Att preskription tillkommer kan väl medföra, att fordringsbeviset icke längre kan sägas *innefatta* bevis om fordran,²⁸ och att lagsökning därför på grund av den förutsättning 3 § LL anger icke kan komma ifråga. Huruvida det är detta HovRn åsyftar, när i de båda fallen preskriberad växel säges icke utgöra "sådant fordringsbevis, att lagsökning därpå kan äga rum" (resp. "sådant fordringsbevis som avses i 1 och 18 §§ lagsökningslagen") ger motiveringen i fallen emellertid ej besked om. Det kan tänkas, att HovRn med "sådant fordringsbevis" etc. egentligen avsett "fordringsbevis, varå fordringen är grundad", således fordringsbevis jämte en närmare bestämning. HovRn skulle med andra ord ha avsett ej blott "fordringsbevis" utan även relationsuttrycket "grundar sig å". Motiveringen i fallet SvJT 1945 rf s. 24, som till synes endast tar fasta på handlingen, ger ej möjlighet att bedöma, huruvida uttrycket haft en sådan vidare syftning. I fallet SvJT 1968 rf s. 7 nöjer sig HovRn visserligen ej med att förklara, att växeln efter preskription icke längre utgör sådant fordringsbevis som avses i 1 och 18 §§ LL. HovRn har en ytterligare motivering hänförlig till växeln roll i målet. Den ytterligare motiveringen bidrar emellertid, såvitt jag kan finna, ej till att klargöra, huruvida HovRn syftar på annat än själva handlingen, när HovRn i första stycket talar om "fordringsbevis som avses i 1 och 18 §§ lagsökningslagen".

Eftersom man i doktrinen, såsom jag framhållit i Lagsökning,²⁹ i allmänhet undvikit att söka beskriva det för "fordringsbevis" utmärkande och i stället sökt klargöra innebörden i kravet att fordran skall *grunda sig på skriftligt fordringsbevis*, ligger det måhända nära att antaga, att även domstolarna är obenägna att skarpt skilja mellan förutställningens båda led.

Då det sålunda icke låter sig göra att på grundval av HovRns motiveringar i de båda här behandlade fallen avgöra, huruvida HovRn åsyftat något annat och mer än själva handlingskategorien "fordringsbevis", torde man få utgå ifrån att HovRn menat, att preskriberad växel ej utgör skriftligt fordringsbevis. Fallet SvJT 1968 rf s. 7 har följande rubrik, vilken ock ger stöd för riktigheten av detta antagande: "I mål om betalningsföreläggande har åberopats preskriberad växelfordran. Fråga om växeln utgör skriftligt fordringsbevis."

HovRns uppfattning i de båda fallen synes mig i så fall icke riktig. Att växelfordringen preskriberas är enligt min mening icke av beskaffenhet att förändra växeln, så att denna efter att tidigare ha varit fordringsbevis icke längre skulle utgöra sådant bevis. Däremot påverkar

²⁸ Se Lihné, a. a. s. 200 ff.

²⁹ Lihné, a. a. s. 118 och där gjorda hänvisningar.

preskriptionen grunden för fordringen. Preskription har tillkommit som ytterligare rättsfaktum. Växeln utgör ej längre avgörande rättsfaktum för betalningsskyldighet. Andra fakta, angivna i 74 VxL, har härutinnan trätt i växelns ställe. Grunden för fordringen har förskjutits genom tillkomsten av ytterligare rättsfaktum som enligt lagen tillägges betydelse för betalningsskyldighet. Fordringen *grundar sig ej* längre på växeln men växeln är alltså fordringsbevis. Att växeln efter preskription har funktionen av bevismedel rörande de fakta, som därefter är avgörande för betalningsskyldigheten, inverkar enligt mitt synsätt ej på egenskapen av fordringsbevis.

Preskriptionen har som nämnts påverkat fordringsgrunden. Andra rättsfakta än växeln har kommit att bli avgörande. Betalningsskyldigheten *grundar sig ej* längre på växeln. I fallet SvJT 1945 rf s. 24 synes mig den adekvata motiveringen för avvísning av lagsökningsansökningen därför bort vara följande: "Enär växelfordringen enligt den åberopade växeln preskriberats, samt fordringen förty icke grundar sig å växeln etc. . ." HovRns motivering i fallet SvJT 1968 rf s. 7 synes utifrån HovRns eget betraktelsesätt ha kunnat begränsas till konstaterandet att växeln ej utgjorde skriftligt fordringsbevis. HovRn hade ej behövt uttala sig om vad som utgjorde grund för fordringen. Att HovRn likväl gjort detta förklaras av det sätt varpå URn motiverat sitt avgörande. HovRn bemöter URn, när denna fäster avgörande vikt vid att *borgenären åberopat* växeln till grund för sin fordran. Avgörande är i stället för HovRn att målet gäller en fordran jämligt 74 VxL och att andra rättsfakta än växeln föranleder betalningsskyldighet enligt detta lagrum. HovRn ger därmed uttryck för att fordringen *icke grundar sig på växeln*. Detta synes mig riktigt. HovRn hade emellertid även i detta fall enligt min uppfattning kunnat begränsa sin motivering till detta led av förutsättningen.

Vilken betydelse har då borgenärens *åberopande* av växeln som grund för fordringen? URn har i fallet SvJT 1968 rf s. 7 tillmätt åberopandet avgörande betydelse härvidlag. Det vill synas som om URn menat, att fordringen grundar sig på den åberopade växeln därför att borgenären enligt URns uppfattning åberopat växeln *som grund* för fordringen. HovRn har funnit att borgenären *åberopat* växeln men lägger ej avgörande vikt därvid. Detta kan tänkas bero på att HovRn i motsats till URn ej ansett att växeln åberopats *till grund* för fordringen. HovRn framhåller ju, att växeln är att anse endast som *bevismedel*. Det kan också tänkas, och detta förefaller troligare, att HovRn vid bedömandet av huruvida fordringen var grundad på växeln ansett sig helt obunden av borgenärens åberopande av fordringsgrund och i stället bedömt vad som framgår därutinnan av det i målet införda materialet.

I själva verket kan man ställa sig tveksam till huruvida växeln ens *åberopats*. Av referatet framgår ej annat än att växeln i avskrift var fogad vid ansökningen. Av vad borgenären enligt referatet anført framgår ej att borgenären uttryckligen åberopat växeln. Enligt referatets rubrik har i målet åberopats "preskriberad växelfordran".

Såvitt gäller åberopandets betydelse bör fallet SvJT 1968 rf s. 7 jämföras med fallet SvJT 1948 s. 649.³⁰ Även i detta fall hade vid ansökning om betalningsföreläggande fogats men ej däri uttryckligen åberopats en handling. Denna — en beställningssedel — bedömdes av URn vara skriftligt fordringsbevis. URn fann vidare, att fordringen grundade sig på beställningssedeln samt avvisade ansökningen. HovRn, där borgenären anförde besvär, fann ej skäl göra ändring i överklagade beslutet. Att borgenären i målet *infört* den som skriftligt fordringsbevis bedömda handlingen ansågs sålunda tillräckligt för att domstolarna skulle beakta den vid prövning av den förutsättning, varom här är fråga. I domstolarna kom emellertid till uttryck andra uppfattningar rörande betydelsen av parts åberopande av fordringsgrund. Sålunda hade borgenären enligt vad som framgår av yttrande från URns ordförande, gjort gällande, att betalningsföreläggande borde kunna ske, även om beställningssedeln var att anse såsom skriftligt fordringsbevis, eftersom sedeln icke uttryckligen åberopats i ansökningen. URns ordförande tillbakavisade visserligen denna tanke men uttalade i yttrandet för sin del en annan mening innebärande att borgenären skulle äga disponera över fordringsgrunden. Enligt ordföranden kunde nämligen ansökning om betalningsföreläggande ej upptagas, om det av handlingarna framgick, att fordringarna grundade sig på skriftligt fordringsbevis, *försåvitt icke borgenären uttryckligen avstått från att åberopa fordringsbeviset till stöd för kravet*. En ledamot av HovRn var skiljaktig och ville upptaga ansökningen. Denne ledamot ansåg att fordringsbeviset borde lämnas obeaktat vid det förhållandet, att grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst tydligt och fullständigt angivits i en vid ansökningen fogad räkning *samt varken av ansökningen eller räkningen framgick att fordringen grundade sig på skriftligt fordringsbevis*.

Varken borgenärens åberopande av fordringsbevis eller förklaring om avstående från att åberopa sådan handling har enligt min mening avgörande betydelse vid bedömning av fordringsgrund. Domstolen har att oberoende av borgenärens förklaring i ena eller andra riktningen företa bedömningen på grundval av vad det i målet införda materialet ger vid handen rörande förhållandet mellan fordringen och handlingen.³¹

³⁰ Rättsfallet har behandlats i min bok Lagsökning på s. 70 och 169 f.

³¹ Jfr min framställning i dessa frågor i Lagsökning s. 86 ff.

Två opublicerade hovrättsfall må anföras i detta sammanhang. De ger båda stöd för den här hävdade uppfattningen:

*VSH nr 340/58.*³² I ansökan om betalningsföreläggande hemställde aktiebolaget K under åberopande av 19 och 20 §§ lagen om handelsbolag och enkla bolag om betalningsföreläggande för J för utfående av en fordran å 11 400 kronor jämte ränta. Av ansökningen framgick att J varit bolagsman i handelsbolaget under firma M & Co samt att aktiebolaget utan att erhålla utdelning bevakat ifrågavarande fordran i handelsbolagets konkurs. URn förelade aktiebolaget att komplettera ansökningen i vad avsåg grunden för fordringen å handelsbolaget och tiden för dess tillkomst. Aktiebolaget inkom med kontoutdrag, som utvisade att av fordringen 6 000 kronor hänförde sig till växlar och återstoden till aktiebolagets kostnad för täckningsköp, föranlett av utebliven leverans från bolaget. URn avvisade ansökningen och yttrade i överklagade beslutet: Enligt numera i målet åberopat kontoutdrag avser 5 400 kronor av fordrat kapitalbelopp skadestånd och grundar sig återstående del av kapitalbeloppet å växel. Vid sådant förhållande föreligger hinder att upptaga fordringen till prövning i mål om betalningsföreläggande. — Aktiebolaget yrkade i HovRn att enär ansökningen i vad rörde beloppet å 6 000 kronor icke bort avvisas målet måtte återförvisas till URn för ny behandling. HovRn lämnade besvären utan bifall och yttrade: Enligt 19 § lagen om handelsbolag och enkla bolag svara bolagsmännen för handelsbolagets förbindelser, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld. På grund härav får aktiebolagets fordran i vad den hänför sig till växlar å tillhopa 6 000 kronor anses även gentemot J grundad å skriftliga fordringsbevis.

*SKH Ö 176/1963.*³³ I faktura, som fogats vid ansökan om betalningsföreläggande, angavs fordringen avse "Restskuld å avbetalningskontrakt". URn yttrade i sitt avvisningsbeslut: Av den vid ansökningen om betalningsföreläggande fogade fakturan framgår, att bolagets fordran mot O tillkommit genom ett avbetalningskontrakt. Enär fordran sålunda grundar sig på ett skriftligt fordringsbevis, och betalningsföreläggande förty icke kan givas för utfående av fordringen, prövar URn lagligt avvisa ansökan.

I anslutning till de fall rörande *preskriberad* växel, vilka här har behandlats, skall ur synpunkten av möjlighet till betalningsföreläggande granskas fallet SvJT 1967 rf s. 18. Detta gällde en handling, som bedömdes *ogiltig* såsom *växel*. Handlingen ansågs av HovRn ej heller utgöra annat skriftligt fordringsbevis. Omständigheterna i fallet, som ur synpunkten av lagsökningsmöjlighet behandlats i Lagsökning å s. 132 ff, var följande.³⁴

SvJT 1967 rf s. 18. Ett bilbolag åberopade till stöd för lagsökning å IB en växelblankett, varå ifyllts, förutom ort och tid för utställandet, dels — med

³² Se Lihné, a. a. s. 69.

³³ Se Lihné, a. a. s. 70, jfr s. 193 och s. 199 f.

³⁴ Fallet torde ur synpunkten av lagsökningsmöjlighet jämföras med det i Lagsökning å s. 132 ff ävenledes behandlade fallet med beteckning GötaH 23.

tryck eller stämpel — såsom utställare MN och dels — med maskinskrift — anmodan till IB att i L den 1/6 1966 till MN betala 3 708 kronor, varjämte tecknats av IB godkännande på blankettens framsida och av MN överlåtelse på baksidan. URn avvisade ansökningen, enär trassenten icke anbringat sitt namn på växeln annorledes än genom tryck eller stämpel. — HovRn yttrade: Enär å ifrågavarande växelblankett saknas underskrift av utställaren, samt handlingen därför jämlikt 1 § 8) och 2 § VxL är ogiltig såsom växel; alltså och då den icke kan anses utgöra annat skriftligt fordringsbevis, prövar HovRn lagligt fastställa det slut, vartill URn kommit.

Att lagsökning i detta fall ej kunde komma i fråga berodde, enligt vad som närmare utvecklats i boken Lagsökning, s. 133 f, därpå, att växeln var ogiltig och att ogiltighetsanledningen var sådan att handlingen ej heller innefattade eljest giltig betalningsutfästelse av det slag LL kräver.

Fråga blir nu, huruvida borgenären kunnat med åberopande av handlingen utverka betalningsföreläggande för fordringen. Handlingen var ju ej att betrakta som skriftligt fordringsbevis. Med hänsyn till förekomsten av skriftlig handling i mellanhavandet torde därför ej hinder ha mött mot betalningsföreläggande. Därmed är dock icke avgjort, att betalningsföreläggande kunnat utverkas därest borgenären till grund för fordringen åberopat allenast handlingen. Borgenären hade i fall som detta att åberopa omständigheter i det bakom handlingen ligande mellanhavandet som grund för fordringen och angivandet härav skulle ske tydligt och fullständigt. Härom ger ej den åberopade handlingen tillräcklig upplysning, om den ock kan i något hänseende tjäna som bevismedel härvidlag.

En grupp av skriftliga handlingar, vilka prövats i såväl mål om lagsökning som mål om betalningsföreläggande är handlingar angående fordran på *kredit i checkräkning*.

Lagsökningsmöjligheten har prövats i publicerade rättsfallen SvJT 1951 s. 339 och 1960 rf s. 16 samt i ett opublicerat fall från ÖNHovR, Ö 189/63.³⁵ I fallet SvJT 1951 s. 339 åberopades en handling, benämnd "Kredit i checkräkning", samt utdrag av checkräkning. På checkräkningskontraktet var tecknat borgensåtagande. Lagsökningsansökningen riktades i detta fall mot borgensmannen. I fallet från 1960 utgjordes de av borgenären åberopade handlingarna av checkräkningskontrakt, räkningens utdrag samt fotokopior av checkar. I det opublicerade fallet från ÖNHovR åberopades — såvitt nu är av intresse — kontrakt angående kredit i checkräkning med därå tecknad borgensförbindelse. I intet av fallen ansågs det möjligt att få lagsökning på grund av åberopade handlingar. HovRn har i fallen SvJT 1960 rf s. 16 samt

³⁵ Dessa fall har behandlats i Lagsökning, s. 137 ff.

ÖNH Ö 189/63 ansett de åberopade handlingarna icke utgöra sådant fordringsbevis, att fordran på grund därav kunde göras gällande genom lagsökning. I fallet SvJT 1951 s. 339 har hovrättens majoritet använt en relativt utförlig men icke desto mindre något svårtolkad motivering. Denna berör såväl de åberopade handlingarna som relationen ”grundar sig å”. De åberopade handlingarna, vilka majoriteten bedömt var för sig och således ej sammantagna, har icke ansetts innefatta betalningsutfästelse av checkräkningshavaren. Den fordran borgenären kunde ha mot denne ”grundas ej, såvitt i målet är fråga, på sådant fordringsbevis att lagsökning därå må äga rum”.³⁶

Möjligheten att erhålla betalningsföreläggande för checkräkningsfordran har prövats i opublicerade fallet GötaH Ab 179/1965³⁷ samt i publicerade fallet SvJT 1967 rf s. 32.³⁸

GötaH nr Ab 179/1965. Enligt en handling betecknad såsom ”Kontrakt angående kredit i checkräkning” öppnade en bank för aktiebolaget S en checkräkning i kredit intill ett belopp av 20 000 kronor att begagnas under angiven tid. Till fullgörande av bolagets förpliktelser enligt kontraktet tecknade P borgen såsom för egen skuld. Under åberopande av kontraktet yrkade banken betalningsföreläggande för P för utbekommande av 16 000 kronor jämte ränta och kostnader. — URn avvisade ansökningen med motiveringen att fordringen grundade sig på skriftligt fordringsbevis och att betalningsföreläggande vid sådant förhållande ej kunde givas. — HovRn fann hinder ej möta att upptaga ansökningen ”enär åberopande kontraktet icke innefattar skriftligt fordringsbevis.”

Även i fallet SvJT 1967 rf s. 32 förelåg en handling benämnd ”Kontrakt angående kredit i checkräkning”. Enligt kontraktet hade kredit öppnats för ett bolag. För fullgörande av räkningshavarens förpliktelser enligt kontraktet hade A tecknat borgen såsom för egen skuld. Banken sökte betalningsföreläggande för A under hänvisning till kontraktet och under påstående att checkräkningsskulden efter kreditens förfallodag ej tillfullo infriats. URn avvisade ansökningen med följande motivering: Målet är icke lagsökningsbart. Därav följer emellertid icke utan vidare, att det kan godkännas som betalningsföreläggande. Grunden för anspråket är ju nämligen ett skriftligt fordringsbevis med därå tecknad borgen, och enligt 18 § LL får mål om betalningsföreläggande icke grunda sig å skriftligt fordringsbevis. — HovRn förklarade i sitt beslut, att det åberopade kontraktet icke utgjorde skriftligt fordringsbevis.

³⁶ Beträffande motiveringen i övrigt, se mitt a. a. s. 138 f.

³⁷ Detta fall har benämningen GötaH 25 i Lagsökning, där fallet behandlas på s. 141 f.

³⁸ Se Welamson i SvJT 1969 s. 969.

URn har sålunda i båda dessa fall uppfattat checkräkningskontrakten såsom skriftliga fordringsbevis. Vidare har URn ansett den i de båda fallen aktuella fordringen grundad på kontrakten. Konsekvensen borde då rimligen bjuda, ej blott att betalningsföreläggande var uteslutet — vilket URn ock funnit — utan även att lagsökning i stället skulle kunna erhållas. Därom har URna saknat anledning att uttala sig. I referatfallet har URn likväl gjort ett uttalande i denna fråga, då URn förklarar, att målet icke är "lagsökningsbart". Hur kan detta uttalande förklaras? Troligt är att fallen SvJT 1951 s. 339 och 1960 rf s. 16 varit kända för URn och att uttalandet gjorts med hänsyn till utgången i dessa mål. I boken Lagsökning har jag antytt möjligheten att URn uppfattat dessa avgöranden så, att lagsökningsansökningen avvisats, icke därför att de åberopade handlingarna ej skulle uppfylla kraven på fordringsbevis utan därför att handlingarna ej *innefattade bevis* om fordran.³⁹ En annan förklaring till URns ifrågavarande uttalande, som måhända icke kan uteslutas, är att URn ansett det icke vara i det mål, vari uttalandet görs, styrkt att fordringen var till betalning förfallen. Sannolikare förefaller dock att URns uttalande gjorts med tanke på de nyssnämnda fall, där möjligheten till lagsökning prövats. Uttalandet kan i så fall, med hänsyn till vad URn senare anför om grunden för fordringen, tänkas vara ett uttryck för att URn för sin del icke omfattar den mening, vartill HovRn kommit i fallen SvJT 1951 s. 339 och 1960 rf s. 16. Någon bestämd slutsats rörande URns uppfattning härom kan dock ej dragas av URns motivering.

URns uttalande av innebörd, att möjlighet till betalningsföreläggande ej följer redan därav att lagsökning ej kan komma ifråga, är otvivelaktigt riktigt. För lagsökning uppställs ju ej blott krav på fordrans relation till fordringsbevis utan även andra förutsättningar, vilka — när desamma ej föreligger — hindrar upptagande. För betalningsföreläggande, å andra sidan, ställs ju kravet, att fordringen ej avser skadestånd.

Såsom framgår av här redovisade fall rörande kredit i checkräkning, när fordran på grund därav gjorts gällande i lagsökningsmål och mål om betalningsföreläggande, har en klar linje följts av de hovrätter som prövat målen: För fordringarna kan ej lagsökning komma ifråga. Däremot kan betalningsföreläggande användas. Det framgår också tydligt att hovrätterna icke betraktar handlingarna som skriftliga fordringsbevis. Hovrätterna har redan vid detta konstaterande kunnat träffa sitt

³⁹ Lihné, a. a. s. 142.

⁴⁰ Här åsyftas Göta HovRs motivering i fallet SvJT 1951 s. 339, vari användes den föga upplysande lokutionen "fordran ... grundas ej ... på sådant fordringsbevis att lagsökning ... må äga rum".

avgörande och har sålunda saknat anledning att göra uttalanden om vad som utgjort grunden för de fordringar som gjorts gällande, dvs. huruvida fordringarna grundat sig på de såsom fordringsbevis *icke* betraktade, i målet åberopade handlingarna. Hovrätternas avgörande saknar också, på något undantag när,⁴¹ uttalande härom.

Redovisningen av hithörande fall har också visat på meningsskiljaktigheter i domstolarna rörande beskaffenheten av de åberopade handlingarna — huruvida dessa vore att betrakta som skriftliga fordringsbevis. Även i HovRn har härutinnan olika meningar kommit till uttryck.⁴¹

Det synes mig också finnas anledning att ifrågasätta riktigheten av den tillämpning som hovrätterna följer. De fordringar, som det här gäller, torde otvivelaktigt grunda sig på de åberopade kontrakten rörande kredit i checkräkning. Anledningen till bedömningen av kontrakten såsom icke-fordringsbevis förefaller något dunkel, särskilt om man tager i betraktande rättsfallet SvJT 1959 rf s. 27 ang. byggnadskreditiv. I detta fall, vilket är närmare behandlat i Lagsökning, s. 142 ff, ansåg HovRn kreditivavtal jämte slutbesked och kontokurant utgöra sådant fordringsbevis, att fordran på grund därav kunde göras gällande genom lagsökning. Såsom jag närmare utvecklat i mitt nämnda arbete⁴² synes mig inget avgörande skäl motivera olikartad behandling av de båda handlingstyperna i fråga om möjligheten till lagsökning. Enligt min mening uppfyller de handlingar, benämnda "Kontrakt ang. kredit i checkräkning", varom i här behandlade fall varit fråga, tillsammans med sluträkning eller annan handling utvisande kontoinnehavarens skuld, de krav på fordringsbevis, som doktrin och praxis uppställt. Det är här att beakta, att det enligt bestämmelse i allmänna kontraktsvillkor, inryckta i kontrakt av förevarande typ, åligger kontoinnehavaren att omedelbart betala sin skuld sedan banken upprättat sluträkning. Kontraktet innefattar sålunda ett betalningsåtagande av gäldenären för den skuld, som uppkommer genom att krediten tages i anspråk. Dessutom åtager sig kontoinnehavaren betalningsskyldighet för den avgift, vanligen benämnd kreditavgift, vilken påföres kontot enligt i kontraktet angiven grund. Sådan avgift är icke ställd i beroende av att krediten utnyttjas. Kontraktet ensamt synes mig med hänsyn härtill utgöra fordringsbevis för den nämnda avgiften.

Är min uppfattning riktig skulle således lagsökning i stället för betalningsföreläggande komma till användning för fordran på grund av handlingar av den typ som här behandlats.

I anslutning till dessa fordringar skall ock uppmärksamhet ägnas ett

⁴¹ Se SvJT 1951 s. 339.

⁴² Lihné, a. a. s. 142 ff.

fall, där innehavare av checkräkning utan kredit häftade i skuld på den grund, att trassatbank inlöst checkar, vilka saknat täckning.

ÖNH Ö 121/63.⁴³ En centralkassa för jordbrukskredit anhöll om betalningsföreläggande för J beträffande 4 158 kronor jämte ränta och kostnader. Till stöd för ansökningsen återropades utdrag ur checkräkningskonto med J, utvisande ett saldo centralkassan till godo med fordrade beloppet. URn avvisade ansökningsen med motiveringen, att såvitt utredningen gav vid handen borgenärens anspråk ej avsåg fordran på grund av utfästelse. — Centralkassan besvärade sig och anförde: Fordringen hade uppkommit genom att centralkassan såsom trassatbank inlöst av J utfärdade checkar, vilka saknat täckning. Trassatbanken hade icke någon checkrättslig fordran gentemot utställaren. Däremot hade banken en vanlig fordringsrätt mot denne, därför att checken blivit att betrakta som ett uppdrag till banken att lösa checken. När uppdraget fullgjorts, hade banken rätt att få täckning för sina utlägg i anledning av uppdraget. — J lämnade obesträtt att fordringen uppkommit på sätt centralkassan påstått. — HovRn yttrade i sitt beslut: Centralkassan vill utfä penningfordran, som ej grundar sig å skriftligt fordringsbevis och icke avser skadestånd. Centralkassan är följaktligen berättigad att härför utverka betalningsföreläggande.

URn har ej tagit ställning till fordringsgrunden. Dess motivering återger en synpunkt beträffande användningsområdet för betalningsföreläggande, vilken i doktrinen uttalas av Hassler. Denne har för såväl handräckningsförfarandet enl. LL 1937⁴⁴ som betalningsföreläggande⁴⁵ vid sin beskrivning av användningsområdet uttryckt den begränsningen, att förfarandena ej bör få användas för indrivning av skadeståndsfordran utan blott för uttagande av "fordran på grund av utfästelse". Stöd för en så stark begränsning som de citerade orden anger synes mig saknas såväl i lagtexten som i förarbetena till bestämmelserna om handräckning och betalningsföreläggande. Huruvida Hassler med uttalandena åsyftar något annat än att från användningsområdet utesluta skadeståndsfordringar skall icke dryftas redan här.⁴⁶ Möjligt är att URn tagit intryck av Hasslers uttalande och ansett fordringen avse skadestånd.

HovRn har däremot bedömt fordringsgrunden och funnit att fordringen ej grundar sig på skriftligt fordringsbevis.

Här är det ock tydligt, såväl att den till stöd för ansökningsen återropade handlingen — ett utdrag ur checkräkningskonto — icke utgör

⁴³ Fallet har i Lagsökning beteckningen ÖNH 4. Det har där omnämnts å s. 137 i not 70.

⁴⁴ Hassler, Valda delar, s. 111.

⁴⁵ Hassler, Extraordinär process, s. 41. Uttalandet återkommer däremot ej i Hasslers arbete Specialprocess.

⁴⁶ Till denna fråga återkommer jag i följande avsnitt.

skriftligt fordringsbevis som att handlingen ifråga icke är tillräckligt rättsfaktum för betalning. Vid konstaterandet härav kan man emellertid ej stanna vid bedömningen av fordringsgrunden. Uppenbart hänför sig det återopade checkräkningsutdraget till handling, enligt vilken checkräkning öppnats. I förevarande fall synes dylik handling ej vara ingiven i målet. De typblanketter, som vanligen kommer till användning, när checkräkning utan kredit skall öppnas, utgörs av en handling benämnd "Ansökan om checkräkning utan kredit".⁴⁷ Sådan blankett upptar vissa bestämmelser för denna form av checkräkning. Varken blankettens bestämmelser eller dess övriga text innehåller någon betalningsutfästelse av den för vilken checkräkning skall öppnas. Det synes därför helt i sin ordning att anse fordran, varom här är fråga, icke vara grundad på skriftligt fordringsbevis.

Ytterligare ett fall från tillämpningen må tjäna att belysa den här behandlade förutsättningen.

*GötaH Ab 107/67.*⁴⁸ Vid ansökan om betalningsföreläggande hade fogats en handling, enligt vilken IL hos borgenären — ett bolag — ansökte om kontokredit å 500 kronor samt förband sig att därest konto beviljades iakttaga de i ansökningshandlingen intagna kontobestämmelserna. Dessa innehöll bland annat, att kontoinnehavare med en kontoskuld om 50 till 500 kronor skulle, så länge kontoskuld förelåg, före den siste i varje månad till bolaget betala ett minsta belopp om 50 kronor. Avtalet kunde av endera parten uppsägas med en månads varsel, därvid utestående skuld skulle återbetalas i samma ordning som under den tid avtalet gällde. Ansökningen hade av bolaget beviljats den 10/10 1962 och uppsagts den 8/2 1966. Ansökningen avsåg "fordran kronor 454:09 den 2.4.1967 utgörande restskuld å beviljad kontokredit". URn fann fordringen grunda sig på skriftligt fordringsbevis och avvisade ansökningen. HovRn upphävde beslutet samt uttalade att fordringen icke kunde anses grunda sig på skriftligt fordringsbevis.

Fallet har stora likheter med situationen i några av de förut redovisade fallen angående kredit i checkräkning. Liksom beträffande sistnämnda fall anser jag det befogat att i detta fall uppfatta de återopade handlingarna sammantagna som skriftligt fordringsbevis, detta med hänsyn till det betalningsåtagande som ansökningshandlingen innehöll. Åtagandet såsom avgörande rättsfaktum för betalningsskyldighet i mellanhavandet medför vidare enligt min bedömning att fordringen skall anses grunda sig på handlingarna.

Sammanfattningsvis må rörande undersökningen av förutsättningen,

⁴⁷ Till stöd för uttalandena i denna del ligger en blankett från Österlens Sparbank.

⁴⁸ Fallet är redovisat i Lagsökning på s. 158. Det har där beteckningen GötaH 29.

att fordran, för att kunna upptagas i mål om betalningsföreläggande, ej skall grunda sig å skriftligt fordringsbevis, anföras följande. Förutsättningen i fråga omfattar två led. Det ena avser en negativ relation mellan fordran och handling uttryckt med orden "ej grunda sig å". Det andra ledet avser handlingskategorien "skriftligt fordringsbevis". Förutsättningen är uppfylld ej blott när skriftlig handling helt saknas i parternas mellanhavande. När handling förekommer krävs endera att fordringen ej grundar sig på handlingen eller att handlingen ej utgör skriftligt fordringsbevis. Avgörande för relationen är ej vad part åberopat som grund för sin fordran utan rätten har att oberoende av åberopandet med ledning av den i målet införda utredningen pröva förutsättningens båda led. Huruvida fordran är grundad på handling, beror av handlingens betydelse såsom rättsfaktum för betalningsskyldighet. Fordran är således ej grundad på handling blott därför att handlingen utgör eller innefattar bevis för fordringen. De båda led som har betydelse såsom förutsättning för förfarandets tillämpning har ofta prövats av HovR i såväl lagsökningsmål som mål om betalningsföreläggande. Av beslutsmotiveringarna har ej alltid kunnat utläsas, hur domstolarna bedömt vardera av förutsättningens båda led, enär motiveringarna stundom täckt båda leden. Beträffande fordringsbevis synes domstolarna väsentligen ha upprätthållit de krav, som ställts i doktrinen. Ibland synes tillämpningen ha lett till konstlade resultat. I tillämpningen har i en del fall flera handlingar sammantagna godtagits som fordringsbevis. Beträffande andra handlingar har domstolar ställt sig avvisande till sådan möjlighet. Detta gäller bl. a. handlingar rörande kredit i checkräkning. Sådana handlingar har prövats i både lagsökningsmål och mål om betalningsföreläggande. De har ej ansetts utgöra skriftligt fordringsbevis och för fordringar enligt handlingarna har betalningsföreläggande befunnits tillämpligt. Utredningen har emellertid påvisat en ganska skiftande bedömning hos domstolarna av dessa handlingar. Den av hovrätterna följda linjen överensstämmer ej med bedömningen i en hovrätt av annan likartad typ av handlingar.

Kap. 7

FORDRINGEN SKALL ICKE AVSE SKADESTÅND

Den tredje i LL 18 § första stycket uttalade materiella förutsättningen för betalningsföreläggande är, att penningfordringen "icke avser skadestånd".

Samma förutsättning gällde för handräckningsförfarandet enligt HL 1 § och LL 1937 21 §. Däremot var förutsättningen icke upptagen i det inom justitiedepartementet utarbetade förslaget till HL, när detta remitterades till HD. I förslaget hade 1 § denna lydelse:¹

För utfående av penningfordran, som ej är grundad på skriftligt fordringsbevis, äge borgenären njuta handräckning efter ty här nedan sägs.

HDs samtliga ledamöter hemställde, att förslaget måtte ändras så, att förfarandet icke blev tillämpligt på skadeståndsanspråk. Till motive-ring härav uttalade JustR Petrén med instämmande av HDs övriga ledamöter:²

Det torde vara just i fråga om skadeståndsfordringar, som det är mest att befara, att obefogade och överdrivna anspråk skulle komma att framställas. I själva verket äro skadeståndsfordringar ytterst sällan till beloppet ostridiga, och de lämpa sig därför föga för det föreslagna förfarandet. Ej heller lär man med fog kunna påstå, att beträffande dessa fordringar något starkade behov av en enklare procedur för deras utsökande gjort sig gällande, utan torde det i fråga om dem snarare vara en lindring i anspråken på bevisning om skadans belopp, som anses önskvärd. Det nu sagda gäller skadeståndsanspråk i allmänhet. Vad särskilt vidkommer sådana skadeståndsfordringar, som grunda sig på brottsligt förfarande, torde dessa i än mindre grad än de civila skadeståndsanspråken vara lämpade att indragas under ifrågavarande, till sin natur rent civila handräckningsförfarande. Att det skulle vara tillåtet att på den väg, förslaget anvisar, utsöka skadestånd av en person under påstående att han gjort sig skyldig till brott, kanske av grov beskaffenhet, synes knappast vara med god rättsordning överensstämmande. En återvinningsstalan skulle i sådana fall bli en ren brottmålsprocess. Svaranden i återvinningsmålet måste ju, om han ville undgå att återbetala det skadestånd han av käranden handräckningsvis utsökt, styrka, att käranden begått det brott, som åberopats såsom grund för skade-

¹ NJA II 1908 nr 4 s. 8.

² NJA II 1908 nr 4 s. 9.

ståndsanspråket. Ifrågasättas kunde att låta de civila skadeståndsanspråken falla under den föreslagna lagen men därifrån undantaga de kriminella. En sådan anordning synes dock icke lämpligen låta sig genomföra. Frågan, huruvida den handling, varpå ett anspråk om skadestånd grundas, är brottslig eller ej, kan nämligen vara av ganska svårlöst beskaffenhet och torde mången gång ej kunna avgöras med ledning allenast av de mer eller mindre fullständiga uppgifter, som komma att lämnas i en handräckningsansökan.

När bestämmelser innehållande samma begränsande förutsättning upptogs i LL 1937 och LL, gjordes ej något uttalande angående förutsättningens närmare innebörd.

Uttalande härom har lagstiftaren ej heller gjort senare, frånsett vad som förekom i samband med den lagändring 1971, varigenom öppnades möjlighet att få betalningsföreläggande för fordran avseende inkassoåtgärd. Härigenom undanröjdes nämligen för just denna fordringsart den tveksamhet, som tidigare rätt huruvida inkassokostnad var att anse som skadestånd eller rättegångskostnad.³ Senare återkommer framställningen till denna fordringskategori.⁴ LB föreslår,⁵ att betalningsförelägganden må ges för fordran avseende skadestånd, om fordringen blivit erkänd genom skriftlig förbindelse och bestämd till beloppet; fordran å skadestånd, som avses i 8 § lagen om kollektivavtal, undantas dock. Förslaget följer i denna del finsk lag. Enligt i Finland gällande lagen den 16 juli 1957 om betalningsorder, må nämligen betalningsorder avseende skadestånd utfärdas, när fordringen grundar sig på ett mellan parterna ingånget avtal om erläggande av ersättning och om dess belopp.⁶

För Mahnverfahren uppställs ej vare sig i tysk eller österrikisk rätt någon förutsättning innebärande begränsning av förfarandet till icke-skadeståndsfordringar. I tysk praxis tillåts att Zahlungsbefehl utverkas för fordringar avseende skadestånd.⁷

HDs nyss återgivna uttalande synes ej vara avsett att gälla endast vissa arter av skadeståndsanspråk. De inledningsvis yppade farhågorna för obefogade och överdrivna anspråk samt uttalandet, att skadeståndsanspråk ytterst sällan är till beloppet ostridiga, sägs gälla "skadeståndsanspråk i allmänhet". Vad som fortsättningsvis uttalas rörande svårigheter att dra gränsen mellan "kriminella" och "civila skadeståndsanspråk" torde väl ge vid handen, att HD med "civila skadeståndsan-

³ Prop. 1971: 105 s. 6 f, där angivna rättsfall samt NJA 1949 s. 687.

⁴ Se nedan kap. 9.

⁵ SOU 1963: 28 s. 15 och 41 f.

⁶ SOU 1963: 28 s. 30.

⁷ Uppllysning härom lämnad av Sjöman, Några spörsmål rörande betalningsföreläggande. En jämförelse mellan svensk och tysk rätt. Uppsats i tillämpade studier, framlagd vid juridiska fakulteten i Lund 1969 s. 16.

språk" främst haft i tankarna skadeståndskategorien utomobligatoriskt skadestånd. Någon begränsning härtill görs dock ej.

Lagbestämmelsen och förarbetena kan således icke anses lämna något stöd för att för den gällande rättens del i detta sammanhang begränsa "skadestånd" till endast sådana typer av prestation, där de av HD uttalade betänkligheterna mot handräckningsförfarandets tillämplighet har sin huvudsakliga betydelse.

Samma begränsning till penningfordran som icke avser skadestånd fanns i ÄRB 12: 3 i fråga om tredskodom enligt lagen den 24 juli 1914.

Doktrinen utläggning av ifrågavarande förutsättning är sparsam.

Winroth⁸ nämner vid sin behandling av utomobligatoriskt skadestånd att handräckningsförfarandet enligt HL icke utsträckts att omfatta fordran, som *avser skadestånd*, men gör ej något uttalande angående den därigenom uttryckta förutsättningen. Med hänsyn till det sammanhang, vari Winroth gör omnämmandet, är tydligt, att Winroth anser förutsättningen gälla i varje fall utomobligatoriskt skadestånd.

Hassler⁹ säger i fråga om förutsättningen enligt LL, 1937:

Det är också klart, att skadeståndsfordran ej bör få uttagas handräckningsvis utan blott fordran på grund av utfästelse. Beloppet av en fordran av det senare slaget är i ett stort antal fall, för vilka handräckningen är avsedd, ej föremål för någon tvist mellan kontrahenterna. Det kan vara bestämt antingen direkt genom avtal eller på annat sätt, såsom då en säljare äger få ut vad som ej kan anses oskäligt. Vid skadeståndskrav förhåller det sig på annat sätt. Här kan fordrans belopp i allmänhet ej anses klart försävt parterna ej gjort upp därom, i vilket fall emellertid utfästelse föreligger. Beloppet av skadestånd är föremål för uppskattning, och om borgenären angiver det, bliva rent subjektiva grunder bestämmande. En tillförlitlig uppskattning kan endast göras av domstol eller skiljemän efter utredning av sakförhållandet. Det är därför tydligt, att en fordran på skadestånd ej är ägnad att indrivs genom handräckning. Man kan ej med fog av gäldenärens underlåtenhet att bestrida draga den slutsatsen, att han erkänner sig skyldig att betala det fordrade beloppet.

Ett väsentligen likartat uttalande gör Hassler rörande betalningsföreläggande i Extraordinär process.¹⁰ I Specialprocess uttalar Hassler:¹¹

Under stadgandet inbegripes alla slags skadeståndskrav. Det saknar betydelse om skadan uppkommit i kontraktsförhållande eller är av utomobligatorisk natur, och likaledes om anspråket är civilt eller grundar sig på brottslig gärning.

Bolding går ej närmare in på förutsättningen vid sin beskrivning av

⁸ Winroth, Strödda uppsatser IV. Om skadestånd, 2 uppl. 1907 s. 348.

⁹ Hassler, Valda delar, s. 111 f.

¹⁰ Hassler, Extraordinär process, s. 41 f.

¹¹ Hassler, Specialprocess, s. 72.

betalningsföreläggande i kompendierna Specialprocess.¹² Däremot har *Bolding* såsom adjungerad ledamot i SkHovRn i ett mål, SvJT 1967 rf s. 69, avgivit ett votum, vari han på ett intressant sätt argumenterar för att skadestånd i förevarande sammanhang bör bedömas "efter överväganden som hänför sig till lagsökningslagen". Till *Boldings* yttrande i detta sammanhang återkommer framställningen senare.

Boström och *Linders* uttalar:¹³

Alla former av skadeståndskrav har undantagits från lagens tillämpningsområde. Det är i det avseendet utan betydelse om kraven grundar sig på avtalsbrott, om det ligger helt utanför kontraktsförhållanden — s. k. utomobligatoriskt skadestånd — eller slutligen om det är frågan om den speciella form av utomobligatoriskt skadestånd som stundom betecknas kriminellt skadestånd. Samtliga skadeståndsformer är f. n. uteslutna, även om i framtiden en vittgående liberalisering kan förväntas.

Hasslers ovan redovisade uttalande om förutsättningen enligt LL 1937 är något oklart. Han gör till att börja med en åtskillnad mellan skadeståndsfordran och fordran på grund av utfästelse. När han därvid uttalar att blott fordran på grund av utfästelse får uttagas handräckningsvis synes han ange en *begränsning* i fråga om rättsgrund för fordran användbar för det summariska förfarandet. Det vill med hänsyn till detta uttalande synas som om Hassler från handräckningsområdet uteslöt dels skadestånd överhuvudtaget och dels utanför skadeståndsfordringarnas område andra fordringar än sådana, för vilka utfästelse utgör rättsgrund. Längre fram i uttalandet, när Hassler närmare beskriver skadeståndsfordringarna, avskiljer han därur en grupp, beträffande vilka utfästelse föreligger. Mot bakgrund av hans tidigare gjorda uttalande förefaller det som om han menar att handräckning kunde komma ifråga för sistnämnda grupp. Detta skulle innebära en *utvidgning* av området för betalningsföreläggande i förhållande till vad lagen uttryckligen anger. Allenast sådana skadeståndsfordringar skulle vara uteslutna från handräckning, beträffande vilka utfästelse av part ej föreligger. Grunden till denna avgränsning är enligt Hassler det förhållandet, att fordringsbeloppet beträffande dem ej kan anses klart utan är beroende av uppskattning. Hassler synes härvid ha tagit intryck av HDs förut redovisade uttalande och till den grund för en begränsning av handräckningsområdet som HD där utvecklar.

Som förut nämnts kan Hasslers uttalande möjligen uppfattas såsom uttryck för en *begränsning* av de användbara fordringarna *utanför* skadeståndsområdet till allenast fordringar på grund av utfästelse. Det sak-

¹² *Bolding*, Specialprocess, s. 32.

¹³ *Boström*—*Linders* II, s. 74.

nas ej heller exempel på att domstol, tydligen under intryck av detta Hasslers uttalande, avvisat ansökning med den motiveringen enbart, att borgenärens anspråk ej avsåg fordran på grund av utfästelse. Ett fall, ÖNH Ö 121/1963, har behandlats i föregående avsnitt.¹⁴ Hovrättens där angivna motivering innebär avståndstagande från sådan begränsning i användningsområdet, för vilken URn genom sin motivering gav uttryck.

Även i fallet SveaH Ö 737/1963 framskymtar motsättningen mellan skadeståndsfordran och fordran på grund av utfästelse.

SveaH Ö 737/63. En borgenär sökte betalningsföreläggande för en fordran å 93: 69. Den avsåg enligt åberopad räkning dels 78: 56 utgörande arbetstid och resekostnader för återhämtande av en kamin som gäldenären haft i konsignation och dels 15: 13 utgörande handräckningskostnad enligt utmätningsmans redovisning av utsökningsärende. URn avvisade ansökningen och uttalade: Grunden till borgenärens anspråk på betalning är att borgenären under det han från gäldenären sökt utfå ifrågavarande kamin, ådragit sig motsvarande förlust dels på grund av egen tidsspilla och egna reskostnader dels på grund av ersättningsanspråk från utmätningsmannen. Ansökningen grundar sig således icke på en betalningsutfästelse utan får fastmora anses vara ett mot gäldenären riktat anspråk på skadestånd. HovRn, som ej gjorde ändring i det slut URns beslut innehöll, begränsade sin motivering till uttalandet att ansökningen ej avsåg sådan fordran som omförmäles i LL 18 §.

HovRns motivering torde svårligen kunna tydas på annat sätt än såsom ett avståndstagande från den av URn uttryckta begränsningen av området för betalningsföreläggande till fordran på grund av utfästelse. Tydligt är att fordringen "avsåg" skadestånd.

När i LL 18 § uttalas, att penningfordringen icke får avse skadestånd torde därmed avses huvudfordringen.¹⁵ Huruvida räntefordran och fordran å kostnader, som krävs samtidigt med huvudfordran, har karaktär av skadestånd, skulle i enlighet härmed normalt icke behöva komma under bedömande. Vad gäller ränta kan emellertid ifrågasättas, huruvida en sådan bedömning kan undvaras, när fordrad ränta ej framstår som biförpliktelse till huvudfordringen, såsom när ränta över den i lag angivna krävs utan att någon grund för dylik överränta framgår av handlingarna. Icke sällan avkrävs gäldenären sådan överränta på grund av sin underlåtenhet att betala i rätt tid,¹⁶ och kravet framstår därmed som uttryck för en uppfattning om rätt till skadestånd utöver

¹⁴ Se kap. 6.

¹⁵ SÅ LB.

¹⁶ Det saknas ej exempel från tillämpningen på fall, där kravet på hög överränta tillkommit ej på den betalningskrävande borgenärens men väl på det av denne anlitade inkassoföretagets initiativ.

dröjsmålsränta.¹⁷ Att behandla krav på sådan prestation såsom biförpliktelse som kan utkrävas genom betalningsföreläggande synes ej väl förenligt med lagens anordning. Även å fordran av angiven art synes regeln i LL 18 § därför tillämplig. I senare kapitel kommer härmed sammanhängande frågor att behandlas ur en delvis annan synvinkel.¹⁸

Krävs däremot genom betalningsföreläggande ränta eller kostnader såsom huvudförpliktelse blir skadeståndsbedömningen aktuell även för dessa arter av prestation.

Såvitt gäller självständigt fordrad ränta har skadeståndsfrågan kommit under bedömande i följande fall.

VSH 1538/68. Borgenären S sökte betalningsföreläggande beträffande "6 % årlig ränta å kr 139: 25 från förfallodagen 30/5 1968 till den 30/10 1968 då betalning skett" jämte kostnadsersättning. Såsom grund angavs: "Avser: lev Rivlager samt specialfett för Kr: 139: 25 lev den 29/4 1968 Kond 30 dagar netto. Handelsköp." URn avvisade ansökningsen med motiveringen, att räntan uppenbarligen utgjorde dröjsmålsränta och således utgjorde en form av skadestånd. HovRn fann däremot, att fordringen icke avsåg skadestånd.

HovRn har här tydligen följt den uppfattning om dröjsmålsräntan såsom *vederlagsersättning*, ej en skadeståndspåföljd, som Rodhe hävdade.¹⁹

I fallet VSH 1008/68 kom yrkandet om kostnad att bli huvudfordring, sedan borgenären i URn återkallat sin ansökan om betalningsföreläggande utom i vad den avsåg kostnaderna. URn avvisade kostnadsyrkandet, enär det avsåg skadestånd. HovRn undanröjde emellertid beslutet och uttalade, att kostnadsyrkandet icke avsåg skadestånd.

Beträffande kostnader har ur skadeståndssynpunkten huvudsakligen inkassoersättningen tilldragit sig uppmärksamhet. Frågorna härom, som numera lösts genom lagstiftning, skall behandlas i senare kapitel.

I den följande redovisningen av praxis rörande här behandlad förutsättning skall uppmärksamhet till en början ägnas några *grupper av fall* där skadeståndsfrågan mött. Därefter skall i huvudsakligen kronologisk ordning redovisas ett antal *enstaka fall*, där frågan kommit under bedömande.

En grupp av fall rör trassatbanks fordran mot innehavare av checkräkningskonto, sedan banken inlöst checkar utan täckning. Ett hithörande fall är det förut berörda ÖNH 121/63. HovRn ansåg fordringen icke avse skadestånd. Annorlunda bedömdes likartad fordran i fallet SkH Ö 122/68. Gåldenären hade i detta fall checkräkning med en cen-

¹⁷ Se Rodhe, Obligationsrätt, § 48 vid not 47.

¹⁸ Se nedan kap. 10.

¹⁹ Se Rodhe, Obligationsrätt, § 51, särskilt vid not 6 ff. Jfr Köersner i SvJT 1925 s. 354 ff, Karlgrén, Allmän obligationsrätt I, s. 54 ff.

tralkassa. Denna hade infriat checkar som utställt av gäldenären och för vilka täckning saknats. Såväl URn som HovRn ansåg, att fordringen avsåg skadestånd.²⁰

En annan grupp representerar fallen SvJT 1969 rf s. 50 I och II²¹ samt VSH 676/66 och 1356/68. I fallen var fråga om trassatbanks fordran på återbetalning av belopp, varmed gäldenären övertrasserat checkräkning respektive checklöneräkning. I samtliga fall fann URn, att fordringen avsåg skadestånd medan HovRn menade, att fordringen icke kunde anses avse skadestånd.

När trassatbank infriar check, för vilken täckning saknas, har detta samband med att det mellan trassatbanken och gäldenären tidigare slutits ett checkräkningskontrakt. Till sin väsentliga del innebär detta en möjlighet för gäldenären att genom av denne utställda checkar taga i anspråk ett i banken inestående tillgodohavande. Gäldenären äger ej genom utställda checkar taga i anspråk mer än som inestår på kontot. Gäldenären är skyldig att ha så mycket inestående som motsvarar utställda checkar; han är — som det uttryckes — täckningspliktig. Trassatbanken löser utställda checkar. I den mån täckning finns på gäldenärens konto fullgör banken därigenom kontraktensligt sin prestation på grund av mellanhavandet med gäldenären. Samtidigt tages checkräkningskontot i anspråk i motsvarande mån och gäldenärens tillgodohavande hos banken minskar. I förhållande till gäldenären — innehavaren av kontot — har ianspråktagandet betydelsen av en återprestation: Banken återbetalar sin skuld till kunden — kontoinnehavaren.

Annorlunda om täckning saknas för vad trassatbanken genom inlösen av check betalar till presentanten av densamma. Banken kan då ej befria sig från någon skuld till kontoinnehavaren, enär någon skuld ej längre finns. Om någon uppfyllelseprestation från banken gentemot kontoinnehavaren är således ej nu fråga.²² I stället uppkommer genom betalningen en fordran mot kontoinnehavaren, en fordran *som följd av* mellanhavandet men *ej på grund av* detsamma. Checkräkningskontraktet grundar nämligen ej någon skyldighet för banken att inlösa även checkar utan täckning.

Frågan blir nu närmast, huruvida bankens fordran är en skadeståndsfordran. Den som utställer check utan täckning kan ådraga sig straffansvar. Ofta föreligger i sådant fall bedrägeribrott. Oberoende härav

²⁰ Se Hult, Värdepappersrätt, s. 113 ff, Grönvall, Växel- och checklagarna, s. 88 ff, NJA II 1947 s. 114 ff, SvJT 1960 rf s. 16 och där anmärkta fall.

²¹ Boström—Linders II, s. 76.

²² Här förutsätts, att fråga är om checkräkningskonto utan kredit. Har kontoinnehavaren kredit, blir det, i den mån krediten tages i anspråk, en motsvarande kontraktenslig fordran för trassatbanken mot kontoinnehavaren, se Hessler, Oberoende förfaranden, s. 163.

är utställandet av check utan täckning straffbart enligt 74 § CheckL, om utställandet skett uppsåtligt eller av oaktsamhet och länt till förfång för annan. Innefattar utställandet brott emot trassatbanken,²³ är bankens fordran mot utställaren att anse såsom skadeståndsfordran. I fallet SvJT 1963 rf s. 68 har bedömts, huruvida brott enligt 74 § CheckL förelåg, när trassatbanken inlöst check utan täckning. Enligt URns av HovRn fastställda dom förelåg ej sådant brott. Att trassatbanken inlöst av kontoinnehavaren utställd check utan täckning och därigenom kommit att lämna en icke avsedd kredit ansågs ej innebära förfång för annan i checklagens mening. En banks fordran mot kontoinnehavaren kan därför i sådant fall ej heller anses som skadeståndsfordran på grund av brott.

I de fall från tillämpningen, vilka här redovisats, har domstolarna ej låtit komma till uttryck, huruvida gäldenären genom utställandet gjort sig skyldig till brott. Det saknas således stöd för antagande, att de domstolar, vilka ansett fordran avse skadestånd, gjort denna bedömning utifrån uppfattningen att gäldenärens förfarande varit straffbart. Domstolarna kan ha menat, att återbetalningsskyldigheten vilat på rent civil grund, eventuellt att skyldigheten följt såsom en biförpliktelse av parternas mellanhavande, ehuru den ej angivits som villkor i det bakomliggande kontraktet angående checkräkning.²⁴ Att återbetalningsprestationen därvid av vissa domstolar bedömts såsom skadestånd medan andra domstolar ansett att fordringen icke avsett skadestånd kan måhända förklaras av olika uppfattningar om innebörden av prestation, som fullgörs enligt grundsatserna för *condictio indebiti*.²⁵ Man kan i alla händelser konstatera, att domstolarna ej ansett hinder möta av den omständigheten, att utfästelse om betalning ej gjorts av gäldenären.

I detta sammanhang bör även de fall, som refererats i SvJT 1968 rf s. 64 I och II,²⁶ omnämnas. Det var fråga, huruvida postens fordringsanspråk på grund av överdragnings av postgirokonto avsåg skadestånd. I samtliga fall ansökte poststyrelsen om betalningsföreläggande för belopp motsvarande det underskott, som uppkommit genom utbetalningar från postgirokonton, ehuru på kontona icke inestätt motsvarande belopp. URna ansåg att fordringarna avsåg skadestånd. HovRn fann, att de påstådda fordringarna icke kunde anses avse skadestånd. I det under I re-

²³ NJA 1963 s. 227 och 1964 s. 197.

²⁴ De blanketter, som vanligen kommer till användning för kontrakt angående checkräkning utan kredit och angående checklönekonton, innehåller ej någon bestämmelse om skyldighet att återbetala belopp varmed kontot övertrassats.

²⁵ Hessler, Obehöriga förfaranden, s. 5 f, 149, 157, 163.

²⁶ Boström—Linders II, s. 76 f. Likartat med sistnämnda fallet är SveaH Ö 71/67; ej heller där bedömdes fordringen såsom avseende skadestånd.

fererade fallet beskrev HovRn härvid fordringen som "fordran å återbetalning av felaktigt utanordnade belopp".

Även i dessa fall kan förklaringen till HovRns bedömning tänkas vara, att återbetalningsskyldighet för kontoinnehavaren förmenas följa av det rättsliga mellanhavande, som föreligger mellan postverket och kontoinnehavaren till följd av avtal rörande postgirokonto, att betalningsskyldigheten sålunda skulle följa som en civil biförpliktelse till det föreliggande rättsförhållandet. Den antydning om "felaktigt utanordnade belopp", som gjorts i det under I refererade fallet kan även peka på en annan rättsgrund, nämligen betalningsskyldighet enligt grundsatserna om *condictio indebiti*. Det förhållandet, att gäldenären ej gjort *utfästelse* om återbetalning har icke heller i dessa fall av HovRn ansetts utgöra hinder för betalningsföreläggande.

Med de här behandlade fallen bör jämföras några andra avgöranden, som alla avser fordringar uppkomna genom s. a. s. felaktighet i posthanteringen. Hithörande fall är bland andra följande.

Svea H 10/4 1933 civ.195. Poststyrelsen anhöll hos ÖÅ om handräckning för fordrans utfående samt anförde: Å en postsparbanksnotbok, vilken innehades av WE, hade vid omsättning genom felskrivning av vederbörande posttjänsteman saldot angivits till ett belopp, som med 40 kronor översteg det å motboken inestående tillgodohavandet. På grund av felskrivningen hade WE sedermera utfått ett belopp, som med 28 kronor översteg vad han å motboken ägt utbekomma. Poststyrelsen yrkade därför handräckning för utbekommande av 28 kronor. — ÖÅ avvisade ansökningen med motiveringen, att den utsökta fordringen ej var av beskaffenhet, som sägs i HL 1 §. — HovRn fann hinder ej möta för upptagande och uttalade, att fordringen icke avsåg skadestånd.

En något tydligare motivering används av HovRn i följande fall från senare tid.

SkH Ö 111/65. Poststyrelsen sökte betalningsföreläggande för SS beträffande 615: 66 och anförde: I en för SS utfärdad postsparbanksbok hade postfunktionären i samband med uttag av misstag angett saldot till belopp som med 1 000 kr översteg det som rätteligen skulle ha antecknats som saldo. Genom därefter gjorda uttag hade SS utbekommit 622: — mer än som inestått på boken. URn avvisade ansökningen, enär fordringen ansågs avse skadestånd. HovRn ansåg fordringen "å återbetalning av felaktigt utbetalade belopp" icke avse skadestånd.²⁷

HovRns motivering antyder en anslutning till den som det synes allmänt omfattade uppfattningen att återbetalning av felaktigt utbetomet penningbelopp ej anses som skadeståndsprestation.

²⁷ I det likartade fallet VSH 787/69 blev utgången i HovRn densamma.

Göta H 19/6 1939, nr II: 329. Poststyrelsen sökte handräckning enligt 21—29 §§ i LL 1937 för 168: 59 mot L samt anförde: En postgiroinnehavare V beordrade postgirokontoret att girera 174: — från V:s postgiro till H & H med postgirokonto 3 897. Emellertid angavs på det för ändamålet begagnade postgirokortet felaktigt konto nr 94 974. På grund av felskrivningen gottskrevs beloppet sistnämnda konto, vars innehavare var L. Poststyrelsen, som återbetalade till V 174: —, kunde tillgodogöra sig å L:s konto inestående 5:41. L vägrade trots anmaning att erlægga till poststyrelsen återstående 168: 59. — Lagsökningsdomaren avvisade ansökningen om handräckning under motivering, att poststyrelsens fordran måste anses utgöra skadestånd. Hovrätten fann att fordringen icke avsåg skadestånd och att poststyrelsen ägde njuta handräckning för densamma.²⁸

Poststyrelsen åberopade HovRns avgörande i dessa båda fall när styrelsen till SkHovRn fullföljde talan i nedannämnda fall.

SkH Ö 181/61. Generalpoststyrelsen anhöll om betalningsföreläggande å EKK för 60 kronor och anförde: 22/12 1960 hade EKK på en postexpedition utkvitterat 60 kronor på ett till EC (namnlikhet förefanns) adresserat skatteåterbetalningskort. Beloppet hade icke varit avsett för EKK. Denne hade utfäst sig att till styrelsen återbetala beloppet. Trots anmaning hade han emellertid icke fullgjort sin utfästelse. URn avvisade ansökningen under motivering, att den med ansökningen avsedda fordringen icke var av den art som avses i LL 18 §. HovRn anförde i anledning av styrelsens dit fullföljda talan: Med hänsyn till det sätt, varpå styrelsen angivit grunden för sin påstådda fordran, finner HovRn denna icke vara att anse som fordran å skadestånd. HovRn, som fann hinder ej heller eljest föreligga för upptagande av ansökningen, undanröjde beslutet och återförvisade målet till URn.²⁹

I fallet VSH 939/69 hade GP utkvitterat ett till henne per utbetalningskort avsänt belopp *dels* med begagnande av originalutbetalningskortet och *dels* medelst ett duplettutbetalningskort. Poststyrelsen sökte betalningsföreläggande beträffande det ena av de sålunda utbetalade beloppen. URn avvisade ansökningen, enär den ansågs avse skadestånd. HovRn uttalade, att poststyrelsen fick anses ha grundat sin fordran på det förhållandet att beloppet av misstag utbetalats till GP två gånger och att fordringen därför icke avsåg skadestånd.

²⁸ Även i fallet VSH 492/69 bedömde HovRn fordringen på återbetalning av belopp som felaktigt påförts postgirokonto och tillgodogjorts såsom icke avseende skadestånd.

²⁹ I fallet VSH Ö 528/70 återkrävdes genom betalningsföreläggande belopp som annan person än den rätte adressaten på grund av namnförväxling utkvitterat. URn bedömde fordringen såsom avseende skadestånd men HovRn, som fann hinder för upptagande ej möta, betonade att borgenären grundade sitt krav på att beloppet utbetalats av misstag och att fordringen därför icke kunde anses avse skadestånd.

De fall, som här nämnts, skiljer sig i olika hänseenden från varandra. I fallen rörande felskrivning i postsparbanksbok och på postgiro-konto fanns ett tidigare mellanhavande mellan poststyrelsen och den person, mot vilken ansökningsen riktades. I dessa fall hade den felaktighet, som poststyrelsen åberopade, uppkommit i *mellanhavandet*. Där-
 emot förelåg ej, såvitt nu är ifråga, något tidigare mellanhavande mellan postverket och den person, till vilken utbetalning oriktigt gjordes i övriga fall. Att mellanhavande fanns i de förstnämnda fallen torde icke ha haft avgörande betydelse för betalningsskyldigheten. Denna grundades icke på något i mellanhavandet gjort kontraktsmässigt åtagande. Förekomsten av mellanhavande mellan parterna och felaktighetens samband med mellanhavandet gör det dock naturligt att tala om en civilrättslig "biförpliktelse" att gottgöra vad som på grund av felaktighet i mellanhavandet tillgodoförts ena kontrahenten. Poststyrelsen har emellertid icke i någotdera fallen åberopat mellanhavandet som grund för återbetalning. I fallet från Svea HovR har åberopats felskrivningen och det förhållandet att gäldenären utfått mer än han ägt utbekomma. I fallet från Göta HovR åberopar styrelsen utöver den felaktiga betalningen allenast mottagarens vägran att efterkomma anmaning att återbetala det oriktigt uppburna beloppet. I avgörandet från SkHovRn 1961 åberopar däremot styrelsen utöver den grundläggande felbetalningen *utfästelse* av mottagaren att betala tillbaka det oriktigt mottagna beloppet. På grund av denna skillnad blir den åberopade rättsgrunden olika i de båda sistnämnda fallen. I fallet från SkHovRn förmenar sig styrelsen kunna åberopa en direkt utfästelse att betala, en utfästelse som s. a. s. skjuter den felaktiga utbetalningen såsom rättsfaktum i bakgrunden. I fallen från Svea HovR och Göta HovR är däremot felaktigheten tydligen enligt styrelsen tillräckligt rättsfaktum för återbetalning i enlighet med grundsatserna om *condictio indebiti*. På grund härav ställs ock domstolen inför olika spörsmål i de tre fallen. I fallen från Svea HovR och Göta HovR har domstolen att lösa enbart frågan, huruvida en fordran, för vilken såsom rättsgrund åberopas allenast felaktig betalning (jämte i fallet från Göta HovR vägran att återbetala), avser skadestånd. Där-
 emot har domstolen i ett fall såsom det från SkHovRn att därutöver taga ställning till *utfästelsens* betydelse i sammanhanget. Utfästelsen kan tänkas ha betydelsen att såsom rättsfaktum konstituera betalningsskyldigheten, så att denna oavsett föregående felbetalning kan sägas vila på något annat eller i varje fall något utöver vad som konstituerar betalningsskyldighet enligt grundsatserna om *condictio indebiti*. Härvid kan tänkas, antingen att utfästelsen eliminerar felbetalningen såsom fordringsgrund, så att utfästelsen bildar rättsgrund för gäldenärens betalningsskyldighet, eller att utfästelsen tillsammans med felbetal-

ningen och eventuellt övriga enligt reglerna om *condictio indebiti* relevanta fakta bildar tillräckligt rättsfaktum för betalningsskyldighet. Antages redan utfästelsen bilda rättsgrund och återopar borgenären ej annat faktum härför bortfaller för bedömningen skadeståndsspörsmålet. Domstolen har då ej annat att hålla sig till än borgenärens påstående om utfästelse. Hur åter, om borgenären återopar eller inför jämväl övriga fakta, såsom i fallet från SkHovRn? Intressant är att se hur HovRn motiverat sitt avgörande i detta fall. HovRn har tagit fasta på "det sätt, varpå styrelsen angivit grunden för" sin påstådda fordran och med hänsyn därtill funnit denna icke vara att anse som fordran å skadestånd. Vid bedömningen av denna motivering är till en början att observera, att HovRn uttalat sig angående fordringens egenskap av fordran å skadestånd, ehuru URn icke direkt utsagt, att den funnit hinder för upptagande möta däri, att fordringen skulle avse skadestånd. Tydligt är, att HovRn uppfattat URns avvisning och den av URn beagnade motiveringen — att fordran "icke är av den art som avses i 18 § LL" — såsom beroende på det i 18 § LL *uttalade* hinder för upptagande, som består i att fordringen avser skadestånd. Vidare är beträffande den av HovRn använda motiveringen av intresse, att HovRn funnit den påstådda fordringen icke avse skadestånd *med hänsyn till det sätt, varpå styrelsen angivit grunden för sin fordran*. HovRns bedömning har sålunda dikterats av de utav borgenären till grund för betalningsskyldighet angivna fakta. En fråga, som föranledes av detta HovRns ställningstagande, är vilka fakta HovRn ansett beaktansvärda för slutsatsen i "skadeståndsfrågan". En annan av motiveringen föranledd fråga är, huruvida på bedömningen av skadeståndsfrågan skall inverka icke blott av borgenären *åberopade* fakta utan även fakta som av borgenären allenast införts. Den sistnämnda frågan kan, såsom av mera allmän innebörd, tills vidare lämnas utanför behandlingen. För det föreliggande fallets bedömning torde vara tillräckligt att konstatera, att samtliga relevanta fakta även får anses vara åberopade av borgenären.

Vad åter angår frågan, vilka av borgenären angivna fakta som motiverat HovRns slutsats att påstådd fordran icke avser skadestånd torde utan tvivel just den av borgenären åberopade *utfästelsen* av gäldenären komma i betraktande. HovRn torde ha menat, att gäldenären genom att utfästa sig att betala uppburet belopp åtagit sig en prestation oberoende av grunden för åtagandet. Detta har visserligen ej varit förutsättningslöst — utan causa — men vad som föregått utfästelsen är numera irrelevant; fordringen avser uppfyllelse av utfästelsen, däremot ej skadestånd på grund av mottagandet av den felaktiga betalningen. Det av HovRn använda skrivsättet antyder detta betraktelsesätt och kan

onekligen inbjuda till slutsatsen, att fordringen, om utfästelsen ej gjorts, skulle anses ha avsett skadestånd; ett krav på grund av felbetalningen skulle enligt grundatserna om *condictio indebiti* m. a. o. ha varit en skadeståndsfordran. HovRn har emellertid saknat anledning att direkt taga ställning i "skadeståndsfrågan" under sådan förutsättning.

I fallet från Göta HovR har HovRn däremot föranletts till dylikt ställningstagande och HovRn har där ansett återkravsfordringen icke avse skadestånd. En fordran grundad uteslutande på felbetalningen enligt reglerna för *condictio indebiti* har sålunda av HovRn bedömts såsom icke avseende skadestånd.³⁰ Från det av styrelsen i dess ansökan åberopade faktum, att gäldenären vägrat att efterkomma anmaning att betala, kan bortses i detta sammanhang. Faktum i fråga är icke i och för sig av beskaffenhet att, såsom en utfästelse, kunna konstituera betalnings-skyldighet.

Slutligen bör i detta sammanhang fallet SkH Ö 75/68 redovisas.

SkH Ö 75/68. Bolaget P ansökte om betalningsföreläggande för H beträffande 75 kronor och åberopade en faktura å detta belopp avseende "av oss dubbelbetald prenumerationsavgift för år 1968, ej återbetald av SK" (en tidning). Bolaget anförde i ansökningsen, att H vägrat återbetala beloppet med motivering att han betraktat detsamma som abonnemangsavgift för år 1969, men att bolaget ej abonnerat för sistnämnda år. URn upptog ansökningsen. Sedermera återkallades ansökningsen, varefter målet avskrevs. H anförde där-efter besvär över URns föreläggande enligt 22 § LL. HovRn avvisade besvären.

HovRn har således ej bedömt, huruvida fordringen avsåg skadestånd. Enär URn upptog ansökningsen, kan URn antagas ha bedömt fordringen såsom icke avseende skadestånd.

Fall som nu har behandlats har gällt återkrav enligt grundsatserna för *condictio indebiti*. I viss utsträckning erkänns i svensk rätt möjlighet till återkrav enligt dessa grundatser.³¹ Bestämmelsen i UP 10 § 5 mom. har härvid ansetts tillämplig.³² Av betydelse för återkravs rätt har ansetts vara, huruvida mottagaren av den oriktiga betalningen varit i god eller ond tro samt huruvida det mottagna konsumerats av mottagaren.³³

³⁰ Frågor hänförliga till rättsinstitutet *condictio indebiti* ligger utanför ramen för denna undersökning. Här må allenast hänvisas till Hult, Juridisk debatt, s. 42 ff, Karlgren i SvJT 1940 s. 336 ff.

³¹ NJA 1933 s. 25 och där angivna äldre rättsfall samt NJA 1935 s. 492 och 507, 1937 s. 603. 1938 s. 30, 1941 s. 4, 1942 s. 101, 1947 s. 150 och 1961 s. 18.

³² Se votum av JustR Alexanderson i fallet NJA 1933 s. 25, Holmbäck i SvJT 1937 s. 529 samt Björling, Lärobok, s. 178.

³³ Se särskilt Alexandersons votum i fallet NJA 1933 s. 25.

I den mån återkrav medges synes åter prestationen genomgående i litteraturen icke betraktas som skadestånd, ens när mottagaren varit i ond tro eller åter prestationen begränsats till belopp svarande mot mottagarens obehöriga vinst. Kondiktionskravet har tydligen ansetts vila på annan rättsgrund än det förhållandet att den av misstag betalande därigenom lidit en skada. Skadeståndsuppfattningen förefaller svårigen applicabel i situationer där betalningsmottagaren var i god tro. Större utrymme för karakterisering av åter prestationer såsom skadestånd torde måhända finnas i fall, då betalningsmottagaren i ond tro förbrukat det mottagna eller — såsom i förevarande fall — använt det mottagna till ändamål som den oriktigt betalande ej anvisat. Icke heller i sådana fall synes det dock adekvat att betrakta åter prestationen som ersättning för liden skada. När återbetalningsskyldigheten inskränks i enlighet med principen obehörig vinst har man så mycket mindre anledning att tala om en skadeståndsprestation till den oriktigt betalande som det fastmer rör sig om en begränsning till betalningsmottagarens förmån med effekt som om denne tillerkänts ersättning motsvarande det negativa kontraktsintresset.³⁴

Såsom förut nämnts kan SkHovRn i nyss behandlade fallet antagas med sitt skrivsätt ha givit uttryck för uppfattningen, att krav på grund av felbetalning är en skadeståndsfordran. Oberoende av det berättigade i denna uppfattning står spørgsmålet, huruvida i fall, såsom det för HovRn aktuella, då gäldenären gjort utfästelse om återbetalning av beloppet, betalningsföreläggande står till buds till följd av utfästelsen. Är det m. a. o. befogat att, såsom HovRn kan antagas ha gjort, låta utfästelsen eliminera de fakta som medför att fordringen anses avse skadestånd. Enligt min mening är detta icke befogat. Det förhållandet, att ett betalningsgrundande faktum — utfästelsen att betala — tillkommer, förändrar ej fordringens art. Fordringen *avser* alltså skadestånd, ehuru den närmast *grundar sig på* utfästelsen.³⁵

När HovRn — som det vill synas — med sin skrivning skjuter i förgrunden gäldenärens *utfästelse* att återbetala kan detta tänkas sammanhänga med Hasslers tanke om begränsning av tillämplighetsområdet för betalningsföreläggande till *fordran på grund av utfästelse*. HovRn kan tänkas ha tagit intryck härav och menat, att antingen återkrav enbart på grund av felbetalningen skall anses avse skadestånd eller utgöra prestation av annat slag, är i vart fall en fordran, för vilken såsom grund kan åberopas en utfästelse, icke att bedöma som skadeståndsfordran.

³⁴ Karlgren, Avtalsrättsliga spørsmål, s. 38 och där angivet uttalande av Arnholm.

³⁵ Jfr domstolskommitténs nedan intagna yttrande över LBs förslag till lag om betalningsföreläggande.

HovRns skrivning ger dock icke i övrigt något stöd för en bedömning av hur HovRn har resonerat.

Ett annat fall där HovR — Svea HovR — som det förefaller, låtit möjligheten av betalningsföreläggande bero av det sätt, varpå borgenären angivit grunden för fordringen, är följande.

*Svea HovR Ö 218/66.*³⁶ Borgenären M anhöll om betalningsföreläggande för GN beträffande en fordran å 1 286:06 jämte sex procent ränta från delgivningsdagen tills betalning skedde. Vid ansökningen var fogad en av M:s ombud undertecknad, så lydande handling: GN, som under tiden 2/3 1964—28/4 1964 handhaft M:s försäljning på biografen R, brister i redovisning för omhänderhavda medel med kronor 1 286:06. URn fann återopade fordringen avse skadestånd, som ej kan göras gällande i mål om betalningsföreläggande, och avvisade ansökningen. Sedan M anfört besvär och yrkat bifall till sitt yrkande vid URn yttrade HovRn i beslut: Med hänsyn till det sätt varpå M angivit grunden för sin fordran, finner HovRn denna icke vara att anse som fordran å skadestånd. På grund härav och då ej heller eljest föreligger hinder för upptagande av ansökningen, prövar HovRn lagligt att, med undanröjande av överklagade beslutet, visa målet åter till URn.

Hur skall denna skillnad mellan URns och HovRns uppfattning förklaras?

Det kan i förstone här synas som om fråga är om en prestation, som GN hade att fullgöra på grund av förskingring av omhänderhavda medel, således skadestånd på grund av brott. URn kan antagas ha hyst denna uppfattning, enär URn avvisade ansökningen. Iiuruvida URn med orden ”skadestånd, som ej kan göras gällande i mål om betalningsföreläggande” avsett att ge uttryck för någon begränsning av begreppet skadestånd i mål om betalningsföreläggande, så att t. ex. obligatoriskt skadestånd skulle falla därutanför, torde ej kunna avgöras, då URn ej i övrigt i sitt beslut klargör sin uppfattning härutinnan. Granskas närmare den av borgenären återopade fordringsgrunden finner man, att *förskingring* ej påstås. Att GN, vilken är redovisningsskyldig, befunnits brista i sin redovisning är ju ej liktydigt med att GN förskingrat det oredovisade. Rekvisit för förskingring enligt BrB 10:1 är att gärningsmannen åsidosätter vad han har att iakttaga för att kunna fullgöra sin skyldighet att utgiva eller redovisa för den mottagna egendomen. Enligt vad som framgår av de lämnade uppgifterna har mellan M och GN uppkommit ett obligatoriskt rättsförhållande. På grund av detta har GN haft att *redovisa* till M.

³⁶ Fallet omnämnt i Lihné, Lagsökning å s. 109 not 15. Det har där betecknats SveaH 34.

Skyldigheten att redovisa för omhänderhavd egendom innefattar till en början en skyldighet att klarlägga mellanhavandet.³⁷ Befinnes därvid, att ett anspråk till fullgörelse föreligger för den redovisningsberättigade, omfattar redovisningen vidare fullgörelsen av den klarlagda prestationen. Det är således två olika moment som kan bli aktuella vid redovisning. Att en för omhänderhavda medel redovisningsskyldig person vid själva klarläggandet av mellanhavandet konstaterats stå i skuld till sin avtalspart behöver tydligen icke innebära, att den redovisningsskyldige åsidosatt vad han haft att iakttaga för att kunna fullgöra sin skyldighet. Konstaterandet i och för sig innebär i enlighet med vad nyss sagts ej annat än en fixering av *uppfyllelseprestationen*. Och uppfyllelseprestationen i obligatoriskt mellanhavande har *ej* karaktär av *skadestånd*. Att borgenären i förevarande fall använt uttrycket att GN *brustit i redovisning* behöver icke betyda annat än att GN icke fullgjort en uppfyllelseprestation, som hon befunnits skyldig att fullgöra.

HovRn kan tänkas ha bedömt grunden för den påstådda fordringen på detta sätt. HovRn har — om ock ytterligare upplysningar skulle ha kunnat klargöra för HovRn, huruvida GN förskingrat medlen — bedömt fordringsgrunden redan på de uppgifter borgenären lämnat.

Borde icke domstolen ha fordrat klarläggande uppgift angående fordringsgrunden? Uppgifterna i ansökningen ger ju dock en antydning om *möjligheten* av förskingring såsom den verkliga grunden för betalningsskyldighet och därmed om möjligheten av att fordringen avser skadestånd.

I detta fall synes någon uppgift icke ha bort inhämtas. För URn har tydligen ej förelegat behov av ytterligare utredning. Det torde väl ha varit HovRn obetaget att pröva målet på grundval av de ytterligare uppgifter borgenären kunde ha tillfört målet därstädes. Däremot har med HovRns uppgift att överpröva målet uppenbarligen varit helt oförenligt att HovRn skulle självmant införskaffa någon för bedömningen erforderlig uppgift av detta slag.

Frågan har emellertid en något vidare aspekt. Bör UR vid tveksamhet huruvida åberopad fordringsgrund är skadestånd självmant avfordra borgenären ytterligare uppgift eller bör URn, på samma sätt som HovRn i det nyss behandlade fallet, bedöma fordringsgrunden med hänsyn redan till det sätt, på vilket borgenären angivit grunden? Kan en prövning i enlighet med sistnämnda alternativ för URns del förenas med principen för officialprövning av förutsättningarna för betalningsföreläggande? Och är prövning på sådant ofullständigt pröv-

³⁷ Jfr Rodhe, Obligationsrätt, § 8 vid not 23 ff.

ningsunderlag i överensstämmelse med kravet att borgenären skall ange grunden för fordringen? Dessa frågor skall dryftas närmare i ett senare avsnitt i samband med behandlingen av ansökningens innehåll.³⁸

Till belysning av olika domstolars uppfattning av den behandlade förutsättningen skall härefter redovisas ett antal avgöranden från senare decennier. Fallen uppvisar ej sådana inbördes likheter, att en gruppering är motiverad. Redovisningen sker därför i huvudsakligen kronologisk ordning.

*VSH 702/52.*³⁹ C yrkade lagsökningsvis förpliktande för P och E att utgiva 75 kronor jämte ränta. Vid ansökningen var fogad en räkning med följande text. "Maj 51, 1 st. avhämtad bilgenerator Auto-Lite, kronor 75". URn upptog ansökningen såsom avseende betalningsföreläggande. Ansökningen bestreds, varefter målet hänsköts till rättegång. Det framkom därunder att mellan C och P träffats ett bytesavtal av innehåll, att C av P skulle erhålla en bilgenerator av märket Auto-Lite i utbyte mot en generator av annat fabrikat, men att P ej kunnat fullgöra sin del av avtalet, enär Auto-Lite-generatorn förkommit. Gälldenären P yrkade vid URn avvisning. URn höll emellertid huvudförhandling och meddelade dom. — HovRn fann att kravet på utbekommande av Auto-Lite-generatorns värde avsåg skadestånd och undanröjde URns dom.⁴⁰

Här är tydligt, att den prestation som avkrävdes gälldenärerna var avsedd att utgöra ersättning för att gälldenären P ej kunnat fullgöra sin del av avtalet. Att bedöma fordringen som en fordran på skadestånd i obligatoriskt förhållande, synes därför vara helt i sin ordning.

*VSH 340/58.*⁴¹ Bolaget K anhöll om betalningsföreläggande för bolagsmannen J beträffande 11 400 kronor jämte ränta. Som komplettering av ansökningen i vad avsåg grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst inkom från bolaget ett kontoutdrag, utvisande att 6 000 kronor av fordringen hänförde sig till växlar och att återstoden hänförde sig till bolagets kostnad för täckningsköp, föranlett av utebliven leverans från det handelsbolag, vari J var den ene bolagsmannen. URn avvisade ansökningen under motivering bl. a., att 5 400 kronor av fordrade kapitalbeloppet avsåg skadestånd. HovRn prövade ej avvisningen i denna del.

Även i detta fall synes rubriceringen av fordringen å 5 400 kronor såsom skadeståndsfordran vara riktig; det är även här otvivelaktigt fråga om en prestation såsom ersättning för en prestation handelsbolaget haft att fullgöra enligt avtal med borgenären.

³⁸ Se nedan kap. 10.

³⁹ Fallet är ur annan synpunkt behandlat i Lagsökning under nr VSH 2 å s. 69.

⁴⁰ Med HovRns prövning i detta fall torde jämföras HDs bedömning i fallet NJA 1971 s. 427, se nedan kap. 16 under B.

⁴¹ Fallet är ur annan synpunkt än den förevarande behandlat i Lagsökning å s. 69 under beteckningen VSH 9.

SveaH Ö 393/63. W ansökte om betalningsföreläggande för bolaget TBA beträffande 2 800 kronor jämte ränta samt anförde: 27/3 1963 hade W tecknat avtal med M om leverans av en sportstuga. Samma dag hade W erlagt avtalsenlig handpenning med 2 800 kronor. Beloppet hade överförts till en bank medelst postgiro. Sedan M 19/4 1963 blivit försatt i konkurs, hade M 24/4 vid telefonsamtal förklarat, att han tillfört bolaget de av W inbetalda pengarna. W hade emellertid icke något avtal med bolaget och önskade icke heller ha något sådant. Bolaget hade icke någon rätt till det av W erlagda beloppet. Ws fordran mot bolaget grundade sig således icke på skriftligt fordringsbevis och avsåg icke heller skadestånd utan gällde ett belopp, som bolaget utan rättsgrund tillgodoförts. — URn avvisade ansökningen, enär W icke angivit någon grund för bolagets skyldighet att till honom utgiva det belopp om 2 800 kronor, som bolaget tillgodoförts av M. — W besvärade sig och framhöll bl. a., att URn enligt Ws uppfattning förväxlat kravet på uppgift om fordringsgrund med uppgift om grunden för att bolaget skulle vara skyldigt att betala fordringen. — HovRn lämnade besvären utan bifall och uttalade, att den fordran W uppgivit sig ha mot bolaget icke var av beskaffenhet, att W på grund därav ägde utverka betalningsföreläggande.⁴²

HovRn har visserligen ej avvisat ansökningen med uttrycklig motivering att fordringen avsåg skadestånd. Det framgår emellertid av anteckningar i HovRns akt, att HovRn uppfattat Ws uttalande som ett påstående om att bolaget tillgodogjort sig penningbeloppet och till följd därav blivit skadeståndsskyldigt mot W.

Här skall icke diskuteras, huruvida HovRn haft tillräckligt skäl för sin bedömning av innebörden av Ws i målet gjorda påstående. Av intresse i detta sammanhang är, huruvida fordringen — därest HovRns antagande om innebörden är riktigt — avsett skadestånd. Härvid är till en början att beakta, att — såsom W så uttryckligt framhåller — det ej förelåg något föregående mellanhavande ("avtal") mellan W och bolaget. Detta hade följaktligen icke att på sådan grund prestera något till W. I den mån bolaget hade förpliktelse *gentemot W* att prestera det av denne fordrade beloppet, skulle grunden härför vara, att bolaget "utan rättsgrund" tillgodoförts beloppet. För skyldighet att prestera torde härutöver krävas någon form av ond tro hos bolaget hänförlig till det förhållandet att beloppet tillkom W. Vidare måste beaktas, att — om prestationsskyldighet åvilade bolaget *gentemot W* — denne hade allenast en fordringsrätt. Om något sakrättsligt skydd kan nämligen icke ha varit fråga, alldenstund W beträffande fordringen ju ej åtnjöt sak-

⁴² Fallet erbjuder stort intresse även med hänsyn till kravet på angivande av grund för fordringen. Det belyser därvid på ett intressant sätt spörsmålet huruvida den av borgenären åberopade grunden skall vara en "objektiv" grund (rättsgrund) eller om "subjektiv" grund är tillfyllest. Framställningen återkommer här till, se nedan kap. 10.

rättsligt skydd gentemot M. Det torde under dessa förhållanden sakna avgörande betydelse för Ws rätt gentemot bolaget, om detta "tillgodo-gjort sig" penningbeloppet eller icke. Oavsett hur därmed förhållit sig, har bolagets förpliktelse gentemot W varit densamma. Men varför då tala om skadestånd? Den förpliktelse, som kunde åvila bolaget, var i det ena som i det andra fallet just att återbetala ett obehörigen uppbu-ret belopp. Detta var i så fall förpliktelsens innebörd. Prestationen av-såg *uppfyllelse* av skyldigheten, icke ersättning för underlåtenhet att uppfylla. I den mån HovRn, såsom här antagits, avvisat ansökningen därför att denna förmenades avse skadestånd, ifrågasätter jag således riktigheten av HovRns bedömning.

*GötaH Ab 228/66.*⁴³ R yrkade i ansökan inkommen 13/9 1966 lagsökningsvis åläggande för L att utge 1 500 kronor jämte ränta och kostnader. Preskribe-rade checkar återopades. Av senare ingiven kompletterande räkning fram-gick, att grunden för Rs fordran var två försträckningar till L, vardera å 850 kronor, tillkomna den 20/2 1964 och den 5/4 1965 samt att 200 kronor avbeta-lats å nämnda belopp. URn upptog ansökningen såsom mål om betalningsföre-läggande. L bestred ansökningen, varefter borgenären yrkade, att målet måtte hänskjutas till rättegång. URn avvisade ansökningen, enär borgenärens fordran, "på grund av återopade checkar samt omständigheterna i övrigt, är att betrakta som skadestånd". — HovRn undanröjde URns beslut, "enär i målet icke framkommit någon omständighet, som visar att den av R uppgivna fordringen avser skadestånd."

Här inställer sig till en början frågan, vilken grund som återopades till stöd för ansökningen. R ansökte visserligen om lagsökning, därvid endast de båda checkarna bifogades. Med hänsyn härtill var det natur-ligt att antaga, att checkarna återopades såsom fordringsbevis och att borgenären följaktligen menade, i vart fall när ansökningen gjordes, att fordringen grundade sig på checkarna såsom skriftliga fordringsbe-vis. Emellertid förklarade borgenären i sina besvär över URns beslut om avvisning, att de preskriberade checkarna lämnats *såsom bevis på en försträckning*. Den av borgenären på URns begäran ingivna räk-ningen visar ock på ett bakom checkarna liggande mellanhavande, be-stående i försträckningar. Med hänsyn härtill och till vad borgenären anförde i sin besvärslinlaga kan borgenären, i vart fall när besvär anför-des, ha ansett det bakom checkarna liggande mellanhavandet som rätts-grund. Möjligt är att borgenären redan tidigare haft denna uppfatte-ning. URn har haft att bedöma fordringsgrunden med ledning av vad som framgick utav ansökningen, checkarna och den kompletteringsvis ingivna räkningen. Av detta underlag synes URn — enär den upptog

⁴³ Fallet omnämnt i Lagsökning, s. 69 not 46, med beteckningen GötaH 28. Jfr samma arbete s. 135 och 188.

ansökningen såsom betalningsföreläggande — ha funnit, att fordringen ej grundade sig på skriftligt fordringsbevis. URn hade då bort avvisa ansökningen, som avsåg lagsökning, i stället för att upptaga den såsom betalningsföreläggande. Uppenbarligen hade URn icke redan på detta stadium uppfattningen, att fordringen avsåg skadestånd; i så fall hade URn icke bort upptaga ansökningen såsom betalningsföreläggande. Senare har URn emellertid ansett fordringen avse skadestånd och förty funnit hinder möta även mot betalningsföreläggande. URn kan därvid tänkas ha uppfattat den talan borgenären förde på ettdera av två sätt, nämligen antingen som en talan om obehörig vinst enligt 57 § CheckL eller som en talan på grund av det bakom checkarna liggande mellanhavandet.⁴⁴ Den motivering URn begagnat — "enär borgenärens fordran, på grund av återopade checkar samt omständigheterna i övrigt är att betrakta som skadestånd" — ger föga ledning för en bestämning av vilken talan borgenären enligt URns uppfattning förde. Närmast ger måhända motiveringen anledning antaga, att URn ansett borgenären föra en talan om obehörig vinst och således ansett talan därom avse skadestånd. Bedömningen bör i så fall jämföras med HovRns bedömning i fallet SvJT 1968 rf s. 7.⁴⁵ När HovRn i detta fall till URn återförvisade ett mål, vari borgenären förde talan enligt 74 § VäxelL, måste HovRn — ehuru den fullföljda frågan närmast gällde grunden för fordringen — även ha menat, att fordringen ej avsåg skadestånd.

Att borgenären i sin besvärslinlaga markerade, att talan fördes på grund av det bakomliggande materiella mellanhavandet och således icke återopade omständigheter relevanta enligt 57 § CheckL, kan ha föranlett HovRn att inrikta sin bedömning på frågan, om talan *på grund av mellanhavandet* avsåg skadestånd. HovRns uttalande behöver således ej hänföra sig till talan av den art URn möjligen kan antagas ha bedömt som skadestånd, nämligen talan om obehörig vinst. Att en talan på grund av de bakom checkarna liggande försträckningarna ej avsåg skadestånd torde vara helt tydligt. Det rörde sig ju i så fall om infriande av den genom försträckningarna uppkomna skyldigheten till återprestation.

SveaH Ö 473/69. Bolaget S ansökte om betalningsföreläggande för dess försäljare B beträffande 300 kronor. Fordringen avsåg enligt återopad faktura

⁴⁴ Här skall icke undersökas, huruvida checkinnehavaren ägt föra talan under återopande av de bakomliggande materiella förhållandena eller hans möjligheter varit begränsade till krav på obehörig vinst. Ang. detta omdiskuterade spörsmål se Hult, Värdepappersrätt, s. 98 ff, jfr s. 125 f, Eberstein, Den svenska växelrätten, s. 213 ff, Hessler i SvJT 1955 s. 36 och 41, Grönvall, Växel- och checklagarna, s. 74, Rodhe, Obligationsrätt, § 58 vid not 112 ff. Jfr rättsfallen NJA 1917 s. 520, NJA 1946 s. 34 samt SvJT 1951 s. 269.

⁴⁵ Se ovan kap. 6.

försäljaren debiterad "returprovision" för ett icke fullföljt köp av symaskin. Ett av bolaget åberopat anställningsavtal mellan bolaget och försäljaren upp- tog, bland andra, följande villkor: Försäljaren är skyldig att till bolaget återbe- tala hela den uppburna försäljningsprovisionen — minus utgående grundprovi- sion på av kunden inbetalt belopp — jämte eventuellt bonus för sådant köp, som — oavsett av vilken anledning — icke fullföljes och för vilket icke 30 % av den överenskomna köpesumman (vanligen avbetalningspriset) blivit inbe- talt till bolaget av kunden. Bolaget är berättigat avräkna sådan retur på försäl- jarens lön eller provision. — Försäljaren är skyldig att inhämta noggranna upplysningar om de personer, med vilka han avslutar försäljningar, och icke rekommendera bolaget några tvivelaktiga affärer. Åsidosätter försäljaren denna skyldighet och bolaget härigenom åsamkas förlust, har försäljaren att ersätta bolaget för densamma; bolagets skadeståndsanspråk gentemot försälja- ren bortfaller dock, så snart minst 70 % av den berörda varans pris är inbetalt. — URn avvísade ansökningen med motiveringen, att fordringen att döma av ingivna handlingar avsåg skadestånd i kontraktsförhållande. — HovRn fann att bolagets påstådda fordran icke kunde anses avse skadestånd samt återförvi- sade målet.

Att URn i detta fall ansett fordringen avse skadestånd torde förklaras av den skadeståndsbestämmelse kontraktet innehåller.

Emellertid är i kontraktet skadestånd som sanktion tydligt knutet en- dast till åsidosättande av försäljarens skyldighet att inhämta nog- granna upplysningar om kunder och att icke rekommendera tvivelak- tiga affärer. Till bestämmelsen om skyldighet att återbetala försälj- ningsprovision när affär icke fullföljes är däremot ej förbunden någon skadeståndssanktion. Intet i ansökningen eller denna åtföljande hand- lingar ger antydning om att bolaget påstått sådana omständigheter föreligga som enligt kontraktets nyss återgivna bestämmelser grundar rätt till skadestånd. Den prestation som avkrävs försäljaren är en kontrakts- mässigt reglerad återprestation, vilken enligt kontraktet icke framstår som prestation i anledning av skada.

SveaH Ö 496/69. Luftfartsverket ansökte om betalningsföreläggande för W beträffande 25 kronor samt anförde: För att begränsa långtidsparkering och bereda personer som tillfälligt besöka Bromma flygplats möjlighet att parkera sina bilar så nära stationsbyggnaden som möjligt har intill stationshallen an- ordnats ett parkeringsområde, där avgift uttages för begagnandet medelst s. k. parkeringsautomater. Inom området har stora skyltar anbragts med följande text: "Avgift alla dagar kl. 06.00—22.00 25 öre per 30 min.". Å samtliga auto- mater har anbragts dels en skylt av följande innehåll: "P 2 tim. och avgift Alla dagar 6—22", dels en skylt, som anger vilken avgift som uttages för 30-minu- tersperioder, dels skylt med följande text: "För parkerat fordon ansvaras ej. Parkering utöver tid, för vilken avgift erlagts debiteras med 25 kronor för varje påbörjat kalenderdygn. Luftfartsverket." — Genom anslagen lämnar

luftfartsverket allmänheten anbud om att parkera på de i anslagen angivna villkoren. Genom att i och med parkeringen acceptera detta anbud blir vederbörande bilist bunden av ett avtal med luftfartsverket angående arrende av mark enligt 2 kap. 70 § nyttjanderättslagen, varvid de å skyltarna angivna ersättningsbeloppen, 25 öre per halvtimme respektive 25 kronor per dygn, utgör arrendeavgifter som bilisten ikläder sig betalningsskyldighet för. W har 9/6 1968 haft motorfordon parkerat på området utan att erlägga begärd avgift i automaten. I enlighet med avtalet innebär detta, att gäldenären har att utge den särskilda arrendeavgift, som i anledning härav skall utgå. Gäldenären har trots krav underlåtit att betala avgiften. — URn avvisade ansökningen och yttrade: Enligt anvisningar får parkering ske högst två timmar under tiden 06.00—22.00. Härför uttages en avgift av 25 öre per 30 minuter. Vidare framgår av andra anvisningar, att luftfartsverket debiterar 25 kronor för varje påbörjat kalenderdygn, därest parkering skulle ske utan att avgift erlagts. Det sistnämnda beloppet är att anse såsom ett av luftfartsverket på förhand fastställt skadestånd. Beloppets natur av skadestånd framgår även av att parkeringsavgiften skulle uppgå till endast åtta kronor, därest parkering skulle få ske under hela tidsperioden 06.00—22.00. — Luftfartsverket anförde besvär och framhöll beträffande avgiften å 25 kronor, att denna icke fick ses som skadestånd utan som en särskild avgift, som uttages för att täcka de kostnader som uppkommer för kontroll av att parkeringssystemet fungerar. Vidare anmärkte luftfartsverket, att parkeringskommittén i betänkande⁴⁶ kallat föreslagen kommunal avgift i liknande sammanhang för kontrollavgift och förutsatte denna avgifts utkrävande genom betalningsföreläggande. — HovRn återförvisade målet samt anförde: Därest W, såsom angivits i ansökningen om betalningsföreläggande, uppställt bilen på parkeringsplatsen, får han därigenom anses ha träffat avtal med luftfartsverket, innebärande bland annat att avgift för parkering skall erläggas i förskott och att underlåtenhet i detta hänseende medför en i avtalet på förhand bestämd förhöjning av avgiftens storlek. Denna förhöjda avgift kan ej anses såsom skadestånd. Hinder föreligger således icke för upptagande av ansökningen om betalningsföreläggande.

Ifrågavarande rättsfall torde jämföras med NJA 1958 s. 177.⁴⁷ I detta fall yrkade luftfartsverket efter stämning förpliktande för en person, vilken parkerat bil å samma område utan att erlägga stipulerad parkeringsavgift och särskild avgift. Luftfartsverket grundade även i detta fall sin talan på arrendebestämmelsen i 2 kap. 70 § nyttjanderättslagen.

I HovRn — som på anförda skäl fann svaranden skyldig att utgiva omstämda beloppet — var en ledamot skiljaktig. Denne betecknade den ifrågavarande särskilda avgiften som ett vite, vilket luftfartsverket avfordrat svaranden till följd av att denne parkerat bilen på platsen utöver en halvtimme utan att i parkeringsmätaren nedlägga ytterligare, av styrelsen stipulerad avgift av 25 öre för nästa halvtimme. HD fast-

⁴⁶ SOU 1968: 18 s. 446 och 450.

⁴⁷ Se Regner, Rättspraxis i litteraturen, s. 336.

ställde HovRns domslut. Dess motivering ger klart vid handen, att HD betraktat den särskilda avgiften såsom ersättning för att den parke-
rande nyttjat av luftfartsstyrelsen innehavd mark och således icke såsom
skadestånd.

I de avgöranden som hittills behandlats synes domstolarna ha utgått
från ett vidsträckt skadeståndsbegrepp vid tillämpningen av LL 18 §;
vad som i andra juridiska sammanhang och enligt vanligt språkbruk
anses som skadestånd är att bedöma på enahanda sätt vid tillämp-
ningen av LL. Vad frågan i de redovisade avgörandena i allmänhet
gällt är, huruvida den prestation som utkrävts var att anse som skade-
stånd i den av rättstillämpningen i övrigt godtagna bemärkelsen eller
som prestation av annan art. Någon antydning om att "skadestånd" i
förevarande sammanhang kunde antagas ha en speciell, begränsande
innebörd har ej kommit till uttryck i domstolarna.

Annorlunda är förhållandet i några avgöranden från senare tid, näm-
ligen SvJT 1967 rf s. 69⁴⁸ och SvJT 1972 rf s. 64.

SvJT 1967 rf s. 69. Efter beställning av C översände R till C mot efterkrav
på järnväg varor för 285:98. C löste ej ut försändelsen. Denna återgick till R
efter någon tids magasinering hos SJ i Hälsingborg. R utverkade betalningsfö-
reläggande för beloppet 285:98. Därefter ansökte R om betalningsföreläg-
gande för C beträffande 94:90 jämte ränta. Av kapitalbeloppet uppgavs 76:80
utgöra kostnader för varornas magasinering samt återsändande till Stockholm,
7:10 "forsling till järnvägen" och 11:- "returfrakt till Hälsingborg". — URn
avvisade ansökningen med motiveringen att den uppgivna fordringen utgjorde
skadestånd. — R fullföljde talan och uppgav att beloppen å 7:10 och 11:-
motsvarade kostnaderna för att ånyo sända varorna till C samt att R betingat
sig gottgörelse för dessa kostnader innan han avsände varorna. C bestred änd-
ringssökandet samt gjorde gällande, att, i den mån R var skyldig ombesörja va-
rornas sändande till Hälsingborg, även fordringen å ersättning härför var att
anse som skadestånd. — HovRn fann att fordringen å gottgörelse för varornas
magasinering samt återsändande till Stockholm avsåg skadestånd. Beträffande
fordringarna å 7:10 och 11:- uttalade HovRn, att det i målet ej ens påståtts,
att det ålåg R att ånyo försända varorna till C utan att först ha erhållit likvid
för transportkostnaden samt att Rs fordran därutinnan förty icke avsåg skade-
stånd. HovRn återförvisade därför målet, såvitt gällde posterna å 7:10 och
11:- till URn. — Professorn Bolding, vilken var adjungerad ledamot, var skilj-
aktig och yttrade: Frågan huruvida den i URns beslut avsedda fordringen ut-
gör skadestånd bör bedömas icke med utgångspunkt från vad som i allmänhet
enligt juridiskt språkbruk menas med skadestånd utan efter överväganden som
hänför sig till LL. Fordringsposterna avser i det aktuella fallet kostnader för
frakt och magasinering av försålt gods. Kostnaderna är väl specificerade och
exakt angivna. De har, såvitt kan bedömas av handlingarna, varit omedelbart

⁴⁸ Boström—Linders II, s. 75, Hassler, Specialprocess, s. 72.

förknippade med ett köpeavtal som ingåtts mellan parterna och har uppkommit till följd därav att köparen icke fullgjort sina förpliktelser enligt avtalet. Vid sådant förhållande har URn icke haft fog för avvisning av ansökningen. Jag undanröjer URns beslut, såvitt avser målet i dess helhet, och återförvisar målet till URn.

Fallet är intressant främst därför att det speglar två olika sätt att bedöma innebörden av "skadestånd", när detta begrepp uppställs i LL. HovRns majoritet följer den traditionella uppfattningen, att med skadestånd enligt LL förstås detsamma som enligt juridiskt språkbruk i allmänhet förstås därmed. Sålunda innefattas skadestånd i kontraktsförhållanden. Med denna utgångspunkt gäller det för majoriteten att på grundval av de utav borgenären lämnade uppgifterna in concreto avgöra huruvida fordringarna kan anses avse i detta fall skadestånd i kontraktsförhållande. Bolding följer ej den traditionella linjen. Han utgår ej från något på förhand givet skadeståndsbegrepp för att sedan oberoende av LL undersöka om fordringen ryms därunder. Boldings teknik är en annan. Han ser först på den aktuella fordringen och låter "överväganden hänförliga till lagsökningslagen" bli bestämmande för karakteriseringen av fordringen. De till LL hänförliga överväganden han för det aktuella fallet redovisar i sitt votum — fordringens fixering samt dess uppkomst och samband med annan avtalad prestation — kan sägas vara ändamålssynpunkter, vilka starkt talar för att fordringen bör upptagas i mål om betalningsföreläggande med hänsyn till detta förfarandes struktur. Några av de redovisade övervägandena — att kostnaderna var väl specificerade och exakt angivna — är av samma art som de, vilka HD — enligt vad tidigare nämnts — anförde som motiv för en begränsning av handräckningsmöjligheten enligt HL till icke-skadeståndsfordringar. Bolding synes emellertid icke ha intagit sin ståndpunkt under intryck av HDs överväganden. Boldings bedömning i det föreliggande fallet är starkt ändamålspräglad. Den synes mig vara ett uttryck för den argumenteringsmodell Bolding presenterar som "den öppna modellen" i sin bok *Juridik och samhällsdebatt*.⁴⁹

Uppenbarligen talar ändamålssynpunkter starkt för den av Bolding rekommenderade lösningen i förevarande fall. Härvid synes mig intresset av en ensartad behandling av de olika poster som fordringen omfattade ha betydande tyngd. Med HovRns lösning i det föreliggande fallet kunde betalningsföreläggande utverkas — utom för huvudfordringen å 285: 98 — för posterna 7: 10 samt 11: —, varemot R för utfående av beloppet 76: 80 var hänvisad till att föra tvistemålstalan efter stämning till domstol!

⁴⁹ Bolding, *Juridik och samhällsdebatt*, s. 85 ff.

Fallet erbjuder intresse även med hänsyn till HovRns behandling av posterna å 7: 10 samt 11: —. Varorna hade återsänts till R på grund av Cs kontraktsbrott. Kravet å de båda posterna avsåg kostnader för ny transport till C. HovRn torde med sitt uttalande rörande posterna ifråga ha markerat, att kostnaderna ej var sådana som åvilat säljaren på grund av den skyldighet att taga vård om godset, som följt av köparens mora accipiendi. Hade detta varit förhållandet eller hade påstående därom gjorts hade, synes HovRn mena, bedömningen ha kunnat bli en annan. Det hade då måhända blivit fråga om sådan ersättning för "annan särskild utgift" i följd av köparens dröjsmål, varom stadgas i KöpL 36 §.⁵⁰

Det andra rättsfallet av intresse i detta sammanhang är följande.

SvJT 1972 rf s. 64. En tandläkare ansökte om betalningsföreläggande och åberopade specificerad tandläkarräkning. Denna upptog dels ett belopp för undersökning inklusive röntgen och dels poster för "beställd men ej utnyttjad tid" vid tre tillfällen. URn avvisade ansökningen i sistnämnda del, enär den avsåg skadestånd men upptog ansökningen i övrigt och meddelade därutinnan slutbevis. Tandläkaren fullföljde talan mot avvisningsbeslutet. HovRns majoritet fann ej skäl bifalla besvären. Adjungerade ledamoten Carin Olofsson var skiljaktig och anförde: "Frågan huruvida den i tingsrättens beslut avsedda fordringen utgör skadestånd bör bedömas med utgångspunkt från överväganden som hänför sig till lagsökningslagen och icke till vad som i allmänhet förstås med skadestånd. Fordringen avser ersättning för vid tre tillfällen "beställd men ej utnyttjad tid" enligt väl specificerad tandläkarräkning upptagande, förutom dessa belopp, ett tidigare belopp avseende undersökning inklusive röntgen. — Det kan nämnas att slutbevis utfärdats avseende detta belopp. — Av räkningen får anses framgå att tandläkaren icke kunnat påbörja den egentliga behandlingen eftersom patienten uteblivit. Ersättningskravet har uppkommit just till följd av att den ena avtalsparten icke fullgjort sina förpliktelser enligt avtalet. Den patient, som beställer tid, har att räkna med att han måste ersätta tandläkaren härför även om han icke skulle utnyttja den — såvida tandläkaren icke på grund av särskilda omständigheter kunnat använda tiden för annans räkning eller för egna sysslor. Det är inte uteslutet att tandläkarverksamhet till en del kan vara att jämställa med arbetsbeting. Patienten, beställaren, betingar sig ju av tandläkaren att denne mot vederlag i penningar skall "något förfärdiga och ämnet därtill bestå". Köplagens bestämmelser skall tillämpas på arbetsbeting och därav följer att det kan bli fråga om skadestånd för det fall sådant avtal icke fullföljes. Tandläkarens arbete innebär emellertid så mycket mer än det hantverk som köplagen syftar på då där talas om arbetsbe-

⁵⁰ Se Almén, Köp, § 36 vid not 26—33 b. — Även i fallet VSH 1091/69 bedömdes kostnader som uppkommit med anledning av att gäldenären ej kontraktsenligt utlöst levererat gods, nämligen tur- och returfrakt, magasinshyra samt porto- och expeditiionskostnader. URn bedömde kostnaderna såsom skadestånd och HovRn lämnade anförda besvär utan bifall.

ting. Det väsentligaste för tandläkarverksamheten torde vara att tandläkarens tid disponeras så att han erhåller en skälig timersättning. Den ersättning tandläkaren genom beställningen kan anses ha rätt till är utan tvekan att bedöma som skattepliktig inkomst och således enligt skattelagstiftningen icke att bedöma som skadestånd. Med hänsyn till vad ovan anförts och då ansökningen även i övrigt uppfyller kraven för betalningsföreläggande, har tingsrätten icke haft fog för avvisning av ifrågavarande del i ansökningen. Med undanröjande av tingsrättens beslut såvitt nu är ifråga återförvisar jag målet till tingsrätten.”

För dissidenten, Carin Olofsson, har uppenbarligen Boldings votum i fallet SvJT 1967 rf s. 69 tjänat som förebild. Detta framgår av vad som uttalas inledningsvis. En skillnad framträder emellertid i argumenteringen i förhållande till Boldings. Denne redovisar de överväganden som enligt honom motiverar att fordringen — oavsett huruvida den i andra sammanhang bedöms som skadestånd — bör kunna upptagas i mål om betalningsföreläggande. Boldings överväganden går inte ut på att fordringen i det aktuella fallet ej skall rymmas inom den s. a. s. traditionella skadeståndskategorien. För Carin Olofsson förefaller däremot de överväganden hon redovisar vara argument för att fordringen ej skall ha karaktären av skadestånd i kontraktsförhållande. Vad hon därvidlag utvecklar är mindre överväganden hänförliga till lagsökningslagen än omständigheter hänförliga till den civilrättsliga bedömningen. På grund härav synes Carin Olofssons votum i själva verket ej beträffande annat än den deklarerade utgångspunkten nämnvärt skilja sig från de vota, vilka stundom förekommit i gränsfall där skäl kan anföras såväl för som mot bestämningen av fordran såsom avseende skadestånd i kontraktsförhållande.

Vad gäller det föreliggande fallet torde detta kunna sägas utgöra ett sådant gränsfall. Bestämningen av den yrkade fordringen kan antagas bero bland annat på hur rättsförhållandet mellan tandläkare och patient uppfattas. Stundom möter uppfattningen, att förhållande av denna art har karaktär av tjänstelega.⁵¹ Det karakteristiska har man då sett däri, att den avtalade prestationen är arbetet som sådant; den ena parten tillförsäkrar sig den andres tjänster. Ibland framställs åter förhållandet (mellan läkare och patient) som arbetsbeting.⁵² Arbetsresultatet, ej arbetet som sådant, framträder vid denna uppfattning såsom det karakteriserande. Läkare anlitas för att om möjligt bota patienten från viss sjukdom; därvid är dock ej garanti given att sådant resultat uppnås och ersättningen ställs ej i beroende av om det önskade resultatet nås. På ungefär samma sätt men ej helt lika med tandläkare. Sådan anlitas i allmänhet för att laga en patients tänder. Normalt bör större möjlig-

⁵¹ Så t. ex. Björling, *Lärobok*, 8 uppl. s. 154 samt Malmström, *Civilrätt*, s. 233.

⁵² Så t. ex. Ekeberg och Benckert, *Obligationsrättens speciella del*, s. 253.

het till garanti, att detta resultat uppnås, kunna ges. Vad gäller ersättningen torde denna å andra sidan åtminstone delvis baseras på den tid som åtgår för behandlingen. Så torde i varje fall mestadels förhålla sig, när tandläkare anlitas för mer rutinbetonad undersökning och enklare behandling.

Såsom dissidenten uttalar i sitt votum har patient, som beställer tid hos tandläkare, att räkna med att han måste utgiva ersättning även om han icke skulle utnyttja tiden. Undantag torde gälla ej blott, när tandläkaren har använt tiden för annans räkning eller för egna sysslor. Även när patienten lämnat återbud i så god tid, att tandläkaren bort kunna disponera tiden för annan patient eller annorledes utnyttja tiden, torde patienten vara fri från skyldighet att ersätta tiden.

Men hur skall ersättningen för den outnyttjade tiden betraktas i fall då tandläkaren har rätt till ersättning? Tandläkaren kan på grund av kontraktsbrottet häva avtalet. Begagnar tandläkaren denna möjlighet, synes ersättningen vara att anse som skadestånd. Tandläkaren torde ock ha möjlighet att kräva avtalets fullgörande, så att han mot erbjudande av sin egen prestation utkräver det vederlag patienten har att prestera. Vederlaget måste då begränsas genom avdrag enligt vad nyss sagts, där est tiden nyttjats eller bort kunna nyttjas på annat sätt. En rätt att kräva avtalets fullgörande i denna snäva bemärkelse torde tandläkaren ha. Väljes denna möjlighet synes ersättningen — i linje med vad som kommit till uttryck i en rad rättsfall berörande den situationen att anställd obehörigen avskedats före tjänstetidens slut⁵³ — icke betraktas som skadestånd.

Vad nu sagts angående tandläkarens möjligheter torde gälla antingen förhållandet mellan tandläkaren och patienten bedöms som tjänstelega eller som arbetsbeting.⁵⁴

Det förefaller icke finnas tillräcklig grund anta, att tandläkaren i förevarande fall hävt avtalet. Prestationen borde därför enligt min mening icke ha bedömts som skadestånd. Redan en bedömning mot bakgrund av vad som i allmänhet förstås med skadestånd borde ha lett till att ansökningen i dess helhet upptagits. Antingen utgångspunkten varit det allmänt antagna skadeståndsbegreppet eller överväganden hänförliga till LL hade således resultatet bort bli detsamma.

Den redovisning, som här lämnats rörande doktrin och rättspraxis mot bakgrund av lagstiftningen, torde ha visat, att begränsningen av

⁵³ Se Karlgren, Allmän obligationsrätt, s. 36 och där nämnda rättsfallen NJA 1904 s. 556, 1913 s. 322, 1923 s. 494, 1924 s. 128, 1934 s. 671 och 1940 s. 505. Jfr å andra sidan NJA 1877 s. 11, där en skadeståndsuppfattning kom till uttryck. Se vidare Ekeberg och Benckert, Obligationsrättens speciella del, s. 246 ff.

⁵⁴ Ekeberg och Benckert, a. a. s. 259.

betalningsföreläggandets användningsområde till fordran, som "icke avser skadestånd", i allmänhet uppfattats avse alla arter av skadestånd — såväl kriminellt som civilt och av det senare slaget både utomobligatoriskt och obligatoriskt. De rättsfall, som i framställningen valts såsom belysande för problematiken, torde även ha påvisat, att åsiktsbrytningen i domstolar i frågan, om yrkad prestation i föreliggande fall avsett skadestånd, mestadels gällt huruvida civilrättsligt grundad prestation var att hänföra till skadeståndsområdet. Bestämningen av prestationen synes icke sällan ha berett domstolarna ej obetydliga svårigheter.⁵⁵ En mer ändamålspräglad uppfattning än som hittills synes ha styrt rättstillämpningen i föreliggande fråga möter i några vota från senare år. Överväganden hänförliga till LL bör enligt dissidenterna vara utgångspunkten för bedömningen i stället för ett i annat sammanhang antaget skadeståndsbegrepp. Samma uttryck förutsätts med denna uppfattning ha olika innebörd i skilda lagar. Något direkt stöd för sålunda hävdad uppfattning kan lagförarbetena knappast anses ge. Förnekas kan dock inte, att de ändamålsskäl, som HD vid tillkomsten av HL anförde för den ifrågasatt begränsningen, var överväganden hänförliga till den då aktuella lagen. Dessa skäl har med RB delvis förlorat sin betydelse.⁵⁶

Redovisningen av rättspraxis torde än vidare ha gett vid handen, att domstolarna icke i tillämpningen gjort allvar av den begränsning av användningsområdet till *utfäst* prestation, som Hassler tidigare hävdade.

Redan det förhållandet, att utgångspunkterna för begränsningen av användningsområdet till icke-skadeståndsfordringar genom senare lagstiftning förskjutits torde utgöra tillräcklig anledning till en omprövning i vad gäller möjligheten till betalningsföreläggande för skadeståndsfordringar. LB föreslår ock den tidigare redovisade utvidgningen, att betalningsföreläggande skall kunna komma ifråga för fordran avseende skadestånd, dock endast om fordringen blivit erkänd genom skriftlig förbindelse och bestämd till beloppet. Undantag görs för skadestånd som avses i 8 § lagen om kollektivavtal.⁵⁷ Det har syntts LB vanskligt att låta sistnämnda krav omfattas av betalningsföreläggande. Den av LB rekommenderade möjligheten till betalningsföreläggande för skadeståndsfordran förutsätter, att erkännande gjorts sedan skadan vållats och att gäldenären — vilken ej behöver vara skadevällaren — utfärdat den skriftliga förbindelsen. LB diskuterar en vidare möjlighet till betalningsföreläggande för skadestånd men har ansett det vanskligt att ge någon allmän regel därom.

I remissyttrande över LBs förslag i denna del ifrågasätter domstolskommit-

⁵⁵ LB synes mig härvidlag något underskatta svårigheterna i tillämpningen, se SOU 1963: 28 s. 42.

⁵⁶ Se härom närmare SOU 1963: 28 s. 42.

⁵⁷ SOU 1963: 28 s. 15, 35 och 41 f.

tén om fordringen kan sägas avse skadestånd, sedan fordringsförhållandet fastställts i skuldebrev, växel, förlikningsavtal eller annan dylik skriftlig handling. Kommittén fortsätter: "Vid tvist om betalningsskyldigheten utgör ju i sådant fall icke skadegörelsen utan utfärdandet av den ifrågavarande handlingen grunden för den väckta talan, och det bakomliggande rättsförhållandet kommer överhuvudtaget icke under bedömande i annat fall än då svaranden åberopar misstag eller framställer annan dylik invändning." Angående LBs förslag att skadestånd enligt 8 § kollektivavtalslagen skall vara undantagna från den föreslagna lagens tillämpningsområde uttalar kommittén, som antar LBs mening vara, att undantaget skall gälla även om skriftlig förbindelse föreligger: "I 11 § första stycket 3. lagen om arbetsdomstol stadgas, att till mål rörande kollektivavtal skall hänföras mål, däri tvist är om påföljd av förfarande, som förmenas strida mot kollektivavtal eller lagen om kollektivavtal. Därest skadestånd som avses i 8 § sistnämnda lag, fastställts i skriftlig förbindelse och det bakomliggande rättsförhållandet icke är stridigt, torde tvisten höra under allmän domstol."

Den av LB föreslagna utvidgningen av användningsområdet till vissa skadeståndsfordringar synes i övrigt icke ha föranlett något yttrande under remissbehandlingen.

Andra vägar än den av LB rekommenderade torde kunna ifrågasättas. Blott några möjligheter skall tas upp. En möjlighet, av LB antydd, är att tillåta betalningsföreläggande för skadestånd — oavsett av vad slag — under visst belopp.

Med tanke på några av de ovan redovisade rättsfall, där praktisk svårighet mött att avgöra fordringens art eller där bestämningen av fordringen ansetts bero av hur borgenären angett sin talan, kan man även tänka sig den lösningen, att endast fordringar avseende skadestånd på grund av brott och utomobligatoriskt skadestånd utesluts från tillämpningsområdet. Det är främst i fråga om skadestånd av dessa båda slag som de av HD påpekade ändamåls-skälen gör sig gällande.

Ännu en möjlighet vore att tillåta betalningsföreläggande för sådan skadeståndsfordran, som görs gällande tillsammans med huvudfordran, när hinder ej möter att utverka betalningsföreläggande för huvudfordringen. Sådant situation har förelegat i ett av de tidigare behandlade fall, där särskilt votum avgavs i HovRn. Här torde med särskild styrka göra sig gällande det till LL hänförliga övervägandet, att samma summariska förfarande bör kunna användas för olika anspråk i ett och samma fordringsförhållande.

Kap. 3

GÄLLER I ÖVRIGT MATERIELLA FÖRUTSÄTTNINGAR?

1. Skall fordringen vara förfallen till betalning?

Något "förfallokrav" motsvarande det, som är uppställt för lagsökning i LL 1 § första stycket, har icke i LL ställts som förutsättning för betalningsföreläggande. Betyder detta, att något sådant krav icke gäller för betalningsföreläggande, att med andra ord denna form av summarisk process står till buds även för icke förfallen fordran? Domstolen skall, om så är förhållandet, delge ansökningen med gäldenären även om det av ansökningshandlingarna klart framgår, t. ex. genom upplysning lämnad av borgenären, att bestämd förfallotid ännu icke inträtt. Likaså skall, om nyssnämnda fråga besvaras jakande, slutbevis utfärdas, om det väl icke redan av ansökningen framgått att fordringen icke var förfallen men detta förhållande sedermera framkommer genom gäldenärens svar: I sitt svar lämnar gäldenären måhända, utan att bestrida ansökningen, uppgift varav framgår att förfallotiden icke inträtt.

De författare, vilka över huvud taget yttrat sig i frågan, uppställer icke något förfallokrav. Enligt *Hassler* behöver fordringen ej vara förfallen.¹ Avgörande för denna Hasslers ståndpunkt torde icke i första hand vara, att förfallokrav ej uppställts i lagtexten. I stället synes ett förfallokrav enligt *Hassler* ej vara förenligt med betalningsföreläggandets syfte. Detta är, säger *Hassler*, icke att åstadkomma en judiciell fastställelse av fordran utan endast att utröna, huruvida fordran lämnas obestridd av gäldenären. I samband härmed uttalar *Hassler*, att någon prövning av fordringen således ej förekommer.² Ej heller sker enligt *Hassler* någon saklig prövning av bestridandet.³ *Boström* och *Linders* ut-

¹ *Hassler*, Extraordinär process, Svensk Civilprocessrätt, s. 445 s. 41, Specialprocess, s. 69. — *Elwing* anser i sin anmälan av Specialprocess, SvJT 1972 s. 581, *Hasslers* där gjorda uttalande alltför generellt och ägnat att vilseleda.

² *Hassler*, Extraordinär process, s. 40, Specialprocess, s. 67.

³ När *Hassler* i *Valda delar* behandlar handräckning enligt LL 1937 gör han ej något direkt uttalande, liknande det i ovan angivna arbeten, om att fordringen ej behöver vara förfallen, se *Valda delar* s. 111. Däremot anges där syftet med handräckning på samma sätt som i nämnda arbeten syftet med betalningsföreläggande och liksom beträffande betalningsföreläggande sägs fordringsanspråket icke bli föremål för någon materiell prövning, se *Valda delar*, s. 110.

talar, att även fordringar, som "egentligen inte är förfallna kan alltså upptas som betalningsföreläggande".⁴ Denna ståndpunkt förefaller grundad, förutom på lagens avsaknad av bestämmelse härom, på det förhållandet, att ett av PLB framfört förslag om att fordringen skulle vara förfallen icke genomförts.⁵

Oaktat lagen sålunda icke såsom förutsättning för betalningsföreläggande anger något förfallokrav och ehuru det i litteraturen framförts att dylikt krav ej gäller, torde anledning finnas att något stanna vid frågan och att undersöka de argument som anförts för påståendet, att fordringen icke behöver vara förfallen.

Till en början ges anledning att se vad som förekom i denna fråga under förarbetena till bestämmelserna om handräckning och betalningsföreläggande.

När det inom justitiedepartementet upprättade förslaget till lag om handräckning för fordrans utfående 1906 behandlades inom HD anförde samtliga HDs ledamöter betänkligheter mot utformingen av 4 § i lagförslaget.⁶ HDs ledamöter ansåg, att det tydligare än som skett borde utsägas, att öex vid prövningen av ansökningen borde tillse även om fordringen var sådan att enligt 1 §⁷ förfarandet var tillämpligt å den samma. JustR Petrén anförde därutöver betänkligheter av ett något annat slag. Han framhöll, att det icke skulle tillkomma öex att ingå i någon materiell prövning av anspråket och fortsatte:⁸

Om det t. ex. vore än så uppenbart, att den i ansökningen uppgivna grunden icke lagligen kunde medföra någon fordringsrätt, att fordringsanspråket vore till beloppet överdrivet, eller att fordringen ännu icke vore till betalning förfallen, skulle öex ändock vara pliktig att upptaga ansökningen.

Petrén ansåg det icke vara utan sina betänkligheter, att myndighetens prövning var så snävt begränsad. Begränsningen hade emellertid sin förklaring däri, att förfarandet handhades, icke av domstol utan av exekutiv myndighet, och trots de anförda betänkligheterna ville Petrén icke föreslå ändring i syfte att tillerkänna öex vidare prövningsrätt. Fasthöll man icke vid att förfarandet skulle vara ett rent handräck-

⁴ Boström—Linders I, s. 68.

⁵ Boström—Linders, ibid.

⁶ I det remitterade förslaget hade denna bestämmelse följande lydelse: "Finner överexekutor, hos vilken handräckning är sökt, sig jämlikt 2 § ej äga behörighet att därmed taga befattning, eller har sökanden ej iakttagit, vad i 3 § stadgas, varde ansökningen ej upptagen; och teckne överexekutor besked därom å ena exemplaret av ansökningen." NJA II 1908 nr 4 s. 10.

⁷ Denna bestämmelse hade i det remitterade förslaget följande lydelse: "För utfående av penningfordran, som ej är grundad på skriftligt fordringsbevis, äge borgenären njuta handräckning efter ty här nedan sägs." NJA II 1908 nr 4 s. 8.

⁸ NJA II 1908 nr 4.

ningsförfarande som icke innefattade någon prövning av fordringsanspråket, löpte man fara, menade Petrén, att på ett olyckligt sätt sammanblanda domstolarnas och de exekutiva myndigheternas befogenhetsområden.⁹

I det efter HDs granskning jämkade lagförslaget hade 4 § erhållit en lydelse,¹⁰ varav tydligare än enligt bestämmelsen i det remitterade förslaget framgick, att öex skulle pröva jämväl huruvida fordringen var av beskaffenhet, som angavs i 1 §. Även denna bestämmelse undergick i det slutliga förslaget på hemställan av HD viss jämkning; dock saknade jämkningen betydelse för nu förevarande spörsmål.¹¹

Förarbetena till LL 1937 innehåller icke något av direkt betydelse för frågan. Eftersom därigenom handräckningen liksom lagsökningen överfördes till domstolarna för att där handläggas av lagsökningsdomaren och då målens karaktär av rena domstolsärenden så starkt betonades såsom ett skäl för överflyttning av göromålen från öex till domstolarna, hade möjligen kunnat förväntas, att ställning ånyo hade tagits till omfattningen av myndigheternas befogenhet att pröva ansökningen; icke minst hade detta varit att förvänta med hänsyn till de förut antydda uttalandena under förarbetena till 1907 års lag. I den departementspromemoria, som låg till grund för arbetena å LL 1937, hade övervägts vissa processuella ändringar ägnade att öka processformernas effektivitet men några mer vittgående förändringar ansågs icke böra ifrågakomma.¹² I nämnda promemoria föreslogs — beträffande såväl lagsökning som handräckning — för prövning av processförutsättningarna allmänt hållna stadganden i stället för de mera speciella bestämmelser om processförutsättningarna, som den äldre lagen innehöll. Promemorians förslag till bestämmelse härutinnan rörande handräckning antogs och i 24 § i LL 1937 fick prövningsbestämmelsen denna lydelse: "Prövar lagsökningsdomaren hinder möta för upptagande av ansökningen teckne han å ena exemplaret besked härom". Bestämmelsen om *förutsättningarna* för handräckning undergick däremot endast en sakligt betydelselös redaktionell jämkning i förhållande till motsvarande bestämmelse — 1 § — i HL 1907.

PLBs förslag till lagsökningslag upptog i 19 § bestämmelse om förut-

⁹ ibid.

¹⁰ 4 § erhöi i HL denna lydelse: "Finner överexekutor, att fordringen ej är av beskaffenhet, som i 1 § sägs, eller att överexekutor jämlikt 2 § ej äger behörighet att med ärendet taga befattning, eller har sökanden ej iakttagit vad i 3 § stadgas, varde ansökningen ej upptagen; och teckne överexekutor besked därom å ena exemplaret av ansökningen."

¹¹ 1 § erhöi i lagen denna lydelse: "För utfående av penningfordran, som ej är grundad på skriftligt fordringsbevis och icke avser skadestånd, äge borgenären njuta handräckning efter ty här nedan sägs."

sättningar för handräckning för fordran. Enligt bestämmelsen krävdes, att den för handräckning användbara fordringen skulle vara till betalning förfallen.¹³ I motiveringen till den föreslagna bestämmelsen uttalades,¹⁴ att liksom lagsökning borde handräckning ej kunna äga rum annat än för fordran, som är förfallen och att uttrycklig bestämmelse härom ansetts böra meddelas. Med anledning av PLBs förslag uttalade LR:

Såsom förutsättning för erhållande av handräckning har — i olikhet med nu gällande lag — uppställts, att fordringen skall vara till betalning förfallen. Det torde väl endast sällan inträffa, att handräckning sökes annat än för fordran, som är förfallen, men att föreskriva, att handräckning kan ske endast för sådan fordran, synes icke lämpligt. Utmärkande för handräckningsförfarandet är, att någon materiell prövning av anspråket icke förekommer. Utgången av målet blir — därest rätten finner ansökningen kunna upptagas — helt beroende av huruvida gäldenären bestrider kravet eller icke. Därest såsom villkor för ansökningens upptagande föreskrives, att fordringen skall vara förfallen, kan rätten föränledas att kräva utredning härom. Många av de fordringar, för vilka handräckning kan komma i fråga, torde vara av den beskaffenhet, att det ej omedelbart framgår att fordringen är förfallen. På grund av vad nu anförts hemställles, att §:n måtte erhålla den lydelsen, att för utfående av penningfordran, som ej grundar sig å skriftligt fordringsbevis och icke avser skadestånd, borgenären äge njuta handräckning enligt vad nedan sägs.

Propositionen med förslag till lagsökningslag upptog en bestämmelse — 18 § — med det av LR sålunda rekommenderade innehållet.

Det kan således efter denna redovisning konstateras, att det under förarbetena till de ursprungliga bestämmelserna om handräckning ifrågasatts, huruvida vid *prövningen* av handräckningsansökan borde godtagas för handräckning ännu icke förfallen fordran och att under förarbetena till gällande lagsökningslag föreslagits såsom *förutsättning* för handräckning (betalningsföreläggande), att fordringen skulle vara förfallen till betalning.

I förslaget till lag om betalningsföreläggande¹⁵ upptar LB en bestämmelse, 5 §, enligt vilken ansökningen skall avvisas, om bestämd förfallodag ej är inne.¹⁶ I motiven till bestämmelsen uttalar LB, efter att ha omnämnt PLBs nyssnämnda förslag om förfallobestämmelse samt LR:s inställning härtill:¹⁷

¹² NJA II 1937 s. 485.

¹³ SOU 1944: 9 s. 17, NJA II 1947 s. 129.

¹⁴ SOU 1944: 10 s. 117, NJA II 1947 s. 129.

¹⁵ SOU 1963: 28.

¹⁶ SOU 1963: 28 s. 16.

¹⁷ SOU 1963: 28 s. 45.

Om även krav grundade på skriftliga fordringsbevis skall kunna bli föremål för betalningsföreläggande, bör emellertid samma krav uppställas som beträffande lagsökning, nämligen att förfallodagen är inne när ansökan företages eller att fordringen förfaller vid anfordran, om ej annat framgår av handlingarna.

Kan, på grundval av lagens avsaknad av uttryckliga bestämmelser rörande förfallokravet och lagstiftarens ståndpunkt sådan den på nu angivet sätt kommit till uttryck under förarbetena, innebörden av gällande rätt på denna punkt sägas vara, att något förfallokrav icke gäller, att således betalningsföreläggande kan komma till användning även för icke förfallen fordran? Inbjuder med andra ord lagstiftarens obenägenhet att stadga förfallokrav till slutsatsen att dylikt krav ej alls gäller?¹⁸

Lagstiftarens nämnda obenägenhet synes ha sin grund i de svårigheter en officialprövning av förfallotiden skulle medföra. Domstolen skulle nämligen, om ett förfallokrav uppställdes, nödgas ex officio undersöka och eventuellt kräva utredning beträffande sådan förutsättningsförhandenvaro. Uppställs däremot icke ett förfallokrav såsom förutsättning för betalningsföreläggande, bortfaller även skyldigheten för domstolen på grund av prövningsbestämmelsen *att kräva utredning* av borgenären härom. Men därav torde icke utan vidare följa, att domstolen i sådant läge skall helt underlåta att *företaga prövning* av den utredning som föreligger rörande påstådd fordran. Det kan ej inses, att domstolen skulle vara betagen möjligheten att avvisa ansökningen om det redan av den sålunda presenterade utredningen *framgår*, att fordringen icke är förfallen. Detta kan, såsom inledningsvis antytts, framgå t. ex. av borgenärens egen uppgift härom. Må vara att, såsom Hassler framhåller, syftet med betalningsföreläggande icke är att åstadkomma judiciell fastställelse av fordran. Syftet torde därmed icke kunna sägas vara allenast att utröna huruvida fordringen lämnas obestridd av gäldenären. Snarare torde kunna sägas, att borgenären lämnas möjlighet att genom förfarandet få en exekutionstitel och att möjligheten härtill *beror av* huruvida gäldenären bestrider ansökningen eller lämnar ansökningen obestridd. Exekutionstiteln är med andra ord förfarandets syfte och gäldenärens underlåtenhet att bestrida ansökningen är medlet att nå detta syfte. Att domstolen skulle medverka till att öppna vägen för ett förfarande, som ger en exekutionstitel, när det redan av ansökningen framgår, att en primär förutsättning för en exekutionstitel — en till betalning förfallen fordran — saknas, torde stå i strid med allmänna rätts-

¹⁸ Jfr Elwings uttalande i recensionen av Hasslers bok *Specialprocess*, SvJT 1972 s. 581: "Därav torde väl dock inte följa, att, om det redan från början framstår som klart att fordringen *inte* är förfallen, ansökan om betalningsföreläggande skulle tas upp av rätten."

grundsatser. Argumentet att gäldenären har möjlighet att motverka exekutionstitel genom sitt bestridande är icke hållbart. Rimlig anledning synes ej finnas att avkräva gäldenären en aktivitet i nu angivna lägen. I motsats till Hassler samt Boström och Linders vill jag sålunda redan för den gällande rättens del hävda den ståndpunkten, att domstolen skall pröva påståendet om fordran på grundval av den utredning, som borgenären presterar genom sin ansökan och denna till äventyrs åtföljande handlingar, och att ansökningen skall avvisas om det på grundval av *denna* utredning kan avgöras, att fordringen icke är förfallen till betalning.

Denna ståndpunkt synes mig icke oförenlig med de uttalanden, som gjorts om förfallokravet under förarbetet till LL.

Med här intagen ståndpunkt kan den i detta avsnitt inledningsvis ställda frågan, huruvida betalningsföreläggande kan användas för icke förfallen fordran ej besvaras jakande. Ståndpunkten kräver en mer differentierad frågeställning: Skall domstolen pröva ett förfallokrav? Härpå torde svaret bli ja. Fråga blir härnäst, huruvida domstolen skall kräva *utredning* om att fordringen är förfallen. Denna fråga bör besvaras med nej; domstolen skall med andra ord *pröva* kravet allenast *på grund av föreliggande utredning*. Att prövningen av ansökningen sålunda begränsas till allenast av borgenären införda uppgifter kan väl ha till följd att stundom även ansökan på grund av icke förfallen fordran upptages. Detta är emellertid icke liktydigt med att förfarandet kan komma till användning även för icke förfallen fordran, om man med ett sådant uttalande vill ange förfarandets användningsområde. Förhållandet i fråga begränsar visserligen domstolens möjlighet att hindra borgenären från att få exekutionstitel på icke förfallen fordran. Domstolens här hävdade prövningsbefogenhet, oavsett begränsningen, motiverar dock en karakteristik av förfarandets användningsområde innebärande, att betalningsföreläggande icke står öppet för fordran, som ej är förfallen till betalning.

Den här intagna ståndpunkten synes bäst överensstämma med RBs reglering av möjligheterna till rättsskydd genom rättegång. En anordning, enligt vilken det skulle stå borgenären öppet att, blott i syfte att få klarlagt huruvida gäldenären bestrider eller lämnar obestridd påstådd fordran, redan före förfallodagen få ansökan om betalningsföreläggande upptagen och delgiven, skulle nämligen ur en synpunkt sett innebära, att borgenären bereddades tillfälle till en speciell form av fastställelse, en talan om fastställelse av ett *processuellt* faktum, detta huruvida gäldenären lämnar eller icke lämnar påstående om fordran obestridd. I fråga om möjlighet till fastställelse intar RB en restrikt-

tiv ståndpunkt. Endast under förutsättningar, som anges i RB 13: 2, ger RB befogenhet att genom tvistemålstalan få fastställt huruvida visst rättsförhållande består eller icke består. Det skulle enligt lagstiftaren¹⁹ icke vara motiverat att tillåta någon att när som helst instämma annan blott i nyss angivet syfte. Detsamma kan sägas om en talan, anställd genom summarisk process blott i syfte att få klarlagt om fordringen bestrides eller icke bestrides. Nu är emellertid att beakta, att slutbeviset i mål om betalningsföreläggande visserligen till formen påminner om en fastställelseedom; det fastställs, att fordringen lämnats obestridd. Till innebörden är slutbeviset emellertid en exekutionstitel. Vidare är slutbeviset, i motsats till dom å fastställelse, exigibelt såsom laga kraftätagande dom å fullgörelse.²⁰ Denna exekutionsverkan tillkommer slutbevis även om detsamma skulle avse en icke förfallen fordran. Även med hänsyn härtill synes det olämpligt att tillåta betalningsföreläggande för icke förfallen fordran.

Är den här hävdade ståndpunkten riktig inställer sig frågan, *när* fordringen skall vara förfallen för att ansökningen skall upptagas. Antag, att domstolen av åberopade handlingar finner att den fordran, för vilken betalningsföreläggande söks, icke redan när ansökningen görs är förfallen till betalning men att förfallotiden automatiskt inträder kort tid därefter. Skall domstolen även i sådant fall avvisa ansökningen, skall domstolen låta ansökningen ligga i avbidan på att förfallotiden inträder eller skall domstolen, om förfallotiden kan beräknas inträda innan slutbevis kan ges, kommunicera ansökningen med gäldenären?

För lagsökning anses för den gällande rättens del svaret givet genom lagens anordning: Fordringen skall vara förfallen redan när ansökningen göres.²¹ Avsaknaden av bestämmelse om förfallokrav som förutsättning för betalningsföreläggande gör det icke utan vidare givet att, när ett förfallokrav med här angiven innebörd likväl skall uppställas, också för betalningsföreläggande låta ansökningstidpunkten vara avgörande. När LB föreslår förfallokrav låter beredningen tidpunkten "när ansökningen företages", dvs. tidpunkten för *prövningen* vara den, då förfallokravet skall vara uppfyllt.²²

Starka ändamålsskäl talar onekligen för att redan för den gällande rättens del låta *prövningstidpunkten* och icke ansökningstidpunkten vara den i första hand avgörande. Att senarelägga prövningen därför

¹⁹ Gärde s. 133.

²⁰ UL 51 § tredje stycket.

²¹ Se Lihné, Lagsökning, s. 217 ff, NJA 1969 s. 372.

²² SOU 1963: 28 s. 25 och 45.

att bestämd förfallodag ej inträtt synes icke vara att rekommendera.²³ Större anledning synes det vara att analogisera från RB 13: 1, dvs. att låta tidpunkten då målet avgörs vara den bestämmande. Detta skulle innebära, att domstolen skall upptaga ansökningen om förfallotiden — när denna kan på förhand bestämmas — infaller under tid som åtgår, innan slutbevis kan beräknas tidigast bli meddelat. Det kan emellertid ej förnekas, att svårigheter följer av en sådan anordning: Domstolen har att på förhand kalkylera med vissa tidsmoment, såsom när ansökningen kan beräknas bli gäldenären delgiven, en beräkning som lätt kan slå fel. Domstolen kan därigenom på grund av alltför försiktig beräkning avskära ansökningar på ett sätt som kan förefalla godtyckligt. Om vidare den bestämda förfallotiden ligger inom den tid gäldenären har på sig för att svara kan gäldenären naturligtvis före förfallotidens inträde bestrida ansökningen just på den grund att fordringen ej är förfallen, ehuru tiden i fråga inträder helt kort därefter. Med hänsyn härtill kan en anordning innebärande att prövningstidpunkten konsekvent blir avgörande vara att föredraga. De här antydda olägenheterna av en senareläggning av förfallotiden i nära analogi med RB 13: 1 kan dock icke vara av någon större praktisk betydelse. Viktigare synes vara en invändning av väsentligen annat slag: Den summariska betalningsprocessen, låt vara att den syftar till bl. a. att låta betalningsberättigade komma till sin rätt snabbare än i vanlig rättegång, bör icke användas som medel för betalningsfullgörelse, förrän den betalningsskyldige haft möjlighet att självant fullgöra sin prestation inom tid, som enligt reglerna för det rättsliga mellanvarandet står honom till buds.

De här angivna invändningarna av allmän och mer speciell art talar emot såväl att senarelägga förfallotiden i analogi med RB 13: 1 som att låta denna inträda senare än när ansökningen inges. Slutbevisets exegibilitet utan hinder av förd återvinningstalan synes ock vara ett skäl emot dylik analogisering. Avgörande tidpunkt bör sålunda i stället vara den då ansökningen göres.

Mahnverfahren enligt tysk rätt förutsätter att fordringen är förfallen, när ansökningen inges. Om ett anspråk "zur Zeit nicht begründet ist" skall ansökan om Zahlungsbefehl sålunda avvisas, ZPO § 691 Abs 1. "Bedingte" eller "betagte" anspråk är icke tillåtna. Prövningen av ansökningen är emellertid begränsad till borgenärens påståenden. Någon materiell prövning skall rätten således icke företaga.²⁴

²³ Jfr LBs uttalande beträffande lagsökningar, när bestämd förfallodag är *nära förestående*, SOU 1963: 28 s. 38. Jfr härom Lihné, Lagsökning, s. 220.

²⁴ Rosenberg, Lehrbuch, s. 796 f.

2. *Fordringen kan antagas vara preskriberad*

Borgenären har att i ansökningsen eller denna åtföljande räkning tydligt och fullständigt ange — förutom grunden för fordringen — tiden för fordringens tillkomst. Av sådan uppgift kan domstolen finna, att den för preskription av fordringen stadgade tiden gått till ända. Hur skall domstolen i sådant fall handla?

Lagen uttalar sig ej härom. I litteraturen har gjorts uttalanden av innebörd, att omständigheten i fråga ej utgör hinder för betalningsföreläggande beträffande fordringen. Sålunda säger Boström och Linders²⁵, vilkas uttalanden endast direkt tar sikte på tioårspreskription, att även fordringar, som är mer än tio år gamla, kan ligga till grund för ett betalningsföreläggande. De stöder detta påstående därpå, att det icke uppställts som villkor, att fordringen skall vara "livskraftig i den meningen att den ej fick vara *preskriberad*". Hassler²⁶ uttalar, att någon undersökning av frågan om fordringen är preskriberad ej förekommer. I anledning av en uppgift hos Boström och Linders,²⁷ att några domstolar beträffande fordringar äldre än tio år av borgenären kräver uttryckligt påstående att preskription avbrutits, säger Hassler,²⁸ att sådant förfarande måste anses strida mot principen att någon materiell prövning ej sker.

LBs förslag till lag om betalningsföreläggande upptar en bestämmelse, 5 §, i vilken såsom skäl för avvisande av ansökning anges bl. a., att kravet ej är rättsligt grundat eller att annat hinder möter för upptagande. Dit hör enligt beredningen, att fordringen är mer än tio år gammal eller eljest preskriberad utan att uppgift föreligger om att preskriptionsavbrott skett.²⁹ Förslaget sägs i denna del följa den finska lagen om betalningsorder.

För det tyska Mahnverfahren har ej heller såsom förutsättning uppställts att fordringen ej skall framstå såsom preskriberad. Annorlunda i österrikisk rätt beträffande Mandatsverfahren³⁰; skulle fordringen ha kunnat mötas med invändning om preskription, kan "Zahlungsauftrag" utfärdas endast, om preskriptionsavbrott bevisas med urkunder redan i ansökningsen.

Något fall från tillämpningen där HovR bedömt frågan finns veterligen inte.

²⁵ Boström—Linders II s. 79.

²⁶ Hassler, Specialprocess, s. 69 f.

²⁷ Boström—Linders II s. 79.

²⁸ Hassler, a. a. s. 70 not 9.

²⁹ SOU 1963: 28 s. 16 och 45.

³⁰ Zivilprozessordnung § 549 (2), Stägel-Michlmayr, Zivilprozessordnung und Jurisdiktionsnorm, s. 1112.

Med hänsyn härtill och i betraktande av den av Boström och Linders lämnade, nyss återgivna upplysningen om tillvägagångssättet hos "några domstolar" synes det vara vanskligt att med någon större säkerhet ange rättsläget i förevarande fråga. Det framgår ej hur utbrett nämnda tillvägagångssätt är. Någon närmare undersökning härav har jag ej gjort.³¹ Måhända går flertalet domstolar så tillväga som Boström och Linders anger. Det argument varpå Boström och Linders stöder sitt påstående om rättsläget torde inte ensamt för sig vara avgörande.

Hassler anger ej någon särskild grund för sitt påstående, att undersökning av frågan om fordringen är preskriberad ej förekommer. Tydligt är emellertid — med hänsyn till hans uttalande angående det tillvägagångssätt hos vissa domstolar som Boström och Linders omnämner — att Hassler menar att en undersökning av preskriptionsfrågan skulle innebära *materiell prövning* av betalningsskyldigheten.³² Sådan prövning skall enligt Hassler ej ske i mål om betalningsföreläggande.³³

Nu torde man emellertid med "materiell prövning" i detta sammanhang kunna avse olika saker. Materiell prövning i en bemärkelse torde innebära, att domstolen söker utröna, *huruvida* rättsfakta för betalningsskyldighet *föreligger*. Domstolen prövar således ej enbart om borgenären påstått för betalningsskyldighet erforderliga rättsfakta utan söker på grundval därav träffa ett avgörande om betalningsskyldighet. Om materiell prövning i denna bemärkelse synes mig ej vara fråga, när domstolen söker klarhet angående vilka rättsfakta för betalningsskyldighet borgenären *påstår föreligga*.

Visserligen är domstolens undersökning vid prövning av det senare slaget inriktad på rättsfakta av betydelse för frågan, huruvida gäldenären är betalningsskyldig, och undersökningen företages för att domstolen skall få underlag för sin bedömning av om ansökningen skall upptagas. Men domstolen prövar likväl icke betalningsskyldigheten, icke ens om domstolen skulle finna att ansökningen inte kan upptagas. Domstolen prövar i stället om borgenären anfört omständigheter vilka utgör rättsgrund för betalningsskyldighet.

En prövning av detta senare slag vill jag ej beteckna som en prövning av betalningsskyldigheten och det förefaller mindre lämpligt att

³¹ Vid förfrågningar i några tingsrätter (Kalmar, Helsingborg) har upplysts, att man där ej ex officio beaktar preskriptionstiden.

³² Hassler talar i Specialprocess om "materiell prövning av betalningsskyldigheten" s. 67 resp. "materiell prövning", s. 70 not 9. Härmed torde avses detsamma som Hassler i Svensk Civilprocessrätt s. 444 uttrycker med "prövning av betalningsskyldigheten".

³³ Hassler, Svensk civilprocessrätt, s. 444, Specialprocess, s. 67. I Extraordinär process torde Hassler avse detsamma, när han säger, s. 40, att någon "prövning av fordran" ej förekommer.

beteckna prövningen som materiell. Till sin art påminner prövningen mer om den prövning, som rätten företar för att avgöra om de i LL 18 § angivna särskilda förutsättningarna för betalningsföreläggande — dvs. huruvida prestationen är penningfordran och om den avser skadestånd — är för handen. Huruvida en sådan prövning bör betecknas som ”materiell” eller ”formell” är endast en fråga om ord och kan lämnas därhän.

Tydligt är emellertid, att en undersökning sådan som den av Hassler kritiserade företages av domstolen för att denna skall bilda sig en uppfattning i frågan, huruvida gäldenären *enligt borgenärens egna uppgifter* är betalningsskyldig, eller annorlunda uttryckt huruvida borgenären angett rättsgrund för betalningsskyldighet.

Den frågan kan då ställas, huruvida det som en förutsättning för betalningsföreläggande gäller — utöver de i LL 18 § särskilt angivna — att *rättsgrund för betalningsskyldighet påståtts*. Denna fråga sträcker sig dock utöver det speciella problem, som här behandlas, och skall därför ej nu tagas upp i vidare mån än som berör preskriptionsspörsmålet.³⁴

I fråga om preskription är läget i den här förutsatta situationen, att borgenären med sin ansökan infört uppgift om *ett* rättsfaktum av betydelse för *rättsföljden* preskription, nämligen att preskriptionstiden förflutit. För rättsföljden ifråga krävs emellertid ett ytterligare rättsfaktum bestående däri, att preskriptionsavbrott ej skett. Därom saknas upplysning.^{34a} Domstolen kan därför inte avgöra, huruvida rättsföljden i fråga inträtt; fordringen *kan* vara preskriberad men behöver ej vara det. Denna fråga skall domstolen ej heller avgöra. Någon grundval för en presumtion i ena eller andra riktningen erbjuder enligt min mening inte den föreliggande situationen. Det kan ju förhålla sig så, att borgenären anser sig sakna anledning att nämna preskriptionsavbrott som inträffat, t. ex. därför att han fullt ut litar på att gäldenären ej bestrider preskriptionsavbrott. Situationen kan å andra sidan vara den, att borgenären är väl medveten om att fordringen är preskriberad men räknar med, att gäldenären inte skall inse detta utan förhålla sig passiv. Eftersom domstolen inte skall *avgöra* om preskription inträtt, är domstolen inte heller i behov av någon presumtion härvidlag.

För domstolens praktiska handlande i den situation som nu behandlas erbjuder sig tre möjligheter på inledningsstadiet. 1. Domstolen kan bortse från preskriptionsfrågan och upptaga ansökningen. 2. Domstolen kan gå till väga så som Boström och Linders uppgett att några dom-

³⁴ Jfr detta kap. nedan under 3.

^{34a} Boman, Åberopsbördan, s. 208, SOU 1973: 22 s. 186.

stolar gör, nämligen infordra utredning av borgenären rörande preskriptionsavbrott. 3. Domstolen kan avvisa ansökningen.

Oavsett vilken möjlighet domstolen begagnar, behöver domstolens handlande icke innebära materiell prövning i betydelsen prövning av betalningsskyldighet. Om domstolen väljer möjligheterna 2) eller 3) innebär detta emellertid åtminstone, att domstolen inte nöjer sig med sådana uppgifter av borgenären, som gör det ovisst huruvida fordringen enligt borgenärens eget påstående är preskriberad. Väljes den andra möjligheten är detta ett uttryck för att domstolen därutöver ställer kravet, att borgenären skall påstå, att fordringen ej upphört; borgenären skall *såttillvida* påstå rättsgrund för fordringen. Men därmed nöjer sig domstolen; den kräver ej bevis för påståendena om rättsfakta och upptagningsbeslutet i sådant fall innebär ej avgörande om betalningsskyldigheten. Så är så mycket mindre förhållandet, om domstolen begagnar den första möjligheten. Domstolen kräver då inte ens påstående om att fordringen ej upphört, dvs. om rättsgrund i denna mening. Om domstolen åter avvisar ansökningen direkt, är detta visserligen resultat av en prövning rörande rättsfakta av betydelse för betalningsskyldighet. Inte heller i detta fall behöver domstolens beslut innebära ställningstagande till betalningsskyldigheten. Innebörden kan vara rent processuell; domstolen kan mena, att oavsett hur det förhåller sig med preskription, bör i varje fall inte betalningsföreläggande komma till användning, när det är ovisst om fordringen enligt borgenärens eget påstående är preskriberad eller ej.

Ingen av de behandlade möjligheterna synes mig sålunda kunna avvisas därför att de skulle innebära prövning av betalningsskyldigheten (materiell prövning).

Vilket behandlingssätt som skall anses motsvara gällande rätt är svårt att ange i avsaknad av representativ praxis i frågan.

I detta läge synes mig stort utrymme finnas för ändamålsöverbäganden. Av visst intresse är då även rättsläget när det gäller preskriptionsfrågan i ordinär process och i lagsökningsmål.

I ordinär civilprocess har praxis intagit den ståndpunkten, att tioårspreskription beaktas först efter invändning.³⁵ Även i tredskodomssituationer förordar Boman,³⁶ såvitt gäller tioårspreskription, att domstolen inte bör få beakta den av käranden åberopade tidpunkten för fordringens uppkomst som ett moment i rättsfaktum preskription utan

³⁵ Hassler, Specialprocess, s. 56, Lihné, Lagsökning, s. 204 och där angivna rättsfall, Ekelöf, Rättegång IV, s. 74 f, Boman, Åberopsbördan, s. 207 ff, Gärde s. 180. Ang. äldre rätt, se Lihné, Lagsökning s. 203. Jfr Boström—Linders, II s. 27.

³⁶ Boman, Åberopsbördan s. 107 ff, ssk s. 111. Jfr Larsson i SvJT 1967 s. 11 f. Ang. uppfattningen i äldre doktrin, se Boman, a. a. s. 112.

att svaranden framställt särskild preskriptionsinvändning. Ekelöf uppges av Boman ha i resultatet överensstämmande uppfattning. Beträffande specialpreskription i ordinär civilprocess synes rättsläget ej helt klart.³⁷ När det sedan gäller preskriptionsfrågan i lagsökningsmål må hänvisas till min undersökning härav i Lagsökning s. 205 ff. Några på senare tid tillkomna hovrättsavgöranden, SvJT 1966 rf s. 35³⁸ och 1971 rf s. 17, uppfattar Hassler³⁹ som uttryck för att man i praxis är benägen att göra skillnad mellan tioårspreskription och specialpreskription: Tioårspreskription bör i enlighet med det förra fallet ej beaktas ex officio. I det senare avgörandet har specialpreskription beaktats ex officio. Det gällde tolv månaderspreskription enligt förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål. Det är givetvis svårt att enbart av detta avgörande draga någon slutsats rörande annan specialpreskription än den varom där var fråga. Frågan härom ligger utanför ramen för denna undersökning.

Hassler⁴⁰ uttalade i anslutning till de nämnda fallen, att den ståndpunkt praxis genom fallet SvJT 1966 rf s. 35 intagit ifråga om tioårspreskription var att anbefalla ur praktisk synpunkt och att man inte utan vägande skäl borde tillämpa annan regel i lagsökningsförfarandet än i ordinär civilprocess. När det gäller specialpreskription torde enligt Hassler skälen för officialbeaktande väga tyngre. Senare har emellertid Hassler⁴¹ ändrat ståndpunkt, såvitt gäller tioårspreskription. Hassler menar, att även sådan preskription skall beaktas ex officio och att rätten bör, när bevis om preskriptionsavbrott krävs för att ansökan skall upptagas, med analogisk tillämpning av RB 42:3, utan kommunikation med gäldenären förelägga borgenären att inkomma med sådant bevis.

Talar ändamålsskäl i någon bestämd riktning när det sedan gäller betalningsföreläggande? Det kunde *helt allmänt* synas rimligt, att även dessa mål i fråga om beaktande av preskriptionsfakta följde ordinär civilprocess, att således alla arter av betalningsprocess följde i stort sett samma regler. En sådan linje kunde, såvitt gäller betalningsföreläggande, försvaras därmed, att anspråken på gäldenärens aktivitet är så utomordentligt små i denna art av process; gäldenären behöver ju endast blankt bestrida ansökningen för att hindra att exekutionstitel utfärdas. Vidare står ju återvinningsmöjligheten till buds för gäldenä-

³⁷ Hassler, Specialprocess s. 56 och där gjord hänvisning till Lihné, Lagsökning, s. 204.

³⁸ Se Lihné, a. a. s. 207, Boström—Linders II, s. 27, SOU 1973: 22 s. 186.

³⁹ Hassler, Specialprocess, s. 56.

⁴⁰ Hassler, a. a. s. 57.

⁴¹ Hassler, SvJT 1973 s. 180 not 17.

ren. En tillämpning överensstämmande med ordinär civilprocess och eventuellt även lagsökning skulle emellertid innebära — såsom det föregående visat — att domstolen beaktade tioårspreskription först efter invändning, varemot åtminstone viss specialpreskription beaktades *ex officio*. Frågan om det lämpliga häri, när fråga är om *så summarisk* process som betalningsföreläggande, kan diskuteras. Måhända bör fordringar med olika preskriptionstid i detta hänseende behandlas lika. Om man stannar för likartad behandling blir då frågan om någon omständighet hänförlig till just institutet betalningsföreläggande talar för ena eller andra tillämpningen. Förfarandets ytterst summariska prägel kan måhända anföras som skäl för beaktande utan invändning. Vad som då kan andragas är t. ex. att betalningsföreläggande är avsett för fordringar som ej väntas bli bestridda och att förfarandet skall vara så enkelt att part ej skall behöva anlita ombud.⁴² Rimligen bör då tillämpningen vara sådan att den ej ställer några särskilda krav på juridisk insikt hos gäldenären. Människor i allmänhet torde ha ringa insikt när det gäller preskriptionsregler, i varje fall utöver de grundläggande om tioårig preskription. Med ett förfarande så anordnat, att passivitet av gäldenären utgör grunden för verkställighet, kan under sådana förhållanden ej anses väl förenligt, att låta förfarandet komma till användning, när en gäldenärsaktivitet redan från början framstår som befogad men kräver en observans och insikt som i allmänhet inte kan påräknas. Bortses kan ej från risk för rättsförlust för gäldenären. Invändningar av detta slag torde ej kunna tillbakavisas under hänvisning till gäldenärens dubbla möjligheter att reagera, genom bestridande eller genom återvinning. Ty anledning torde merendels saknas att påräkna dylik reaktion då gäldenären ej har erforderlig insikt om sina juridiska möjligheter. Inte heller förefaller det mig vara relevant att såsom en grund för en tillämpning, innebärande beaktande först efter invändning, hänvisa till det förhållandet, att gäldenär, som betalar efter preskription, fullgör prestation av en "naturlig fordran".⁴³ Att betalning efter preskription enligt civilrättsliga grundsatser ej kan återkrävas utgör ej något skäl för att rättsordningen skall genom en processuell anordning hjälpa borgenären till fullgörelse även i fall då gäldenären icke kan förväntas inse sina processuella möjligheter.

En tillämpning innebärande, att redan möjligheten av preskription beaktas av rätten och föranleder avvisning, torde leda till att borgenär i förekommande fall nödgas redan i ansökningen påstå, att preskriptions-

⁴² Ett uttryck härför är möjligheten till muntlig ansökan, jfr PLBs uttalande om skälen härför, SOU 1944: 10 s. 112, NJA II 1947 s. 116.

⁴³ Boström—Linders II, s. 79.

avbrytande åtgärd förekommit. Därigenom ges för gäldenären större möjlighet att observera, att preskriptionstiden utgått och att eventuellt bestrida ansökningen.

Ett ytterligare skäl som torde kunna anföras för officialbeaktande av preskriptionsfaktum är borgenärssidans i allmänhet starka ställning i förfarandet. Mestadels företräds borgenär av inkassoföretag, som väl behärskar de möjligheter förfarandet erbjuder, till skillnad från vad som ofta gäller på gäldenärssidan. Exempel saknas inte på att de summariska förfarandena — trots medverkan av inkassoföretag — av borgenär begagnas på ett ohemult sätt i klar strid med lagstiftarens intentioner.⁴⁴

De skäl som här anförts talar för officialbeaktande av preskriptionsfaktum. Frågan återstår, hur domstolen skall beakta fakta i fråga, genom avvísning eller genom sådan undersökning hos borgenär om preskriptionsavbrott, som tidigare berörts. Situationen förutsätts sålunda vara den, att preskriptionstiden förflutit men att borgenären ej påstått preskriptionsavbrott. Bäst i överensstämmande med förfarandets summariska struktur synes mig vara att omedelbart avvisa ansökningen. Den av Hassler för lagsökning förordade kompletteringen med analogisk tillämpning av RB 42: 3 synes mindre lämplig i mål om betalningsföreläggande.

Vad hittills behandlats har gällt den situation, att borgenär tillhandahåller endast uppgift om fordringens ålder, på grund varav preskription kan antagas. Undantagsvis kan naturligtvis situationen vara den, att preskription inträtt enligt borgenärens egna uppgifter; borgenären säger t. ex., att fordringen är preskriberad enär preskriptionsavbrott ej skett.

I sådant fall har domstolen naturligtvis så mycket större skäl att beakta uppgiften ex officio och avvisa ansökningen.

3. *Skall fordringen vara "rättsligt grundad"?*

Borgenären skall i ansökningen tydligt och fullständigt angiva grunden för fordringen (LL 19 § första st.). Avvisningsbestämmelsen — LL 21 § — stadgar, att ansökningen skall avvisas, när hinder möter för dess upptagande, men anger ej som särskild avvisningsanledning, att fordringen ej framstår som *rättsligt grundad*.

LBs förslag till lag om betalningsföreläggande innehåller en avvisningsbestämmelse, som däremot uttryckligen såsom avvisningsanled-

⁴⁴ Betecknande är t. ex., att många verkligt komplicerade tvistemål har sin upprinnelse i en ansökan om betalningsföreläggande.

ning anger, att anledning förekommer, att kravet ej är *rättsligt grundat*.⁴⁵ Förslaget i denna del ansluter till den finska lagen om betalningsorder.⁴⁶ Till omständigheter som på grund av bestämmelsen skall beaktas nämner LB bl. a., att fordringen är preskriberad utan att uppgift föreligger om preskriptionsavbrott, att borgenären kräver på betalning för avbetalningsköp, ehuru godset återtagits och avräkning skett utan att detta beaktats, och att ansökningen strider mot lydelsen av åberopat skuldebrev. LB framhåller, att UM av eget initiativ skall beakta föreliggande hinder men att UM ej behöver efterforska vad som ligger bakom en formellt riktig ansökan. Inte heller kan UM vara verksam för att materiellt utreda om ett krav är rättsligt grundat. Emellertid kan avvisningsanledning framgå av handlingarna eller av gäldenärens bestridande, eller också kan UM ha kännedom om fall då rättsligt hinder möter. Avvisning skall då ske på grundval av vad sålunda framkommer eller är känt. LB räknar med avvisning även om hinder yppas först sedan gäldenären förelagts att yttra sig.⁴⁷

UM skall sålunda enligt LBs förslag ex officio pröva om fordringen är rättsligt grundad. Däremot skall UM icke ex officio företaga undersökning därutinnan.

Skiljer sig förslaget härutinnan från vad nu gäller?

Innan frågan undersöks närmare för den svenska rättens del skall någon uppmärksamhet ägnas finsk och tysk rätt.

Enligt den finska lagen om betalningsorder skall grunden för fordringen anges tillräckligt tydligt och som hinder för ansöknings upptagande uppställs bl. a., att ansökningen inte är rättsligt grundad. Det ankommer inte på domaren att av egen drift *undersöka* om hinder föreligger eller att införskaffa utredning därom.

Enligt tyska ZPO § 691 I skall ansökan om Mahnverfahren avvisas, om det framgår av ansökningens innehåll, "dass der Anspruch überhaupt oder zur Zeit nicht begründet ist". För att ansökan skall upptas måste inte bara allmänna och för Mahnverfahren särskilda processförutsättningar föreligga. Ansökningen skall också framstå som "schlüssig".⁴⁸ "Unschlüssig" är enligt Schneider⁴⁹ en ansökan om Mahnverfahren, när det framgår av de uppgifter, varpå borgenären stöder sin ansökan, att borgenären ej har något betalningsanspråk. Som exempel på ansökan, som är unschlüssig, nämner Schneider, att borgenär grundar sin ansökan därpå, att en 20-åring (enligt tysk rätt under-

⁴⁵ SOU 1963: 28 s. 16.

⁴⁶ SOU 1963: 28 s. 45 f.

⁴⁷ SOU 1963: 28 s. 46.

⁴⁸ Wicczorek, Zivilprozessordnung, s. 1481, Rosenberg, Lehrbuch, s. 796 f.

⁴⁹ Schneider, Mahnwesen, Prozess, Vollstreckung, s. 24.

årig) köpt varor på kredit utan att, såvitt framgår, erforderligt tillstånd föreläggat.

Av vad som upptagits framgår, att i såväl betalningsorderförfarandet som Mahnverfahren domstolen ex officio prövar, huruvida fordringen är rättsligen grundad.

Härefter upptas den nyss ställda frågan om vad som nu gäller i svensk rätt.

En tillbakablick på äldre lag är här av visst intresse.

I det till HD remitterade förslaget till HL⁵⁰ fanns en bestämmelse — 4 § — enligt vilken ansökningen ej skulle upptagas, när öex inte fann sig behörig eller när sökanden inte iakttagit vad som enligt 3 § var föreskrivet i rent formellt hänseende.⁵¹ Hur 4 § modifierades och vad en ledamot av HD, JustR Petrén, uttalade med anledning av förslaget har återgivits tidigare.⁵²

I LL 1937 fick avvisningsbestämmelsen, vilken hade sin plats i 24 §, denna lydelse:

Prövar lagsökningsdomaren hinder möta för upptagande av ansökningen, teckne han å ena exemplaret besked därom.

En likalydande bestämmelse var föreslagen för det i samma lag reglerade lagsökningsförfarandet.⁵³ I anslutning till bestämmelsen, vilken i lagen efter påpekande av LR omredigerades något,⁵⁴ uttalade LR,⁵⁵ att stadgandet förutsatte en allmän regel, som inte behövde uttalas, nämligen att ansökningen skall avvisas utan motparts hörande, därest erforderliga processförutsättningar inte är för handen. Något motsvarande eller liknande uttalande gjorde LR ej i anledning av den för handräckningsförfarandet föreslagna, allmänt hållna bestämmelsen. Någon ändring i sak synes inte ha varit åsyftad med den redaktionella ändringen till kortare och allmännare avfattning.⁵⁶

Avvisningsbestämmelsen i 24 § i LL 1937 har i oförändrad lydelse överflyttats till gällande LL, där den är upptagen i 21 §. Även motsva-

⁵⁰ NJA II 1908 art. nr 4 s. 10.

⁵¹ 4 § i förslaget löd: Finner överexekutor, hos vilken handräckning är sökt, sig jämlikt 2 § ej äga behörighet att därmed taga befattning, eller har sökanden ej iakttagit, vad i 3 § stadgas, varde ansökningen ej upptagen; och teckne överexekutor besked därom å ena exemplaret av ansökningen.

⁵² Se ovan kap. 8 under 1.

⁵³ NJA II 1937 s. 480.

⁵⁴ 3 § i LL 1937 kom att lyda så: Finnes den åberopade handlingen icke innefatta bevis om fordran, eller prövar lagsökningsdomaren eljest hinder möta för upptagande av ansökningen, teckne han å inlagen besked därom.

⁵⁵ NJA II 1937 s. 480 f.

⁵⁶ NJA II 1937 s. 477.

rande bestämmelse för lagsökning överflyttades med i sak oförändrat innehåll — fränsett ändring betingad av att lagsökning skulle upptagas av rätten — till LL 3 §.⁵⁷

I sin allmänna beskrivning av handräckningsförfarandet enligt LL 1937 framhöll PLB,⁵⁸ att ändamålet därmed var att i fråga om fordringsanspråk, som gäldenären väntas icke komma att bestrida, med minsta möjliga omgång bereda borgenären fullgörelse. PLB fortsatte: "I detta fall ifrågakommer icke någon prövning, ej ens summarisk, av anspråket". Beredningen förklarade att den vid granskning, som beredningen underkastat ifrågavarande lagstiftning ur rättegångsreformens synpunkt, kunnat i allt väsentligt ansluta sig till de grunder, varpå denna lagstiftning är byggd.

I litteraturen betonas såväl för den äldre handräckningen som för betalningsföreläggande förfarandets formella natur. Hassler uttalar sålunda beträffande handräckning enligt LL 1937:⁵⁹ "Någon prövning av fordran förekommer således icke." Liknande uttalanden gör Hassler för betalningsföreläggande, därvid såsom tidigare påvisats trots varierande uttryckssätt⁶⁰ samma tanke torde vara avsedd att komma till uttryck. Något stöd för att den formen av prövning skulle vara tillåten, att rätten bedömde, huruvida rättsligen grundad fordran förelåg *enligt borgenärens eget påstående* om fakta, lämnar ej sådana uttalanden som de av Hassler gjorda, ehuru dessa i första hand torde vara avsedda att uttrycka, att rätten ej skall undersöka och pröva om betalningsskyldighet föreligger.

Med det här upptagna bör jämföras uttalanden av LB och en ledamot av denna, numera JustR Ulveson, i förslaget till lag om betalningsföreläggande. Uttalandena bör ses mot bakgrund av den förut delvis återgivna avvisningsbestämmelsen i förslagets § 5. När beredningen diskuterar frågan om återvinningsfristens beräkning — en fråga som föranledde meningsskiljaktighet inom beredningen — uttalar LB:⁶¹

Bevis om att utmätning må äga rum grundas ej på någon materiell prövning av fordringens bestånd och beviset bör ej tilläggas någon verkan, som ej svarar mot vad som förekommit. Vad beredningen under 5 § föreslagit i fråga om UMs prövning gör ej någon väsentlig skillnad i förhållande till gällande rätt utan innebär endast, att ansökan om betalningsföreläggande må avvisas i vissa fall. När ansökan ej avvisas sker icke någon prövning av fordringens rättmätighet.

⁵⁷ NJA II 1947 s. 119.

⁵⁸ SOU 1944: 10 s. 108, NJA II 1947 s. 115.

⁵⁹ Hassler, Valda delar, s. 110.

⁶⁰ Se ovan detta kap. under 2.

⁶¹ SOU 1963: 28 s. 53.

LBs förslag enligt 5 § innebär bl. a., att UM skall på föreliggande material pröva om kravet är rättsligt grundat. När LB i uttalandet säger, att förslaget i 5 § ej gör någon väsentlig skillnad i förhållande till gällande rätt, kan uttalandet möjligen uppfattas som om LB menar att det redan enligt gällande rätt åligger myndigheten att pröva om kravet är rättsligt grundat enligt borgenärens påstående. Skulle sådan skyldighet ej nu åvila domstolen, synes nämligen förslaget innebära en icke oväsentlig ändring av vad som gäller. LBs uttalande synes mig markera den skillnad, som i förevarande sammanhang måste iakttagas mellan en prövning som tar sikte på om betalningsskyldighet föreligger ("prövning av fordringens rättmätighet") och den prövning som avser, huruvida betalningsskyldighet *enligt borgenärens påstående* föreligger.

Ulveson uttalar i sitt särskilda yttrande, vilket ej i övrigt skall behandlas redan i detta sammanhang:

I den mån uppgifterna om grunden för borgenärens fordran icke innefattar laga skäl för betalningsanspråket, innebär detta förhållande redan enligt gällande rätt (21 § LL) ett sådant hinder för upptagande av ansökan som bör föranleda att ansökningen avvisas.

Ulveson hänvisar i en not till rättsfallen NJA 1949 s. 687 (hovrätten) och SvJT 1961 rf s. 80. Denna hänvisning gör det tveksamt, vilka laga skäl Ulveson åsyftar i sitt uttalande. I fallet NJA 1949 s. 687 har nämligen hovrätten prövat, huruvida fordringen avsåg skadestånd, och funnit att så var förhållandet. HovRn har sålunda prövat en i LL 18 § angiven förutsättning för betalningsföreläggande. I rättsfallet SvJT 1961 rf s. 80 har prövats, huruvida grunden för fordringen var tydligt och fullständigt angiven, sålunda en prövning föranledd av de i LL 19 § angivna formella förutsättningarna för ansökningens upptagande. Att prövning i de båda av rättsfallen belysta hänseendena ålegat domstolarna följer av LL 18, 19 och 21 §§. Prövning enligt dessa lagrum avser vissa omständigheter, vilka gjorts till särskilda processförutsättningar för betalningsföreläggande. Däribland har upptagits rättsfaktaelement av civilrättslig betydelse — såsom den omständigheten, att fordringen ej skall avse skadestånd. Det förhållandet, att domstolen på grund av nämnda bestämmelser även har att pröva omständigheter hänförliga till betalningsskyldigheten innebär emellertid icke utan vidare, att domstolen har att jämväl pröva andra — i lagen icke angivna — omständigheter rörande det bakomliggande mellanhavandet. Varken de nämnda bestämmelserna eller de av Ulveson angivna rättsfallen synes mig i och för sig utgöra stöd för att domstol skall i annat hänseende pröva, om *betalningsanspråket är rättsligt grundat*.

En situation där frågan kan tänkas möta är, att borgenär i ansök-

ningshandlingarna som grund för fordringen anger "spelskuld". Skall domstolen då upptaga eller avvisa ansökningsen? Enligt några äldre rättsfall⁶² har spelskuld och fordran på grund av vadhållning⁶³ icke ansetts kunna utsökas vid domstol. Denna ståndpunkt är uttryck för den allmänna uppfattning, som länge ansetts gälla, att spel och vad ej grundar juridiskt giltiga förpliktelser.⁶⁴ Stundom har i litteraturen hävdats,⁶⁵ att ogiltigheten skulle vara begränsad på det sätt, att domstolen vägrar sin hjälp vid genomförandet av det på rättshandlingen grundade anspråket. Om anspråket däremot genomfördes på frivillighetens väg, skulle domstolen betrakta felet som botat.

Enligt båda uppfattningarna skulle ogiltigheten ha åtminstone den *processuella* innebörden, att domstolen vägrade att medverka till att exekutionstitel erhöles. I konsekvens härmed borde domstol vägra att utfärda föreläggande, som redan genom gäldenärens passivitet skulle leda till att domstolen sedan måste utfärda exekutionstitel. Domstolen måste m. a. o., såvitt gäller betalningsföreläggande, avvisa ansökan därom. Möjligen kunde ifrågasättas, om så skulle ske även om ogiltigheten anses begränsad till "processuell ogiltighet" enligt vad nyss nämndes. I så fall kunde nämligen hävdas, att gäldenären, om föreläggande enligt LL 22 § utfärdades, gavs möjlighet att frivilligt fullgöra sin prestation och att gäldenärens underlåtenhet att svara borde anses innebära, att gäldenären erkänt betalningsskyldighet.

Denna betydelse torde dock inte kunna generellt inläggas i underlåtenheten. Därför synes mig anledning saknas att låta sättet för behandling av ansökningsen bli olika beroende på uppfattningen av ogiltigheten. Antingen denna uppfattas som "processuell" eller som även "materiell" bör ogiltighetsgrundsatsen beaktas även i mål om betalningsföreläggande. Framgår av ansökningshandlingarna, att fordringen avser "spelskuld" bör således enligt min mening ansökningsen avvisas i enlighet med den nämnda, allmänna grundsatsen.

Liknande synpunkter torde kunna anläggas även i situationer där enligt liknande allmänna rättsgrundsatser betalningsanspråk ej anses kunna genomdrivas på rättslig väg.

Beträffande *ocker* finns anledning att peka på att uttalande av en föredragande hos JO⁶⁶ i anledning av ett JO-ärende berörande ränta i mål om betalningsföreläggande.⁶⁷ Visst utrymme för sådan prövning,

⁶² NJA 1920 s. 280 och 282 samt 1921 s. 151. Jfr NJA 1912 s. 45, ävensom SvJT 1919 rf s. 34. Se Stjernstedt, Våra avtalslagar, s. 265 ff.

⁶³ SvJT 1921 rf s. 3, Stjernstedt, a. a. s. 270.

⁶⁴ Almén, Köp, tillägg till § 1 vid not 36.

⁶⁵ Elsa Eschelsson, Skuldebref, s. 132. Jfr Nordling, Svensk civilrätt, s. 80—81.

⁶⁶ Gregow i SvJT 1967 s. 220.

⁶⁷ JO 1967 s. 141. Jfr nedan kap. 10 under A.

som här diskuteras, menar föredraganden finnas. I uttalandet sägs nämligen: "Skulle förhållandena vara sådana, att ocker eller annat brottsligt förfarande kan antagas föreligga, skall yrkandet naturligtvis icke godtagas".

Huldén⁶⁸ bemöter JO-uttalandet och ställer sig skeptisk till den anvisade möjligheten. Bl. a. pekar Huldén på den svåra frågan om gränsdragning: Skall yrkande om 10, 15, 25 eller 50 procent avvisas?

Väl inseende svårigheterna anser jag dock dessa överbetonade. Att generellt ange en fix ockergräns låter sig naturligtvis ej göra. Detta bör dock ej hindra avvisning i de *uppenbara fallen* på den grund som här behandlas.

Frågan om fordringen skall vara rättsligt grundad för att betalningsföreläggande skall kunna komma till användning möter även på annat sätt. Av borgenären uppgivna omständigheter till grund för ansökningen kan finnas icke utgöra rättsgrund. Ett exempel på sådan situation erbjuder det tidigare behandlade fallet SveaH Ö 392/1963.⁶⁹ Borgenären kan i detta fall icke rimligen sägas ha påstått sådana omständigheter, att därpå kunde grundas skyldighet för gäldenären att betala. Det har m. a. o. ej påståtts någon rättsgrund för fordringen. Ett annat exempel är, att borgenären till stöd för ansökningen åberopar *kvitterad räkning* å fordrade beloppet.

Skall i situationer som de nämnda — då borgenären antingen ej påstår någon rättslig grund för fordran eller ock jämte påstående om sådan grund inför faktum tydande på att fordringen upphört — ansökningen likväl upptagas?

De som hävdar, att domstolen skall upptaga ansökan, även om fordringen framstår som icke förfallen eller som preskriberad, anser helt säkert, att det även i nu angiven situation skulle vara oriktigt att avvisa ansökningen; det skulle innebära "materiell prövning".

Även här kan emellertid anföras goda skäl för en mellanform av prövning mellan den rent formella och den rent materiella, m. a. o. en prövning på grundval allenast av borgenärens i målet införda uppgifter och såtillvida en formell prövning. Skälen är väsentligen av samma slag som de, vilka i det föregående anförts som argument *för* en prövning i nyssnämnda hänseenden.⁷⁰ De torde därför ej behöva upprepas.

Som ett motargument kan möjligen anföras, att en tillämpning innebärande att domstolen ej upptar ansökningar, med mindre påstådd fordran framstår som rättsligen grundad, ställer större krav på domstolens prövning än som kan vara förenligt med processartens summa-

⁶⁸ SvJT 1968 s. 140.

⁶⁹ Se ovan kap. 7.

⁷⁰ Se ovan detta kap. under 1 och 2.

riska natur. Domstolen skulle föranledas till en alltför ingående prövning — låt vara formell — på ett ofta ofullständigt underlag. Argumentet kan väl knappast tillbakavisas. Det synes mig å andra sidan ej tillräckligt för att motivera att man helt avstår från prövning. På sin höjd bör det leda till en viss modifiering av prövningen. En rimlig avvägning synes mig även här vara, att domstolen begränsar sitt inskridande till *uppenbara* fall; endast då bör ansökningen avvisas såsom icke rättsligen grundad. En sådan avvägning synes mig lämplig även ur den synpunkten, att alltför stränga krav ifråga om utförlighet vid angivande av fakta till stöd för ansökningen av olika skäl ej rimligen bör uppställas i summarisk process; därigenom skulle syftet med sådan process allvarligt motverkas.

Redan för den gällande rättens del synes mig således det kravet kunna uppställas, att fordringen, bedömd på grundval av det i målet införda materialet, skall *framstå* som rättsligen grundad.

4. Gäller andra förutsättningar?

Såsom närmare utvecklats i det föregående, har Hassler i tidigare uttalanden om förutsättningarna för betalningsföreläggande gjort gällande, att endast fordran på grund av *utfästelse* får uttagas genom betalningsföreläggande. Såsom även framhållits tidigare, saknas ej exempel på att domstolar, tydligen under intryck av Hasslers uttalande, avvisat ansökning om betalningsföreläggande därför att anspråket ej avsåg fordran på grund av utfästelse.⁷¹ I praxis har emellertid ej en sådan begränsande förutsättning upprätthållits. Det torde vara tillräckligt att peka på de fall, där betalningsföreläggande ansetts kunna komma i fråga för fordringar på grund av utbetalningar gjorda av misstag och andra fordringar, som gjorts gällande enligt grundsatserna om *condictio indebiti*.

Vid sidan om reglerna i LL gäller som tidigare har framhållits för betalningsföreläggande även — på grund av RP 4 § — regler i RB. Som följd därav har domstolen även i mål om betalningsföreläggande att iakttä, att — såvitt framgår av handlingarna — *allmänna processförutsättningar* — såsom partsbehörighet och processbehörighet — är för handen. Enligt LL 31 § har domstol ock att på grundval av borgenärens uppgifter om *forum* självmant pröva sin behörighet.

⁷¹ Se ovan kap. 7. Jfr fallet NJA 1949 s. 687, där ansökan om betalningsföreläggande för påstådd fordran för inkasseringsarbete avvisades av URn enär fordringen icke grundade sig på ett mellan parterna träffat avtal.

5. Utesluts betalningsföreläggande därav, att annan exekutionstitel utverkats för fordringen?

Har fordran domfästs, föreligger m. a. o. laga kraft vunnet avgörande i tvistemål rörande fordringen, kan denna ej göras gällande i mål om betalningsföreläggande. Ansökning därom skall då avvisas på grund av res judicata. Föreligger avgörande, som vunnit laga kraft, beträffande fordringen i anledning av talan om enskilt anspråk i brottmål, gäller detsamma enligt nyligen meddelat beslut av HD.⁷²

Är fordringen sådan, att den kan upptagas i mål om lagsökning, kan den — som framhållits tidigare — med hänsyn till de särskilda förutsättningarna ej upptagas i mål om betalningsföreläggande. Därför kan svårigen den situationen tänkas inträda, att borgenär ansöker om betalningsföreläggande för fordran, som redan prövats i mål om lagsökning. Skulle likväl så ske sedan i lagsökningsmål meddelats utslag, möter hinder för ansökningens upptagande *även* med hänsyn till den föreliggande exekutionstiteln. Ansökningen torde då böra avvisas på grund av res judicata.

Det förhållandet, att exekution kan erhållas omedelbart enligt föreliggande dokument, således utan mellankommande judiciell prövning, har ej ansetts utgöra hinder för betalningsföreläggande för fordringen i följande fall:⁷³

SkH Ö 31/70. Borgenären åberopade till stöd för ansökan om betalningsföreläggande beträffande 140 kronor jämte ränta och kostnader ett protokoll över offentlig auktion, enligt vilket protokoll borgenären inropade en våg med vikter för 30 kronor och en kultivator för 110 kronor. URn avvisade ansökningen. Som motivering anfördes, att auktionsprotokollet utgjorde sådan handling, på grund av vilken borgenären jämligt 55 § UL ägde erhålla utmätning

⁷² I HDs mål Ö 444/72 (beslut 15.3.1973, SÖ 480) uppkom sålunda fråga om res judicata i mål, vari postverket yrkade betalningsföreläggande på den grund att en person, A, uttagit mer än som inestått å hans konto. Dessförinnan hade talan mot A om ansvar för bedrägeri samt om skadestånd avseende genom uttagen uppkommet underskott å kontot ogillats i brottmål, vari postverket genom åklagaren förde talan om enskilt anspråk. HD fann att postverket ägt i brottmålet åberopa de omständigheter, som åberopats i målet om betalningsföreläggande, att postverkets talan i de båda målen avsåg samma sak, nämligen återbetalning av underskottet, att denna fråga avgjorts genom laga kraftägande dom i brottmålet och att ansökningen om betalningsföreläggande därför ej kunde upptagas.

⁷³ Även i fallet SkH Ö 248/65 söktes betalningsföreläggande för fordran enligt auktionsprotokoll. URn avvisade ansökningen, enär viss del av fordrade beloppet var inkassokostnad och ansågs avse skadestånd. HovRn fastställde avvisningsbeslutet, såvitt gällde inkassokostnaden, och anslöt sig därmed till skadeståndsuppfattningen i denna del men undanröjde beslutet i övrigt.

samt att i följd härav hinder förelåg att utfärda bevis om betalningsföreläggande. HovRn fann bestämmelserna i 55 § UL ej utgöra hinder för upptagande av ansökningen.

Riktigheten av HovRns ståndpunkt i detta fall kan ifrågasättas. Väl föreligger här ej en situation där avvisning kan ske på grund av reglerna om rättskraftigt avgörande. Situationen är emellertid praktiskt sett densamma. Rättsordningen har berett borgenären möjlighet att erhålla utmätning omedelbart på grund av handlingen. Det synes därför överflödigt att ytterligare sådan möjlighet bereds borgenären genom summarisk process.

Kap. 9

BETALNINGSFÖRELÄGGANDE FÖR INKASSOKOSTNADER

Genom lag den 4.6.1971 (SFS 1971: 318) om ändring i LL har till 18 § lagts ett andra stycke. Där i stadgas, att betalningsföreläggande må givas för fordran som avser inkassoåtgärd. Samtidigt har genom lag om ändring i RB (SFS 1971: 317) följande bestämmelser i ett andra stycke tillagts RB 18: 8: "Inkassoåtgärd som vidtagits före rättegången ersättes som rättegångskostnad. Ersättning för sådan kostnad utgår enligt bestämmelser som Konungen meddelar." De med stöd av sistnämnda lagrum meddelade bestämmelserna är intagna i Kungl. kungörelsen den 4.6.1971 (SFS 1971: 319) om ersättning för inkassokostnad och kostnad i mål om betalningsföreläggande. De nya bestämmelserna i RB, LL och kungörelsen trädde i kraft den 1.7.1971.

I det närmast följande skall bakgrunden till den här angivna lagstiftningen tecknas. Därefter skall de nya bestämmelserna, såvitt desamma närmare rör betalningsföreläggande, undersökas.

1. Bakgrunden till lagstiftningen

Oklarhet har länge rått i frågan, huruvida gäldenär skulle vara skyldig att ersätta borgenär för inkassoåtgärd. Frågan har mött som ett civilrättsligt spörsmål och har därvid ställts på ungefär följande sätt: Är gäldenär, vilken dröjt med att erlagga betalning, skyldig att ersätta borgenären för sådan skada av dröjsmål, som inte täckes av dröjsmålsräntan? Frågan har emellertid mött även i processrättsligt sammanhang. Den har därvid uppställts som ett spörsmål huruvida inkassokostnad rymmes inom ramen för ersättningsgill rättegångskostnad. Även på det sätt har spörsmålet om inkassokostnad aktualiserats i processrättsligt sammanhang, att yrkande om sådan kostnad, när det framställts i mål om betalningsföreläggande, bedömts ur synpunkten av den för betalningsföreläggande stadgade förutsättningen, att fordringen ej får avse skadestånd.

I lagstiftningen har ej tidigare ställning tagits särskilt till inkassokostnad och något vägledande avgörande från HD har ej givits.

Betraktas till en början den civilrättsliga frågeställningen, har frå-

gan om ersättning för särskild förmögenhetsskada på grund av gäldenärs dröjsmål med att fullgöra betalning dryftats dels beträffande köprättsliga förhållanden och dels i samband med skuldebrevslagens tillkomst.

I äldre svensk doktrin¹ var uppfattningen i allmänhet den, att säljare ej ägde rätt till ersättning utöver dröjsmålsränta på grund av köparens mora solvendi. Samma ståndpunkt intog HD vid granskningen av NLBs förslag till lag om köp och byte m. m.² Almén³ ansåg laga stöd saknas för den sålunda intagna ståndpunkten och menade, att utrymme i vissa fall borde finnas för ersättning för särskild skada tillfogad säljaren. Som exempel nämnde Almén det fall, att säljaren fäst köparens uppmärksamhet på att han hade starkt behov av att erhålla betalning precis på den utsatta dagen, enär han hotades av utmätning för en fordran, uppgående just till köpeskillingens belopp. Uteblev rättidig betalning i sådant fall och hade detta till följd att köparen tillhörig egendom såldes till pris betydligt under egendomens värde, borde enligt Almén köparen ersätta den skada säljaren därigenom lidit.

Spörsmålet om borgenärs rätt till ersättning för sådan skada av gäldenärs dröjsmål, som ej täckes av dröjsmålsräntan, dryftades även under förarbetena till skuldebrevslagen. LBs förslag⁴ upptog i 6 § en bestämmelse av innebörd att borgenär ägde, om han av dröjsmål med betalningen haft särskild skada som ej skulle anses ersatt genom räntan, njuta ersättning därför såsom för annan skada. LB framhöll, att tillämpning av bestämmelsen ej torde ifrågakomma alltför ofta. Det måste enligt beredningen vid tillämpningen fasthållas, att skadan skall ha kunnat på förhand av gäldenären beräknas bli en följd av dröjsmålet och att borgenären måste ha varit ur stånd att förebygga den.⁵ Den sålunda föreslagna bestämmelsen upptogs i proposition till riksdagen.⁶ Under utskottsbehandlingen⁷ hemställde emellertid majoriteten i första lagutskottet att bestämmelsen måtte utgå och riksdagen⁸ följde härvidlag utskottsmajoriteten. Avståndstagandet från bestämmelsen innebar — enligt vad uttalandena under riksdagsbehandlingen ger vid han-

¹ Så t. ex. Schrevelius, *Lärobok i Sveriges allmänna nu gällande civilrätt*, II s. 439 f, Nordling, *Svensk civilrätt*, s. 276, Winroth, *Köp av lös egendom*, s. 163.

² NJA II 1901 nr 1 s. 72.

³ Almén och Eklund, *Köp*, § 38 vid not 51—55 c. Jfr Kôersner i SvJT 1926 s. 26 ff.

⁴ SOU 1935: 14 s. 4 och 57 f.

⁵ Se vidare ang. förslaget Marks von Würtemberg-Sterzel, *Lagen om skuldebrev*, s. 46. Ang. lagrådets yttrande se a. a. s. 47 samt NJA II 1936 s. 39 ff.

⁶ Prop. 2/1936.

⁷ L¹U 14/1936.

⁸ Rskr 1936 nr 67.

den⁹ — ej att riksdagen ställde sig helt avvisande till att särskild skada kunde ersättas. Riksdagsmajoritetens betänkligheter hänförde sig till sättet för att i lagtexten ange en ersättningsregel och de enligt såväl majoriteten som utskottsreservanterna därvid nödvändiga begränsningarna. I kommentar till skuldebrevslagen¹⁰ sades angående rättsläget efter den nämnda riksdagsbehandlingen, att frågan om skadestånd utöver räntan fortfarande stod öppen. Skadestånd utöver dröjsmålsräntan kunde enligt kommentatorerna i princip utdömas. Stor återhållsamhet borde emellertid iakttas därvid.

När frågan om rätt till ersättning för särskild skada i anledning av gäldenärs mora solvendi varit aktuell i de sammanhang, för vilka här redovisats, har kostnad för inkassoåtgärd i intet fall nämnts såsom exempel på dylik skada. Den civilrättsliga grunden för gäldenärs skyldighet att ersätta borgenärs inkassokostnad torde redan med hänsyn härtill ha framstått som osäker. Svårigheten att fastställa rättsläget beträffande inkassokostnad torde emellertid främst ha berott på osäkerhet huruvida överhuvudtaget en regel om rätt till ersättning för särskild skada kunde anses följa av allmän rättsgrundsats.

Betraktas härefter spørgsmålet om inkassokostnad ur den processrättsliga synvinkeln innefattades enligt samstämmig uppfattning i äldre svensk doktrin ej inkassokostnad i rättegångskostnad. Sålunda hörde enligt Gemmel¹¹ "kostnaden för krav utom rätta" ej till processkostnaden. Wildte¹² menade, att "vanligt krav utom rätta och uppmaning till svaranden att frivilligt fullgöra det av käranden påstådda rättsanspråket" ej var rättegångskostnad. Kallenberg¹³ uttalade: "Tydligt är, att vid bestämmande av ersättning åt vinnande kärande hänsyn icke skall tagas till krav, som före rättegången av honom anställts hos svaranden."

RB 18: 8 anger den omfattning, vari ersättning skall utgå för rättegångskostnad. Till sådan kostnad hänförs även kostnad för rättegångens förberedande. Inkassokostnad nämns ej såsom ersättningsgill i motiven till bestämmelsen.¹⁴ I Gärdes kommentar¹⁵ anges som ersättningsgill kostnad för rättegångens förberedande kostnad "för processuella åtgärder, som kunna vara påkallade, innan rättegång inledes". I omedelbart följande exemplifiering av sådana kostnader nämns dock ej inkassokostnad. Uppfattningen i doktrinen har även efter RBs ikraftträdande

⁹ Se särskilt FKs protokoll 29.2.1936, nr 13 s. 12 ff.

¹⁰ Marks von Würtemberg-Sterzel, Lagen om skuldebrev, s. 47 f.

¹¹ Gemmel, Om rättegångskostnadsersättning i civila mål, s. 9 not 4.

¹² Wildte, Om kostnader i civil rättegång och deras gäldande, s. 73.

¹³ Kallenberg, Civilprocessrätt II, s. 1576.

¹⁴ SOU 1938: 43 s. 237 f.

¹⁵ Gärde s. 211.

varit den, att sådan kostnad ej varit att hänföra till rättegångskostnad. Ekelöf¹⁶ uttalar sålunda, att ersättning för de *indrivningskostnader*, som borgenär åsamkat sig före rättegången, ej utdöms i ett kravmål. Emellertid ifrågasätter Ekelöf om det finns skäl att vara så återhållsam samt uttalar:¹⁷ "Den som på goda skäl anser sig ha rätten på sin sida får ju intresse av att stämma utan föregående krav respektive förhandlingar".

Två hovrättsavgöranden torde ha haft betydelse i tillämpningen vid bedömning av frågorna om skyldighet att utge ersättning för inkasso-kostnad och om sådan ersättnings rättsliga karaktär, nämligen i det förra hänseendet SvJT 1958 rf s. 65 och i det senare hänseendet hovrättsens avgörande i fallet NJA 1949 s. 687.

I fallet SvJT 1958 rf s. 65 var omständigheterna följande: Å yrkade efter stämning föreläggande för N att utge 22 kronor jämte ränta. Till stöd för yrkandet anförde Å väsentligen, att N enligt faktura var skyldig Å 225 kronor, att Å efter upprepade skriftliga krav på betalning överlämnat ärendet till advokat för inkassering, att advokaten skriftligen anhållit om betalning av kapitalbeloppet jämte inkassokostnader, att N därefter erlagt kapitalet men ej inbetalat inkassoprovisionen, vilken därför med 22 kronor debiterats N i särskild räkning. Å anförde vidare, att N förorsakat utgiften å 22 kronor, enär N icke betalat sin skuld, och att Å därför var berättigad till skadestånd med belopp motsvarande inkassoprovisionen. — N bestred kravet i första hand under påstående att Å icke lagligen var berättigad till ersättning för inkassokostnader och i andra hand under påstående, att inkassoåtgärden var onödig, då N skulle utan inkassoåtgärder ha fullgjort sin betalningsskyldighet. — URn antecknade som ostridiga av Å till stöd för sin talan uppgivna förhållanden rörande Ns skuld samt företagna krav och inkassoåtgärder ävensom det förhållandet, att N inbetalt kapitalbeloppet men underlåtit att betala inkassoprovisionen. URn fortsatte: N har om anledningen till sitt dröjsmål med betalningen upplyst att det berott på likviditetssvårigheter. Om skäligheten i och för sig av fordrade 22 kronor för inkassokostnader råder ej tvist mellan parterna. Vid angivna förhållanden finner URn, att Ås förfarande att överlämna ärendet till advokat för inkassering måste anses med hänsyn till Ns dröjsmål med betalningen vara skälig påkallat. N kan följaktligen icke undgå att ersätta Å fordrat belopp. URn utdömde i sitt domslut det yrkade beloppet jämte fem procent ränta därå.¹⁸ — HovRn, som meddelade sin dom den 20.9.1957, fann ej skäl göra ändring i URns dom.

I rättsfallet NJA 1949 s. 687 var omständigheterna, såvitt här är av intresse, följande:

¹⁶ Ekelöf, Rättegång III, s. 137.

¹⁷ Ekelöf, a. a. s. 138 samt not 9.

¹⁸ Ehuru detta ej klart framgår, torde räntan vara utdömd från dagen för delgivning av stämning i målet.

C anhöll om betalningsföreläggande för Ö beträffande fordran å 107 kronor jämte ränta å 76 kronor. Till utredning återopade C en räkning upptagande bl. a. 15 kronor för "Kostnader före målets anhängiggörande: Till AB F (fingerat namn) erlagd kostnad för nedlagt arbete med inkasso inkl. skriftliga krav under år 1947 vissa närmare angivna dagar". URn avvisade ansökningsen, enär i räkningen påstådd fordran å 15 kronor för inkasseringsarbete icke grundade sig å ett mellan C och Ö träffat avtal.¹⁹ — HovRn fann den i räkningen upptagna posten å 15 kronor avse fordran å skadestånd för utgifter på grund av Ös dröjsmål med betalning. Betalningsföreläggande kunde därför enligt HovRn icke utverkas för att utfå den i ansökningsen angivna fordringen i denna del. HovRn fastställde därför det slut URns beslut innehöll.²⁰

Intressant är den skadeståndsuppfattning, som på olika sätt kommer till uttryck i de båda fallen. Dessa belyser, vart på sitt sätt, inkassokostnadens civilrättsliga och processrättsliga sida.

I det sist redovisade fallet hade domstolarna, eftersom det gällde ett mål om betalningsföreläggande, endast att taga ställning till om fordrade belopp "avsåg skadestånd", dvs. att göra den av LL 18 § påkallade formella prövningen av en av de särskilda förutsättningarna för betalningsföreläggande. Domstolarna saknade däremot anledning att ingå i den materiella bedömningen, huruvida Ö *var* skadeståndsskyldig. Av domstolarnas avgöranden kan på grund härav icke utläsas något om domstolarnas uppfattning rörande beskaffenheten av civilrättslig rättsgrund för inkassoersättning. URns motivering antyder, att URn uppfattat yrkandet å beloppet 15 kronor såsom avseende skadestånd.²¹ HovRns uppfattning härvidlag är helt tydlig.

Beträffande 1949 års fall är vidare att märka, att de för inkassoåtgärd yrkade 15 kronorna inräknats i det belopp å 107 kronor, för vilket betalningsföreläggande söktes, och att inkassobeloppet sålunda gjorts till en del av huvudsaken. Av den angivna grunden för fordrade beloppet — "Kostnader före målets anhängiggörande" — vill det emellertid synas som om borgenären, vilken ej framställt särskilt yrkande om kostnader, betraktat beloppet i fråga som en kostnad å målet. Domstolarna torde med hänsyn härtill ha haft anledning att taga ställning till huruvida beloppet å 15 kronor skulle behandlas som del av huvudsaken eller som kostnad å målet, innan domstolarna ingick i bedömning av huruvida beloppet avsåg skadestånd eller annat. Den i LL 18 § uppställda förutsättningen för betalningsföreläggande, att fordringen icke får avse ska-

¹⁹ Ang. denna motivering se ovan kap. 8 vid not 71.

²⁰ Talan mot avgörandet, vilket även berörde en fråga om stämpelavgift, fullföljdes men upptogs ej av HD till prövning i vad beslutet gällde fastställande av URns avvisningsbeslut.

²¹ Jfr det i tidigare avsnitt behandlade fallet ÖNH Ö 121/63.

destånd, torde nämligen gälla endast huvudsaken.²² Följaktligen borde utfallet av en bedömning, huruvida det för inkassoåtgärd fordrade beloppet skulle behandlas som huvudsak eller kostnad, bli avgörande för om ansökningen skulle upptagas eller avvisas. Uppfattades beloppet i fråga som kostnad, hade ju URn att göra kostnadsbestämning enligt LL 22 §. Fann URn därvid — när beloppet var att anse som skadestånd eller av annan grund — att kostnaden ej var ersättningsgill, skulle ju ansökningen rörande huvudsaken ej avvisas; i stället skulle då URns bedömning av kostnadsfrågan komma till uttryck på det sätt, att URn underlät att bestämma utgiften i fråga som kostnad å målet. Mot sådant beslut kunde borgenären sedan eventuellt reagera på sätt som anges i LL 28 §. Uppfattades utgiften å 15 kronor som en del av huvudsaken, blev däremot avgörande, om posten skulle anses avse skadestånd eller annat. Att URn avvisat ansökningen visar, att URn behandlat inkassokostnaden såsom del av huvudsaken; URn torde vid denna bedömning ha beaktat det formella förhållandet, att borgenären inräknat beloppet i huvudfordringen och såtillvida angivit kostnadsposten som en del av huvudsaken.

Intet i HovRns behandling ger antydning om att HovRn uppfattat inkassokostnaden på annat sätt än URn. Hade HovRn härvidlag haft en från URn skiljaktig uppfattning hade HovRn ej bort fastställa URns avvisningsbeslut; i stället hade HovRn — oavsett HovRns egen uppfattning i frågan om beloppet var ersättningsgillt såsom kostnad å målet — bort förklara, att posten i fråga skulle bedömas enligt LL 22 § och återförvisa målet till URn. HovRn hade med annan uppfattning ej heller bort göra något uttalande om att kostnadsposten avsåg skadestånd.²³ Att HovRn bedömt inkassokostnaden som en del av huvudsaken *kan* vara ett uttryck för att HovRn ansett kostnaden ej vara ersättningsgill som rättegångskostnad. HovRns avgörande *behöver* dock *ej* givas denna tolkning. Även HovRn kan ha tagit fasta på det formella förhållandet, att borgenären inräknat beloppet i huvudfordringen och menat sig sakna anledning att *vid sådant förhållande* göra något uttalande i frågan om beloppet skulle ha varit ersättningsgillt, därest det yrkats såsom rättegångskostnad.

HovRn kan i allt fall icke i avgörandet NJA 1949 s. 687 sägas ha gett

²² Samma mening har uttalats av LB i ett yttrande den 28.6.1967 över här senare nämnd framställning från Sveriges Advokatsamfund, se nedan detta kap. vid not 30.

²³ Det förhållandet, att HovRn gjort ett sådant uttalande, behöver emellertid icke ensamt för sig tydas som uttryck för att HovRn ej uppfattat beloppet som en kostnadspost. Uteslutas kan väl ej helt det antagandet, att HovRn ansett hinder mot upptagande möta även när *kostnadspost* avser skadestånd.

klart uttryck för någon uppfattning, huruvida inkassokostnad kunde ersättas som rättegångskostnad.²⁴

I fallet SvJT 1958 rf s. 65 hade domstolarna anledning att taga ställning till frågan, om civilrättslig grund för inkassokostnad förelåg. Domstolarna fann sådan rättsgrund föreligga. I förenämnt yttrande uttalade LB, att fallet möjligen kunde ses som exempel på en tendens att utdöma ersättning för förmögenhetsskada jämväl utanför de klassiska integritetskränkningarnas område.²⁵

Någon anledning att i detta fall ge uttryck för uppfattning rörande möjligheten att få inkassokostnaden ersatt som rättegångskostnad fanns däremot ej heller i detta fall. Inkassokostnaden var här den enda huvudsaken. Likväl säger sig LB i det nyssnämnda yttrandet snarast vilja se rättsfallet som uttryck för att "kostnad, som kunnat ersättas som rättegångskostnad om rättegång erfordrats, förblir ersättningsgill om det inledda förberedande förfarandet avbryts beträffande huvudsaken". Det synes mig tveksamt om rättsfallet kan givas denna tolkning.

Skadeståndsuppfattningen framträder i Svea HovRs avgöranden i målen Ö 626/61, Ö 600/65 och Ö 601/65. I det förstnämnda fallet var av fordrade beloppet å 43 kronor 15 kronor inkassokostnad. URn, vars beslut HovRn fastställde, uttalade, att inkassokostnaden var att betrakta som skadestånd. I sin besvärslinlaga påstod borgenären att kostnaden i fråga var ersättning för utfört arbete, som skäligen borde betalas av gäldenären. I fallen Ö 600/65 och 601/65 angavs viss del av fordrade beloppet avse inkassokostnader. URn saknade där — enär URn ansåg borgenären ej ha angett grunden för fordringen — anledning att uttala sig särskilt om inkassokostnaden. HovRn uttalade, att fordringen var att betrakta som skadestånd.

Uppfattningen av inkassokostnad såsom rättegångskostnad kommer till klarare uttryck i några rättsfall från tiden närmast innan lagstiftningen om inkassokostnad genomfördes. Under samma tid meddelades emellertid även domstolsavgöranden, vari skadeståndslinjen följdes. Följande rättsfall må här tjäna att belysa de båda uppfattningarna och den osäkerhet om inkassokostnadernas rättsliga bedömning, som rått under de senaste åren.

Svea H Ö 621/69. I sökte vid URn betalningsföreläggande för S beträffande dels en fordran å 2 666 kronor jämte ränta och dels en fordran å 96 kronor.

²⁴ Yrkandet å 15 kronor hade enligt min mening rätteligen bort uppfattas som ett kostnadsyrkande och hade således, i enlighet med vad i texten tidigare anförts, icke bort hindra ansökningens upptagande utan i stället bort bedömas vid prövning enligt LL 22 § andra stycket.

²⁵ Ang. Sveriges Advokatsamfunds uppfattning av rättsfallet, se nedan vid not 28.

Med avseende å sistnämnda belopp, som avsåg inkassokostnader, åberopades en faktura å 96 kronor med texten "An Inkassokostnader enligt Krav". Vidare yrkade I ersättning för kostnader å målet med 192 kronor. — URn upptog ansökningen och utfärdade föreläggande enligt LL 22 §. Däri bestämdes kostnaderna å målet till 112 kronor jämte delgivningskostnad. S bestred ansökningen under åberopande av att likvid erlagts. I meddelade i två skrifter till URn, att kravet vidhölls enbart i vad det avsåg inkassokostnaderna, 96 kronor. Genom beslut avskrev URn målet från vidare handläggning i vad avsåg yrkande om kapital, ränta och kostnader å målet. Vidare yttrade URn i beslutet: Vad avser yrkandet om inkassokostnader med 96 kronor är dessa kostnader att anse som skadestånd och kan de således ej vara föremål för betalningsföreläggande. Ansökan skall till följd härav avvisas i denna del. — URn avvisade i enlighet härmed talan i vad avsåg inkassokostnaderna. — I anförde besvär och åberopade att inkassokostnad är att betrakta som rättegångskostnad. — S förklarade sig avstå från yttrande i sak. — HovRn vars beslut avfattades i enlighet med den av två ledamöter, däribland ordföranden, omfattade meningen — yttrade i sitt beslut: "Med hänsyn till de grunder, enligt vilka förfarandet i mål om betalningsföreläggande är utformat, talar översvägande skäl för att ett i sådant mål framställt anspråk på ersättning för inkassokostnad bör jämiställas med ett mot gäldenären riktat skadeståndsanspråk. I enlighet härmed fastställer HovRn överklagade beslutet". — En ledamot ansåg inkassokostnaden hänförlig till rättegångskostnad och ville därför och då ej heller i övrigt hinder förelåg för ansökningens upptagande, återförvisa målet till URn. Den fjärde hovrättsledamoten yttrade: "Yrkandet om ersättning för inkassokostnader har i ansökningen om betalningsföreläggande framställts som en huvudfordran, oaktat fråga torde vara om en följdfordran till huvudfordringen. Grunden för inkassofordringen och tiden för dess tillkomst har i strid mot stadgandet i 19 § första stycket tredje punkten LL icke tydligt och fullständigt angivits vare sig i ansökningen eller i åberopad räkning. Redan av dessa skäl hade ansökningen i vad avser yrkandet om ersättning för inkassokostnader icke bort upptagas. Jag fastställer därför URns beslut att avvisa ansökningen i denna del."

Här möter således både rättegångskostnads- och skadeståndsuppfattningarna. Hovrättsmajoritetens grund för skadeståndsuppfattningen är oklar; inkassokostnadens karaktär skulle bero av hur förfarandet i betalningsföreläggande är utformat. Vad majoriteten därvid avser är ej ut sagt. Majoriteten säger vidare ej att fordran å inkassokostnad *avser* skadestånd utan att den bör *jämiställas med* skadeståndsanspråk i mål om betalningsföreläggande. Uttalandet kan tolkas som om inkassokostnadens karaktär skulle bero av i vilket sammanhang anspråk därå görs gällande. Oklara till innebörden synes mig även de skiljaktiga ledamöternas meningar vara. Den ledamot, vilken fann inkassokostnaden hänförlig till rättegångskostnad, ville tydligen därmed uttrycka, att inkassokostnaden ej avsåg skadestånd. Det framgår ej av denne ledamots votum, om inkassokostnaden såsom rättegångskostnad skulle av URn ha

behandlats som huvudsak eller som kostnad å målet och i så fall bort föranleda kostnadsbestämning enligt LL 22 § andra stycket. Den fjärde ledamoten kan antagas ha menat, att borgenären bort inräkna inkassokostnaden i kostnaden å målet men att rätten, när så ej skett, inte kunnat behandla inkassokostnaden såsom rättegångskostnad utan måst behandla den som en del av huvudsaken och då haft att ställa de krav på angivandet av fordringen, vilka uppställs i LL 19 § första stycket tredje punkten. Denna tolkning av den fjärde ledamotens votum stödes därpå, att de i sistnämnda lagrum ställda kraven uppenbarligen ej gäller för de i målet yrkade kostnaderna.

Oppunda och Villåttinge domsagas HRs dom den 24.6.1970, DT 91, i mål T 89/70. Sedan ett bolag till D sålt ett aggregat för 508: 80 utställdes en faktura å beloppet, däri betalningsvillkoren angavs. Då D ej erlade betalning inom avtalad tid, tillställde bolaget D upprepade kravbrev med begäran om likvid dock utan att erhålla sådan. Bolaget anlidade då ett inkassoföretag. Detta tillställde D två kravbrev med begäran om likvid för kapitalbeloppet samt inkassoavgift med 51 kronor. Inkassoföretaget ingav sedan i egenskap av ombud för bolaget ansökan om betalningsföreläggande å D för kapitalbeloppet samt för kostnader å målet med 176 kronor. Häradsrätten meddelade slutbevis å kapitalbeloppet jämte kostnader å 125 kronor. Sedan bolaget därefter genom kronofogdemyndigheten erhållit betalning enligt slutbeviset tillställde inkassoföretaget D kravbrev med begäran om betalning för inkassoavgiften. Betalning uteblev, varefter inkassoföretaget utställde en räkning på bolaget å 51 kronor avseende inkassoavgiften. Bolaget yrkade sedan efter stämning förpliktande för D att till bolaget utgiva 51 kronor och återopade till grund för sin talan, att D genom sin försummelse att i rätt tid erlägga betalning för levererat aggregat tillfogat bolaget skada motsvarande inkassoavgiften. D vitsordade riktigheten av bolagets uppgifter om leveransen och betalning ävensom skäligheten av det yrkade skadeståndet. D bestred emellertid bolagets talan med påstående, att det yrkade skadeståndet var ett "förtäckt överklagande" av det i målet om betalningsföreläggande till viss del ogillade yrkandet om rättegångskostnad. D hävdade att sistnämnda kostnad i ogillad del, 51 kronor, var liktydigt med det yrkade skadeståndet. Då ansökan om återvinning i målet om betalningsföreläggande ej gjorts inom därför stadgad tid förelåg beträffande det yrkade beloppet en res judicata-situation. — Bolaget bestred att ersättning för inkassokostnaden yrkats i målet om betalningsföreläggande. — Häradsrätten fann D skyldig att utgiva ersättning till bolaget för inkassokostnaden och biföll käromålet. Därvid antecknade rätten, att D ej ifrågasatt att bolaget tillfogats den påstådda skadan och att D icke förmått visa att ett yrkande om ersättning för inkassokostnaden prövats i målet om betalningsföreläggande.

En i princip likartad situation förelåg i Göteborgs RRs mål T 701/1970. Till skillnad från vad fallet var i föregående mål erlade emellertid gäldenären betalning för huvudfordringen utan att borgenären

behövde anlita betalningsföreläggande. RRn förpliktade i dom 18.9.1970, DT 816, svaranden att utge yrkat inkassobelopp. Käranden hade enligt RRn med hänsyn till svarandens betalningsdröjsmål haft fog för sin åtgärd att uppdra åt inkassoföretaget att inkassera fakturabeloppet. Vid sådant förhållande kunde svaranden enligt RRn ej undgå skyldighet att ersätta käranden för kostnader, som föranletts av inkassouppdraget.

Ännu en dom, Gudhems och Kåkindes tingslags HRs den 5.11.1970, DT 72, i mål med registreringsnummer T 111/70 må nämnas som exempel på skadeståndsuppfattningen. Omständigheterna var väsentligen desamma som i närmast föregående fall. Av visst intresse är svarandens invändning. Svaranden förklarade nämligen, att han ej erlagt inkassoavgiften eftersom han ansåg, att grund saknades att utkräva avgiften då svaranden inte förbundit sig gentemot käranden att vid utebliven betalning erlägga sådan avgift. Vad käranden och inkassoföretaget kunde ha avtalat inbördes kom ej svaranden vid. HRn biföll emellertid käromålet med en motivering liknande RRns i närmast föregående fall.

I de fall som hittills nämnts har skadeståndsuppfattningen bestämt utgången. Uppfattningen om inkassokostnad som en rättegångskostnad har däremot blivit den bestämmande i Göta HovRs beslut den 11.11.1970, nr SÖ 231.²⁶ Liksom i målet från Oppunda och Villåttinge HR hade borgenären först utverkat betalningsföreläggande för kapitalbeloppet och därvid tillerkänts viss ersättning för sina kostnader samt därefter ansökt om stämning för utfående av inkassoavgiften. URn avvisade emellertid denna talan, när inkassoavgiften var att anse som rättegångskostnad i det tidigare handlagda målet om betalningsföreläggande. HovRn lämnade av borgenären anförda besvär utan bifall.

Slutligen må här nämnas Svea HovRs dom den 15.2.1971, DT 9, i mål T 383/70. Målets enskildheter är ej här de mest intressanta. Av intresse är särskilt HovRns principiella uppfattning som kommer till uttryck i följande uttalande:

Frågan huruvida borgenär har rätt till ersättning för inkassokostnad har icke lösts genom någon fast rättspraxis. Starka skäl talar för att gäldenär skall vara ersättningsskyldig för kostnader som varit skäligen påkallade och som icke avser sedvanliga kravbrev från borgenären själv. Med hänsyn till det nära sambandet med rättegångskostnader bör ersättningsrätt för inkassokostnad icke betraktas som skadestånd. HovRn anser hinder icke möta att utan stöd av skrivnen lag ålägga gäldenär att gottgöra borgenär inkassokostnad oavsett huruvida rättegång angående huvudfordran kommit till stånd eller icke.

²⁶ Se Prop. 1971: 105 s. 7.

Initiativ till en lagstiftning om inkassokostnader togs av Sveriges Advokatsamfund i en framställning den 15.4.1966.²⁷ Advokatsamfundet påvisade däri den osäkerhet som rådde i rättstillämpningen ej blott i frågan, om inkassokostnad var ersättningsgill, utan också i frågan, om kostnaden borde betraktas som skadeståndspost eller som rättegångskostnad. Hovrättsavgörandet från 1957,²⁸ vilket enligt samfundet föranlett underrättsavgöranden av samma innehåll, uppfattades av samfundet som uttryck för en allmän princip om skyldighet för gäldenär att gälda inkassokostnader som föranletts av hans betalningsförsummelse. Fallet kunde, om det utgjorde ett riktigt uttryck för gällande rätt, enligt samfundet inte gärna undgå att ha inflytande på frågan om inkassokostnad var ersättningsgill som rättegångskostnad. Om nämligen gäldenären var civilrättsligt ansvarig för inkassokostnad kunde borgenären visserligen räkna in kostnaden i det belopp för vilket han yrkade betalning i stämningsansökningen.²⁹ Sådan möjlighet fanns icke om borgenären begagnade sig av betalningsföreläggande, eftersom sådan ansökan inte får avse skadestånd. Följden kunde bli att, som några av de återgivna fallen utgör exempel på, borgenären anhängiggjorde två mål i stället för ett, nämligen betalningsföreläggande för kapitalfordringen och stämningsmål om inkassokostnaden. Samfundet ansåg det ytterst beklagligt, om följden av 1957 års hovrättsavgörande rörande inkassokostnaden blev den att borgenärerna övergick från det enklare och billigare förfarandet med betalningsföreläggande till stämningsförfarandet. Enligt samfundet borde riktlinjerna för en lagstiftning vara, å ena sidan att man upprätthöll principen att en försumlig gäldenär skulle vara skyldig att ersätta borgenärens inkassokostnader, å andra sidan att man sökte reglera frågan på sådant sätt att onödigt omständlighet och onödiga kostnader undveks.

Framställningen remissbehandlades. Yttrande avgavs av bl. a. LB.³⁰

LB ansåg, att inkassokostnaden borde behandlas som rättegångskostnad, när inkassoåtgärden inte i och för sig har lett till åsyftat resultat men framstår som ett ändamålsenligt led i den procedur, som behövs för att borgenären skall få betalt för sin fordran. Kostnad för inkassoåtgärd som ensam lett till lyckat resultat under i övrigt lika förutsättningar borde räknas som ersättningsgill rättegångskostnad, även om det inte behövs någon rättegång om huvudsaken. Har rättegång inklusive lagsökning och betalningsföreläggande följt, borde borgenären inte senare

²⁷ Se TSA 1966 s. 184 ff samt Prop 1971: 105 s. 4 och 7 ff.

²⁸ Se ovan vid not 18 och 25.

²⁹ Se Ekelöf, Rättegång III, s. 138 not 9.

³⁰ Se Prop 1971: 105 s. 10 f. Betr. övriga remissinstansers yttranden, se Prop 1971: 105 s. 9 f samt 11 f.

få föra talan om ersättning för inkassokostnad. Principen i RB 18:14 borde tillämpas också i fråga om inkassokostnaden. Att inkassokostnad i rättegångsfall borde behandlas som rättegångskostnad uteslöt enligt beredningens mening inte att ersättning för kostnaden måhända kunde utdömas även på annan grund. Om det av doktrinära skäl skulle anses nödvändigt att välja mellan att anse inkassokostnad som rättegångskostnad eller att räkna den som en ren skadeståndspost sade sig beredningen utan tvekan välja det förra alternativet. Inkassokostnad borde i första hand ses som en processkostnad och endast subsidiärt som skadestånd. Även om ersättning för inkassokostnad också kunde ses som skadestånd borde det inte föreligga hinder att utdöma ersättningen som kostnad i mål om betalningsföreläggande. Vad som sägs i LL 18 § om skadestånd avser huvudsaken. Rimligen borde detsamma gälla ifråga om betalningsföreläggande som endast rör inkassokostnad.

2. Lagstiftningen, närmast såvitt den rör betalningsföreläggande

Den 1971 genomförda lagstiftningen innebär legal reglering av inkassokostnad i olika hänseenden. Mot bakgrund av den oklarhet som rått i frågan, huruvida inkassokostnad kan tagas ut av gäldenären, innebär lagstiftningen till en början lagfästade av principen om gäldenärens ersättningsskyldighet för dylik kostnad. Lagstiftningen tar vidare ställning till inkassokostnadens rättsliga natur. Därutinnan innebär den legala regleringen att inkassokostnad likställs med rättegångskostnad. Än vidare regleras författningsmässigt den ersättningsgilla inkassoåtgärdens närmare beskaffenhet, varjämte maximibelopp för ersättningen fastställs.

Lagtekniskt har regleringen genomförts med dels en särskild bestämmelse i RB 18:8 dels tillägg till LL 18 och 22 §§ och dels bestämmelser meddelade i en av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse. Bestämmelsen i RB 18:8 tar språkligt sett fasta närmast på frågan om inkassokostnadens likställdhet med rättegångskostnad men är avsedd att uttrycka såväl principen om gäldenärens ersättningsskyldighet för inkassokostnad som lagstiftarens inställning till inkassokostnadens rättsliga natur. Regeln i LL 18 § andra stycket rör möjligheten till betalningsföreläggande för inkassokostnad som huvudfordran. Departementschefen fann klarläggande bestämmelse därom erforderlig mot bakgrund tydligen av den skadeståndsuppfattning som kommit till uttryck rörande inkassokostnadens rättsliga natur.³¹ Såväl i RB 18:8 andra stycket som i LL 22 §

³¹ Prop. 1971: 105 s. 18.

hänvisas till av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser. Dessa, meddelade i kungörelsen, preciserar närmare den ersättningsgilla inkassokostnaden beträffande förutsättningar och belopp. Därjämte regleras i kungörelsen även annan kostnad i mål om betalningsföreläggande.

När departementschefen uttalade sin anslutning till principen att försumlig gäldenär skall vara skyldig att ersätta borgenärens inkassokostnader, kom ett processuellt synsätt till klart uttryck och hela frågan kom att behandlas som en fråga av processuell natur.³² LR framhöll³³ inkassokostnaden som en gottgörelse till borgenären på grund av gäldenärens betalningsmora och uttryckte därmed ett civilrättsligt synsätt. Frågan om inkassokostnad är enligt LR av sådan natur att den borde regleras genom stadgande i civillag. I avbidan på att frågan upptoges i sådan ordning ansåg LR emellertid att en för det praktiska syftet likvärdig reglering kunde åstadkommas genom att kostnaden behandlas som rättegångskostnad och förslaget härom föranledde därför ej i och för sig någon erinran från LR.

Departementschefen beskrev inkassokostnaden i vidsträckt mening som "samtliga de indrivningskostnader som kreditgivaren åsamkas efter det att faktura, räkning eller annan avisering om fordringsbeloppet tillställts gäldenären och som föranleds av dennes försummelse att betala fordringen".³⁴ Samtliga inkassokostnader i denna mening borde icke omfattas av den lagstadgade ersättningsskyldigheten. Departementschefen föreslog begränsningar i väsentligen tre hänseenden. Endast betalningsförsummelse som föranleder mera ingripande åtgärder borde medföra ersättningsskyldighet för gäldenären. Dennes ersättningsskyldighet borde inte överstiga skälig ersättning för det nedlagda arbetet. De ersättningsgilla inkassoåtgärderna borde formellt vara sådana att gäldenären korrekt informerades om konsekvenserna av betalningsförsummelse.

Departementschefens principiella anslutning till uppfattningen om inkassokostnad som rättegångskostnad grundades dels på likheten mellan inkassokostnad och direkt rättegångskostnad och dels på praktiska och närmast processekonomiska överväganden.³⁵ De uttalade praktiska fördelarna var att tvekan inte längre behövde råda om att krav på sådan ersättning kan prövas i lagsökningsmål och mål om betalningsföreläggande. Fördelarna ur processekonomisk synpunkt låg däri, menade departementschefen, att behandlingen av inkassokostnaden som rättegångskostnad på grund av RB 18: 14 skulle omöjliggöra den föga tillta-

³² Prop. s. 15 ff.

³³ Prop. s. 23.

³⁴ Prop. s. 15.

³⁵ Prop. s. 17.

lande metoden att väcka talan om inkassokostnad först efter det att handläggningen av huvudfordringen avslutats.

I Prop. 1971: 105 drog departementschefen även riktlinjerna för den närmare reglering av ersättningsgill inkassoåtgärd och inkassokostnadens storlek, varom bestämmelser givits i kungörelsen. Det mer detaljerade lagförarbetet härutinnan återfinnes däremot i en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria.³⁶ LR gjorde invändning mot anordningen att Kungl. Maj:t skulle äga meddela för domstol bindande bestämmelser om ersättningen. LR fann detta icke förenligt med grundsatsen, att rättsförhållandet mellan enskilda skall bedömas enligt i lag givna stadganden. Däremot hade LR ingen erinran mot att Kungl. Maj:t bemyndigades meddela bestämmelser om ersättningen i normalfall i mål om betalningsföreläggande.³⁷ Departementschefen fann emellertid ej anledning att frångå den i det remitterade förslaget valda lösningen.³⁸

Såsom framhålls i propositionen kan talan om ersättning för inkassokostnad föras i två olika former, nämligen tillsammans med kapitalfordran eller enbart för sig som särskild fordran. I sistnämnda fallet är inkassokostnaden huvudfordran.

Bestämmelsen i RB 18:8 avser endast den förstnämnda situationen. För sådant fall gäller, att inkassokostnad skall ersättas såsom rättegångskostnad. I propositionen uttalas, att inkassokostnaden "jämföras med rättegångskostnad". Yrkandet om inkassokostnad skall handläggas i samma ordning som rättegångskostnad i allmänhet. Detta innebär bl. a., att ersättning för inkassokostnad måste yrkas innan domstolens handläggning av huvudfordringen avslutats. Däremot ges på grund av särskild bestämmelse den allmänna regeln i RB 18:8 om kostnadens storlek ej motsvarande tillämplighet för inkassokostnad. Därutinnan gäller i stället reglerna i kungörelsen. Tillämpligheten av reglerna i RB 18:8 om inkassokostnad är begränsad till tvistemål och — på grund av hänvisningen i LL 15 § — till lagsökningsmål.

För i sådana mål talan särskilt om inkassokostnad är kungörelsen ej direkt tillämplig. I propositionen har uttalats, att den i kungörelsen upptagna taxan för inkassokostnad emellertid torde bli vägledande även i dessa fall.³⁹

Bestämmelsen i LL 18 § andra stycket avser det fall att talan förs särskilt i mål om betalningsföreläggande om inkassokostnad. Kostnaden

³⁶ Promemoria Ju 1971: 10, maj 1971.

³⁷ Prop. s. 23.

³⁸ Prop. s. 25 f.

³⁹ Prop. s. 19.

ifråga är således huvudsak. Med bestämmelsen har lagstiftaren velat klarlägga, att inkassokostnaden icke skall behandlas som skadestånd i den mening LL avser, när talan rör endast sådan kostnad.⁴⁰ Kungörelsen är ej formellt knuten till ifrågavarande bestämmelse i LL och gäller följaktligen ej direkt i den situationen att talan förs särskilt i mål om betalningsföreläggande. Lagstiftarens uppenbara avsikt torde emellertid vara, att den reglering kungörelsen innehåller i fråga om förutsättningar för inkassokostnad och storleken därav skall ha motsvarande tillämpning i dessa fall.

Den legala regleringen av inkassokostnad, när sådan yrkas i samband med huvudfordringen, framgår av LL 22 §. På grund av denna bestämmelses hänvisning till kungörelsen görs reglerna däri omedelbart tillämpliga.

För betalningsföreläggande som söks enligt LL 18 § andra stycket — inkassokostnad är således huvudsak — uppställs ej andra förutsättningar än för betalningsföreläggande enligt LL 18 § första stycket. Bestämmelsen i andra stycket har, mot bakgrund av vad i det föregående framhållits, allenast betydelsen att göra det otvivelaktigt, att den i första stycket stadgade begränsningen till fordran, som icke avser skadestånd, ej har aktualitet i sådant fall. Bestämmelsen i andra stycket kan m. a. o. sägas vara en legal förklaring. Innebörden av förklaringen kan ej uttryckas därmed, att inkassokostnad ej avser skadestånd. Varken i lagtexten eller propositionen ges uttryck åt att det genom bestämmelsen gjorda klarläggande uttalandet skulle vara en utsaga om inkassokostnads rättsliga natur. Förklaringens innebörd synes i stället vara, att inkassokostnad — oavsett huruvida den skall anses *avse* skadestånd — kan vara huvudfordran i mål om betalningsföreläggande. Bestämmelsen i LL 18 § andra stycket kan därför ej karakteriseras som undantag från den regel om förutsättningar som LL 18 § första stycket ger. Huruvida regeln i andra stycket i realiteten är en undantagsbestämmelse må lämnas öppet, eftersom frågan med den valda anordningen saknar praktisk betydelse.

Att andra förutsättningar ej uppställts för betalningsföreläggande enligt LL 18 § andra stycket betyder att förutsättningarna enligt LL 18 § första stycket — fränsett den nyss behandlade — gäller även när huvudfordringen är inkassokostnad. Fordringen skall således enligt vad som tidigare behandlats, vara en penningfordran och den får ej grunda sig på skriftligt fordringsbevis.

Vad gäller de i det föregående något undersökta frågorna om ett förfallokrav kan uppställas och om fordringen skall vara rättsligt grun-

⁴⁰ Prop. s. 18.

dad får dessa, i fall då inkassokostnad är huvudfordran, en speciell aspekt genom bestämmelserna i kungörelsen. Dessa är enligt vad nyss sagts av lagstiftaren uppenbarligen avsedda att vinna tillämpning även i fall varom nu är fråga.

I det närmast följande skall kungörelsens bestämmelser om inkassokostnad därför granskas. Till kungörelsens övriga bestämmelser ävensom till några processuella frågor, som aktualiseras när inkassokostnad söks tillsammans med huvudfordran, återkommer framställningen i senare kapitel.

Den i propositionen uttryckta grundtanken, att endast sådan betalningsförsummelse som föranleder mera ingripande inkassoåtgärder bör medföra ersättningsskyldighet för gäldenären kommer till uttryck i kungörelsens 1 och 2 §§. I 1 § anges beskaffenheten av den inkassoåtgärd som skall kunna medföra ersättningsskyldighet. Inkassoåtgärd definieras där som krav mot gäldenär, vilket skäligen påkallas för tillvartagande av borgenärens rätt. Enligt 2 § utgår ersättning *för inkassoåtgärd*.

Redan av definitionen framgår en begränsning: Ersättning utgår ej fullt ut för inkassokostnader i den av departementschefen angivna vidsträckta bemärkelsen.⁴¹ Vissa inkassokostnader i denna mening faller utanför. I propositionen uttalades att mindre kostnadskrävande inkassoåtgärder borde bäras av borgenären utan rätt till ersättning av gäldenären. Som exempel nämndes, att en eller ett par enkla påminnelser i brev eller telefon i regel inte bör medföra rätt till särskild ersättning.⁴² I 1 § tar sig nyssnämnda begränsning vidare uttryck däri, att det ersättningsgilla kravet skall ha föregåtts av *erinran*. Sådan faller utanför det ersättningsgilla området. Erinran är emellertid en *förutsättning* för att efterföljande krav skall vara ersättningsgillt. Det har ej ställts något speciellt krav på utformningen av erinran. I promemorian uttalas⁴³ i nära anslutning till propositionen, att erinran kan göras formlost genom sedvanliga påminnelser per telefon eller i ett enklare kravbrev.

I kungörelsens 1 § har vidare givits uttryck åt den tanke om en begränsning av ersättningsrätten med hänsyn till inkassoåtgärdens kvalitet, som departementschefen framförde i propositionen. Det stadgas nämligen där, likaledes såsom *förutsättning* för ersättning, att själva inkassoåtgärden — kravet — skall vara av viss beskaffenhet: Kravet skall innehålla vederhäftig upplysning om de rättsliga åtgärder som kan följa av betalningsförsummelse. Departementschefen underströk i pro-

⁴¹ Prop. s. 15.

⁴² Prop. s. 19.

⁴³ PM s. 11.

memorian värdet för *gäldenären* av sådan upplysning och framhöll att denne ofta kan antas sakna kännedom om det rättsliga förfarandet.⁴⁴ Som sakligt motiverade kunde, fortsatte departementschefen, därvid aldrig anses ovederhäftiga utfall mot *gäldenären* eller vilseledande uppgifter om rättsläget. Kravet på korrekthet framhålls även i promemorian,⁴⁵ där det uttalas, att inkassobrev som innehåller oriktiga, vilseledande eller tvetydiga uppgifter om rättsläget aldrig kan medföra rätt till ersättning. Det är ej tillräckligt att kravet allmänt och diffust anger, att rättsliga åtgärder kan följa; det skall innehålla upplysning om *vilka* ("de") åtgärder som betalningsförsummelsen kan medföra, t. ex. att ansökan om betalningsföreläggande, lagsökning eller stämning kan följa. Upplysningen till *gäldenären* behöver å andra sidan inte innehålla någon mer detaljerad redogörelse för de olika processuella alternativ som kan komma ifråga.⁴⁶ Något närmare krav på inkassoåtgärdens utformning är i övrigt ej ställt i kungörelsens 1 §. Såsom uttalas i promemorian torde åtgärden utgöras av skriftlig anmaning till *gäldenären*, s. k. inkassobrev. Med hänsyn till det innehållsmässiga krav på åtgärden som uppställs som förutsättning för ersättning i 1 § kunde det förefalla naturligt, att jämväl ställa kravet att inkassoåtgärden, för att ersättning skall kunna utgå, måste vara skriftlig. Sådant krav har emellertid ej uppställts och i promemorian uttalas, att även muntliga anmaningar kan tänkas. Tydligt är, att inkassoåtgärden (kravet) även i sådant fall skall innehålla sådan upplysning som föreskrivs i kungörelsens 1 §.⁴⁷

Den begränsning slutligen av rätten till ersättning för inkassokostnad, som i propositionen angavs därmed, att *gäldenärens* ersättnings-skyldighet ej skulle överstiga *skälig ersättning*,⁴⁸ har i kungörelsen funnit uttryck i dess 22 §: Ersättning för inkassokostnad utgår med skäligt belopp, dock högst trettio kronor, om ej särskilda skäl föreligger.

Departementschefen framhöll i propositionen värdet av schablonisering av ersättningen och övervägande skäl talade enligt honom för att ersättningen borde utgå med ett i princip fast belopp.⁴⁹ Promemorian understryker ytterligare den bakom förslaget liggande tanken att inkassokostnaden bör begränsas i görligaste mån.⁵⁰ Det i kungörelsen utsatta

⁴⁴ Prop. s. 19.

⁴⁵ PM s. 11.

⁴⁶ PM s. 11 f.

⁴⁷ Detta framkommer ej tydligt i PM, s. 11, där det endast talas om "inkassobrevet".

⁴⁸ Prop. s. 16 och 20.

⁴⁹ Prop. s. 20 f.

⁵⁰ PM s. 12.

beloppet är ett normalbelopp.⁵¹ I promemorians förslag skulle detta kunna överskridas om *synnerliga* skäl förelåg. Som exempel på fall då förhöjd ersättning kunde vara motiverad nämns i promemorian under hänvisning till propositionen inkassoåtgärd som avser mycket stora belopp. Domareföreningen⁵² framhöll med anledning härav, att det ej kunde vara lämpligt att det uppkommer särskilda schablonregler ifråga om inkassoåtgärder rörande stora belopp. Detta skulle, menade föreningen, innebära godkännande av den s. k. värdeprincipen. Ett annat fall då förhöjd ersättning kunde tänkas angavs i promemorian,⁵³ nämligen att gäldenären träffat uppgörelse med borgenären eller hans ombud om jämkade betalningsvillkor eller liknande men sedan inte fullgjort sitt åtagande. För den av sådana förhandlingar förorsakade merkostnaden borde gäldenären skäligen ersätta borgenären. I promemorian framhölls emellertid att kontakter mellan gäldenären och borgenären eller dennes ombud normalt inte borde leda till avsteg från maxibeloppet. I kungörelsen har undantagsbestämmelsens tillämpningsområde vidgats något genom modifieringen av "synnerliga skäl" till "särskilda skäl".

Med hänsyn till vad som enligt det här redovisade gäller beträffande rätten till ersättning för inkassokostnad, torde, när talan om sådan ersättning förs enligt LL 18 § andra stycket — inkassokostnaden är således huvudfordran — förutsättningen ock vara att grund för ersättning enligt kungörelsens bestämmelser verkligen föreligger. Fordringen skall så tillvida vara såväl förfallen som rättsligen grundad. Därav följer dock ej att domstolens prövning av dessa förutsättingars förhandenvaro har annan innebörd än när prövningen avser betalningsföreläggande, för vilket endast de i LL 18 § första stycket angivna förutsättingarna gäller.

Att det angivande av grund och tid för fordringen, varom LL 19 § stadgar, påverkas av de här behandlade bestämmelserna i kungörelsen skall något beröras i senare kapitel.

⁵¹ Föreningen Sveriges tingsrättsdomare (Domareföreningen) har i yttrande över PM uttalat, årstryck 1971: 12—13 s. 2, att ersättningen var väl avvägd men att det torde finnas anledning att ompröva storleken av beloppet, sedan närmare erfarenheter vunnits av hur inkassoverksamheten kommer att utveckla sig efter införandet av de nya reglerna.

⁵² Se nämnda årstryck s. 2.

⁵³ PM s. 13.

Kap. 10

NÄRMARE OM DE FORMELLA FÖRUTSÄTTNINGARNA OCH OM DOMSTOLENS FORMELLA BEHANDLING

A. DE FORMELLA FÖRUTSÄTTNINGARNA

1. Ansökan

Betalningsföreläggande anhängiggöres genom ansökan hos allmän underrätt.¹ Ansökningen kan göras skriftligen eller muntligen (LL 19 § första stycket). Enligt HL 3 § skulle ansökan göras skriftligen. Möjligheten att göra muntlig ansökan infördes först genom LL.² Den motive-
rades främst av hänsyn till borgenär utan vana vid uppsättande av skrifter till domstolar och myndigheter.³ Möjligheten att göra ansökan muntligen är icke ställd i beroende av kravets storlek eller av parternas ekonomiska situation.⁴

Görs ansökningen skriftligen skall den avlämnas i två exemplar. Ansökningen skall då vara egenhändigt undertecknad av borgenären eller dennes ombud (LL 19 § andra stycket). Båda exemplaren skall vara egenhändigt undertecknade, ehuru detta icke direkt utsägs i lagen. I rättsfallet SvJT 1969 rf s. 44 bedömdes, huruvida en *genomslagskopia* av ansökning kunde anses egenhändigt undertecknad, då namnteckningen vid underskrift av originalhandlingen överförts å kopian genom karbonpapper. HovRn ansåg, i motsats till URn, att även de över karbonpapper underskrivna handlingarna var att anse som egenhändigt undertecknade. Såsom egenhändigt undertecknad kan däremot ej godtagas bestyrkt *photokopia* eller *xerokopia* av ansökning,⁵ och naturligtvis ej heller bestyrkt *avskrift* av ansökning. Inger borgenären endast ett exemplar av ansökan skall ansökningen ej avvisas utan rätten har enligt LL 19 § andra stycket att mot stadgad avgift besörja erforderlig avskrift.⁶ Sådan uppteckning skall gälla lika med huvudskrift. De båda

¹ Ang. uppgift om behörig domstol, se nedan under 2.

² NJA II 1947 s. 130.

³ NJA II 1947 s. 116 f.

⁴ NJA II 1947 s. 130.

⁵ Enligt JO i ett ej publicerat ärende.

⁶ Skyldigheten för rätten att besörja avskrift infördes första gången genom LL 1937. Bestämmelsen hade upptagits redan i det förslag, som låg till grund för denna lag och var betingad av vad där föreslogs om ömsesidig subsidiaritet mellan lagsöknings- och handräckningsförfarandena. Se NJA II 1937 s. 487 f. Ehuru föreslagen regel om ömsesidig subsidiaritet ej upphöjdes till lag, lagfästes regeln

exemplaren av ansökningen skall således anses fullt likvärdiga.⁷ Av HovRns skrivning i nyssnämnda fall framgår, att skyldigheten att besörja avskrift även gäller om borgenär trots anmodan vägrar att under-teckna mer än ett exemplar av ansökningen. URn hade i det nämnda fallet felaktigt *avvisat* ansökningen.

Tillvägagångssättet vid muntlig ansökan regleras ävenledes i LL 19 § andra stycket. Genom rättens försorg skall göras uppteckning av ansökningen. Uppteckning skall göras i två exemplar och mot stadgad avgift.⁸ Borgenären eller dennes ombud skall med sin underskrift vits-orda, att uppteckningen är riktig. Denna gäller sedan som huvudskrift. Uppteckning har ansetts nödvändig med hänsyn till förfarandets anordning och enär protokoll ej skall föras.⁹ Uppteckningen blir särskild handling och ingår i akten.

LL anger ej vem i domstolen som är behörig att mottaga och ombesörja uppteckning av muntlig ansökan. Icke heller finns bestämmelse härom i TInstr. Tydligt är, att den som i domstolen är förordnad eller enligt arbetsordning har att handlägga mål om betalningsföreläggande äger dylik behörighet. Uppenbarligen är behörigheten icke begränsad till allenast sådan befattningshavare. Envar, som är behörig att i domstolen mottaga handlingar från allmänheten å tid då allmänheten äger tillträde till domstolens expedition, torde ock vara behörig att mottaga och uppteckna dylik ansökan.¹⁰

När i LL 19 § talas om "stadgad avgift", vilken skall erläggas vid uppteckning eller när endast ett exemplar ingivits, avses därmed avgifter, som numera är angivna i den vid ExpK som bilaga fogade avgiftslistan. Avgiften för avskrift, med eller utan vidimation, utgör enligt denna f. n. 4 kronor för varje sida. För genomslagskopior, med eller utan vidimation, som jämte avskrift av samma handling expedieras till samma person, är avgiften för varje sida 3 kronor. Expedieras sådan kopia i annat fall är avgiften för varje sida 4 kronor.

om skyldighet att besörja avskrift. Först genom LL 1946 upptogs liknande bestämmelse i fråga om lagsökningsansökan, se NJA II 1947 s. 119.

⁷ NJA II 1947 s. 119.

⁸ SOU 1944: 10 s. 117 och NJA II 1947 s. 130. I motiveringen har insmugit sig en felaktighet, när det där talas om den rättshjälp som genom uppteckningen lämnas gäldenären"; skall naturligtvis vara "borgenären".

⁹ NJA II 1947 s. 130.

¹⁰ Att lagstiftaren synes ha förutsatt, att borgenären i samband med att uppteckning av muntlig ansökan göres skall kunna få "vägledning i fråga om förfarandets karaktär och allmänna förlopp" (NJA II 1947 s. 117), torde icke i och för sig kräva att behörigheten att göra uppteckning begränsas till allenast vissa befattningshavare; intet hindrar självfallet att annan i domstolen än upptecknaren lämnar sådan vägledning.

För kopia av annat slag (ljuskopia, stencilerad kopia m. m.) som icke avser karta eller ritning, är avgiften för varje sida, med eller utan vidimation, 3 kronor. Avgiftslistan upptager ej särskilt avgift för uppteckning av muntlig ansökan. Dylik uppteckning torde böra debiteras enligt vad som i avgiftslistan avd I upptagits för avskrift, med eller utan vidimation, dvs. med 4 kronor för varje sida.

2. Ansökningens innehåll

Allmänt

LL 19 § första stycket ger regler om innehållet i ansökning om betalningsföreläggande.¹¹ Där ges regler om uppgifter i tre hänseenden, angående parterna, angående saken och angående behörig domstol. Lagrummet torde därutöver ge vid handen, att det av ansökningen skall framgå, att den avser betalningsföreläggande.

Bestämmelserna i LL 19 § om ansökningens innehåll ersätter helt de i RB 42: 2 meddelade bestämmelserna om stämningsansökans innehåll. Något utrymme för tillämpning av denna bestämmelse i mål om betalningsföreläggande finnes således icke. Vidare ersättes med reglerna i LL 19 § reglerna i RB 33: 1 om innehållet i inlaga. Vad gäller uppgift om domstolen, vilken uppgift inlaga enligt detta lagrum skall innehålla, skall sådan naturligtvis lämnas även i ansökan om betalningsföreläggande. Vad i nämnda lagrum i andra stycket föreskrives om att ombuds namn och postadress skall uppgivas i stämningsansökan, när käranden vidtalat ombud att företräda honom, äger motsvarande tillämpning å ansökan om betalningsföreläggande, när sökanden i mål därom vidtalat ombud. I dessa hänseenden kan RB 33: 1 tillämpas vid sidan om reglerna i LL 19 §.

Av andra bestämmelser i LL följer, att ansökningen måste innehålla uppgifter, för att framställningar i olika hänseenden skall kunna vinna beaktande. Sålunda följer av LL 22 § andra stycket, att borgenär, som yrkar ersättning för kostnad i målet, har att ange sitt yrkande härom redan i ansökningen. Frågan om vad borgenären i samband därmed skall uppge för att kostnad skall kunna utgå behandlas senare.¹²

Vidare torde av LL 23 § följa, att borgenär, som önskar sammanträde för bestridande, har att redan i ansökningen om betalningsföreläggande göra framställning därom.

¹¹ I äldre lagar fanns motsvarande bestämmelser i HL i 3 §, se NJA II 1908 s. 10, och i LL 1937 i 22 §, se NJA II 1937 s. 487 f. Jfr L.Bs förslag till lag om betalningsföreläggande 2 §, SOU 1963: 28 s. 15.

¹² Se kap. 13.

Närmare om kravet på innehåll enl. LL 19 §

Angående parterna

Beträffande parterna skall ansökningen innehålla uppgift om borgenärens namn, yrke, personnummer, hemvist, postadress och telefonnummer samt om gäldenärens namn. Där så kan ske skall gäldenärens yrke, hemvist, postadress och telefonnummer uppgivas.

Som motiv för äldre lags krav på uppgifter om parterna har nämnts, att parterna skall kunna identifieras.¹³ Uppgifter om hemvist spelar även roll för forumbedömning, när forum bestäms av hemvist. Särskild uppgift angående omständighet som betingar rättens behörighet krävs nämligen ej enligt lagrummet, när behörigheten framgår av vad eljest anföras. Betydelsen av personuppgifterna för forumbedömningen framgår även om man tager i betraktande vad tidigare lagar krävde härutinnan. Enligt HL skulle partsuppgifterna avse — förutom namn och yrke — ”hemvist eller uppehållsort”. Handräckning skulle enligt HL sökas hos öex i den ort, där gäldenären hade sitt bo och hemvist eller någon tid uppehöll sig. I LL 1946 anslöts förfarandet i forumhänseende till tvistemålsreglerna. Kravet på personuppgifter ändrades samtidigt därmed. I stället för uppgift om hemvist och uppehållsort skulle enligt 22 § i LL 1937 — liksom enligt 2 § för lagsökning — parternas postadress uppges. Forumhänsyn uttalades dock ej som skäl för denna ändring. I promemorian till grund för sagda lag motiverades i stället kravet på postadress — liksom kravet på uppgift om yrke — med delgivningshänsyn,¹⁴ nämligen att parterna skulle kunna nås av de meddelanden, som lagsökningsdomaren enligt lag var skyldig att tillställa dem genom brev. LR betonade i anslutning till prövningsbestämmelsen i 3 § i LL 1937, att uppgiften om parts yrke och postadress icke angav processförutsättning utan endast utgjorde en ordningsföreskrift.¹⁵ När det i LL ställdes krav på uppgift om borgenärens hemvist,¹⁶ markerade PLB överensstämmelsen härvidlag med anordningen i RB. Man torde jämföra med t. ex. RB 33: 1; i första stycket föreskrivs, att där nämnda inlagor skall innehålla uppgift om parternas namn och hemvist. Såsom motiv härför framhöll PLB uppgifternas betydelse för delgivning.¹⁷ De uppgifter om personnummer, varom stadgas i LL 19 § samt i RB 33: 1 andra stycket, är av värde för identifikation av parterna. Uppgifterna i fråga ävensom de om yrke har dess-

¹³ NJA II 1908 art. 4 s. 10.

¹⁴ NJA II 1937 s. 480.

¹⁵ NJA II 1937 s. 481.

¹⁶ I den samtidigt med LL antagna ÄrendeL ställes i 2 § kravet, att sökandens hemvist och postadress skall uppgivas.

utom betydelse för delgivning och för verkställighet av domstolens avgörande.^{17a}

Angående gäldenären *skall* ansökningen innehålla uppgift om dennes namn, varemot yrke och postadress skall uppgivas *där så ske kan*. Med bestämmelsen härutinnan torde jämföras LL 22 § tredje stycket, enligt vilken bestämmelse gäldenären i föreläggande enligt LL 22 § skall anmanas att hos rätten anmäla personnummer, hemvist, postadress och telefonnummer, såvida tillförlitlig uppgift härom icke föreligger.

Beträffande den obligatoriska namnuppgiften anges ej hur fullständig den skall vara. I anslutning till motsvarande bestämmelse i HL uttalade departementschefen, att det torde åligga borgenären "att i ansökningen meddela *alla* (här kurs) uppgifter om sig själv och om gäldenären, som för identifiering av deras personer erfordras". Här markeras identifieringssyftet. Kan identifiering ske utan angivande av fullständigt förnamn eller rent av med angivande av endast initialer till förnamn torde sådan namnangivning stundom fylla det uppställda namnkravet. Så synes ha varit förhållandet i följande fall:

Svea H Ö 1310/69. URn avvisade ansökan om betalningsföreläggande under motivering att borgenären trots anmaning underlåtit att uppgiva gäldenärens förnamn. I ansökningen hade såsom gäldenär uppgivits viss köpman vars förnamn angivits endast med två initialer. Köpmannen uppgavs vara innehavare av en firma "K-EK Möbler". HovRn undanröjde beslutet, enär ansökningen icke bort avvisas på angiven grund och hinder ej heller eljest förelegat för ansökningens upptagande.

LB har emellertid i sitt förslag till lag om betalningsföreläggande understrukit angelägenheten av att gäldenären identifieras så noggrant som möjligt, bl. a. med utsättande av *fullständiga förnamn*.¹⁸

Driver gäldenären rörelse under firma är ofta återopad faktura ställd på firman. För identifieringen bör då vid angivandet av gäldenären även firman uppges, t. ex. med orden "såsom innehavare av firman . . ."

Angående saken

Uppgifter angående *kravet* skall enligt LL 19 § första stycket lämnas i fyra hänseenden: Borgenären skall uppgiva fordringens *belopp* och den *ränta* som fordras. Vidare skall borgenären ange *grunden* för fordringen och *tiden* för dess tillkomst. Uppgifter i sistnämnda båda hänseenden skall lämnas i ansökningen eller i räkning som återopas. Grunden för

¹⁷ SOU 1938: 443, 362.

^{17a} Prop. 1973: 30 s. 35.

¹⁸ SOU 1963: 28 s. 44, Jfr s. 38.

fordringen och tiden för dess tillkomst skall anges "tydligt och fullständigt".

Vad som i dessa hänseenden föreskrivs i LL om ansökningens innehåll överensstämmer med allenast en mindre jämkning med motsvarande bestämmelser i HL¹⁹ och LL 1937.²⁰ Även LBs förslag till lag om betalningsföreläggande²¹ har ett till innehållet i dessa delar helt överensstämmande stadgande.

Skall borgenären ange grunden för ej blott fordringens belopp utan också räntan, när sådan fordras?

Frågan har i diskussion som förts mot slutet av 1960-talet²² blandats samman med eller behandlats som en delfråga i det vidare spørsmålet, huruvida domstol skall upptaga eller avvisa ansökan om högre ränta än som följer av lag. Denna vidare fråga om domstolens behandling av framställt ränteyrkande, vilken i sig inrymmer fråga om möjlighet till avvisning på antingen processuell eller materiell grund, skall dryftas senare i framställningen. Här begränsas framställningen till den inledningsvis ställda frågan, huruvida borgenären skall ange grunden för fordrad ränta. En separat behandling av detta spørsmål torde vara till fördel för den senare behandlingen av nyssnämnda vidare spørsmål berörande domstolens handlingsmöjligheter.

Av ordalydelsen enbart i den bestämmelse, enligt vilken fordringsgrund skall anges, synes någon säker slutsats ej kunna dragas i den uppställda frågan: Borgenären skall enligt LL 19 § första stycket tredje punkten ange "grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst". Någon närmare bestämning av "fordringen" ges ej i nämnda punkt. För bedömning av vad som avses därmed erbjuder sig naturligen till en början innehållet i andra punkten i samma stycke. Enligt detta skall ansökningen innehålla uppgift om bl. a. "fordringens belopp och den ränta som fordras". JO menar i ett i ämbetsberättelsen 1967 redovisat ärende,²³ att ordalydelsen i LL 19 § närmast ger vid handen, att det är tillräckligt att grunden "för själva fordringen" anges, när anspråket omfattar icke endast ett fordringsbelopp utan även ränta därpå. Samma uppfattning kommer till uttryck i ett uttalande av föredraganden i det

¹⁹ NJA II 1908 nr 4 s. 10.

²⁰ NJA II 1937 s. 487.

²¹ SOU 1963: 28 s. 15.

²² Se Boström—Linders I, s. 80 och 81 samt 110 ff, Lihné i SvJT 1966 s. 426, JO 1967 s. 141, Linders och Gregow i SvJT 1967 s. 219 f, Lihné, Lagsökning, 1968 s. 196 och Huldén i SvJT 1968 s. 139.

²³ JO 1967 s. 141.

berörda JO-ärendet.²⁴ JO och föredraganden synes sålunda benägna att tolka "fordringen" i tredje punkten såsom liktydigt med "fordringens belopp" i andra punkten. Det kan dock ifrågasättas om en sådan tolkning är den närmast tillhands liggande.

Det synes naturligt att anta, att "fordringen", när termen används i lagrummet, har samma betydelse i andra och tredje punkterna. "Fordringens *belopp*" i andra punkten kan härvid antagas uttrycka en *mindre* del av "fordringen". I annat fall uttrycktes med de båda orden en tautologi. Återstående delen av fordringen skulle utgöras av den "ränta som fordras". "Fordringen" i tredje punkten utan begränsande bestämning skulle i enlighet härmed omfatta såväl belopp som ränta. Med denna tolkning skulle kravet på angivande av grund avse även räntan. En jämförelse mellan andra och tredje punkterna erbjuder dock ännu en tolkningsmöjlighet med utgångspunkt från att "fordringen" i de båda punkterna har samma betydelse. "Fordringens *belopp*" i andra punkten kan nämligen visserligen vara tänkt såsom någon begränsning av "fordringen", eller annorlunda uttryckt såsom en del av det som sammanfattas med termen "fordringen". Men återstoden av det med sagda term täckta skulle då vara "grunden för fordringen"; "fordringens belopp" i andra punkten skulle m. a. o. korrespondera med "grunden för fordringen" i tredje punkten. Med denna tolkning är väl förenligt, att "ränta som fordras" ej inbegrips under "fordringen", och "grunden för fordringen" skulle då ej behöva omfatta grunden för ränteyrkandet. Några hållpunkter för vilken av dessa båda möjligheter som är lagrummets innebörd kan svårigen enbart ordalydelsen av LL 19 § anses lämna.

I HL 3 §, som utgjorde den äldsta motsvarigheten till LL 19 §, ävensom i LL 1937 22 § föreskrevs, att ansökning om handräckning skulle innehålla uppgift om "fordringens belopp i huvudstol och den ränta, som fordras". Bestämmelserna i fråga ställde samma krav som i LL 19 § på angivande av "grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst". Även dessa äldre bestämmelser lämnade obesvarat vad som avsågs med "fordringen". Ett i anslutning till bestämmelsen i HL 3 § av departementschefen gjort uttalande²⁵ kan måhända anföras som stöd för den sist berörda av de båda förut uppställda tolkningsmöjligheterna. Departementschefen uttalade nämligen, att det torde böra åligga borgenären att meddela uppgifter "om fordringens belopp, grunden för densamma och tiden för dess uppkomst". I uttalandet nämns ej ränteyrkandet. Detta jämte sammanställandet av "fordringens belopp" med

²⁴ Gregow i SvJT 1967 s. 220.

²⁵ NJA II 1908 nr 4. s. 10.

"grunden för densamma" kan åberopas för tolkningen, att "fordringen" ej omfattar ränta och att följaktligen lagrummet ej ställer krav på angivande av grund därför.

Lagmotiven till LL 1937 bidrar ej till tolkningen av den i 22 § införda bestämmelsen i denna del och ej heller i lagmotiven till LL görs något uttalande av betydelse för den föreliggande frågans bedömning. LB, som föreslår en härutinnan likalydande bestämmelse i lagen om betalningsföreläggande, gör ej något uttalande på denna punkt.²⁶

Enbart LL 19 § kan således, även när bestämmelsens föregångare och lagmotiv beaktas, ej sägas lämna något säkert svar på den uppställda frågan. Det torde emellertid finnas anledning att taga i betraktande även andra bestämmelser i LL, där termen fordran förekommer. I 18 § uppställs "penningfordran" som förutsättning för betalningsföreläggande och enligt bestämmelse i 25 § skall slutbevis innehålla, att utmätning för "fordringen och kostnaden å målet" må äga rum omedelbart. I dessa bestämmelser innefattas uppenbarligen ränta i fordringen.²⁷ Även enligt bestämmelserna om lagsökning skall ansökan därom innehålla uppgift på "fordringens belopp och den ränta som fordras" (LL 2 § första stycket). "Fordran" anges i LL 1 § som förutsättning för lagsökning och enligt 13 § fastställe rätten "fordringen" till betalning ur den intecknade egendomen. Även här inbegripes uppenbarligen ränta under "fordran" respektive "fordringen".

Att "fordran" resp. "fordringen" sålunda på andra ställen i lagen otvivelaktigt har den vidare innebörden och inbegriper ränta, torde allmänt sett utgöra ett stöd för att antaga enahanda innebörd när termen förekommer i 19 §. På grundval av det sätt, varpå termen fordran i olika sammanhang begagnas, torde därför den närmast till hands ligande tolkningen av "fordringen", när termen begagnas i 19 § första stycket tredje punkten, vara den som därunder inbegriper kravet på ränta.

Till stöd för sin uppfattning att "fordringen" används i snävare bemärkelse anför JO vissa ändamålssynpunkter.²⁸ Sålunda framhålles, att "själva fordringen" måste anges för att gäldenären skall kunna få klarhet om vilken fordran ansökningen avser och vidare måste rätten ha möjlighet att taga ställning till om ansökningen bör avvisas, t.ex. därför att den avser skadestånd. JO fortsätter: "Något motsvarande skäl till att grunden måste angivas även för en samtidigt fordrad ränta (i den mån denna överstiger vad som skall utgå enligt lag) föreligger icke, eftersom räntan ju är en tilläggsförpliktelse till huvudfordringen".

²⁶ SOU 1963: 28 s. 15, 28 f, 43 f.

²⁷ Huldén i SvJT 1968 s. 140.

²⁸ JO 1967 s. 141.

Mot vad JO anför om ändamålet med att angiva grunden för huvudfordringen synes intet vara att erinra. Genom grunden identifieras kravet och vidare ges genom uppgifter om grunden möjlighet för domstolen att pröva de för betalningsföreläggande uppställda förutsättningar. Härvid kan domstolen bedöma ej blott huruvida fordringen grundar sig på skriftlig fordringsbevis eller avser skadestånd utan också om kravet avser anspråk av sådan art att de i de särskilda lagarna²⁹ om betalningsföreläggande meddelade bestämmelserna är tillämpliga på detsamma.

Däremot ger påståendet om att skäl skulle saknas för att ange grund för ränteyrkande anledning till erinran, fast hellre som JO synes koncentrera sin argumentering till den del av yrkad ränta som överstiger vad som skall utgå enligt lag. JO vill beteckna även denna "överskjutande ränta" som en tilläggsförpliktelse till huvudfordringen och menar att den därför ej behöver särskilt motiveras. Det torde vara anledning att något granska dessa påståenden.

För att börja med den ränta som utgår enligt lag — främst HB 9: 10 och KöpL 38 § samt SkbrL 6 § — kan sådan med hänsyn till dess i lagen reglerade anknytning till huvudfordringen otvivelaktigt betecknas som tilläggsförpliktelse till denna. Vad däremot angår den överskjutande räntan, som ju icke utgår på grund av bestämmelse i lag, kan denna genom någon utfästelse i det mellanhavande, i vilket huvudfordringen uppkommit, eller eljest ha civilrättslig anknytning till huvudfordringen på sådant sätt, att det kan vara motiverat att tala om tilläggsförpliktelse. Det kan emellertid förhålla sig så, att yrkad överskjutande ränta ej är utfäst och att den enda anknytningen till huvudfordringen består däri, att borgenären yrkar sådan ränta *samtidigt* som huvudfordringen utkrävs. Här är anknytningen sålunda rent formell. Att här tala om den överskjutande räntan som en tilläggsförpliktelse är ej motiverat. Den överskjutande räntan är således icke alltid tilläggsförpliktelse. Borgenär som kräver överskjutande ränta kan emellertid ofta antagas ha uppfattningen, att gäldenären är skyldig utgiva sådan ränta. Som Huldén framhåller³⁰ finns det starka skäl att fordra att borgenären anger grunden för sin uppfattning härvidlag. Gäldenären, vilken ju ofta kan antagas sakna kunskap om laga dröjsmålsränta, skall ha tillfälle att granska borgenärens skäl för ränta och att eventuellt reagera däremot. Såsom Huldén vidare ger uttryck för finns anledning att ange grunden, såvitt gäller överskjutande ränta, även med hänsyn till den förutsättningen för betalningsföreläggande, att fordringen ej får avse skadestånd. Den verkliga grun-

²⁹ Se nedan i kap. 17.

³⁰ SvJT 1968 s. 140

den för ränta utöver lagstadgad dröjsmålsränta torde i många fall vara sådan omständighet, att ersättningen är att hänföra till kategorien skadestånd.

Ur domstolens synpunkt finns därför anledning att för prövning härvidlag få grunden för yrkad överskjutande ränta angiven. Icke minst gäller detta när räntan ej har karaktär av tilläggsförpliktelse i förut given mening.

Ej heller ändamålsskäl synes sålunda tala för den uppfattning i föreliggande fråga som JO förfäktar.

Hur ställer sig då praxis? Några fall där frågan prövats må belysa uppfattningar som kommit till uttryck.

Svea H Ö 286/49. Borgenären anhöll om betalningsföreläggande beträffande 115:50 avseende semesterersättning. Å beloppet yrkades ränta efter fem procent från dagen för talans väckande. URn avvisade ansökningen under motivering att borgenären yrkat ränta från dagen för talans väckande men ränta icke lagligen kunde erhållas från tidigare dag än den då gäldenären delgives URns föreläggande i målet. Borgenären anförde besvär under yrkande att HovRn måtte med undanröjande av HRns beslut fastställa, att ränta skall beräknas i enlighet med dennes yrkande därom samt i övrigt återförvisa målet till URns prövning. HovRn utlät sig: Enligt LL 21 § skall rätten, därest hinder möter för upptagande av ansökning om betalningsföreläggande, avvisa ansökningen. Utmärkande för förfarandet i mål om betalningsföreläggande är emellertid, att någon materiell prövning av anspråket icke förekommer. Ett avvisande synes sålunda kunna ske allenast på processuella grunder. URns beslut att avvisa ansökningen därför att räntan lagligen icke skulle kunna erhållas från tidigare dag än den, då gäldenären delgivits URns föreläggande i målet, finner HovRn sålunda icke lagligen grundat. Borgenärens yrkande, att HovRn måtte fastställa, att ränta skall beräknas i enlighet med hennes yrkande vid URn, finner HovRn, icke kunna upptagas till bedömande i denna ordning. — HovRn, som ej upptog borgenärens ränteyrkande till prövning, undanröjde URns beslut och återförvisade målet till URn.

Göta H Ab 146/66. I ansökan om betalningsföreläggande avseende 9 327:63 enligt fakturor yrkades ränta efter nio procent från respektive fakturas förfallodag tills betalning skedde. URn avvisade ansökningen, enär grunden för fordringen icke angivits. HovRn förklarade att borgenären med företeende av fakturor påstått sig ha en till betalning förfallen fordran å visst kapitalbelopp jämte ränta samt att borgenären därigenom angivit grunden för sitt yrkande att utfå kapitalbelopp och ränta. HovRn tillade: I mål om betalningsföreläggande äger rätten icke ingå i saklig prövning av anspråket. URns avgörande innebär en sådan prövning. HovRn undanröjde därför beslutet och återförvisade målet till URn.

SvJT 1967 7/ s. 24. Under åberopande av fakturor yrkade borgenären betalningsföreläggande för 2 537:37 jämte ränta, beträffande vissa fakturor efter

9 % och i fråga om andra fakturor efter 7 %. URn avvisade ansökningen, i vad den avsåg yrkande om ränta utöver lagstadgad 6 % årlig ränta å fordrade beloppet från respektive fordringsbelopps förfallodagar tills betalning skedde, enär borgenären icke angivit någon grund för ränteyrkandet. HovRn yttrade: Enär det icke varit erforderligt att i vidare mån än som skett angiva ränteyrkandet, samt hinder således icke förelegat för URn att upptaga den avvisade delen av nämnda yrkande, prövar HovRn lagligt att, med undanröjande av överklagade beslutet, visa målet åter till URn för erforderlig behandling.

I samtliga nu återgivna fall har URn genom avvisning reagerat mot ränta som överstigit den som utgår enligt lag. Därvid har avvisningsanledningen i fallen Göta H Ab 146/66 och SvJT 1967 rf s. 24 varit borgenärens underlåtenhet att ange grund för ränteyrkandet. I fallet Svea H Ö 286/49 är den uttalade anledningen till avvisning ej att borgenären underlåtit att ange grunden för överränta — i detta fall ränta enligt lagstadgad räntefot men för *längre tid* än lagen anger — utan URn har i stället tagit fasta på att den yrkade räntan ej överensstämmer med den ränta som följer av lag. URn har därmed i detta fall givit HovRn anledning att pröva den angivna grunden för avvisning. HovRn har gjort detta och funnit beslutet på den angivna avvisningsanledningen icke vara lagligen grundat. HovRn, som framhållit att avvisande kan ske allenast på processuella grunder, hade emellertid bort ingå i prövning av beslutet även mot bakgrund av det förhållandet, att grund ej angivits för ränteyrkandet. Ehuru inget uttryck ges i HovRns beslut för att HovRn företagit dylik prövning, kan det ej anses uteslutet att så skett. HovRns avgörande torde, ehuru ej tydligt därvidlag, böra ses som uttryck för att särskilt angivande av räntegrunden ej erfordrats i det föreliggande fallet, där det ej avkrävts gäldenären *högre* ränta än enligt lag men väl efter den i lag angivna räntesatsen för *längre tid* än lagen anger. I de båda övriga fallen kommer frågan om skyldighet att ange grunden för ränteyrkandet mer renodlat fram i URns avgöranden. Trots att URn i fallet Göta H Ab 146/66 avvisat ansökningen på rent processuell grund — underlåtenheten att ange grund för ränta — har HovRn uppfattat avvisningen som materiell. HovRn menar att URn ingått i saklig prövning av anspråket. HovRn har emellertid dessförinnan förklarat, att borgenären "angivit grunden för sitt yrkande om att utfå kapitalbelopp och ränta". Det kan förefalla som om HovRn härmed givit uttryck för att HovRn i likhet med URn krävt angivande av grund för ränta. Eljest hade HovRn — oavsett huruvida vad som av borgenären angivits som grund för det i målet fordrade jämväl innefattade grund för ränta — endast behövt förklara att borgenären saknat anledning att ange grund för ränteyrkandet och att URn därför ej bort avvisa ansökningen. Emellertid ger ett studium av vad HovRn anfört

för sitt påstående att grund för ränta angivits vid handen, att HovRn i realiteten ej ställt krav på angivande av sådan grund. HovRn förklarar nämligen att borgenären ”med företeende av fakturor påstått sig ha en till betalning förfallen fordran å visst kapitalbelopp jämte ränta”. I fakturorna har enligt vad referatet visar endast upptagits de fordrade beloppen. I ansökningsen har endast framställts yrkande å fakturabeloppen jämte ränta. Borgenärens *påstående* om fordran å kapital och ränta kan under dessa förhållanden icke anses i någon rimlig mening innefatta påstående om *grund* för ränta. I fallet SvJT 1967 rf s. 24 framträder däremot även HovRns uppfattning i den här diskuterade frågan helt renodlat. HovRns motivering korresponderar helt med URns och HovRn menar, i motsats till URn, att det icke varit erforderligt att ange grund för ränteyrkandet.

Överrätterna har således icke i något fall lämnat något egentligt stöd för uppfattningen att grund för ränteyrkandet skall behöva uppgivas i mål om betalningsföreläggande.

Vad gäller underrättspraxis torde denna styras av JOs redovisade uppfattning ävensom av det ovan redovisade publicerade avgörandet. Någon undersökning av underrättspraxis har ej företagits i detta sammanhang.

Den förhärskande uppfattningen i den diskussion som ovan förts är att grunden för ränteyrkandet ej behöver anges. Som framgått av det föregående har dock röster höjts för en annan uppfattning, innebärande skyldighet för borgenären att motivera åtminstone yrkande om ränta överskjutande den som utgår enligt lag. För egen del har jag ej tidigare uttalat mig särskilt i denna fråga. Däremot har jag i den med föreliggande spörsmål ofta alltför starkt sammanblandade frågan om domstolens prövningsbefogenhet, hävdatt uppfattningen,³¹ att domstolen icke skall avvisa ränteyrkande därför att detta icke överensstämmer med räntebestämmelser i lag.³² Detta innebär ej att jag tagit ställning i den nu föreliggande frågan om borgenärs skyldighet att ange grund för ränteyrkande.

Härutinnan finner jag anledning att väsentligen ansluta mig till den uppfattning åt vilken Huldén givit uttryck.³³ Främst fäster jag härvid avseende vid att lagen — ehuru ej helt tydlig just i denna del — såsom ovan utvecklats på flera ställen använder termen fordran (fordring) i sammanhang som gör det otvivelaktigt, att därunder även inbegrips ränta, att några tvingande skäl ej synes kunna anföras för att

³¹ SvJT 1966 s. 426, Jfr Lihné, Lagsökning, s. 196.

³² Det saknas ej företrädare i litteraturen för uppfattningen, att sådan avvisning skall ske, se Boström—Linders I, s. 80 och 110 ff.

³³ SvJT 1968 s. 139 ff.

fordringstermen i lagen används i olika betydelser samt att starka ändamålsskäl talar för att grunden för yrkad ränta över den i lag föreskrivna tydligt och fullständigt anges.

Kravet på tydligt och fullständigt angivande av grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst

Kravet är förestavat av hänsyn till dels gäldenären och dels domstolen. Gäldenären måste genom ansökningen eller denna åtföljande räkning få klarhet om vilken fordran ansökningen avser.³⁴ Även för domstolens behandling är angeläget att fordringen identifieras. Vidare är det av betydelse för domstolen att på grundval av uppgifter i angivna hänseenden kunna bedöma huruvida fordringen grundar sig på skriftligt fordringsbevis och om den avser skadestånd, ävensom att kunna bedöma, huruvida kravet avser hyresfordran eller sådan fordran, å vilken de särskilda lagarna om betalningsföreläggande äger tillämpning. Ansökningen jämte åtföljande uppgifter bildar prövningsgrundval för domstolen i dessa hänseenden. Tydliga och fullständiga uppgifter är fördens skull erforderliga. Vidare har tydligt angivande av kravet saklig betydelse, när mål efter bestridande såsom tvistigt hänskjuts till rättegång.³⁵

Frågan, hur tydliga och fullständiga uppgifterna i berörda hänseenden skall vara för att ansökningen skall kunna tjäna som underlag för den ifrågavarande summariska processen, har varit föremål för prövning i ett flertal hovrättsavgöranden. Frågan har vidare bedömts av JO i följande ärende.

JO 1962 s. 137. En borgenär A åberopade rörande fordringen innehållet i följande handling:

"Inkomstuppgift år 1958 för B.	Debet	B:s skuld
1958 1/1 Ing. Balans K:to	18 018: 76	18 018: 76
Arbetsgivare: A"		

På grund av ansökningen utfärdades föreläggande för gäldenären enligt LL 22 §. Målet hänsköts såsom tvistigt till rättegång men avskrevs sedermera på grund av återkallelse från borgenären.

JO fann att grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst icke angivits i ansökningshandlingarna och att ansökningen icke i befintligt skick bort upptagas av URn.

Beträffande angivandet av g r u n d e n för fordringen föreligger till en början några publicerade hovrättsfall.

³⁴ JO 1967 s. 141.

³⁵ NJA II 1947 s. 118.

SvJT 1961 rf s. 80. E anhöll om betalningsföreläggande för A beträffande en fordran å 13 289:33 jämte ränta och kostnader. Vid ansökningen fanns fogade en 26.9.1960 dagtecknad, till A ställd faktura å nämnda belopp, upptagande utan specificering under tiden 9.3.—31.7 1960 levererade tvättmaskiner, dammsugare och frysenheter samt ett kontoutdrag 27.9.1960, utvisande ett saldo bolaget till godo å samma belopp. URn avvisade ansökningen, enär E icke tydligt och fullständigt angivit grunden för fordringen. HovRn fann, att E i en vid ansökningen fogad räkning jämte kontoutdrag tydligt och fullständigt angivit grunden för fordringen och återförvisade målet till URn.

SvJT 1966 rf s. 15 I. Aktiebolaget C anhöll om betalningsföreläggande för K med firma P & K beträffande 329:30 jämte ränta och kostnader. Vid ansökningen fanns fogad en å bolagets firmapapper upprättad handling, daterad 21.6.1965 och ställd till firma P & K. På handlingen hade förtecknats fyra fakturor med angivna olika dagar och å olika belopp tillhoppa uppgående till fordrade beloppet. På handlingen fanns vidare följande anteckning: "På våra fakturor finnes angivet: Betalningsvillkor: 30 dagar netto och 30 dagar ./. 1,5 %." URn avvisade ansökningen med motivering, att borgenären icke, vare sig i ansökningen eller därvid fogad bilaga, tydligt och fullständigt angivit grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst. HovRn ansåg att såväl grunden för fordringen som tiden för dess tillkomst tydligt och fullständigt angivits i den vid ansökningen fogade handlingen och återförvisade målet.

Ett till typen likartat fall, vari URn avvisade ansökningen men HovRn återförvisade målet med samma motivering som i närmast föregående fall, är SvJT 1966 rf s. 15 II.

SvJT 1968 rf s. 42 (nr 25). Aktiebolaget N:s konkursbo anhöll om betalningsföreläggande för S beträffande 4 021:60 jämte ränta. Vid ansökningen hade fogats dels en för S fördr kontokurant, som upptog — förutom datum, debet- och kreditposter samt saldon — ett referensnummer för varje post; kontokuranten utvisade ett saldo bolaget till godo per d. 1.1.1967 å angivna belopp. Dels återopades en på S utfärdad räkning å samma belopp med texten "Fordran enligt kontoutdrag per den 1.1.1967". URn avvisade ansökningen och yttrade: Borgenären har trots anmaning underlåtit att tydligt och fullständigt angiva grunden för fordringen. HovRn fann ej skäl att göra ändring i URns beslut.

Vidare föreligger ett antal opublicerade fall av intresse för frågan om angivande av grunden för fordringen.

VSH nr 340/58. Aktiebolaget K & Co anhöll om betalningsföreläggande för J beträffande 11 400:— jämte ränta. Av ansökningen framgick att J varit bolagsman i ett handelsbolag samt att aktiebolaget utan att erhålla utdelning bevakat fordringen i handelsbolagets konkurs. URn förelade borgenären att komplettera ansökningen i vad avsåg grunden för fordringen å handelsbolaget och tiden för dess tillkomst. Borgenären inkom med kontoutdrag, som utvisade att av fordringen 6 000 kronor hänförde sig till växlar och återstoden till aktiebo-

lagets kostnad för täckningsköp, föranlett av utebliven leverans från handelsbolaget. URn avvisade härefter ansökningen, fast ej därför att grunden ej var ofullständigt angiven utan därför att fordringen ansågs delvis avse skadestånd och till återstående del grundad på skriftligt fordringsbevis. Hovrätten lämnade anförda besvär utan bifall.

ÖNH Ö 50/60. A anhöll om betalningsföreläggande för S beträffande 81: 29 jämte ränta och kostnader. Till stöd för ansökningen återopades dubletter av två på S utställda räkningar, den ena dagtecknad den 20.3. 1958 och med nummer D 2452, och den andra dagtecknad den 30.10.1958 och med nummer D 4546. Räkningarna innehöll beträffande kravet följande.

D 2452:

”		Kontrollnota nr	
Mars 3	Enligt nota	35159	23:59
			Kronor 23:59”

D 4546:

“		Kontrollnota nr	
Okt 7	An enligt nota	26993	57:70
			Kronor 57:70”

URn avvisade ansökningen, enär i denna och därtill fogade dubblettfakturor grunden för fordringen icke tydligt och fullständigt angivits samt borgenären genom sitt ombud meddelat, att han icke ämnade ställa sig av URn meddelat föreläggande att avhjälpa bristen till efterrättelse. HovRn fastställde URns beslut.

SkH Ö 132/63. H anhöll om betalningsföreläggande för O avseende 30: — utgörande ”avgift för Svensk Köpmannatidning till 1/1 1964” jämte kostnader. I ansökningen uppgavs: ”Praxis är att prenumerationsavgifter skola erläggas i förskott och i enl. därmed utlovade O, då en ackvisitör telefonerade honom, att omedelbart utlösa kvitto mot postförskott”. URn avvisade ansökningen, enär sökande icke tydligt och fullständigt angivit grunden för fordringen samt tidpunkten för dess tillkomst. I HovRn yrkade H, att ”lagsökningsdomarens” beslut måtte undanröjas och att denne måtte åläggas att upptaga ansökningen. Vidare yrkade H, att ”lagsökningsdomaren” måtte förpliktas ersätta H ”för besvären”. HovRn fastställde URns beslut samt avvisade ersättningsyrkandet.

Svea H Ö 393/63. W anhöll om betalningsföreläggande för T aktiebolag beträffande 2 800: — jämte ränta. Till stöd för ansökningen anförde W bland annat: Den 27.3.1963 hade W tecknat avtal med byggmästaren M om leverans av en sportstuga. Samma dag hade W erlagt avtalsenlig handpenning med 2 800 kronor. Beloppet hade överförts medelst postgiro till Sveriges Kreditbank. Sedan M den 19.4.1963 blivit försatt i konkurs, hade denne den 24.4. vid telefonsamtal förklarat, att han tillfört bolaget de av W inbetalda pengarna. W hade emellertid icke något avtal med bolaget och önskade icke heller ha något sådant. Bolaget hade icke någon rätt till det av W erlagda beloppet. Ws fordran mot bolaget grundade sig således icke på skriftligt fordringsbevis

och avsåge icke heller skadestånd utan gällde ett belopp som bolaget utan rättsgrund tillgodoförts. URn avvisade ansökningen med motivering att W icke angivit någon grund för bolagets skyldighet att till honom utgiva det belopp om 2 800 kronor, som bolaget tillgodoförts av M. I besvärsläggningen anförde W bland annat: W har icke någon laglig skyldighet att ange grunden för bolagets betalningsskyldighet. W har i detta hänseende endast skyldighet att uppgiva grunden för fordringen. Denna grund är uppgiven i ansökan och består däri att bolaget genom sin ende styrelseledamot medgivit sig inneha 2 800 kronor, som W avsett att inbetala till annan person och som W icke medger, att bolaget innehar. Enligt Ws uppfattning synes URn ha förväxlat kravet på uppgift om fordringens grund med uppgift om grunden för att bolaget nu skulle vara skyldigt att betala denna fordran. HovRn lämnade besvaren utan bifall "enär den fordran W uppgivit sig ha mot bolaget icke är av beskaffenhet, att W på grund därav äger utverka betalningsföreläggande."

ÖNH Ö 167/63. Handelsbolaget L anhöll om betalningsföreläggande för E beträffande 82: 20 jämte ränta och kostnader. Till stöd för ansökningen åberopade bolaget en å E utställd räkning, som beträffande kravet innehöll följande: "4/7 1963 Rest. å lev. matvaror 82: 20." URn avvisade ansökningen, enär borgenären icke tydligt och fullständigt angivit grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst. HovRn yttrade: Även om grunden för bolagets fordran må ha angivits på godtagbart sätt i den till stöd för ansökningen åberopade räkningen, kan likväl icke, såsom i besvaren gjorts gällande, tiden för fordringens tillkomst anses ha blivit med tillbörlig tydlighet angiven allenast genom uppgiften om dagen för utställandet av räkningen. På grund härav och då ansökningen icke heller eljest innehåller upplysning härom lämnar HovRn besvaren utan bifall.

SkH Ö 269/64. B anhöll om betalningsföreläggande för SH beträffande 250: 46 jämte ränta och kostnader. Vid ansökningen fanns fogad dels en till SH ställd räkning å nämnda belopp och dels en uppställning, så lydande:

"Specifikation å lån den 23/8-62.

Å det lån på 4 000: —, som beviljades den 1 febr. -62 ombads Ni att ombesörja en ökning till ovanstående datum beviljade 9 000: — (niotusen). Då vare sig Not.-avd., Juristexpeditionen samt Limhamnskontoret vid dagens besök viljat vara mig behjälplig att förklara de många debiteringarna som gjorts i sammanhanget ber jag enligt nedan få lämna Specifikation å de poster JAG funnit underliga:

Debet den 14/8 —62.....	Kronor	63:42	kontant bet.
” ” 23/8 —62.....	”	121:84	Checkkontot
” ” 18/10—62.....	”	39:10	”
” ” 19/10—62.....	”	39:10	”

Betalt totalt kronor 263:46

Kredit: den 31/10—62 jämte förklaring från Limhamnskontoret Kr. 38:42.

Återstår betalt Kr. 225:04.

Å Rådhuset och Skand. Banken inhämtade upplysningar i detta fall godkänner följande kostnader som skulle debiteras enl. gängse tariffer:

4:— för je 1000-tal in-teckningsstämpel å 9 000:—		Kronor	36:—
Nytt gravationsbevis högst debiteras med		"	10:50
Tax/in-teckningsbevis högst		"	3:50
Porton högst med		"	3:50
Arvode normala fall		"	20:—

Maximala kostnader kronor 73:50

Av mig inbetalda/av Eder uttagna		Kronor	225:04
" " godkända kostnader i fallet		"	73:50
Sv. Handelsbankens skuld till I/II—62 mig Kr.			151:54
Summa kronor			151:54
7 3/4 % ränta I/II—62 till den I/II—63 utgör	" "		11:52
			163:06
" " " I/II—63 " " I/II—64 " "	" "		12:40
			175:46
Bud, bil korrespondens-kostnader debiteras		"	25:—
Eget arvode för utredningen		"	50:—
Sv. Handelsbankens skuld till mig den I/II—64 utgör		Kronor	250:46

URn yttrade: Borgenärens fordran synes — utom vad gäller de i specifikationen för bud, bil och korrespondens-kostnader samt eget arvode för utredning upptagna posterna å tillhopa 75 kronor — hänföra sig till påstådd feldebitering i ärende om fastställande av in-teckning. Beloppet å 75 kronor får anses utgöra rättgångskostnad och kan ej upptagas såsom del av huvudsaken. Vad angår fordringen i övrigt finner URn — vid det förhållandet att närmare utredning om gäldenärens debiteringar ej föreligger — grunden ej vara tydligt och fullständigt angiven. På grund härav prövar URn lagligt avvisa ansökningen.

Hovrätten undanröjde beslutet, återförvisade målet och anförde: Ifrågavarande fordran grundar sig icke å skriftligt fordringsbevis och avser icke, såvitt framgår av handlingarna, skadestånd. Ej heller eljest föreligger hinder för upptagande av ansökningen.

Även följande fall där URn upptog ansökningen är av intresse, ehuru HovRn ej hade möjlighet att yttra sig i frågan, huruvida grunden för fordringen och tiden för dess uppkomst var tillfredsställande angiven.

Svea H Ö 56/70. V anhöll om betalningsföreläggande för E med firma A beträffande 7 871:05 jämte ränta och kostnader. Till stöd för ansökningen åberopades en bifogad kontosammanställning för firma A utvisande ett saldo V tillgodo å 7 871:05. I uppställningen, vilken såsom överskrift innehöll orden "AVSER TVÄTTMASKINER, CENTRIFUGER O. DYL." hade A påförts fyra olika poster enligt angivna nr och dagar (ex. "Fakt nr 1771 av den 17/2 -64 329:40"). Vidare hade i sammanställningen A krediterats tre olika belopp.

URn upptog ansökningen och utfärdade föreläggande enligt LL 22 §. E besvärade sig häröver och gjorde i besvärslagan gällande att ansökningen rätteligen skulle ha avvisats eftersom den icke innehöll uppgift vare sig om grunden för kravets tillkomst eller om tiden därför, varvid E i sistnämmt hänseende framhöll, att fakturadata ej behöver motsvara tiden för kravets tillkomst. HovRn avvisade besvären, enär talan mot URns beslut ej fick föras.

Angående tiden för fordringens tillkomst föreligger — utöver de i det föregående redovisade fallen angående såväl grund som tid — följande fall.

SvJT 1954 nr s. 62. B anhöll om betalningsföreläggande för A beträffande 200: — jämte ränta och kostnader. I bifogad avskrift av faktura angavs, att debiterade beloppet avsåg "transporter enligt bilagda 1 st. fraktsedlar". Å avskriften var vidare utmärkt, att originalhandlingen datumstämplats för den 31.8.1952. Avskriften saknade i övrigt tidsuppgift. Någon fraktsedel var icke bilagd handlingarna. URn avvisade ansökningen, enär uppgift om tiden för fordringens tillkomst saknades. B anförde besvär och hävdade att tidpunkten för fordringens tillkomst klart och tydligt angivits genom uppgiften om datumstämpeln. HovRn fann att B icke genom uppgiften om datumstämpeln på fakturan kunde anses ha angivit tiden för fordringens tillkomst. Vidare fann HovRn att ansökningen jämte den därvid fogade avskriften av fakturan icke heller eljest innehöll upplysning härom. HovRn fastställde därför URns beslut.

Nu redovisade fall från tillämpningen utgörs av ett antal slumpvis utvalda situationer, företrädesvis från de senaste åren, där frågor sammanhängande med angivandet av grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst förts till HovRns prövning. Avgörandena torde icke giva någon klar helhetsbild av uppfattningen i praxis angående nu ifrågasvarande förutsättningar. Domstolarnas behandling ger för övrigt intrycket av en något splittrad bild härvidlag. Fallen belyser emellertid vissa spörsmål av mera principiell räckvidd, vilka här skall något vidröras.

I fallet SveaH Ö 393/63 framträder två väsentligen olika sätt att uppfatta grunden för fordran. URn ger med sin motivering — "enär W icke angivit någon grund för bolagets skyldighet" — närmast uttryck för att det ålegat borgenären att ange omständigheter ägnade att av domstol bedömas såsom erforderlig rättsgrund för betalningsskyldighet. Borgenärens uppfattning, sådan den framträder i besvärslagan, synes däremot vara att hans skyldighet att ange grund ej kan sträcka sig längre än till att ange omständigheter *som enligt borgenärens uppfattning* utgör tillräcklig fordringsgrund. Man skulle här kunna använda benämningarna objektiv och subjektiv fordringsgrund och ställa frågan, huruvida lagen med sitt krav på tydligt och fullständigt angiv-

vande av grund avser fordringsgrund i den ena eller andra bemärkelsen. HovRn torde i det nyssnämnda fallet ha godtagit subjektiv fordringsgrund såsom tillräcklig. HovRn har nämligen, att döma av motiveeringen i dess beslut, icke ansett grunden otillräckligt angiven men av annan anledning lämnat besvären utan bifall. Av anteckningar i HovRns akt framgår, att HovRn uppfattat fordringen såsom avseende skadestånd. I fallet SkH Ö 132/63 kan domstolarna beträffande grunden för fordringen antagas ha ställt större krav än som följer om enbart subjektiv fordringsgrund krävts. Borgenären har ju angivit att fordrade beloppet avser "avgift för Svensk Köpmannatidning till 1/1 1964" och i ansökningen har lämnats uppgifter varav torde kunna slutas, att borgenärens uppfattning är att gäldenären utfäst sig att till ackvisitör för tidningen erlägga prenumerationsavgift. Om domstolarna endast ställt krav på subjektiv fordringsgrund torde erforderlig grund ha angivits med dessa uppgifter.

I enlighet med den uppfattning jag tidigare hävdad i detta arbete, synes det mig riktigast att kräva att borgenärens som grund angivna omständigheter skall vara sådana, att fordringen framstår som rättsligt grundad. Detta innebär — med användande av de nyss valda termerna — att borgenären skall ange tillräcklig objektiv fordringsgrund.

Fallen ÖNH Ö 50/60 och SvJT 1968 rf s. 42 nr 25 exemplifierar den ej ovanliga situationen, att grunden för fordringen endast delvis anges i åberopad räkning eller faktura, men att dessa handlingar i sin tur hänvisar till icke bifogade grundnoteringar. Här synes det helt motiveerat att anse fordringsgrunden icke vara tydligt och fullständigt angiven. Fallet SveaH Ö 56/70 utgör emellertid exempel på att UR stundom upptager ansökningen trots föreliggande brist av nämnda slag.

Stundom görs i ansökning eller bifogad räkning hänvisning till kontokurant eller annan sammanställning över parternas mellanhavande. Det i JO 1962 s. 137 redovisade fallet, ävensom SvJT 1968 rf s. 42 nr 25 visar exempel på ofullständiga sammanställningar. Enbart uppgifter i dylika sammanställningar om debiterings- krediterings- och saldoposter ger härvid ej tillräcklig upplysning om hur posterna tillkommit. Uppgifterna i sådan sammanställning är ej ägnade att identifiera fordringen. Möjlighet därtill ges när posterna "utfylles" såsom i SvJT 1961 rf s. 80 och ÖNH Ö 167/63. Det måste bli en delvis öppen fråga hur långt i specificering borgenären för olika fall skall behöva gå. Boström och Linders³⁶ anlägger några synpunkter härpå, vilka dock icke i allo följts enligt vad här redovisad praxis ger vid handen.

Angelägenheten av att upprätthålla krav på fullständigt angivande

³⁶ Boström—Linders I, s. 73.

av grund belyses av fallet VSH nr 340/58. Först sedan borgenären förelagts att ange grunden framkom där att fordringen var sådan att förutsättningar för betalningsföreläggande saknades.

När det gäller angivande av tid för fordringens tillkomst vållar hänvisning till faktura eller räkning, såsom framgår av SvJT 1954 rf s. 62, stundom svårigheten, att fakturan ej anger nämnda tid utan i stället tiden då räkningen eller fakturan utställdes.

Yrkar borgenären inkassokostnad såsom huvudfordran (LL 18 § andra stycket), följer av kravet att grunden för fordringen skall vara tydligt och fullständigt angiven, att borgenären uppger de omständigheter, vilka enligt KK 4.6.1971 (nr 319) är förutsättningar för att ersättning för sådan kostnad skall kunna utgå.

Angående ”yrkande”

Något yrkande utöver det som ligger i ansökan ”om betalningsföreläggande” har borgenären icke att framställa. Förfarandet resulterar ej såsom lagsökningsutslag och dom å fullgörelse formellt i imperativ av typen ”gäldenären förpliktas betala”, utan slutbeviset innefattar ett konstaterande av att gäldenären lämnat ansökningen obestridd.

Det förekommer likväl i stor utsträckning, att borgenärer använder formuleringar av typen ”förpliktande för gäldenären att genast utgiva”. Komplikationer vållas i allmänhet ej av sådana formuleringar, ty domstolarna upptar ansökningar med sålunda utformat yrkande, ehuru slutbevis med dylikt innehåll ej lagligen kan ges. Däremot har, som skall beröras närmare längre fram, formulering av sådan typ visat sig olämplig, när borgenären yrkat förpliktande för gäldenären att *solidariskt med annan* utge fordrade beloppet.

Det synes i fråga om yrkandets utformning tillräckligt, att borgenären yrkar betalningsföreläggande *beträffande* den angivna fordringen eller, såsom är vanligt ”för utfående av” fordrade beloppet.

Dessutom har borgenären att i ansökningen ange sitt kostnadsyrkande. Därvid har borgenären, om ersättning för inkassokostnad yrkas, att i ansökningen påstå att han iakttagit vad som i KK 4.6.1971 om ersättning för inkassokostnad och kostnad i mål om betalningsföreläggande anges som förutsättning för att dylik kostnad skall utgå.

För ansökan i mål om betalningsföreläggande används liksom för lagsökningsansökning i stor omfattning tryckta eller stencilerade blanketter. Särskilt gäller detta ansökningar tillkomna under medverkan av inkassoföretag. Ofta är formulären gemensamma för lagsökning och betalningsföreläggande och så avfattade, att sökanden endast genom enkel markering skall utmärka vilken summarisk processform som avses.

Angående behörig domstol

Borgenären skall ange de omständigheter, som betingar rättens behörighet, om denna ej framgår av vad eljest anföras. Även uppgift härom kan lämnas antingen i ansökningen eller i återopad räkning. En motsvarande bestämmelse för lagsökningsmål finns i LL 2 §. Uppgiften skall i dessa mål lämnas i ansökningen.

Kravet på uppgift i förevarande hänseende tillkom genom LL och kravet utformades i överensstämmelse med vad som föreskrivs i RB.³⁷ Uppgiften betingas av att forumprövningen åligger rätten självmant.

Vanligen bestäms forum efter gäldenärens hemvist och de därom i ansökningen lämnade uppgifterna tjäna då också syftet att utgöra grund för rättens behörighet. Eftersom RBs bestämmelse om laga domstol i tvistemål gäller och annat forum än allmänt tvistemålsforum därför kan komma ifråga, är det angeläget att borgenären anger vad som i sådana fall återopas som stöd för domstolens behörighet. Men även i fall då forum bestäms efter gäldenärens hemvist kan särskild uppgift om vad som betingar behörigheten stundom vara erforderlig. Gäldenären har måhända nyligen flyttat till annan ort än där han för året är mantalsskriven och borgenären riktar sin ansökan till den domstol där gäldenären fortfarande har sitt hemvist men uppger i ansökningen den nya postadressen.

Om borgenären återopar annan behörighetsbetingande omständighet än som framgår av uppgifterna om gäldenärens hemvist bör omständigheten uppges tydligt, så att domstolen icke behöver tveka om vad som återopas. Anges inget särskilt, torde nämligen domstolen mestadels sakna anledning att bedöma sin behörighet på grundval av annat än gäldenärens hemvist, även om det skulle kunna ur ansökning eller räkning utläsas, att annan omständighet skulle kunna betinga domstolens behörighet. Som exempel kan anföras att fordringen uppkommit omedelbart på grund av någon inom domkretsen av gäldenären bedriven rörelse, så att forumbestämmelsen i RB 10: 5 kan vara tillämplig. Anger ej borgenären denna omständighet som grund för behörighet delger naturligen rätten ansökningen med gäldenären å dennes hemvistadress. Skulle i sådant fall delgivning å den uppgivna hemvistadressen i domsagan misslyckas, och det därvid skulle framgå att gäldenärens hemvist ändrats söker domstolen på detta stadium av borgenären få utredning angående hemvistet. Därigenom åsamkas besvär för domstolen och onödigt tidsutdräkt för borgenären om denne från början avsett att forum skulle bestämmas enligt RB 10: 5, ehuru detta ej utsagts. Det i LL 19 § första stycket uttalade kravet på tydlighet och fullständighet torde avse även nu ifrågavarande uppgift.

³⁷ NJA II 1947 s. 118. Jfr t. ex. RB 42: 2 och 45: 2.

3. Ansökningen åtföljande handlingar

Räkning kan åberopas i ansökningen. Den skall i så fall inges i två exemplar tillsammans med ansökningen. Inges endast ett exemplar skall rätten besörja avskrift mot stadgad avgift (LL 19 § tredje stycket). Borgenären äger ange grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst i åberopad räkning i stället för i ansökningen (LL 19 § första stycket).

Den omständigheten att en till ansökan om betalningsföreläggande fogad avskrift av faktura, vari angavs bland annat grunden för fordringen, var obestyrkt ansågs av HovRn i fallet SkH Ö 194/61 ej utgöra hinder för målets prövning.

På grund av bestämmelser i RB erfordras fullmakt i fall, då ansökan är undertecknad av ombud.³⁸

Tillämplig i mål om betalningsföreläggande är även bestämmelsen i RB 11: 4.³⁹ Ehuru bestämmelsen ej stadgar skyldighet att förete bevis om ställföreträdarens behörighet, synes det som om domstolarna, i vart fall när aktiebolag är part i mål om betalningsföreläggande, så gott som regelmässigt fordrar att registreringsbevis företes i målet.⁴⁰ Det kan diskuteras, huruvida en sådan tillämpning är alltigenom motiverad. Registreringsbevis kan vara erforderligt till styrkande dels av bolagets existens och namn och dels av vem som är behörig ställföreträdare och firmatecknare för bolaget. Redan borgenärs uppgift i dessa hänseende torde emellertid ofta kunna godtagas. Endast om anledning finnes att ifrågasätta lämnad uppgifts riktighet bör borgenären avkrävas bevis. Vad som gäller om registreringsbevis för aktiebolag har tillämplighet även beträffande bevis av annat slag till styrkande av ställföreträdarskap. Sålunda gäller obligatorisk legitimationsplikt t. ex. ej konkursförvaltare såsom ställföreträdare för konkursbo.⁴¹ Enligt KL 79 § första stycket⁴² må konkursförvaltare ej anhängiggöra mål om betalningsföreläggande utan samtycke av rättens ombudsman. Domstolen har emellertid enligt tredje stycket i samma lagrum ej att ex officio bevaka att bestämmelsen iakttages.⁴³

³⁸ Härom samt ang. förfarandet vid underlåtenhet att förete fullmakt, se Lihné, Lagsökning, s. 73. Jfr JO 1970 s. 64.

³⁹ Jfr härom Lihné, Lagsökning, s. 74 f.

⁴⁰ Jfr t. ex. tjänsteskrivelse 5.10.1970 ang. expeditionstid för registreringsbevis från patent- och registreringsverket.

⁴¹ Se Lihné, Lagsökning, s. 76.

⁴² SOU 1944: 10 s. 276.

⁴³ Welamson, Konkursrätt, s. 291 not 9, Förslag till konkurslag 1911, s. 319, Heuman, Målsägande, s. 293.

4. Ej mera än en gäldenär

Enligt LL 20 § må ej i samma ansökan framställas krav mot mera än en gäldenär. Bestämmelse härom infördes redan i LL 1937, 23 §. Den ansågs erforderlig för att undanröja vissa olägenheter av processuell natur.⁴⁴ Om partsflerhet är ej fråga, när borgenär riktar sin ansökan mot en gäldenär, som solidariskt med annan eller andra svarar för skulden. Den solidariska betalningsskyldighetens väsentliga innebörd ur borgenärens synpunkt sett är, att borgenären kan göra gällande påföljder mot vem som helst av gäldenärerna.⁴⁵ Stundom framskymtar emellertid i tillämpningen uppfattningen, att borgenär, som anhåller om betalningsföreläggande för gäldenär när denne är solidariskt betalningsskyldig med annan för fordrade beloppet, därigenom framställer krav mot mera än en gäldenär. Som exempel på sådan tillämpning må nämnas fallet SkH Ö 270/72. Ehuru borgenären såsom gäldenär angav *en* person, uttalade URn — enär ansökningen om betalningsföreläggande avsåg krav på betalning av fordrade beloppet solidariskt med annan person — att borgenären framställt krav mot mera än en gäldenär. HovRn fann så visserligen ej vara förhållandet men ansåg hinder möta mot upptagande av ansökningen och uttalade, att kravet med det i ansökningen angivna innehållet blev oklart och att det därför kunde befaras att svårigheter skulle uppstå vid verkställighet på grundval av ett slutbevis med det begärda innehållet.

HovRns bedömning är således att se mot bakgrund av det sätt, på vilket yrkandet i ansökningen framställts, och HovRn har tagit fasta på att där gjorts uttalande om solidarisk betalningsskyldighet. Det kan ifrågasättas om det är riktigt att tillmäta ansökningens formulering den betydelse HovRn tillagt densamma. Visserligen är den begagnade formuleringen av yrkandet i ansökningen — såsom förut framhållits — ej korrekt; yrkandet bör ej uttryckas som en begäran om förpliktande att utge, då ju slutbeviset ej kan ges detta innehåll. Vidare är ett uttalande i ansökningen om den solidariska betalningsskyldigheten onödigt; just genom att rikta sitt krav mot en av de ansvariga gäldenärerna aktualiserar borgenären den solidariska betalningsskyldigheten. Eftersom slutbeviset — om det ock till innebörden må vara jämfällt med en fullgörelsedom — ej kan givas innehållet att gäldenären *förpliktas* att betala utan väsentligen skall utsäga, att ansökningen lämnats obestridd, saknas — vill det synas — utrymme för ett uttalande där om solidarisk betalningsskyldighet. Ett sådant uttalande i slutbeviset är en meningslöshet. Det saknar betydelse för verkställighet och bör därför —

⁴⁴ JO 1929 s. 166 f.

⁴⁵ Rodhe, Obligationsrätt, § 55 vid not 36.

om ock borgenären medtagit uttalandet i ansökningen — icke upptagas i slutbeviset. Någon grund för att räkna med svårigheter vid verkställighet torde då ej finnas. HovRns bedömning i det nämnda fallet förefaller alltför formell. Det skulle ligga i linje med en sådan tillämpning att anse hinder mot upptagande möta redan då borgenär utformat yrkandet i ansökningen om betalningsföreläggande som en begäran om fullgörelse; ty slutbeviset kan som förut sagts ej ges sådant innehåll. Tydligt är emellertid — enligt vad de undersökta målen givit vid handen — att URna ej fäster avseende vid ansökningarnas utformning i detta hänseende.

Partrederi är icke juridisk person men enligt regler i sjölagen företräds var och en av redarna av en gemensam legal ställföreträdare.⁴⁶ När partrederi uppträder som enhet i processer innebär detta i själva verket, att samtliga redare är parter i processen.⁴⁷ På grund härav synes tveksamt, huruvida ansökan om betalningsföreläggande med hänsyn till regeln i LL 20 § kan riktas mot partrederi. I tillämpningen saknas ej exempel⁴⁸ på att ansökan riktas mot den legale ställföreträdaren som huvudredare för partrederiet. Tillämpningen synes ej väl förenlig med LL 20 §.

LL lägger ej hinder i vägen för partsflerhet på borgenärssidan och något hinder med hänsyn till LLs grunder eller sakens natur mot sådan partsflerhet synes, såsom JO framhåller i ett granskat ärende,⁴⁹ ej heller föreligga. JO gjorde sitt nämnda uttalande i anslutning till ett mål om betalningsföreläggande, vari ett fackförbund å 23 förbundsmedlemmars vägnar begärde betalningsföreläggande mot ett bolag under åberopande av att medlemmarna mot bolaget hade på kollektivavtal grundade lönefordringar å sammanlagt visst angivet belopp. Vid ansökningen fanns fogad en förteckning upptagande varje medlems lönebelopp jämte fullmakter från medlemmarna. Fråga uppstod i målet om däri framställets ett eller 23 krav. JO fann att det var fråga om 23 skilda krav men ansåg icke heller vid denna bedömning hinder möta mot ansökningens upptagande.

Ansökning av flera borgenärer kan sålunda avse antingen ett eller flera krav. I sistnämnda fall blir fråga om kumulation. Härom gäller enligt RB 14: 2, att målen skall handläggas i en rättegång om de väcks samtidigt och stödjer sig på väsentligen samma grund. Såsom JO framhåller i nämnda ärende lär på grund av RBs tillämplighet detsamma

⁴⁶ SOU 1970: 74 s. 109 ff, Karlgren, Studier över privaträttens juridiska personer, s. 174 ff, Schmidt, Föreläsningar i sjörätt, s. 26 ff, Ekelöf, Rättegång II, s. 43.
⁴⁷ Lundstedt, Om biintervention, s. 198 f, Kallenberg, Civilprocessrätt I s. 531 not 55.

⁴⁸ Exempel Helsingborgs TRs Bf 1982/72.

⁴⁹ JO 1966 s. 124 ff.

gälla som förutsättning för kumulation i mål om betalningsföreläggande.⁵⁰

En utav JO i ärendet redovisad rundfråga till ett flertal arbetstagarorganisationer visade, att gemensamma ansökningar om betalningsföreläggande med ett flertal medlemmar som borgenärer godtogs av domstolarna. Inom vissa fack syntes organisationerna ha valt att göra en särskild ansökan för varje borgenär.

B. DOMSTOLENS FORMELLA BEHANDLING

1. Registrering och aktbildning m. m.

Bestämmelser för domstolens behandling i formellt hänseende av mål om betalningsföreläggande är meddelade i KK 26.9.1947 om dagbok och aktbildning i mål om lagsökning och betalningsföreläggande. I 1 § föreskrivs att över mål om betalningsföreläggande skall föras *dagbok*. Denna skall innehålla upplysningar i de hänseenden, som närmare anges i ett ursprungligen vid kungörelsen fogat formulär. Genom KK 25.10.1957 (SFS nr 567) har formuläret ändrats. Dagboken upprättas som löblad på formulär irgående i blankettserie — den s. k. Dv-serien.

Diariet är uppbyggd på blankettset. I setet ingår dels dagboksblad (Dv 541 A) dels blankett (Dv 541 B) avsedd att användas vid föreläggande enligt LL 22 § för gäldenären att svara och dels blankett (Dv 541 C) avsedd för slutbevis. Mellan de i blankettsetet ingående bladen ligger karbonpapper. Dagboksbladet skall innehålla uppgifter om målnr, borgenär, borgenärsombud, gäldenär, gäldenärsombud, åberopad räkning el. dyl. samt fordrat belopp och fordrad ränta. Å dagboksbladet skall göras anteckningar om förklarings- och kostnader i målet, om bestridande ej sker, samt om olika för målet relevanta tidpunkter och tidsfrister ävensom anteckningar rörande delgivning. Målen skall upptagas i dagboken efter hand som de inkommer och numreras i löpande följd för kalenderår (KK 26.9.1947 1 § andra punkten).⁵¹

I fråga om *anteckningar rörande delgivning* gäller, utöver vad KK 26.9.1947 innehåller därom, bestämmelser i delgivningskungörelsen 29.6.1970 (SFS nr 467). Enligt 2 § i denna kungörelse skall anteckning om delgivning göras i delgivningsförteckning. Om det prövas lämpligt, får sådan anteckning i stället göras i dagbok eller annan förteckning. I sådant fall numreras delgivningarna särskilt för varje mål. Enligt samma bestämmelse, tredje stycket, skall delgivningsnumret anges på inlämnande och utgående exemplar av den handling, som skall del-

⁵⁰ JO 1966 s. 130.

⁵¹ Ang. förvaring av dagboksblad i anhängiga mål, se JO 1966 s. 268.

ges. Om delgivningen antecknas i dagbok eller motsvarande förteckning, anges även målets beteckning på handlingen.

Bestämmelser om *aktbildning* i mål om betalningsföreläggande är meddelade dels i förenämnda KK 26.9.1947 och dels i ProtK. Enligt dessa bestämmelser — 2 § i KK 1947 samt 21—23 och 25 §§ i ProtK — gäller följande. Parternas inlagor och andra handlingar⁵² samt rättens protokoll, om sådant förekommer,⁵³ sammanförs till en akt. Däri skall även — genom anteckning på inlaga eller på annat sätt — upptagas kallelser, förelägganden och andra beslut, som ej intagits i protokoll. Det är dock ej erforderligt att i akten upptaga förelägganden enligt LL 22 §. Har bevis meddelats att ansökningen lämnats obestridd, erfordras ej att ansökningen eller beviset eller avskrift därav upptages i akten. Bestrids ansökningen skall däremot såväl ansökningen som bestridandet ingå i akten. Handlingarna ifråga kvarligger i denna akt, om borgenären underlåter att efter bestridande påkalla hänskjutande till rättegång och ansökningen därför förfaller. Gör däremot borgenären på föreskrivet sätt framställning om hänskjutande till rättegång, överförs handlingarna i bf-akten till den tvistemålsakt som bildas. Handlingar, som upptages i akt, skall numreras såsom aktbilagor i löpande följd efter hand som de inkommer. I anslutning därtill utsätts på varje aktbilaga domstolens namn och målets dagboksnummer. Om anteckning om föreläggande eller annat beslut görs på handling som tidigare upptagits i akten, fordras ej att anteckningen redovisas som aktbilaga. För bf-akt erfordras ej omslag. De till akten hörande handlingarna skall, ordnade i följd efter målens dagboksnummer, läggas i en samlingspärm. Akterna i avgjorda mål skall, ordnade på samma sätt, sammanföras i buntar inom lämpliga skyddsomslag. Akt skall i allmänhet omfatta endast sådana handlingar, som avser målets handläggning vid rätten intill dess det slutligen avgjorts där. Om fullföljd talan mot beslut avvisas av rätten, skall dock även fullföljdshandlingarna jämte avvisningsbeslutet upptagas i akten. Detta blir aktuellt, när ansökan om betalningsföreläggande avvisas och talan mot sådant beslut avvisas av rätten, t.ex. därför att besvärstalan ej förts inom föreskriven tid. Söks återvinning mot slutbevis skall återvinningsansökningen såsom aktbilaga tillföras bf-akten. Någon bestämmelse motsvarande den, som gäller för lagsökning, att avskrift av utslaget skall tillföras akten, när återvinning söks, gäller ej för betalningsföreläggande. Sedan slutbevis meddelats, innehåller bf-akten vanligen endast ett delgivningsbevis. Någon *avskrift* av slutbeviset kan därför i allmänhet ej göras från de för rätten i målet tillgängliga handlingarna. Ett slutbevis kan ej heller tillfullo *rekon-*

⁵² Ang. fullmakt, som åberopats i målet, se JO 1970 s. 64 f.

⁵³ Att protokoll ej skall föras, se NJA II 1947 s. 130.

strueras från dagboksbladets anteckningar. Sedan mål på grund av ansökan om återvinning upptagits till fortsatt behandling, överförs handlingarna i bf-akten till tvistemålsakt.⁵⁴

Föreskrifter om *utgallring* av handlingar ur akter i mål om betalningsföreläggande har meddelats av riksarkivet i dess gallringsbeslut nr 264 av den 1.12.1970. Bestämmelserna innebär, att akter i mål om betalningsföreläggande må utgallras ur tingsrätters arkiv efter det tio år förflutit från det rätten skilt målet från sig. Vid utgallring av akt skall iakttas, att handling eller föremål, som tillhör enskild och som denne skäligen kan antagas vilja återfå, ej utgallras. Handlingar av detta slag skall, därest de ej återställs till vederbörande, bevaras i en särskild serie.

2. Ansökningsavgift

Till den formella behandlingen av ansökningen om betalningsföreläggande hör även rättens åtgärder med hänsyn till kravet på ansökningsavgift.⁵⁵ I ExpK 22 § föreskrivs vad domstolen har att iakttaga, om ej avgiften erlägges tillsammans med ansökningen. Domstolen skall förelägga ingivaren att erlägga avgiften inom viss kort tid efter det att ansökningen ingavs vid påföljd att ansökningen eljest avvisas. Föreläggandet och avvisningsbeslut kan meddelas av den befattningshavare hos domstolen, som är behörig att bestrida göromål enligt ExpK (TInstr 10 § 15.). Ansökningen anses, oavsett huruvida avgift medföljer, inkommen den dag den verkligen inkommer. Den skall då införas i dagbok och akt skall uppläggas.⁵⁶ Någon åtgärd därutöver skall ej vidtagas förrän ansökningsavgift inkommit.

3. Allmän rättshjälp

Lagen om fri rättegång var tillämplig i mål om betalningsföreläggande.⁵⁷ Då de med förfarandet förenade kostnaderna i allmänhet är små, var domstolarnas tillämpning ganska restriktiv. Uttryck för restriktivitet präglar HovRns avgörande i fallet VSH 1500/69. URn hade lämnat ansökan om fri rättegång utan bifall med motivering att sådan förmån i mål om betalningsföreläggande ej kunde beredas part, innan målet som

⁵⁴ Söks återvinning kan varken gäldenären eller borgenären tillhandahålla slutbevis, sedan verkställighet på grund av detsamma sökts. Slutbeviset finnes då hos den exekutiva myndigheten. Det synes med hänsyn till möjligheten av återvinning vara en brist i bestämmelserna, att avskrift av slutbevis ej skall tillföras akten i mål om betalningsföreläggande.

⁵⁵ Ang. underlåtenhet att betala ansökningsavgift samtidigt med ansökningen, se JO 1966 s. 270.

⁵⁶ JO 1971 s. 77.

⁵⁷ NJA II 1947 s. 492, SOU 1963: 28 s. 57; ang. handräckning för fordrans utfående, se SvJT 1926 rf s. 24.

tvistigt hänskjutits till rättegång. HovRn, som konstaterade att lagen om fri rättegång var tillämplig, avlog ansökningen, ehuru borgenären enligt lämnad uppgift hade en månadslön efter skatteavdrag av endast 400 kronor jämte fritt vivre. HovRn ansåg, att borgenären själv borde kunna svara för de med betalningsföreläggandet förenade kostnaderna.

Bestämmelser i rättshjälpslagen (SFS 1972: 429) om allmän rättshjälp är tillämpliga å mål om betalningsföreläggande. Enligt 8 § andra stycket rättshjälpslagen kan Konungen förordna, att allmän rättshjälp ej skall lämnas i fråga om visst slag av ärenden, som är talrikt förekommande och normalt av enkel beskaffenhet. Sådant förordnande har *icke* meddelats i fråga om den summariska betalningsprocessens mål.

4. Några spörsmål vid muntlig ansökning

Vad här tidigare beskrivits rörande domstolens formella behandling av ansökning om betalningsföreläggande gäller antingen ansökningen görs skriftligen eller muntligen. Vad därvid sagts om ansökningshandling gäller vid muntlig ansökning den uppteckning av sådan ansökning, som rätten enligt LL 19 § andra stycket har att göra.

Muntligt ansökningsförfarande begagnas sällan och lagstiftaren har icke så fullständigt som beträffande skriftligt ansökningsförfarande reglerat tillvägagångssättet. Sålunda har såsom förut påpekats, ej angivits vem som är behörig i domstolen att mottaga dylik ansökan och göra föreskriven uppteckning. Oavsett att de muntliga ansökningarna förekommer i ringa omfattning synes det önskvärt, att TIInstr kompletteras med klar bestämmelse om behörigheten att utföra nu ifrågakvarande göromål.

När muntlig ansökning görs torde rätten i allmänhet kräva att sökanden, om denne säger sig göra ansökningen för egen del, företer bevis enligt vad som stadgas i RB 11 kap. 4 §. Det främsta skälet härtill är kravet enligt LL att ansökningen skall göras av *borgenären*. Påstår den som begär betalningsföreläggande muntligen att han gör ansökningen i egenskap av ombud för borgenären, har det uppgivna ombudet att styrka sin behörighet enligt vad som härom gäller på grund av bestämmelserna i RB 12 kap. Dessa innebär för nu behandlat fall att om ombudet ej företer fullmakt, rätten enligt RB 12 kap. 9 § skall giva ombudet tid att förete fullmakt. Rätten skall, ehuru fullmakt ej företes, omedelbart göra föreskriven uppteckning av ansökningen. Vidare skall ansökningsavgift inbetalas. I allmänhet torde anledning saknas att innan fullmakt företes, vidtaga ytterligare åtgärd i målet, fränsett naturligtvis registreringsåtgärder. Den möjlighet att fortsätta med handläggningen, som ges i RB 12 kap. 9 § andra stycket, torde nämligen

icke, eller i varje fall endast undantagsvis, tänkas komma till användning i mål om betalningsföreläggande.

Om den som gör ansökning om betalningsföreläggande muntligen påstår sig vara *ställföreträdare* för borgenären/sökanden, gäller likaledes legitimationsregeln i RB 11 kap. 4 §. Detta innebär sålunda att bevis om ställföreträdarens behörighet ej erfordras, med mindre rätten finner att bevis bör företes. Att ansökningen framställs muntligen torde redan i sig vara en anledning att frånga vad som enligt RB 11 kap. 4 § anges som huvudregel. Huruvida legitimation skall avkrävas den som gör ansökningen, skall emellertid ej avgöras av den som mottager och upptecknar ansökningen utan av den befattningshavare, som handlägger målet.

I enlighet med vad förut sagts om att det är borgenären som är sökande i mål av ifrågavarande slag, skall rätten *avvisa* ansökning, om den som muntligen gör sådan, säger sig söka för annans räkning utan att vara vare sig ombud eller ställföreträdare.

Det muntliga ansökningsförfarandet ger möjlighet att redan vid ansökningstillfället få ansökningen erforderligt kompletterad eller i vart fall att ge sökanden omedelbar anvisning om erforderlig kompletteringsåtgärd. Oklarhet, t. ex. rörande rätt forum, kan vid sådant förfarande tänkas bli undanröjd på enklare sätt än när ansökningen görs skriftligen.

1000
1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

AVDELNING III

DEN PROCESSUELLA GÅNGEN

INLEDNING

Själva den processuella gången i mål om betalningsföreläggande kan lämpligen indelas i fem skeden. Det första inleds med ansökningen. Under detta skede har domstolen att företaga sin första prövning i målet. Denna har till föremål ansökningen och avser att bedöma, huruvida ansökningen skall upptagas eller avvisas. Rättens ställningstagande här till bildar avslutningen av detta första skede. Avvisas ansökningen leder processen ej över i det andra skedet. Detta förutsätter således att rätten upptagit ansökningen. Under det andra skedet har gäldenären att taga ställning till den upptagna ansökningen. Det fortsatta initiativet ligger sålunda på gäldenären. Denne kan iakttaga passivitet i förhållande till ansökningen eller besvara densamma. Utgången av den frist gäldenären fått för att besvara ansökningen eller gäldenärens svar föranleder rätten att ånyo företaga en prövning. Detta sker under förfarandets tredje skede. Iakttar gäldenären passivitet inriktas rättens prövning på meddelande av slutbevis. Besvaras ansökningen leder svaret vanligen till att rätten vidtar åtgärder för att borgenären ånyo skall få ta ställning i målet. Undantagsvis kan rätten ha att vidta annan åtgärd med anledning av gäldenärens svar, såsom att i detta skede avvisa ansökningen. Förfarandet övergår i ett fjärde skede om gäldenärens svar, såsom vanligen är fallet, föranleder rätten att bereda borgenären tillfälle att yrka målets hänskjutande till rättegång eller att yttra sig över yrkande framställt av gäldenären. Det fjärde skedet utgörs av den frist borgenären fått på sig för att framställa yrkande eller att yttra sig. Skedet utlöper och förfarandet övergår i ett femte och sista skede, när rätten föranleds till prövning med anledning av borgenärens ställningstagande. Innebär detta, att borgenären låter ansökningen förfalla, begränsas rättens prövning under det femte skedet i allmänhet till konstaterandet, att ansökningen förfallit. Begärs hänskjutande till rättegång eller yttrar sig borgenären över yrkande framställt av gäldenären, har rätten att under detta skede besluta med anledning härav.

I den följande behandlingen skall dispositionsmässigt den här gjorda uppdelningen i stort sett följas.

Kap. 11

FÖRFARANDETS FÖRSTA SKEDE

1. Ansökningens rättsliga betydelse

Förfarandet inleds med ansökan av borgenären eller laga företrädare för denne. Ansökningen har rättslig betydelse i olika hänseenden.

Genom ansökningen anhängiggörs målet om betalningsföreläggande vid rätten. Den härvid avgörande tidpunkten är den då ansökningen göres vid rätten, dvs. inkommer dit eller muntligen framställs där.

Den tidpunkt, då ansökningen göres vid rätten, har enligt LL 33 § betydelse även för det tvistemål, som blir följd, om mål om betalningsföreläggande hänskjuts till rättegång. Enligt lagrummet skall nämligen talan i det mål som hänskjutits anses väckt, då ansökningen gjordes.

Samma gäller på grund av hänvisning i LL 35 § tredje stycket till LL 33 § för sådant tvistemål, som uppkommer på den grund att, sedan slutbevis utfärdats, målet efter ansökan om återvinning upptages till fortsatt handläggning. Även i sådant tvistemål skall således talan i målet anses väckt, då ansökningen om betalningsföreläggande gjordes vid rätten.

Tiden då ansökningen om betalningsföreläggande göres är i enlighet härmed för nämnda båda grupper av tvistemål relevant tidpunkt, när olika civilrättsliga lagbud anknuter till den tidpunkt då *talan väckes*.¹

Har ansökningsavgift ej erlagts samtidigt med ansökningen, medför detta icke numera någon förskjutning av tidpunkten för anhängiggörande av målet om betalningsföreläggande eller av tvistemål som här nämnts.²

För frågan om svarandeparts skyldighet att utge ersättning för motparts rättegångskostnad, sedan mål om betalningsföreläggande hänskjutits till rättegång, har tidpunkten, då ansökningen om betalningsföreläggande gjordes, haft avgörande betydelse enligt HDs beslut i NJA

¹ Jfr härom Ekelöf, Rättegång II, s. 94 f, Rodhe, Obligationsrätt, s. 684, Rodhe i SvJT 1961 s. 292 (brytande av specialpreskription), Gärde s. 137.

² Se härom Lihné, Lagsökning, s. 71.

1968 s. 491 och enligt HovRns beslut i målet SvJT 1956 rf s. 44.³ Tidpunkten i fråga torde i detta hänseende ha enahanda betydelse jämväl i sådant tvistemål, som uppkommer sedan mål på grund av ansökan om återvinning upptagits till fortsatt handläggning, ävensom i målet om betalningsföreläggande.⁴

2. Rättens inledande prövning

Domstolen skall i detta skede *pröva* ansökningen.⁵ Detta uttalas ej direkt i LL men framgår av den avvisningsregel, som är meddelad i LL 21 §. Ansökningen, den skriftliga eller uppteckningen av muntligen gjord ansökning, är sålunda prövningens föremål.

Avvisningsregeln ger antydning om vad prövningen skall avse. Rätten skall *pröva om hinder möter* för upptagande. Möter hinder, skall ansökningen *avvisas*. Det uttalas ej direkt i lagen att rätten, om hinder ej möter, skall *upptaga* ansökningen. Av såväl avvisningsregeln i LL 21 § som bestämmelsen i LL 22 § följer emellertid, att lagen har denna innebörd.

Prövningen skall avse de omständigheter, som i LL är angivna som materiella förutsättningar för betalningsföreläggande. Därutöver skall prövningen avse andra omständigheter av betydelse för frågan om hinder möter för ansökningens upptagande. Dit hör formella förutsättningar angivna i LL samt allmänna processförutsättningar. De omständigheter, som framgår av ansökningshandlingarna, skall rätten *ex officio* beakta. Det fordras sålunda ej, att omständighet för att beaktas skall *åberopas* av borgenären. I detta hänseende är *införande* tillräckligt. Å andra sidan torde förklaring av borgenären, att han avstår från att åberopa viss omständighet, sakna betydelse; borgenären äger ej sålunda disponera över processförutsättningarna.⁶

Är prövningen "formell" eller "materiell"? Å ena sidan är det klart, att rätten ej skall kräva, att borgenären förebringar bevis för sina uppgifter. Prövningen sker på grundval redan av borgenärens påståenden och de av borgenären införda uppgifterna. Klart är vidare, att rätten ej har att företaga prövningen på grundval av annat material än det bor-

³ Jfr beträffande äldre rätt SvJT 1938 rf s. 26, Wildte, Om kostnader i civil rättegång och deras gäldande, s. 271 ff och Gemmel, Om rättegångskostnad i civila mål, s. 35 ff. Jfr Gärde s. 204 ff.

⁴ Ulla Jacobsson, Parts kostnad, s. 142. — Fallet VSH 1365/67 bestyrker ansökningens betydelse för kostnader i mål om betalningsföreläggande. (Gäldenären hade betalat huvudfordringen efter det ansökningen ingetts men innan han fått del av den; blev ålagd att betala borgenärens kostnader.)

⁵ Härmed avses ej den prövning ur stämpelsynpunkt, som åligger domstolen på grund av ExpK 22 §.

⁶ Jfr Lihné, Lagsökning, s. 64 och 70 i anslutning till rättsfallet SvJT 1948 s. 649.

genären tillhandahåller. Att borgenären sålunda ej behöver styrka sina påståenden och att rätten ej har att ex officio företaga utredning innebär, att rättens prövning inte är i den meningen materiell, att den går ut på att få avgjort huruvida rättsgrund för kravet är styrkt och huruvida gäldenären är betalningsskyldig.

Det kan å andra sidan enligt min mening inte anses adekvat, att beteckna prövningen som *rent formell*. Den går inte enbart ut på att få avgjort att gäldenären påstås betalningsskyldig.

Såsom utvecklats i det föregående, när förutsättningarna för betalningsföreläggande behandlats, torde prövningen gå ett steg längre. Genom prövningen skall avgöras, huruvida borgenären förebragt sådana omständigheter att gäldenären på grund därav för rätten framstår som betalningsskyldig.

Den prövning som jag sålunda menar att rätten har att företaga representerar en mellanform mellan "rent formell" och "materiell" prövning. Huruvida den skall karakteriseras som formell eller materiell synes i stort sett oväsentligt.⁷

De handlingsmöjligheter för rätten, som LL direkt eller indirekt anger, är *avvisning* och *upptagande*. Rekvisitet för avvisning anges i LL vara, att hinder möter för upptagande. Rekvisitet för upptagande uttalas ej men följer motsättningsvis av avvisningsregeln; rekvisitet är att hinder ej möter för upptagande.

I lagen nämns ej någon alternativ behandlingsmöjlighet för det fall att hinder möter för upptagande. Huruvida tillfälle skall lämnas borgenären att komplettera ansökningen till avhjälpande av föreliggande hinder för upptagande, uttalas sålunda ej. Icke heller anges i avvisningsregeln eller eljest vilka omständigheter som skall anses utgöra hinder för upptagande. Därför skall dessa båda frågor undersökas, sålunda vilka omständigheter som utgör hinder för upptagande och huruvida vid föreliggande hinder kompletteringsmöjlighet står rätten till buds. Till en början skall emellertid avvisningsregeln som sådan tagas något i betraktande.

3. Avvisningsregeln

Regeln har sin plats omedelbart efter de bestämmelser, 18—20 §§, vilka anger olika förutsättningar för att betalningsföreläggande skall kunna utverkas. *Såttillvida* korresponderar den med dessa bestämmelser. De däri angivna förutsättningarna är av olika slag. LL 18 § förutsätter fordran av närmare angiven beskaffenhet, paragrafen anger om man så

⁷ LB synes i sitt förslag till lag om betalningsföreläggande förorda en prövning av den art jag hävdar redan för den gällande rättens del, se SOU 1963: 28 s. 45 f.

vill materiella förutsättningar, förutsättningar "i sak" för betalningsföreläggande. Regeln är därmed, samtidigt som den anger särskilda förutsättningar för process, en civilrättslig regel. Den torde kunna hänföras till vad som ibland benämns den judiciella civilrätten.⁸ LL 19 och 20 §§ anger däremot typiskt processrättsliga förutsättningar för betalningsföreläggande. Med hänsyn till nu antydd korrespondens mellan avvisningsregeln och "förutsättningsreglerna" i 18—20 §§ ligger det nära att antaga, att det uteslutande är brister i de förutsättningar, vilka anges i de senare reglerna, som konstituerar hinder för upptagande.

Avvisningsregeln är emellertid icke på annat sätt än genom sin placering i lagtexten formellt knuten till de i 18—20 §§ angivna förutsättningarna. Även brister i andra än där uttalade förutsättningar kan därför tänkas utgöra hinder för upptagande.

Rekvisitet i avvisningsregeln — vilken icke anger vad som är hinder för upptagande — har således icke någon klar och uttömmande syftning.

Vilken innebörd har ett avvisningsbeslut?

Allmänt kan innebörden sägas vara, att den process som betalningsföreläggande utgör ej ställs till sökandens förfogande. Den närmare innebörden torde emellertid framgå först om avvisningen ställs samman med de olika förutsättningarna.⁹ Härvid är ånyo skäl att hålla isär de olika arter av förutsättningar, som framträder i LL 18 §, å ena sidan, samt LL 19 och 20 §§, å andra sidan. Brister förutsättning, som anges i 18 §, blir innebörden, allt efter omständigheterna, att betalningsföreläggande (förfarandet) ej ställs till förfogande, därför att någon fordran som kan utfås överhuvudtaget ej förefaller finnas eller därför att fordringen icke synes vara sådan som 18 § anger, dvs. penningfordran, som ej grundar sig å skriftligt fordringsbevis och som icke avser skadestånd.¹⁰

Avvisning på den grund, att föreliggande hinder hänför sig till de förutsättningar som uppställs i 19 och 20 §§, har en annan innebörd. Något uttalande görs ej om "fordringen", när avvisning sker på grund

⁸ Olivecrona, Rätt och dom, s. 159.

⁹ I detta sammanhang torde undersökningen kunna begränsas till de förutsättningar, som anges i LL 18—20 §§.

¹⁰ När avvisningsanledningarna i 18 § beskrives på sätt här skett innebär beskrivningen ej något ställningstagande till vad som fordras av borgenären rörande utredning om "fordran" resp. fordringens beskaffenhet i de angivna, för processen väsentliga hänseendena; huruvida därvidlag kräves mer än *åberopande* lämnas m. a. o. i *detta sammanhang* öppet. Resonemanget bygger på den förutsättningen, att borgenären icke uppfyllt de krav som ställes, antingen dessa är begränsade till *åberopande* eller går längre.

av brister i dessa förutsättningar. I stället avvisas ansökningen därför att den är bristfällig i något rent processuellt hänseende.

Den frågan inställer sig naturligen, om någon djupare innebörd kan läggas i denna skillnad hänförlig till avvisningsmotivet. Har m. a. o. avvisningen på grund av "materiell" brist annan betydelse än avvisning på grund av "processuell" brist? Kan det t. ex. med fog göras gällande, att avvisning på grund av materiell brist i själva verket innebär, att talan om fordringsanspråket *ogillas*, medan avvisningen på grund av processuell brist har annan innebörd?

Lagstiftaren har i de summariska betalningsprocesserna valt en sådan konstruktion av förfarandena, att talan däri ej skall *ogillas*, om förutsättningar för bifall saknas. Såvitt gäller betalningsföreläggande har som ett utmärkande drag framhållits, att förfarandet ej innefattar någon prövning av fordringsrätten.¹¹ I förfarandet skall ej prövas huruvida fordringen existerar eller icke existerar. Leder förfarandet ej till avsedd exekutionstitel, skall hinder ej möta att få fordringen prövad i annan ordning. I det summariska betalningsförfarandet skall i enlighet härmed ej kunna meddelas något rättskraftigt avgörande, när förutsättningar för exekutionstitel ej föreligger.

Att prövning ej skall ske av fordringen, att således prövning i sak ej skall förekomma, betyder nu inte att varje civilrättslig omständighet av betydelse för den sakliga bedömningen lämnas obeaktad. Lagstiftaren har ju tvärtom valt anordningen att låta domstolen taga ställning till vissa sådana omständigheter. Domstolen har att taga ställning till omständigheter ingående i grundrekvisitetet för bifallande avgörande. Prövningen begränsas å andra sidan i allmänhet just till omständigheter ingående i grundrekvisitetet. Domstolen har däremot icke att taga ställning till motfakta så som sker vid en fullständig materiellrättslig prövning; i vart fall har rätten icke att pröva motfakta åberopade av gäldenären. Denne har ju ej möjlighet att komma till tals på förevarande stadium.

Såvitt gäller grundrekvisitetet innefattar prövningen allenast, huruvida borgenären gjort påstående av visst innehåll rörande fordran. Vad som här i varje fall torde krävas av borgenären är att denne påstår att gäldenären är skyldig honom pengar såsom betalningsprestation. Om prövningen är på detta sätt begränsad till att konstatera, huruvida borgenären gjort erforderligt påstående om grundrekvisitet, torde det icke vara adekvat att beteckna prövningen som sakprövning.

Förändras nu denna bedömning om borgenären skulle tillföra rätten annat underlag för prövningen än enbart sitt påstående om grundrekvisitet? Om borgenären till stöd för sin ansökning åberopar en räkning,

¹¹ Jfr bl. a. NJA II 1908 nr 4 s. 7.

enligt vilken betalningen är kvitterad såsom mottagen, tillför borgenären utredningen motfakta mot grundrekvisitet. Skall domstolen även i sådant fall begränsa sin prövning till att konstatera, huruvida borgenären gjort påstående om grundrekvisitet, eller skall domstolen vid prövningen beakta jämväl genom räkningen införda motfakta om fullgjord betalning? Företager domstolen en sakprövning om domstolen beaktar dessa senare fakta?

Vad som i sådan situation sker är att borgenären tillhandahåller motfakta. Görs inget särskilt påstående rörande kvitteringen kan situationen vidare beskrivas så, att borgenären dels påstår icke-betalning och dels inför uppgift om betalning. Borgenärens påstående och hans införda uppgift står emot varandra.¹² Rätten synes i sådan situation böra avvisa ansökningen. Fasthålls därvid, att borgenären har att påstå fordran, kan i angiven situation sådant påstående icke anses föreliggande. Betyder då detta att domstolen går in i sakprövning? Domstolen beaktar visserligen motfakta. Domstolen söker emellertid ej klarhet i huruvida fordran är styrkt; prövningen är begränsad till huruvida påstående görs om fordran. Därvidlag är situationen densamma antingen borgenären, såsom vanligen är fallet, påstår allenast grundrekvisit eller han därutöver inför eller eventuellt påstår motfakta. Prövningen är i båda fallen i den bemärkelsen formell, att det på detta stadium är domstolen ovidkommande, huruvida grundrekvisit respektive motfakta styrks. Att prövningen i denna mening är formell torde ock avgöra den ställda frågan; och svaret härpå blir, att den inledande prövningen, låt vara att denna avser omsändigheter av materiell betydelse, icke är en sakprövning.

Är detta riktigt ges omedelbart även svaret på frågan om innebörden av en avvisning på grund av brister i de materiella förutsättningarna. Avvisningen har ej innebörden av ogillande av borgenärens talan. För att avvisning de facto skall kunna ha denna innebörd krävs enligt min mening en sakprövning av annan art än som förutsätts för prövning enligt LL 21 §, mer än en prövning, huruvida borgenären påstått fordran.

4. Avisningsregelns räckvidd

Här skall uppmärksamhet ägnas åt frågan, när brist i ansökan skall föranleda tillämpning av avisningsregeln. Vilka brister i ansökningen skall anses utgöra hinder för dess upptagande? Härvid ger redan de i LL meddelade bestämmelserna anvisning om att icke varje brist i de förutsättningar, som där uppställs såsom förutsättning för tillgång till

¹² Denna situation förelåg i det lagsökningsmål, som Elwing antyder i SvJT 1972 s. 580.

betalningsföreläggande, tillika utgör hinder för upptagande. Å andra sidan följer av regler för förfarandet, vilka meddelats utanför LL, att brister i ansökningen, vilka icke i LL angivits som förutsättningar för förfarandet, skall föranleda avvisning.

Avvisningsregeln skall således icke tillämpas vid varje brist enligt LLs som förutsättningar uppställda regler. Den äger å andra sidan i viss omfattning tillämplighet å brister av annat slag. Det blir därför en uppgift för det följande att söka inrama avvisningsregelns tillämpningsområde. Härvid inställer sig till en början frågan, vilka omständigheter som överhuvudtaget skall anses som brister i ansökningen, och därefter frågan, vilka brister som utgör hinder för upptagande. När området för avvisningsregelns i och för sig tänkbara tillämplighet sålunda avgränsats, återstår att undersöka om annan åtgärd än avvisning är anvisad i lagen.

Först skall nämnas några *omständigheter* — *avsaknad av uppgifter i ansökan* — som ej utgör brist och som följaktligen ej utgör hinder för upptagande och därför ej heller skall föranleda någon rättens åtgärd.

I ansökan skall borgenären enligt LL 19 § första stycket ange den ränta som fordras. Innehåller ansökningen ej uppgift om räntefordran innebär detta, att sådan ej yrkas och avsaknaden av uppgift om räntefordran innebär förljaktligen ej brist i ansökningen, än mindre hinder för dess upptagande.¹³

Att borgenären ej i ansökningen yrkat kostnad utgör ej heller brist i ansökningen. Endast om borgenären i ansökningen fordrat ersättning för kostnad har rätten att bestämma vad som i sådant hänseende skall utgå. Även kostnaden för blivande delgivning kräver yrkande. Borgenärens underlåtenhet att yrka kostnad utgör således ej något hinder för ansökningens upptagande.

Har borgenären väl yrkat ersättning för kostnad men ej angivit beloppet eller underlåtit att uppgiva vari kostnaden består utgör ej heller denna omständighet brist innebärande hinder för rätten att upptaga ansökningen. En annan fråga, vilken ej skall dryftas redan i detta sammanhang, är i vad mån borgenärs underlåtenhet i dessa hänseenden begränsar rätten till kostnadsersättning.¹⁴

Beträffande omständigheter hänförliga till ansökningens innehåll, som skulle i och för sig kunna tänkas som hinder för upptagande, skall här i övrigt endast beröras omständigheter som står i samband med frågan, huruvida fordringen är förfallen till betalning. Här som beträff-

¹³ Ang. yrkande om ränta utan angivande av grund för densamma, se ovan kap. 10.

¹⁴ Se SvJT 1958 rf s. 46, jfr SvJT 1957 rf s. 31 och SvJT 1964 s. 455, JO 1959 s. 199 ff samt SOU 1963: 28 s. 46 f.

fande andra omständigheter av betydelse för fordringsförhållandet kan antingen borgenärens uppgifter innebära påstående om sakförhållandet eller ock borgenären ha lämnat sakläget helt öppet. Ger borgenärens uppgifter vid handen, att fordringen icke är förfallen skall enligt den argumentering, som förts i det föregående, rätten med beaktande härav vägra upptaga ansökningen. Å andra sidan har rätten att upptaga ansökningen om fordringen enligt borgenärens påstående är förfallen till betalning. De situationer, som i detta sammanhang tilldrar sig intresse, är de, där det icke av borgenärens uppgifter eller av denne införda fakta framgår, huruvida fordringen är förfallen. I enlighet med den argumentering som jag tidigare fört rörande förfallokravet anser jag dessa situationer oproblematiske: Omständigheten i fråga utgör ej brist och hinder för upptagande möter ej.

Att räkning ej behöver bifogas ansökningen, om däri lämnats erforderliga uppgifter tydligt och fullständigt, framgår av LL 19 § första stycket. Avsaknad av räkning i sådant fall utgör följaktligen ej hinder för upptagande. Eftersom erforderliga uppgifter kan lämnas antingen i ansökningen eller i räkningen, kan underlåtenhet att inge räkning icke i något fall betraktas som brist. Annorlunda i allmänhet om det i ansökningen hänvisats till räkning men sådan ej bifogats.

Härefter skall beröras några omständigheter, som utgör brist men ej anses som hinder för upptagande, enär erforderlig åtgärd till avhjälpande av bristen skall vidtagas av rätten.

Ansökan skall avlämnas i två exemplar. Likaså skall räkning, om sådan åberopas, inges i två exemplar. Att underlåtenhet att inge mer än ett exemplar skall betraktas visserligen som brist men ej såsom hinder för upptagande framgår av lagens anordning innebärande, att erforderligt ytterligare exemplar skall ombesörjas av rätten genom avskrift mot stadgad avgift. Det är således ej riktigt att avvisa ansökningen, om borgenär vägrar att efterkomma anmaning att inge ytterligare exemplar eller — såsom i fallet SvJT 1969 rf s. 44 — vägrar att underteckna ett exemplar av ansökningen. Vid sådan vägran har rätten i stället att besörja avskrift enligt vad som stadgas i LL 19 §.

I vissa fall har domstolen att bedöma, huruvida en omständighet är att anse som brist; omständigheten är således icke eo ipso att betrakta som brist. Hit hör följande situation.

Behörighet för part som anges såsom borgenär eller gäldenär¹⁵ är ej styrkt. Behörighet för uppgiven ställföreträdare för part är ej styrkt.

¹⁵ Att avliden person ej kan sökas som gäldenär, ehuru en för personen registrerad firma kvarstår i handelsregistret, är uppenbart. Situationen belyses av fallet SkH Ö 206/70. — Att gäldenären är försatt i konkurs utgör ej hinder för upptagande av ansökning om betalningsföreläggande. Detta bekräftade HovRn i fallet

I dessa fall gäller regeln i RB 11:4. Enligt denna erfordras ej bevis om behörighet, med mindre rätten finner att bevis bör företes. Rätten har på grund av denna bestämmelse att särskilt pröva, huruvida bevis om behörighet erfordras. Domstolen äger således icke redan på grund av avsaknaden av bevis i avsedda fall avvisa ansökningen. Efterkommes ej föreläggande att styrka behörighet, utgör emellertid detta hinder för upptagande och avvisningsregeln är då tillämplig.¹⁶

Man torde här jämföra med den situationen, att borgenären underlåter att lämna särskild uppgift till styrkande av rättens behörighet. Sådan uppgift skall enligt LL 19 § första stycket lämnas, om behörigheten ej framgår av vad eljest anförs. Framgår ej behörigheten av vad som borgenären eljest anför är avsaknaden av särskild uppgift en brist. Hinder möter då för upptagande, eftersom rätten jämlikt LL 31 § har att självmant pröva sin behörighet. Även i nu angiven situation måste rätten företaga en prövning för att kunna konstatera, huruvida avsaknaden av särskild uppgift är brist. Till skillnad från vad som gäller för nyss behandlade fallet ankommer det emellertid här även på borgenären, att i samband med att ansökningen görs, bedöma om särskild uppgift erfordras. Regeln om skyldighet att lämna särskild uppgift är adresserad till borgenären. Behovet av särskild uppgift kan här förutses av denne. Rättens prövning, om behov av särskild uppgift föreligger, är ej av samma slag som den prövning som föranleds av RB 11:4. Legitimeringsskyldigheten på grund av sistnämnda lagrum åligger ej sökanden redan vid ansökningstillfället. Skyldighet att styrka rättens behörighet åligger däremot borgenären vid detta tillfälle. Är avsaknaden av särskild uppgift, när behörighet ej eljest framgår, sålunda en brist som utgör hinder för upptagande, är avvisningsregeln i och för sig tillämplig.

Omständigheter som utgör brist hindrar upptagande. Borgenären skall emellertid enligt bestämmelse i lag beredas tillfälle avhjälpa bristen.

Till denna grupp hör den situationen, att borgenären uppger ombud, vars behörighet emellertid icke styrks. Bestämmelserna i RB 12:9 andra stycket är då tillämpliga. Rätten skall sålunda ge ombudet tid att förete fullmakt.

Likaså äger RB 12:9 tredje stycket tillämplighet i mål om betalningsföreläggande, om rätten finner oviss, huruvida borgenärs under-

VSH 149/66, sedan URn avvisat ansökningen. Enligt KL 22 § fjärde stycket har emellertid rätten att lämna konkursboet meddelande om rättegången. Se SOU 1944: 10 s. 275 f, Welamson, Konkursrätt s. 144 f och 291 f. Betr. lagsökning, se Lihné, Lagsökning, s. 77.

¹⁶ Ekelöf anser analog tillämpning av RB 12:9 tredje stycket på sin plats, se Ekelöf, Rättegång II s. 93.

skrift å fullmakt är oriktig. Ej heller i detta fall skall bristen föranleda omedelbar tillämpning av avvisningsregeln.

Omständigheter som utgör brist hindrar ej upptagande. Komplettering skall begäras i samband med kommunikering.

Uppgift om gäldenärens personnummer, yrke, hemvist och postadress skall lämnas, "där så kan ske". Härav följer att avsaknad av uppgift i dessa hänseenden icke utgör hinder för upptagande. Beträffande uppgift om gäldenärens personnummer, hemvist och postadress skall enligt LL 22 § tredje stycket gäldenären i föreläggande enligt sagda lagrum anmanas att lämna kompletterande uppgifter härutinnan. Avvisningsregeln äger förty ej direkt tillämplighet vid brister i dessa hänseenden.¹⁷

Nu behandlade exempel på olika omständigheter som kan möta torde ha givit vid handen, att avvisningsregeln icke är omedelbart tillämplig vid varje brist i ansökning, ens om denna utgör hinder för upptagande. Genom exempen har sålunda från avvisningsregelns tillämpningsområde avskilts en serie situationer där genom LL eller bestämmelser utanför denna lag annan åtgärd är anvisad vid föreliggande brist.

Området för avvisningsregelns tillämplighet kan allmänt sett sägas utgöras av sådana brister, beträffande vilka icke på här redovisat sätt någon särskild regel gäller. En sådan bestämning av området är emellertid ganska vag. En viss precisering av området genom angivande av olika brister som ryms innanför detsamma låter sig göra mot bakgrund redan av de i LL angivna förutsättningarna för förfarandet. Här skall, utan att fullständighet eftersträvas, uppräknas ett antal olika brister, vars förhandenvaro torde utgöra hinder för upptagande:

- a. Ansökningen är ej underskriven.
- b. Gäldenärens namn saknas.
- c. Fordringens belopp saknas.
- d. Grund för fordringens belopp saknas.
- e. Grund för ränta utöver den lagstadgade har ej angivits.
- f. Tid för fordringens tillkomst saknas.
- g. Krav riktas mot mera än en gäldenär.
- h. Fordringen avser ej penningfordran.
- i. Fordringen avser skadestånd.
- k. Fordringen grundar sig å skriftligt fordringsbevis.
- l. Fordringen uppgives vara icke förfallen till betalning.
- m. Domstolen är obehörig.
- n. Res judicata föreligger.

¹⁷ Jfr NJA II 1937 s. 481, där bestämmelsen om parts yrke och postadress karakteriserades som "ordningsföreskrift" och icke som processförutsättning.

o. Litispendens föreligger.¹⁸

I samtliga nu uppräknade situationer förmenas avvisningsregeln vara direkt tillämplig.

5. Frågan om komplettering, när avvisningsregeln är tillämplig

I det närmast föregående har påvisats, att lagen för olika situationer ger regler av innebörd att åtgärd för komplettering skall vidtagas vid föreliggande brister i provningsunderlaget. Avvisningsregeln har icke ansetts omedelbart tillämplig för sådana fall. Här skall nu något dryftas huruvida möjlighet till komplettering står till buds inom avvisningsregelns omedelbara tillämpningsområde. Här avses sålunda de situationer, där brist föreligger i ansökningsförfarandet och hinder på grund av den föreliggande bristen möter mot upptagande samt annan åtgärd än avvisning ej kan anses vara direkt anvisad i eller utanför LL.

Den första fråga som här möter är huruvida lagstiftaren kan anses ha anvisat kompletteringsmöjlighet, ehuru direkt kompletteringsbestämmelse saknas i LL. Nära till hands ligger att på grund av RBs tillämplighet i mål om betalningsföreläggande ställa frågan, huruvida den regel om avhjälpande av brist i stämningsansökan, som är meddelad i RB 42: 3, kan anses äga motsvarande tillämpning beträffande ansökan om betalningeföreläggande. Samma spörsmål möter i mål om lagsökning. Såvitt gäller dessa mål har spörsmålet undersökts i mitt arbete Lagsökning. Skäl som där närmare utvecklats (s. 54 ff.) har förmenats tala för att RB 42:3 icke är analogt tillämplig i lagsökningsmål. Samma ståndpunkt torde på grund av väsentligen enahanda skäl kunna intagas, såvitt gäller mål om betalningsföreläggande. Någon regel som föreskriver skyldighet för rätten att komplettera ansökningen, när avvisningsregeln i och för sig är tillämplig, förmenas följaktligen icke gälla.

Lika litet som när det gäller lagsökningsmål torde man emellertid i mål om betalningsföreläggande rimligen kunna åberopa avsaknaden av kompletteringsbestämmelse till stöd för en omedelbar tillämpning av avvisningsregeln, när föreliggande brist i och för sig faller inom densnas område. *Något* utrymme för möjlighet att komplettera bristfällig ansökan måste rimligen tillerkännas domstolen.

Svårare är att mera preciserat ange normer för komplettering. De allmänna synpunkter, som anförts som stöd för komplettering av lagsökningsansökan, torde i stort sett kunna anläggas även här. Till dessa syn-

¹⁸ Två fall belysande litispendensfrågor är SkH Ö 64/54 (betalningsföreläggande — lagsökning) och GötaH Ab 159/64 (två ansökningar om betalningsföreläggande för samma fordran). Ang. det förra fallet se Lihné, Lagsökning, s. 102, där fallet är betecknat SkH 7.

punkter, angivna i Lagsökning å sid. 58 f, må här hänvisas. I anslutning till vad i nämnda arbete anförts torde emellertid böra än starkare än där skett framhållas, att alla brister utgörande hinder för upptagande förvisso icke är av beskaffenhet att kunna eller böra avhjälpas genom komplettering från borgenärens sida. Särskilt när det gäller brister i själva förfarandets förutsättningar, såsom att fordringen ej får avse skadestånd, är givetvis brist bestående i att fordringen just avser skadestånd icke avhjälpbar genom komplettering. I själva verket torde i fråga om möjligheten av komplettering kunna ifrågasättas, om ej en skiljelinje bör dragas mellan just brister hänförliga till de särskilda förutsättningarna för förfarandet, å ena, och brister av annat slag, å andra sidan. När det så gäller lämpligheten av i och för sig möjlig komplettering gör sig olika synpunkter gällande.

Mot bakgrund av det försök som här gjorts att avgränsa området för avvisningsregelns tillämplighet skall de i samband med avgränsningen valda bristsituationerna något granskas ur kompletteringsynpunkt; det skall med andra ord göras ett försök till konkretisering av de mera allmänna synpunkterna på frågan om och när komplettering kan tänkas ske.

a. Ansökningen är ej underskriven

Omständigheten utgör hinder för ansökningens upptagande; avvisningsregeln är således, som förut sagts, i och för sig tillämplig. Här synes emellertid kunna övervägas komplettering bestående däri, att borgenären eller uppgivet ombud bereds tillfälle att underteckna ansökningen. Vid sådant övervägande torde beaktas bestämmelser i RB, som befunnits i och för sig icke tillämpliga, nämligen 42:2 och 3. Enligt RB 42:2 skall stämningsansökan vara egenhändigt undertecknad och RB 42:3 stadgar skyldighet för rätten att komplettera vid sådan brist. För brottmål saknas motsvarande bestämmelse. (Jfr RB 45:4 och avvisningsregeln i RB 45:8, vilken ej tar sikte på brist bestående i att åklagare ej undertecknat stämningsansökan.) Däremot finns bestämmelser liknande RB 42:2 och 3 i RB 47:2 och 3. Vidare torde i detta sammanhang beaktas bestämmelser i RB beträffande vadeinlaga och besvärslinlaga. Dylika inlagor skall vara egenhändigt undertecknade. (Se betr. vadeinlaga RB 50:4 och 51:4, betr. besvärslinlaga RB 52:3 och 56:4 samt betr. revisionsinlaga RB 55:4) I intet fall ges, såsom beträffande stämningsansökan, någon bestämmelse om komplettering. I praxis har däremot i några fall ställning tagits till icke egenhändigt undertecknad fullföljdsinlaga. I NJA 1956 s. 273 godtogs ej telegram som besvärslinlaga. Härmed må jämföras plenifallet R 1952:5: När i skatte-

mål klagandens namn å besvärslagan var anbragt med maskinskrift, har — ehuru besvärstiden utgått — tillfälle beretts honom att under-teckna inlagen. Angående revisionsinlaga föreligger fallen NJA 1955 s. 328 (revisionsinlaga undertecknad endast i maskinskrift), 1957 s. 175 (revisionsinlaga ej undertecknad) och 1952 s. 468, 1954 s. 392, 1967 not C 373 och 1968 s. 523 (samtliga angående revision genom telegram). Här har — trots avsaknad av egenhändig underteckning — efterföljande komplettering godtagits. Slutligen må beaktas anordningen i ÄrendeL. Den är densamma som beträffande stämningsansökning. Komplettering skall sålunda ske, när ansökning ej är undertecknad.

Att praxis godtager att fullföljdsinlaga kompletteras med egenhändig namnunderskrift kan förklaras därav, att den fullföljande eljest skulle lida rättsförlust bestående i förlust av fullföljdsmöjligheten. Samma skäl talar ej för att även en ounderskriven ansökan om betalningsföreläggande skulle få på motsvarande sätt kompletteras. Den praxis som nyss antytts torde därför icke kunna åberopas som avgörande skäl för komplettering i sistnämnt hänseende. Som skäl *emot* en dylik komplettering torde kunna anföras den uttryckliga möjlighet till komplettering RB i *andra* ovan redovisade situationer medger.

Skäl torde emellertid kunna anföras även till stöd *för* kompletteringsmöjlighet i nu behandlade fall. Att ingiven ansökan om betalningsföreläggande ej blivit underskriven, torde oftast bero på rent misstag. Endast undantagsvis torde situationen vara den, att ansökningen gjorts av annan än uppgiven borgenär resp. dennes ombud. En omedelbar avvisning på grund av underlåtenhet att underteckna ansökningen torde därför i flertalet fall kunna antagas följas av ny behörigen gjord ansökan. En avvisning förefaller därför i sådana fall alltför formell. Ändamålsskäl torde tala för en tillämpning liknande den som föreskrivits för stämningsansökan i tvistemål. Lämpligen bör komplettering kunna tillgå så, att Xerokopior av ansökningen sänds till borgenären eller ombudet med föreläggande att återsända densamma undertecknad inom av rätten angiven kort tid vid äventyr att ansökningen eljest avvisas. Däremot kan icke anses riktigt att — såsom på sina håll synes förekomma — de inkomna, oundertecknade ansökningshandlingarna återsänds till borgenär (ombud) för underskrift. Rätten saknar ju då varje säkerhet för att handlingarna verkligen återkommer och kan följaktligen ställas utan möjlighet att slutbehandla ärendet. Naturligtvis kan kopia eller avskrift tillverkas av rätten och kvarligga för angivet ändamål. Tillvägagångssättet torde dock ej stå i överensstämmelse med reglerna om utbekommande av handling i handlagt mål. — En annan möjlighet för genomförande av här rekommenderad komplettering, om borgenären eller ombudet finns lätt tillgängliga för rätten, är att bereda

tillfälle att inom viss angiven tid på kansliet underteckna handlingen, vid äventyr att ansökningen eljest avvisas.

b. Gälldenärens namn saknas

Att sådan brist utgör hinder för upptagande ligger i sakens natur. Bristen är i vissa fall så väsentlig att det torde kunna starkt ifrågasättas om komplettering lämpligen bör stå till buds. Är gälldenär överhuvudtaget ej angiven och framgår ej av eventuellt åberopade handlingar vem som sökes, torde ansökningen böra avvisas omedelbart. Är gälldenär visserligen ej angiven men framgår otvetydigt av övriga handlingar hos vem borgenären har påstådd fordran, synes komplettering rimligen böra avfordras borgenären. Är det däremot oklart vem som är gälldenär, t. ex. därför att endast firma angivits i åberopad räkning, torde stundom komplettering vara försvarlig, medan i andra fall omedelbar avvisning kan synas vara den med förfarandet mest förenliga åtgärden. Närmare riktlinjer för nu angivet fall torde svårligen kunna uppdragas.

Ett fall av sist angiven typ har berörts i det föregående, nämligen SveaH Ö 1310/1969. Borgenären hade ej angivit gälldenärens *förnamn*. Innan ansökningen på grund därav avvisades, anmanades borgenären att komplettera ansökningen härutinnan. HovRn fann underlåtenheten att uppgge förnamnet ej utgöra avvisningsanledning.

c. Fordringens belopp saknas

Är belopp ej angivet i vare sig ansökan eller åberopad räkning bör ansökningen omedelbart avvisas. Är en räkning upptagande belopp visserligen bifogad ansökningen men framgår ej av denna vilket belopp ansökningen avser — den kan ju avse mindre belopp än räkningen uppger — synes något starkare skäl tala för att borgenären bereds tillfälle att lämna kompletterande uppgift. Möjligen bör dock de båda antydda situationerna behandlas lika; i så fall förordas omedelbar avvisning. LL ställer i 19 § första stycket kravet att fordringsbeloppet skall framgå av ansökningen. Det torde därför vara otillräckligt att ansökningen allenast innehåller en hänvisning, om än en tydlig sådan, till bifogad räkning i här angivet hänseende. Består bristen emellertid endast däri, att beloppet ej på annat sätt framgår av ansökningen än genom tydlig hänvisning, torde omedelbar avvisning kunna framstå som alltför formellt. Kompletteringsmöjlighet synes då böra stå till buds,¹⁹ om det ej är så, att räkningen gjorts till del av ansökningen och komplettering därför är överflödig.

¹⁹ Det vill synas som om domstolarna i allmänhet ej anser brist ens föreligga i nu behandlad situation.

d. Uppgift saknas om grunden för fordringen eller uppgifterna härom är ej tydliga och fullständiga

Flera av de i föregående kapitel redovisade fallen ger vid handen, att domstolarna begärt komplettering innan ansökningarna avvisats. Detta gäller t. ex. SvJT 1968 rf s. 42 nr 25, VSH 340/58 och ÖNH Ö 50/60.²⁰ Ändamålsenligt synes det ock vara att komplettering sker i nu avsedda fall. En omedelbar avvisning framstår här lätt såsom en överdrivet formell behandling.

e. Uppgift saknas om grunden för yrkad ränta utöver den lagstadgade

I det föregående har hävdats den uppfattningen, att borgenären är skyldig att uppge grunden för yrkad ränta. I enlighet med denna uppfattning är avsaknad av uppgift om dylik grund att betrakta som brist. Frågan huruvida sådan brist dessutom skall anses som hinder för upptagande är emellertid att besvara olika beroende på om räntekravet avser allenast den ränta som följer av lag eller om kravet avser ränta därutöver. Saknas uppgift om grund för ränta inom ramen för vad lagen medger kan detta uppenbarligen icke utgöra hinder för upptagande. Att genom komplettering avfordra borgenären en uppgift av typen "laga ränta fordras" framstår som helt onödigt. Annorlunda med ränta över den lagliga. Oaktat gäldenären naturligtvis kan genom bestridande reagera mot sådan "öVERRÄNTA", när grund därför saknas, torde — såsom i det föregående behandlats — starka skäl tala för att ansökningen icke upptages med mindre borgenären uttryckligen anger räntegrunden härvidlag. Såvitt gäller behandlingsalternativen omedelbar avvisning eller komplettering gör sig i stort sett samma synpunkter gällande som i fråga om brist bestående i avsaknad av uppgift om fordrat belopp. Domstolarna synes härvidlag benägna till komplettering. På samma sätt synes lämpligen borgenären, då grund för yrkande om öVERRÄNTA saknas, böra föreläggas att vid äventyr av avvisning av ansökningen lämna uppgift i sådant hänseende.

Underlåter borgenären att efterkomma föreläggandet avvisas följaktligen ansökningen. Efterkommes föreläggandet blir den fortsatta behandlingen beroende på innehållet i den förklaring borgenären såsom komplettering lämnar. Anger borgenären någon i och för sig möjlig grund för den yrkade räntan — såsom att parterna enats därom i mellanhavandet — har rätten att godtaga påståendet härom och upptaga ansökningen. Förklarar åter borgenären att särskild grund saknas eller gör borgenären såsom förklaring ett påstående, varav klart framgår, att någon grund för öVERRÄNTA ej finnes, uppstår frågan om domstolen skall

²⁰ Ett ytterligare exempel är SvcaH Ö 75/67.

avvisa eller upptaga ansökningen. Härvid kan i och för sig tänkas olika behandlingssätt för de båda angivna fallen, så att ansökningen avvisas i det förra men upptages i det senare fallet. Fråga uppstår ock om partiell avvisning.

Förklarar borgenären, att grund saknas för överränta, förklarar borgenären därmed ock att anspråk på dylik ränta icke tillkommer honom. Rätten har enligt min mening att i sådant läge avvisa ansökningen.

Uppger åter borgenären såsom grund för överränta omständighet, vilken rätten finner icke utgöra tillräcklig rättsgrund härför, kan måhända göras gällande, att rätten skulle ha att godtaga denna "subjektiva" grund för överränta och upptaga ansökningen. Till stöd för en sådan behandling kunde tänkas åberopas, att rätten, om den ägde underkänna den uppgivna grunden, ingick i prövning av fordringen, något som icke skall ske i förfarandet. Emellertid finns anledning att här noga skilja mellan olika saker. Prövningen huruvida borgenären åberopat en i och för sig godtagbar rättsgrund är en formell prövning. Den sker uteslutande på grundval av borgenärens uppgifter och avser icke huruvida dessa är riktiga eller oriktiga, endast huruvida uppgifterna innefattar påstående om något faktum, som om uppgifterna är riktiga grundlägger betalningsskyldighet. Prövningen härav är således en processuell prövning. En prövning av fordringen innefattar däremot ställningstagande till uppgifterna som sådana, till deras sanningsvärde. En dylik prövning skall ej ske redan i målet om betalningsföreläggande. Däremot måste ju en i nämnda mening formell prövning ske i förfarandet i olika hänseenden. Något avgörande skäl synes icke tala emot att formell prövning skall företagas även av uppgiven grund för överränta. Finner rätten vad borgenären därutinnan anfört otillräckligt synes ock starka ändamålsskäl tala för att rätten tillbakavisar ansökningen. Läget är i själva verket detsamma som om borgenären förklarat grund för överränta saknas. Borgenärens otillräckliga rättsgrund kan sägas vara ett påstående om att tillräcklig grund saknas och att anspråk på överränta följaktligen icke tillkommer borgenären. I ena som andra fallet bör rätten vägra upptaga ansökningen. Att låta det ankomma på gäldenären att genom bestridande reagera mot borgenärens kompletteringsvis avgivna förklaringar i nu nämnda fall synes vara otillfredsställande, icke minst i betraktande av gäldenärens ofta ringa insikt i här föreliggande fråga. Här har således argumenterats för en behandling innebärande att rätten, vid brist bestående i att grund för ränta ej angivits, till en början bereder borgenären tillfälle till komplettering och därefter avvisar ansökningen, dels när föreläggandet ej efterkommes och dels när borgenären endera förklarar grund saknas för överränta eller anger otillräcklig rättsgrund. Härmed har dock icke ställning tagits till spörsmålet, om i angivna avvisningssituationer ansökningen skall av-

visas helt eller allenast delvis, eventuellt till gränsen för ränta som följer av lag. I denna fråga håller jag före, att ansökningen bör avvisas helt. En avvisning allenast delvis blir ofta godtycklig och kan — i motsats till när formell prövning av räntegrund företages — sägas innefatta en prövning i sak, en materiell prövning i målet.

f. Uppgift saknas om tiden för fordringens tillkomst

Möjlighet till komplettering synes böra lämnas borgenären. I övrigt må hänvisas till vad som sagts om brist bestående i att grund för fordringens belopp saknas.

g. Krav riktas mot mera än en gäldenär

Komplettering kan här uppenbarligen ej ifrågakomma.

h.—k. Fordringen avser ej penningfordran. — Fordringen avser skadestånd. — Fordringen grundar sig å skriftligt fordringsbevis

Dessa brister i grundläggande förutsättningar för förfarandet kan ej avhjälpas genom komplettering. Avvisningsregeln blir omedelbart tillämplig. Detta gäller följaktligen även när fordringen, enligt vad som framgår, grundar sig på skriftligt fordringsbevis. Borgenären skall självfallet icke beredas tillfälle till den form av komplettering som innebär, att han s. a. s. döljer fordringsgrunden genom att hänvisa till räkning eller dylikt.²¹

l. Borgenären uppger att fordringen ej är förfallen till betalning

Tidigare i arbetet²² har jag givit uttryck för meningen, att rätten i sådant fall skall avvisa ansökningen. Intages denna ståndpunkt synes det med förfarandets summariska natur föga förenligt att borgenär får tillfälle att komplettera.

m. Domstolen är enligt tillgängliga uppgifter icke behörig

Är domstolen enligt av borgenären lämnade uppgifter behörig att upptaga målet men finner domstolen anledning ifrågasätta borgenärens uppgifter torde av LL 31 § följa, att domstolen har att från borgenären inhämta bevis till styrkande av de lämnade uppgifternas riktighet.²³

²¹ Jfr Boström—Linders I, s. 63 f samt mina kritiska anmärkningar i SvJT 1966 s. 425.

²² Se kap. 8.

²³ Sådan var situationen i fallen SkH Ö 41/71 och 271/71. Sedan gäldenären sökts men ej kunnat delges å uppgiven adress infordrade URn komplettering, i SkH Ö 41/71 bevis att URn var behörigt forum och i SkH Ö 271/71 uppgift om gäldenärens adress.

Ger de uppgifter som lämnats ej vid handen behörighet för rätten kan domstolen tänkas avvisa ansökningen omedelbart. Emellertid torde här böra skiljas mellan olika fall, nämligen dels sådana, där borgenären ej lämnat *särskild* uppgift om rättens behörighet, och dels fall, där borgenären just lämnat dylik *särskild* uppgift. I förstnämnda fallet är behörigheten att bedöma med ledning av vad borgenären "eljest anför". Framgår ej behörighet för rätten av vad sålunda "eljest anförts" synes starka skäl tala för att borgenären lämnas tillfälle att lämna *särskild* uppgift till styrkande av behörighet. Lika starka skäl talar ej för komplettering i fall, då borgenären lämnat *särskild* behörighetsbetingande uppgift. Borgenären har ju i sådana fall genom att lämna den *särskilda* uppgiften direkt tagit ställning i behörighetsfrågan och bedömt denna på visst sätt. Emellertid synes även i nu avsedda fall skäl kunna anföras för komplettering. Borgenären kanske kan åberopa flera omständigheter som betingar behörighet men koncentrerar sig på en, i uppfattningen att den är tillräcklig. Avvisning utan föregående komplettering kan stundom tänkas medföra ett onödigt "bollande" av mål mellan olika domstolar. Nu angivna omständigheter jämte den mångfald av forumregler, tillämpliga på förfarandet, som RB innehåller, synes göra det motiverat att iakttaga försiktighet vid tillämpning av avvisningsregeln. Omständigheterna talar allmänt sett för komplettering, när de av borgenären omedelbart lämnade uppgifterna icke i och för sig pekar på behörighet.

n.—o. Res judicata. — Litispendens

Komplettering kan naturligen ej ske i dessa fall.

6. Några statistiska uppgifter om komplettering och avvisning

Undersökning, som företagits i några tingsrätter i och kring Stockholm rörande olika förhållanden i samband med tillämpningen av den summariska betalningsprocessen, är ägnad att i någon mån ge en uppfattning om relationen mellan behandlingsformerna avvisning och komplettering. Undersökningen har företagits vid Stockholms tingsrätt, Stockholms läns västra tingsrätt, Sollentuna och Färentuna tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Uppsala läns norra tingsrätt samt Uppsala läns södra tingsrätt. Vid Stockholms tingsrätt omfattar undersökningen av betalningsföreläggande första halvåret 1970 samt tiden januari—maj 1971. För de övriga tingsrätterna omfattade undersökningen åren 1970 och 1971.

Av 13185 till tingsrätterna inkomna ansökningar år 1970 avvisades endast 81, eller 0,61 %. För år 1971, då 14 045 ansökningar inkom, av-

visades 31 eller 0,22 %. Av 11 040²³ inkomna ansökningar år 1970 begärdes komplettering i 919 fall, eller således i 8,3 % av antalet inkomna ansökningar. Motsvarande procentsiffra för år 1971 — då komplettering begärdes i 701 av 11 613 fall — var 5,9.

I alla tingsrätter utom en — Uppsala norra för år 1970 — översteg antalet kompletterade ansökningar väsentligt antalet avvisade. I Uppsala norra tingsrätt avvisades år 1970 42 av 760 inkomna ansökningar; komplettering begärdes i 38 fall.

7. Avvisningsbeslutet

Av LL 34 § framgår, att avvisning av ansökan om betalningsföreläggande skall ske genom *beslut*. Genom avvisningen skiljer URn saker från sig. Avvisningsbeslutet är således — på grund av RP 4 § och RB 17 kap. 1 § — *slutligt beslut*.²⁴ Enligt LL 21 § skall *bevis* om avvisningen tecknas på ena exemplaret av ansökningen.

I LL ges ej bestämmelse om avvisningsbeslutets form och innehåll.

Enligt RB 17 kap. 12 § skall å avvisningsbeslutet bestämmelserna i RB 17 kap. 7 och 10 §§ tillämpas, om frågans beskaffenhet fordrar det. Nyssnämnda bestämmelse i LL 21 § torde utesluta tillämpning i mål om betalningsföreläggande av RB 17 kap. 10 §. Av bestämmelserna i RB 17 kap. 7 § torde allenast föreskrifterna i första stycket punkterna 4. och 5. samt den i tredje stycket första punkten äga tillämpning å mål om betalningsföreläggande. Avvisningsbeslutet skall på grund härav innehålla skäl och slut samt underrättelse om vad part har att iakttaga vid fullföljd av talan mot beslutet. Beslutet skall hållas tillgängligt å rättens kansli. Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast samma dag avsändas till borgenären.²⁵ Borgenären är jämlikt ExpK 11 § skyldig att lösa avvisningsbeslut. Har borgenären allmän rättshjälp är avgiften för expedition av beslutet enligt 9 § 5. rättshjälpslagen att anse som en kostnad för rättshjälpen.

Rekvisitet för avvisning av ansökningen är, att hinder möter för upptagande av densamma. Det vore emellertid föga upplysande att som skäl för avvisning endast ange att hinder möter för upptagande. Domstolarna begagnar också regelmässigt motiveringar, som anger varuti hindret för upptagande består.²⁶ Som exempel må anföras följande: "Enär beställningssedeln den 16 maj 1947, å vilken fordringen grundar

²⁴ Jfr JO 1958 s. 84, NJA II 1947 s. 144.

²⁵ Jfr JO 1958 s. 84, där det uttalas, att underrättelse skall avsändas *till parterna*. Så synes emellertid böra ske blott om avvisningsbeslut meddelats först sedan ansökningen delgivits gäldenären. Eljest torde anledning saknas att underrätta gäldenären.

²⁶ Ang. betydelsen härav för beslutets rättskraft, se Agge, Rättskraft, s. 81 f.

sig, är att anse som skriftligt fordringsbevis, samt betalningsföreläggande förty ej kan givas för utfående av fordringen, prövar HRn lagligt avvisa ansökningen.”²⁷ — ”Enär den vid ansökningen fogade fotokopian av fordringshandlingen icke är vederbörligen styrkt, varder ansökningen av RRn avvisad.”²⁸ — ”Enär bolaget icke tydligt och fullständigt angivit grunden för fordringen, varder ansökningen om betalningsföreläggande avvisad.”²⁹

Om URn finner hinder för upptagande möta, såvitt gäller endast en del av ansökningen, skall rätten då avvisa ansökningen endast delvis eller i dess helhet?

I LL ges ej bestämmelse härom. I praxis ges exempel på såväl fullständig som partiell avvisning. I fallet SvJT 1967 rf s. 24, där borgenären sökte betalningsföreläggande för penningbelopp jämte ränta efter nio procent å viss del av beloppet samt efter sju procent å beloppets återstående del, avvisade URn yrkandet om ränta utöver lagstadgade sex procent men upptog ansökningen i övrigt. Skälet för avvisningen av ränteyrkandet var, att borgenären ej angivit någon grund för det samma.³⁰ Däremot avvisade URn ansökningen i dess helhet i fallet SveaH Ö 286/1949, där borgenär yrkat betalningsföreläggande för visst belopp jämte ränta efter fem procent *från dagen för talans väckande*, med motivering att ränta icke lagligen kunde erhållas från tidigare dag än den, då gäldenären delgavs URns föreläggande i målet. I NJA 1949 s. 687 söktes betalningsföreläggande för 107:18 jämte ränta. URn avvisade ansökningen i dess helhet, enär ett belopp å 15 kr ansågs avse skadestånd. HovRn fastställde beslutet därutinnan. I SvJT 1967 rf s. 69, där betalningsföreläggande söktes för 94:90 — vilket belopp innefattade kostnader av fyra olika slag — avvisade URn ansökningen i dess helhet med motivering att fordringen avsåg skadestånd. HovRn fann att två poster ej avsåg skadestånd och återförvisade målet till URn såvitt avsåg dessa båda poster. HovRns avgörande innebar således partiell avvisning. Från opublicerad praxis kan hämtas ytterligare exempel på partiell avvisning. Sålunda söktes i SveaH Ö 600/65 och 601/65 betalningsföreläggande för huvudfordran innefattande dels vissa belopp avseende inkassokostnad och dels belopp enligt kontospecifikation resp. fakturor. I båda fallen avvisade URn ansökningen i dess helhet. HovRn fastställde avvisningsbeslutet, såvitt gällde inkassokostnad, men undan-

²⁷ SvJT 1948 s. 649 (URn).

²⁸ SvJT 1954 rf s. 48 (URn).

²⁹ SvJT 1961 rf s. 80 (URn).

³⁰ I fallet VSH Ö 113/71 yrkade borgenären ränta å fordrat belopp från dagen för ansökningens ingivande. URn upptog emellertid i föreläggandet enligt LL 22 § ränta från delgivningsdagen. HovRn ansåg att URn därigenom avvisat ansökningen om ränta för tiden från ansökningsdagen till delgivningsdagen.

röjde beslutet i övrigt och visade målet därutinnan åter till URn. I fallet SveaH Ö 1137/71 upptog URn ansökningen till en del och meddelade slutbevis därutinnan men avvisade ansökningen till återstående del såsom avseende skadestånd. Även HovRns beslut i målet SkH Ö 248/65 resresenterar partiell avvisning. URn hade avvisat ansökningen i dess helhet, enär en mindre del av fordrade beloppet ansågs avse skadestånd. HovRn fastställde överklagade beslutet i avvisad del men ansåg hinder ej möta att upptaga ansökningen i övrigt.

I tillämpningen har således i olika sammanhang möjligheten av partiell avvisning kommit till uttryck. Det torde ej kunna anföras något vägande skäl mot en sådan möjlighet, när olika delar av huvudfordringen kan skiljas åt. Kan däremot ej göras uppdelning av fordringsbeloppet ställer sig saken annorlunda. Partiell avvisning kan då ofta framstå som materiell prövning. Detta gäller även, när framställt ränteyrkande endast delvis bifalles, såsom i det förut nämnda fallet SvJT 1967 rf s. 24. URns skäl för avvisning av ränteyrkandet synes riktigt. Utan att grund för detta yrkande angivits borde ansökningen icke ha upptagits. Avvisning borde däremot ej ske därför att den yrkade räntan var högre än den lagliga. Avvisas ansökningen på sådan grund, vilket ej skedde i det sistnämnda referatfallet, innebär detta otvivelaktigt en icke tillåten materiell prövning av ränteyrkandet. Även om avvisnings-skälet, såsom i referatfallet, är underlåtenhet att ange grund för ränta utöver den lagstadgade, synes emellertid avvisningen, om den begränsas till den överskjutande räntan, innebära materiell prövning av ränteyrkandet. Genom att i sådant fall upptaga ränteyrkandet till den del detta motsvarar laga ränta ingriper rätten godtyckligt i parternas mellanhavande. Bör då domstolen avvisa ränteyrkandet i dess helhet men upptaga ansökningen i övrigt? Ej heller detta synes tillfredsställande. Mes-tadels är gäldenären skyldig att utge ränta å fordrat belopp. Att helt avvisa ränteyrkandet men upptaga ansökningen, såvitt gäller huvudfordringen, kan då leda till att borgenären senare i nytt förfarande återkommer med enbart yrkande om ränta. Gäldenären utsätts därmed utan eget förvållande för två processer på grund av ett och samma mellanhavande. Olägenheten härav är uppenbar. Bäst i överensstämmelse med förfarandets ändamål och struktur synes vara att — såsom skedde i förut berörda fallet SveaH Ö 286/49³¹ — avvisa ansökningen i dess helhet i nu avsett fall.

Att rätten ej partiellt avvisar ansökning, när kostnad bestäms att

³¹ Att URn i detta fall emellertid företagit en materiell prövning och att HovRn ej funnit sådan lagligen ha kunnat ske, har behandlats i det föregående, se ovan kap. 10 under 2.

utgå med lägre belopp än borgenären yrkat, torde med all tydlighet ha framgått av det föregående.

Innebörden av avvisningsbeslutet har berörts tidigare. Den ifrågavarande summariska processen ställs ej till borgenärens förfogande för utverkande av exekutionstitel. Domstolen skall ej vidtaga de ytterligare åtgärder, som är föreskrivna för utverkande därav. Avvisningsbeslutet kan däremot ej rimligen sägas innebära, att borgenärens yrkande om betalning ogillats.

Avvisningsbeslut hindrar ej att borgenären i senare förfarande — i summarisk process om förutsättningar därför föreligger eller i vanlig rättegång efter stämning — kan få samma talan upptagen till prövning. Beslutets rättskraft omfattar ej själva saken.³² Däremot torde ett avvisningsbeslut ha rättskraft, såvitt gäller det processhinder, på vilket beslutet grundats.³³ Har t. ex. ansökan avvisats därför att fordringen förmenats avse skadestånd, torde denna bedömning vara bindande för domstol — samma eller annan — som senare har att på grund av ny ansökan om samma sak pröva förutsättningarna för betalningsföreläggande. Domstolen torde ha att avvisa den senare ansökningen såsom res judicata och således utan att ingå i ny bedömning av frågan, huruvida fordringen avser skadestånd.

Har domstolen avvisat ansökan om betalningsföreläggande därför att fordringen är gundad på skriftligt fordringsbevis är avvisningsbeslutet ej hinder för att ansökningen upptages i mål om lagsökning, förutsatt naturligtvis att även övriga förutsättningar för lagsökning — såsom att fordringen är förfallen och fordringsbeviset innefattar bevis om fordran — föreligger.³⁴ Emellertid torde så ej kunna ske, förrän det i målet om betalningsföreläggande meddelade avvisningsbeslutet vunnit laga kraft. Dessförinnan möter för upptagande av den senare ansökningen hinder på grund av litispensens.

³² Ekelöf, Rättegång II, s. 15.

³³ Ekelöf, a. a. s. 15 not 29, Agge, Rättskraft, s. 69 ff, samt Kallenberg, Civilprocessrätt II: 6, s. 1291 ff.

³⁴ Jfr situationen i fallet SvJT 1948 s. 649.

Kap. 12

RÄTTSMEDEL MOT AVVISNINGSBESLUT SAMT HOVRÄTTSBEHANDLINGEN

1. Rättsmedel

I fråga om fullföljd mot avvisningsbeslut gäller enligt LL 34 §, att talan skall föras genom besvär i hovrätten. Angående sådan besvärstalan äger bestämmelser i RB 52 kap. om besvär mot URs slutliga beslut motsvarande tillämpning.¹ Besvärstiden är två veckor från den dag, då beslutet meddelades.²

UR dit besvärslaga skall inges kan jämlikt RB 32 kap. 7 § första stycket utsätta ny tid för fullföljd under förutsättning som anges i lagrummet, dvs. att laga förfall visas före utgången av fullföljdstiden. Den i 52 kap. 1 § reglerade fullföljdstiden är vidare sådan laga tid för fullföljande av talan, varå bestämmelserna i RB 58 kap. 11 och 12 §§ om återställande av försutten tid i och för sig är tillämpliga. På grund av avvisningsbeslutets begränsade rättskraftsverkan torde rättsmedlet i fråga ha ytterst ringa praktisk betydelse.

2. URs åtgärder vid fullföljd

URn har vid fullföljd att jämlikt RB 52 kap. 2 § pröva, huruvida talan fullföljts på föreskrivet sätt och inom rätt tid samt avvisa besvärstalan om så ej finnes vara förhållandet. URn skall däremot ej beakta andra anledningar till avvisning av besvärstalan än de i RB 52 kap. 2 § angivna. Avvisas ej besvärstalan, skall URn utan dröjsmål — i förekommande fall redan innan besvärstiden utlöp — sända fullföljdshandlingarna samt akten till HovRn, allt enligt RB 52 kap. 4 §.

¹ NJA II 1947 s. 128 och s. 144, JO 1958 s. 84 ff.

² I fallet VSH 501/66 hade URn meddelat fullföljdshänvisning, enligt vilken besvärslaga skulle vara inkommen sist den 13.4.1966. Besvärslaga inkom den 14.4.1966. URn avvisade besvären. Klaganden fullföljde talan mot avvisningsbeslutet och gjorde gällande, att besvärstiden skulle räknas från den dag klaganden delgivits URns beslut och ej från dagen för beslutets meddelande. HovRn lämnade besvären utan bifall.

3. Hovrättsbehandlingen. Allmänt

Det till HovR efter avvísning fullföljda målet följer även i övrigt i processuellt hänseende bestämmelser för besvärsmål i RB 52 kap. Målet registreras numera i samtliga hovrätter som "Ö-mål".³ I HovR torde mål varom här är fråga böra behandlas som förtursmål eller mål enligt 18 § arbetsordningen för rikets hovrätter, ehuru de ej angivits särskilt i 18 § eller 20 §.

4. Parter i HovRn

Borgenären är klagande i hovrättsprocessen rörande avvísningsfrågan. Stundom upptages gäldenären som motpart eller förklarande. Hovrättsavgörandena uppvisar emellertid ett stort antal mål där motpart överhuvudtaget ej angivits i rubriken till hovrättens beslut. Praxis härvidlag är oenhetlig. Huruvida gäldenären i mål varom här är fråga är att betrakta som motpart till borgenären, är emellertid icke enbart eller i första hand av betydelse för hovrättens rubrikskrivning. Större betydelse har gäldenärens ställning härvidlag för frågan, om HovRn skall kommunicera besvären med gäldenären.

5. KommunikERING

Regler om kommunikering i hovrätten av besvärshandlingar är meddelade i RB 52 kap. 7 §. Enligt första stycket däri skall kommunikering ske om klagandens motpart *finnes böra höras över besvären*. Enligt andra stycket må ändring ej göras i underrättens beslut, såvitt angår motpartens rätt, med mindre tillfälle lämnats motparten att förklara sig.

Vid tillämpning av dessa regler i mål om betalningsföreläggande, vari borgenären fullföljt talan mot underrätts avvísningsbeslut, uppkommer sålunda dels spörsmålet om gäldenären är att anse som borgenärens motpart och dels — när ändring av underrättens beslut övervägs — frågan, huruvida ändringen berör gäldenärens rätt.

En särskild tillspetsning får dessa frågor, när — såsom vanligen är fallet och som förutsättes vara det regelmässiga — URn avvisat ansökningen utan att gäldenären dessförinnan fått del av ansökningen och tillfälle att yttra sig. Sådan situation motiverar allmänt sett återhållsamhet, när det gäller kommunikering i fullföljdsförfarandet. Gäldenären kan ju mestadels antagas ej äga kännedom om det av borgenären i

³ Tidigare registrerades i några hovrätter besvärsmål under andra beteckningar, såsom "Ab-mål" i Göta HovR och "BA-mål" i SkHovRn. VSHovR använde t. o. m. 1969 en för samtliga mål gemensam nummerserie utan bokstavs-beteckning.

URn inledda förfarandet.⁴ Opå kallat synes det då att i HovRn utsätta gäldenären för besväret att behöva ta ställning till avvisningsfrågan då ändring i avvisningsbeslutet förefaller osannolik eller endast i ringa grad sannolik. Enligt vad hovrättsakterna visar är det också mycket vanligt, att mål, däri URn avvisat ansökan utan föregången kommunikering med gäldenären, föredrages på fullsutten avdelning, innan kommunikering sker i HovRn. Därvid kan HovRn, om anledning till ändring finnes ej föreligga, avgöra målet och eljest besluta om kommunikering.

Vad så gäller de båda nämnda spörsmålen — huruvida gäldenären är klagandens motpart i besvärsmålet om avvisning och om ändring angår gäldenärens rätt, därest gäldenären är att uppfatta som motpart — föreligger ett hovrättsavgörande — låt vara angående avvisning av lagsökningsansökan — som är av intresse i detta sammanhang.

I målet, SvJT 1967 rf s. 58 (nr 38), hade URn, utan att dessförinnan ha delgivit ansökningen med gäldenären, avvisat lagsökningsansökan, enär det kontrakt, på vilket fordringen grundade sig, innehöll bestämmelse, att tvist om tillämpning av kontraktet skulle hänskjutas till skiljemän. Sedan borgenären fullföljt talan undanröjde HovRn — utan att dessförinnan ha lämnat gäldenären tillfälle att förklara sig — det överklagade beslutet och visade målet åter till URn. HovRn motiverade sitt beslut därmed, att URn icke ägt självant pröva frågan, huruvida avtalsparternas mellanhavande omfattades av skiljeklausulen, samt att hinder i det av URn anmärkta hänseendet icke förelegat att upptaga ansökningen.

Welamson⁵ har sett avgörandet som uttryck för att ändringen ej ansetts beröra gäldenärens rätt. Detta skulle enligt Welamson bero därpå, att det ju var gäldenären obetaget att efter ansökningens upptagande och kommunikering med honom framställa invändning om skiljeklausulen. HovRns ställningstagande kan möjligen förklaras redan därmed, att HovRn ansett gäldenären ej vara borgenärens motpart vid prövningen av avvisningsfrågan och att bestämmelsen i RB 52 kap. 7 § andra stycket följaktligen ej skulle vara tillämplig. Ett stöd för denna uppfattning av HovRns underlåtenhet att kommunicera kan rättsfallsreferatets rubrik möjligen utgöra. Däri anges, utom annan fråga, följande: "Tillika fråga vid prövning av avvisningsbeslut om gäldenären är att anse som motpart enligt 52 kap. 7 § 2 st. RB."

⁴ Här förutsätter jag som riktig min tidigare hävdade uppfattning, att endast borgenären skall underrättas om avvisningsbeslut, när sådant meddelats, utan att i URn kommunicering skett med gäldenären.

⁵ Welamson, Svensk rättspraxis, civil- och straffprocessrätt 1963—1967, i SvJT 1969 s. 968.

Är denna senare förklaring riktig, undandraget sig emellertid grunden för HovRns uppfattning närmare bedömmande. Det framgår således ej om HovRn menat, att gäldenären ej var att anse som motpart i HovRn, *därför* att avvisningen skedde utan att gäldenären delgivits ansökningen i URn, och att bedömningen förty kunde antagas ha blivit en annan, om ansökningen avvisats i URn först efter kommunicering med gäldenären. Måhända vilar HovRns bedömning, om min här förut antagna förklaring är riktig, i stället på den uppfattningen, att frågan om avvisning på förevarande stadium ej berör parterna inbördes utan är ett spörsmål mellan sökanden och domstolen. Först sedan ansökningen upptagits kommer förhållandet part-motpart in i bilden.

RB anger ej när ställningen av motpart uppkommer, om det är redan när stämningsansökan resp. ansökan i summarisk process inkommer till UR eller först sedan delgivning skett med den i resp. ansökan som motpart uppgivne.

I ÄRB fanns ett stadgande, 27 kap. 5 §, vilket närmast motsvarade RB 52 kap. 7 §. Enligt bestämmelsen ankom på HovRn att, när besvär anförts, förordna om vederpartens hörande över besvären, dock att — med vissa i lagrummet angivna undantag — ändring i URns utslag ej fick göras "med mindre tillfälle lämnats vederparten att sig förklara". Kallenberg uttalade om bestämmelsen:⁶ "... med vederpart kan ej förstås annan än den (eller de), som beröres av ändringssökandet ...".

Beröres då gäldenären av ändringssökandet i mål där frågan gäller, huruvida ansökningen skall upptagas eller avvisas? Av betydelse för frågans besvarande torde främst vara, vilka möjligheter gäldenären har att i målet göra invändning om rättegångshinder. Den konstruktionen av den summariska processen, att rätten före upptagandet och således innan gäldenären fått komma till tals skall pröva förutsättningarna för processen — huruvida hinder möter för upptagande — innebär begränsning i gäldenärens möjligheter att framföra invändning om rättegångshinder.

Det ligger allmänt sett i gäldenärens intresse att URns avvisningsbeslut står fast, dvs. att talan mot beslutet ej förs och att, om talan mot beslutet fullföljs, HovRn ej ändrar beslutet. Har gäldenären ej kunnat framföra sina synpunkter rörande rättegångshinder i första instans, är det därför också av intresse för honom att få tillfälle att utveckla sin syn därpå i HovRn. Detta intresse accentueras därav, att jämlikt LL 36 § klagan ej må föras över HovRs beslut i mål som enligt LL 34 § fullföljts till HovR. Finner HovRn hinder ej föreligga för ansökningens upptagande på grund av omständighet, som URn bedömt som avvisningsanledning, kan gäldenären därför och till följd av den rättskraft,

⁶ Kallenberg, Rättsmedlen, s. 362, Föreläsningar, s. 270.

som HovRns avgörande medför, ej senare få omprövat, huruvida omständigheten ifråga utgör rättegångshinder. Gälldenärens nu nämnda intressen — att ansökningen ej upptages och att gälldenären får komma till tals i avvisningsfrågan — torde allmänt sett vara tillräckliga för att motivera bedömningen, att ändringssökandet *berör gälldenären*. Ställs kravet, för att gälldenären skall anses som motpart i den mening, som avses i RB 52 kap. 7 §, ej högre än att ändringssökandet skall beröra gälldenären, synes det mig därför klart, att gälldenären städse bör anses som borgenärens motpart i mål, varom nu är fråga. Detta synes mig böra gälla, oberoende av huruvida ansökningshandlingarna i URn delgivits gälldenären. Mål, som efter avvisning fullföljs till HovRn, synes sålunda icke vara att betrakta som sådana besvärsmål, däri någon motpart till klaganden ej finns.⁷

Ändringssökandet kan tänkas *beröra gälldenären* på sätt nu beskrivits utan att fördenskuil ändring i överklagade beslutet kan sägas angå *gälldenärens rätt*. Möjligen kan det förut nämnda hovrättsavgörandet i fallet SvJT 1967 rf s. 58 (nr 38) anföras som exempel härpå. Gälldenären kunde ju, såsom Welamson framhöll, efter ansökningens upptagande framställa invändning om skiljeklausulen. Gjorde gälldenären sådan invändning, skulle ansökningen avvisas. Därmed blev ej fråga om någon behandling i sak av den fordran som gjorts gällande i det summariska förfarandet. *Såttillvida* angick ändringen ej gälldenärens rätt, att redan som följd av densamma ett rättens ställningstagande till fordringen nödvändiggjordes. Klart är emellertid, att ändringen och därav föranlett beslut av URn att upptaga ansökningen påverkade gälldenärens processuella ställning och angick gälldenärens rätt därvidlag: Gälldenären nödgades ju vara aktiv för att undvika att exekutionstitel utfärdades. Om han ock genom en enkel invändning om rättegångshinder kunde undvika sådant resultat av ansökningen i målet, var dock aktiviteten nödvändig. Ändringen kunde därför sägas angå gälldenärens processuella rätt. På samma sätt kan varje ändring av HovR innebära att talan, som avvisats av UR, skall upptagas, sägas angå gälldenärens rätt.

Fråga blir då, huruvida en ändring, som omedelbart endast på nyss angivet sätt angår gälldenärens rätt, nödvändiggör kommunikering på grund av bestämmelsen i RB 52 kap. 7 § andra stycket. Skulle svaret härpå bli ja, synes det svårigen kunna påvisas någon skillnad mellan vad som krävs för att gälldenären skall betraktas som motpart i besvär förfarandet och vad som fordras för att ändringen skall angå gälldenärens rätt.

⁷ Ang. klagande utan motpart, se Söderlund i SvJT 1955 s. 581 ff.

En granskning av hovrättspraxis visar, att hovrätterna i ej obetydligt omfattning ändrat URs beslut, innebärande avvisning, utan att kommunicering med gäldenären ägt rum i HovRn. Hovrättsavgörandena visar emellertid också, att gäldenären regelmässigt angivits som motpart eller förklarande endast i sådana fall, då kommunikering skett. Detta förhållande ger i viss mån anledning antaga, att hovrätterna anlagt enahanda synpunkter, när det gäller att bestämma om gäldenären är klagandes motpart, och vid bedömandet, huruvida ändringen angår gäldenärens rätt. Förhållandet i fråga försvårar emellertid en närmare uttydning av anledningen till hovrätternas underlåtenhet att kommunicera.

Några exempel från publicerad och oppublicerad praxis må tjäna att belysa situationer, där HovR ansett det möjligt att utan kommunicering ändra URs avvisningsbeslut.

I publicerade fallen SvJT 1961 rf s. 80 och 1966 rf s. 15^I och 15^{II} hade ansökningarna avvisats av URn, i förstnämnda fallet därför att *grunden* och i de övriga fallen emedan *grunden* och *tiden* för fordringen ej angetts tydligt och fullständigt. Avvisningsanledningen i fallet SvJT 1967 rf s. 24 var, att *grunden för ränteyrkande* ej angetts. I fallen SvJT 1967 rf s. 32 och 1969 rf s. 50^I och 50^{II} hade UR bedömt fordringen såsom avseende *skadestånd* och förty avvisat ansökningen. Huruvida återopad växel var att anse som *skriftligt fordringsbevis*, bedömdes i fallet SvJT 1968 rf s. 7. URn avvisade ansökningen, enär handlingen ifråga ansågs vara sådant fordringsbevis. I SvJT 1969 rf s. 44 avvisade URn ansökningen, enär borgenären vägrat att underteckna mer än ett exemplar av ansökningen.

Av opublicerade hovrättsavgöranden innebärande ändring utan kommunicering av URs avvisningsbeslut må nämnas SveaH Ö 218/66, där UR ansett fordringen avse *skadestånd*, GötaH Ab 204/60 och Ab 130/64, där UR avvisat ansökningen därför att borgenären ej tydligt och fullständigt angett *grunden* (i Ab 204/60) samt *grunden* och *tiden* (i Ab 130/64) för fordringen. Vidare må nämnas GötaH Ab 146/66, där URn avvisat ansökningen, enär *grunden för ränteyrkande* ej angivits, samt VSH 149/66, där ansökningen avvisats av UR, därför att gäldenären var försatt i konkurs.

De nu nämnda exemplen avser omständigheter av olika slag, vilka UR bedömt som hinder för upptagande: Avvisningen har i några fall berott på brist i särskild förutsättning för betalningsföreläggande — såsom att fordringen ej skall avse *skadestånd* och ej vara grundad på skriftligt fordringsbevis. I andra fall har åter avvisningen skett på grund av förment hinder hänförligt till de i LL 19 § närmare angivna formella förutsättningarna. Slutligen har ändring utan kommunicering

ansetts kunna ske, när hinder för upptagande enligt URn bestått i någon brist i fråga om allmän processförsättning.

Av hovrättsavgörandena torde svårigen kunna utläsas någon enhetlig linje i tillämpningen. Om ock såsom regel den tillämpningen följts, att HovR kommunicerat med gäldenären, när URs beslut ändrats⁸ samt fastställt URs beslut utan föregången kommunikering⁹ uppvisar hovrättspraxis åtskilliga exempel på ändring utan kommunikering. Huruvida HovR i sådana fall ansett gäldenären ej vara klagandens motpart eller förmenat att ändringen ej angått gäldenärens rätt ger avgörandena ej svar på. I hovrättspraxis kan ej skönjas någon begränsning i fråga om möjligheterna av ändring utan kommunikering till allenast viss eller vissa grupper av förutsättningar, så t. ex. att avgöranden rörande brist enbart i de formella förutsättningarna bedömts i högre grad än avgörande rörande särskilda förutsättningar vara ägnade för ändring utan gäldenärens hörande. Även när ändringen berört de för betalningsföreläggande särskilda förutsättningar eller allmänna processförsättningar har ändring ansetts möjlig utan kommunikering.

Frågan om möjlighet att ändra URs avvisningsbeslut utan kommunicering är — eftersom härvidlag gäller bestämmelse meddelad i RB — ej en för den summariska betalningsprocessen speciell fråga. Några för den summariska processen speciella förhållanden torde emellertid vara ägnade att inverka på frågans bedömning i sådan process. Dit hör — förutom det förut påvisade intresset för gäldenären av att kunna komma till tals i frågan om rättegångshinder och de begränsningar härvidlag som följer av förfarandets summariska natur — det allmänna intresset av snabbhet och enkelhet i förfarandet och att detta följaktligen ej tyngs av onödig skriftväxling. Sistnämnda intresse talar allmänt sett emot kommunikering, medan de till gäldenären hänförliga intressena — såsom tidigare framhållits — i måhända högre grad än eljest motiverar kommunikering.

I betraktande av det intresseläge, som sålunda föreligger i den summariska processen, uppställer sig naturligen frågan, huruvida bestämmelsen i RB 52 kap. 7 § andra stycket måhända ansetts icke tillämplig i sådan process på grund av sakens natur.¹⁰ Härvidlag inverkan omständigheter kan i så fall tänkas vara de förut berörda, att förutsättningarna för process regelmässigt skall prövas, innan UR upptar ansökningen och

⁸ Se t. ex. SvJT 1967 rf s. 69, 1968 rf s. 64 I och II samt 1970 rf s. 60. Exempel från opublicerad praxis erbjuder bl. a. SveaH Ö 384/65, 600 och 601/65 och 496/69 samt SkH Ö 194/61.

⁹ Exempel härpå SvJT 1948 s. 649, 1954 rf s. 48 och 62, 1967 rf s. 18 samt 1968 rf s. 64 I och II.

¹⁰ Jfr uttalande av PLB i SOU 1944: 10 s. 125 f, NJA II 1947 s. 146.

att förfarandet skall präglas av snabbhet och enkelhet. Den föga enhetliga praxis som här förut påvisats kan kanske ses som uttryck för att hovrätterna ansett bestämmelsen i fråga sakna tillämplighet i den summariska betalningsprocessen.

Det torde i varje fall kunna anföras goda ändamålsskäl för vittgående undantag från regeln om kommuniceringstvång i sådan process. Undantagen synes ej böra bero på arten av förment hinder för upptagande — huruvida detta hänför sig till särskild eller allmän processföresättning eller till föresättning av formell natur — utan allenast på domstolens behov av utredning för avvisningsfrågans avgörande. Är bedömningen av avvisningsfrågan sålunda av rent rättslig art¹¹ eller kan gäldenären förväntas icke tillföra någon på frågans avgörande inverkan utredning, kan delgivning av besvärshandlingarna med gäldenären framstå som en överflödigt åtgärd.

6. *Prövningsbefogenhet i avvisningsmål*

Om tillämpning av bestämmelsen i RB 52 kap. 7 § andra stycket är utsluten i mål om betalningsföreläggande på grund av sakens natur, kan detta sägas innebära beaktande av de allmänna intressen som nyss antydde och som i högre grad är motiverade av förfarandets allmänna funktion i samhället än av gäldenärs intresse i enskilt fall. Ståndpunkten är därför ingalunda självklar. Av densamma följer, som förut framhållits, en begränsning i gäldenärens möjligheter att göra invändning om rättegångshinder och att utveckla sin uppfattning i sådan fråga. Betydelsen därav accentueras av det i LL 36 § stadgade fullföljdsförbudet.

Hur vittgående begränsningen i gäldenärens nämnda möjlighet är hänger emellertid samman även med frågan rörande omfattningen av hovrättens prövning i avvisningsmål.

Här möter frågan, om hovrätten i fullföljdsförfarandet efter meddelat avvisningsbeslut prövar andra föresättningar för upptagande än som genom avvisningsbeslutet varit föremål för URns prövning.

Av ett flertal hovrättsavgöranden vill synas som om HovR företagit sådan mer omfattande prövning. Icke sällan innehåller nämligen hovrättsavgörandena, i fall där HovRn finner URns avvisningsskäl ej utgöra hinder för ansökningens upptagande, efter uttalandet rörande sistnämnda skäl en förklaring, att *hinder ej heller eljest möter* mot upptagande av ansökningen om betalningsföreläggande.¹² Andra hovrättsav-

¹¹ Exempel härpå utgör fallet SvJT 1969 rf s. 44, där frågan gällde, huruvida genomslagskopia av ansökning var att anse som egenhändigt undertecknad.

¹² Uttalande med sådan innebörd har gjorts i bl. a. SvJT 1968 rf s. 7, 1968 rf s. 64 I och II och 1969 rf s. 50 I och II samt i opublicerade avgöranden i målen

göranden ger icke på samma sätt uttryck för att prövningen avsett omständigheter som URn ej bedömt. Om HovRn företagit prövning i annat hänseende än som föranletts av fullföljden, har detta i varje fall inte kommit till uttryck i hovrättsbeslutet.¹³ Ytterligare erbjuder emellertid praxis exempel på att HovRn i sin skrivning markerat, att prövningen avsett endast av URn såsom anledning till avvísning uppfattad omständighet.¹⁴

Den nu påvisade olikheten i utformningen av hovrättsavgörandena antyder olikartad uppfattning hos hovrätterna i fråga om prövningens art och omfattning. I fall av den förstnämnda typen kan HovRn antagas ha sett som sin uppgift att företaga officialprövning av processförutsättningarna liknande den som URn har att företaga. När HovRn däremot uttryckligen begränsat sitt uttalande till det av URn bedömda avvisningsskälet, framträder uppfattningen om enbart överprövning såsom HovRns uppgift.

De båda här nämnda uppfattningarna — officialprövning och överprövning — framträder i följande opublicerade fall.

SveaH Ö 384/65. Borgenären B anhöll om betalningsföreläggande för ett bolag beträffande visst belopp. Bolaget bestred ansökningen och gjorde gällande, att fordringen avsåg skadestånd. Sedan B yrkat hänskjutande till rättegång, avvisade URn ansökningen, när fordringen avsåg skadestånd. B fullföljde och yrkade undanröjande av URns beslut. Bolaget bestred ändring. HovRn ansåg det av utredningen ej framgå, att kravet avsåg skadestånd. Av URn återopat hinder för upptagande av ansökningen hade därför enligt HovRn ej mött. HovRn återförvisade därför målet till URn. — En ledamot av HovRn ansåg att URn genast bort avvisa ansökningen, när grunden för fordringen ej angivits tydligt och fullständigt. Enär URn emellertid ej avvisat ansökningen av nu nämnt skäl utan upptagit den till behandling och senare avvisat den på annan grund, ansåg sig ledamoten ifråga icke — sedan B fört talan mot avvisningsbeslutet — böra till prövning upptaga frågan om brister i ansökningen i avseende å tydlighet och fullständighet i grunderna för denna. Sagde ledamot instämde därför i det slut vartill majoriteten kommit. — HovRns ordförande fann liksom sistnämnde ledamot, att grunderna för fordringen ej angetts tydligt och fullständigt i ansökningen eller därvid fogad räkning och att URn därför bort avvisa ansökningen. Ordföranden prövade där-

SveaH Ö 218/66, Ö 71/67, Ö 496/69 och Ö 1310/69, SkH Ö 181/61, Ö 269/64, Ö 111/65 och Ö 248/65, VSH 1538/68, 1356/68, 492/69, 787/69 och 939/69 samt i ÖNH Ö 121/63.

¹³ Se Ekelöf, Rättegång II s. 15 not 29, samt där anförda rättsfall, Agge, Rättskraft s. 69 f, Kallenberg, Civilprocessrätt II s. 1291 f.

¹⁴ Såsom exempel må anföras hovrättsavgörandena i opublicerade fallen VSH 1166/64, där HovRn ej funnit hinder föreligga ”i av HRn angivet hänseende” samt VSH 528/70, där HovRn uttalade, att hinder ej förelåg ”i hänseende varom är fråga”.

emot lagligt att på grund av nämnda brist och då fordringsgrunden ej heller angetts tydligt och fullständigt i skriftväxlingen mellan parterna fastställa URns beslut.

HovRn representerar sålunda här tre olika uppfattningar rörande möjligheten för HovRn att pröva andra än av UR bedömda avvissningsskäl. Medan majoriteten tydligt ger uttryck för uppfattningen att dess uppgift är ren överprövning, framgår av de båda skiljaktiga ledamöternas vota, att dessa ledamöter anser utrymme finnas för en längre gående officialprövning. Det förhållandet, att ansökningen upptagits, synes emellertid ha utgjort anledning för den ene av dessa båda ledamöter att i fullföljdsförfarandet icke beakta annan avvissningsanledning än den av URn prövade. Grunden för uppfattningen, att upptagandet sålunda skulle verka prekluderande, kan tänkas vara den omständigheten, att särskild talan ej kan föras mot "upptagande" av ansökning.¹⁵ Skulle HovR kunna självant pröva andra eventuella hinder för upptagande efter det ansökningen upptagits, innebar detta ett kringgående av sagda fullföljdsbegränsning. En mer renodlad officialprövningsuppfattning hävdas av HovRns ordförande, vilken ej tillagt upptagandet prekluderande verkan i förevarande avseende.

Frågan, huruvida HovRn i fullföljdsförfarandet skall företaga officialprövning av möjliga avvissningsgrunder eller enbart överprövning av omständigheter, vilka URn bedömt som avvissningsskäl, synes kunna ha betydelse i olika hänseenden. Sålunda kan omfattningen av den rättskraft, som må följa av hovrättens beslut, tänkas bero av vilken prövning hovrätten företar. Vidare — och delvis som en följd härav — påverkas gäldenärens möjligheter att göra invändning avseende rättegångshinder. I det närmast följande skall dessa båda aspekter av hovrättsprövningen granskas något.

Tidigare har — närmast som ett antagande — uttalats den meningen att avvissningsbeslut i mål om betalningsföreläggande torde få rättskraft, såvitt gäller det processhinder, på vilket beslutet grundats. Uttalandet ansluter till den uppfattning, som beträffande avvissningsbeslut i ordinär civilprocess kommit till uttryck i doktrin och praxis.¹⁶ Frågan skall nu tagas upp till en något närmare granskning.

Beträffande avvissningsbeslut i lagsökningsmål har Agge¹⁷ uttalat meningen, att dessa bör bedömas efter de allmänna regler Agge närmare utvecklat för avvissningsbeslut av motsvarande art inom den allmänna

¹⁵ SveaH Ö 56/70.

¹⁶ Se Ekelöf, Rättegång II s. 15 not 29, samt där anförda rättsfall, Agge, Rättskraft s. 69 f, Kallenberg, Civilprocessrätt II s. 1291 f.

¹⁷ Agge, Rättskraft, s. 93.

civilprocessen. Det förhållandet att vissa förutsättningar för lagsökning har en eljest materiell karaktär synes enligt Agge ej vara av beskaffenhet att fråntaga beslutet rättskraftsverkan. Genom avvísingsbeslutet blir sålunda enligt Agge med rättskraft fastslaget, att den speciella fordran målet gäller på grund av föreliggande hinder icke kan i lagsökningsväg upptagas till prövning. Består hindret däri, att fordringen ej är förfallen till betalning innebär det rättskraftiga beslutet, att fordringen vid tiden för beslutets meddelande icke var lagsökningsduglig. Agge anser att dylik rättskraft, om den än ej är av någon omfattande betydelse, ej helt och hållet saknar praktiskt värde.

Agge berör frågan om rättskraft i mål om handräckning för fordrans utfående enligt 1907 års lag därom¹⁸ men gör ej något uttalande angående avvísingsbeslut i sådana mål. Något principiellt skäl att behandla avvísingsbeslut i dessa mål annorlunda än i lagsökningsmål torde svårligen kunna påvisas. Att förfarandet ej — såsom lagsökningsprocessen beträffande icke intecknad fordran — avses att utmyнна i utslag, varigenom betalningsskyldighet åläggs gäldenären utan i stället närmast går ut på att fastställa ett processuellt faktum att ansökningen lämnas obestridd — synes sålunda icke motivera någon skillnad i förhållande till lagsökning, såvitt gäller behandlingen av förfarandets förutsättningar. Dessa är liksom i lagsökningsmål av olika slag. Här har tidigare gjorts skillnad mellan allmänna förutsättningar för process, för betalningsföreläggande särskilda — i LL 18 § angivna — förutsättningar samt sådana formella förutsättningar, som anges i LL 19 och 20 §§. Beträffande förutsättningar hörande till den första och den sista av nämnda tre grupper torde dessa ej påkalla särskild uppmärksamhet ur rättskraftssynpunkt utan torde de härutinnan vara att bedöma på samma sätt som motsvarande förutsättningar i tvistemål och i lagsökningsmål. Större intresse erbjuder mellangruppen av förutsättningar — de för betalningsföreläggande särskilda förutsättningarna, att fordringen skall vara en penningfordran, att den ej skall vara grundad på skriftligt fordringsbevis och att den ej skall avse skadestånd.¹⁹ Vilken blir innebörden, om rättskraft följer av beslut om avvísning berörande dessa förutsättningar?

Beträffande de förutsättningar, vilka gäller fordringens art — penningfordran som icke avser skadestånd — torde genom avvísingsbeslut på grund av brist därutinnan bli med rättskraft avgjort, att fordringen icke kan upptagas till prövning i mål om betalningsföreläggande. Avvisas ansökan på grund av brist i förutsättningen att fordringen ej

¹⁸ Agge, Rättskraft, s. 94 f.

¹⁹ De övriga särskilda förutsättningar, vilka jag förmenar gälla — se ovan kap. 8 — lämnas här åsido.

skall vara grundad på skriftligt fordringsbevis, torde genom beslutet likaså bliva rättskraftigt fastlaget, att betalningsföreläggande ej kan komma till användning för fordringen. Beträffande sistnämnda förutsättning är emellertid att märka, att densamma är omvänd den som gäller för lagsökning, att fordringen skall vara grundad på skriftligt fordringsbevis. Konstateras brist i fråga om den för betalningsföreläggande uppställda förutsättningen, är följaktligen därmed av domstolen konstaterat att i fråga om relation mellan fordran och fordringsbevis en förutsättning för lagsökning föreligger. Frågan blir då om avvsningsbeslutet i mål om betalningsföreläggande även har rättskraft i senare beträffande samma fordran anhängiggjort lagsökningsmål, så att domstolen däri är bunden av det tidigare avvsningsbeslutet. Detta spörsmål skall emellertid här endast ställas, ej dryftas närmare.

Är det riktigt, såsom här antagits, att avvsningsbeslut i mål om betalningsföreläggande får rättskraft — låt vara av begränsad betydelse — inställer sig frågan om betydelsen i rättskraftshänseende av HovRs förklaring, att hinder ej heller eljest möter för upptagande av ansökning. Såsom förklaringen vanligen är skriven ger den intrycket att avse varje hinder för ansökningens upptagande, sålunda ej blott de för betalningsföreläggande särskilda förutsättningarna. Utrymme skulle, om detta är förklaringens innebörd, ej finnas för senare prövning av någon förutsättning, vare sig allmän, särskild eller formell. Det torde emellertid kunna ifrågasättas om uttalandet kan tilläggas sådan innebörd. En första begränsning torde följa av underlaget för hovrättsprövningen. Meningen torde uppenbarligen ej vara, att domstol skall vara hindrad att beakta nya omständigheter, som tillkommer efter hovrättsprövningen och som hovrätten därför ej kunnat beakta. Ifrågasättas kan emellertid vidare, om hovrättsförklaringen ens skall tilläggas den betydelse, som förklaringen bokstavligen ger uttryck för, nämligen att avse förutsättningar av alla de tre slag som nyss nämndes. Endast mera sällan kan visserligen ur förklaringen utläsas en begränsning till de särskilda förutsättningarna. Det oaktat torde kunna antagas, att förklaringen ibland är avsedd att gälla endast de särskilda, i LL 18 § angivna förutsättningarna. När detta ej framgår torde emellertid rättskraft innefattas i avgörandet i den utsträckning, vartill förklaringens innehåll föranleder. UR avskärs därmed från möjlighet att efter återupptagande avvisa ansökningen på grund av omständighet, som skall anses innefattad i HovRns förklaring.

Särskild betydelse får officialprövningen i HovR för gäldenären i fall, då HovRn ändrar URns avvsningsbeslut utan kommunikering med gäldenären. Har denne ej heller yttrat sig i URn och gör HovRn i sitt beslut förklaring av nyss angiven innebörd, kommer gäldenären

praktiskt sett att sakna möjlighet att få synpunkter i frågan om rättegångshinder beaktade förutsatt att förklaringen i rättskraftshänseende har den betydelse som här antagits. Fall saknas likväl icke i tillämpningen, vilka belyser sådan situation.²⁰ Även i fall då gäldenären får tillfälle att yttra sig i avvsningsfrågan, föranleder emellertid en officialprövning av det slag som här senast behandlats och tar sig uttryck i förklaring om hinderslöshet av förut angivet slag en begränsning för gäldenären i möjligheterna till invändning om rättegångshinder, därast förklaringen skall — såsom här antagits vara det rätta — tilläggas verkan av rättskraft i fråga även om hinder, som URn ej tidigare prövat. Någon närmare analys av dessa frågor skall ej göras.

En officialprövning i fullföljdsförfarandet så, att HovRn på grundval av föreliggande utredning prövar även om hinder för upptagande möter i annat hänseende än som föranlett avvsningsbeslutet, har fördelen att begränsa risken för ny avvsningsbeslut efter återförvisning till URn. Därigenom främjas det intresse av snabbhet i förfarandet, som anses väsentlig i den summariska processens mål. Å andra sidan kan officialprövningen, i varje fall om hovrättsavgörandet tillägges rättskraft i den omfattning som här antagits, begränsa gäldenärens processuella möjligheter i förfarandet. Särskilt accentuerad blir begränsningen om HovRn därtill finner sig kunna ändra URns beslut utan kommunicering med gäldenären, detta må bero på att HovRn finner att bestämmelsen i RB 52 kap. 7 § andra stycket är otillämplig i summarisk betalningsprocess, att gäldenären ej är klagandens motpart i avvsningsfrågan eller att ändringen ej angår gäldenärens rätt. Därtill kan läggas, att en officialprövning av det slag som förklaring av här förut angiven innebörd ger uttryck för måhända ej står i god överensstämmelse med instansordningens princip. De processuella fördelarna av att HovRn i uppenbara fall beaktar föreliggande hinder, ehuru sådant ej av UR bedömts som avvsningskäl, bör å andra sidan ej underskattas.

7. Klagandens yrkanden

Frågan om hovrätts prövningsbefogenhet i avvsningsmål uppkommer även på grund av klagandens i hovrätten framställda yrkanden.

Sedan UR avvisat ansökan om betalningsföreläggande, yrkar borgenär, som fullföljer talan mot beslutet, vanligen att HovRn måtte undanröja URns beslut och återförvisa målet till URn. Stundom begränsar klaganden sitt yrkande till undanröjande eller till återförvisning. Oav-

²⁰ T. ex. SvJT 1968 rf s. 7, 1969 rf s. 50 I och II samt SveaH Ö 218/66, i vilka samtliga fall URn avvisat ansökningen och HovRn utan kommunicering ändrat URns beslut samt gjort förklaring av förut i texten angiven innebörd.

sett vilken av de nämnda formuleringarna klaganden använder, behandlar HovRn besvären likartat; HovRns beslutsformulering beror sålunda icke av hur klaganden i detta hänseende utformar sitt yrkande. Stundom ges anledning för HovRn att uttala sig om innebörden i klagandens yrkande. Detta var förhållandet i följande fall:

SkH Ö 176/63. URn hade avvisat ansökan om betalningsföreläggande, enär fordringen grundade sig på skriftligt fordringsbevis. Borgenären anförde besvär och förklarade sig anhålla om HovRns "yttrande i saken". HovRn fann besvären innefatta yrkande om undanröjande av URns beslut och återförvisning av målet till URn. HovRn fastställde beslutet.

Det förekommer, att klaganden framställer yrkande av annan innebörd än undanröjande och återförvisning. Några exempel härpå, ägnade att i någon mån belysa omfattningen av HovRns prövningsbefogenhet, skall redovisas. I fallet *SveaH Ö 286/49*, där URn avvisat ansökningsyrkandet, enär yrkad ränta icke lagligen kunde erhållas från tidigare dag än den, då gäldenären delgavs URns föreläggande i målet, yrkade borgenären i HovRn, att HovRn måtte med undanröjande av URns beslut fastställa att ränta skulle beräknas i enlighet med hennes yrkande därom och i övrigt återförvisa målet. — HovRn förklarade sig ej kunna upptaga ränteyrkandet till prövning "i denna ordning".

Fallet torde jämföras med lagsökningsmålet SvJT 1951 s. 339.²¹ Sedan URn meddelat utslag men däri utdömt ränta å lägre belopp än borgenären yrkat, anförde borgenären besvär och yrkade att ränta måtte utdömas i enlighet med yrkandet vid URn. HovRn fann den fullföljda talan icke kunna upptagas till prövning. Skälet härtill var emellertid att fordringen ej ansågs grundad på sådant fordringsbevis att lagsökning kunde äga rum därå. Av denna motivering framgår, att HovRn ansett sig på borgenärens talan icke kunna undanröja utslaget. Uppenbarligen har det ej heller varit möjligt för HovRn att utdöma den yrkade räntan. URns utslag innebar nämligen, såvitt gäller den icke utdömda räntan, ett avvisningsbeslut, enär yrkande beträffande ränta ej kan ogillas i lagsökningsmål. Om HovRn hade funnit skäl utdöma räntan hade därför HovRn bort återförvisa målet för förnyad handläggning i avvisad del. HovRn har med sin uppfattning att lagsökning ej varit möjlig med hänsyn till åberopad handling, haft fog för att icke upptaga ränteyrkandet. HovRn synes emellertid ha kunnat avvisa yrkandet redan av det skäl som *SveaH* åberopade för avvisning i nyssnämnda fallet *Ö 286/49*, nämligen att yrkandet icke kunde upptagas till bedömande "i denna ordning".

²¹ Ang. fallet se Lihné, Lagsökning, bl. a. s. 137 f.

Opublicerade fallet VSH Ö 113/71 bör också redovisas i detta sammanhang. Borgenären hade yrkat betalningsföreläggande beträffande ett belopp jämte fem procent ränta därå från dagen för ansökningens ingivande. I föreläggande upptog emellertid URn ränta efter fem procent från och med delgivningsdagen. Ansökningen lämnades obestridd, varefter URn meddelade slutbevis. Borgenären anförde besvär och yrkade, att HovRn måtte såtillvida ändra URns beslut att ränta fastställdes att utgå med fem procent från dagen för ansökningens ingivande. HovRn fann att URn genom att i föreläggandet för gäldenären ej upptaga borgenärens yrkande om ränta såvitt avsåg tiden från ansökningens ingivande till delgivningsdagen, fick anses ha avvisat ansökningen i denna del. Borgenärens besvär måste enligt HovRn antagas avse URns nämnda åtgärd. HovRn prövade besvären och undanröjde URns beslut samt återförvisade målet till URn.²²

I SveaH Ö 626/61 avvisade URn ansökningen såvitt avsåg ett belopp å 15 kronor för inkassoåtgärd. Klaganden yrkade i första hand att målet måtte återförvisas och i andra hand att gäldenären måtte åläggas att utge beloppet 15 kr. HovRn fastställde URns beslut och avvisade således ej andrahandsyrkandet.

Sedan ansökning om betalningsföreläggande i dess helhet avvisats i SveaH Ö 218/66, yrkade klaganden i HovRn "bifall till sitt vid häradsrätten framställda yrkande". HovRn behandlade fullföljdstalan såsom om yrkandet gällt undanröjande av URns beslut och återförvisning.

I SkH Ö 132/63 avvisade URn i beslut ansökning om betalningsföreläggande, enär grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst ej angetts tydligt och fullständigt. Klaganden yrkade i HovRn, att beslutet måtte undanröjas samt att "lagsökningsdomaren" måtte förpliktas ersätta klaganden "för besvären". HovRn fastställde URns beslut och avvisade ersättningsyrkandet. Beträffande det sistnämnda beslutet meddelades fullföljdshänvisning.

8. Kostnadsfrågor

En fråga, som delvis även berör HovRns prövningsbefogenhet, gäller spörsmålet om *kostnader å avvisningsmålet i HovRn*.

Materiella konstnadsregler är ej meddelade i LL för fullföljdsförfarandet. Härutinnan torde därför på grund av RP 4 § gälla kostnadsregler som gäller för besvärsmål i allmänhet. Av betydelse är här RB 18

²² Ett ytterligare "räntefall" där klaganden emellertid ej yrkat att HovRn skulle utdöma ytterligare ränta utan att HovRn måtte "föreskriva att ansökningen skulle upptagas av HRn även till den del den avsåg ränta utöver 6 %" är SvJT 1967 rf s. 24. HovRn undanröjde beslutet och återförvisade målet till URn.

kap. 15 §. Enligt första stycket i detta lagrum skall skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i högre rätt bestämmas med hänsyn till rättegången därstädes. Samma gäller enligt lagrummets andra stycke angående fråga, som fullföljts särskilt till HovRn. Fördelningen av kostnaderna i HovRn bör sålunda bero av rättegången där.²³ Detta innebär i första hand att part som tappar i högre rätt, skall ersätta motpartens kostnader i HovRn. På grund av tredje stycket i förenämnda lagrum skall, om mål återförvisas, frågan om kostnaden i HovRn prövas i samband med målet efter dess återupptagande.

I mål, vari avvisningsbeslut överklagats i HovRn, medför bifall till ändringssökandet, att målet återförvisas till URn. På grund av nyssnämnda bestämmelse i RB 18 kap. 15 § tredje stycket skall då frågan om kostnader — såväl borgenärens som gäldenärens — prövas i samband med återupptagandet.

Några fall i det undersökta materialet bekräftar denna reglernas innebörd i mål om avvisad ansökan om betalningsföreläggande. Här må nämnas SveaH Ö 473/69, GötaH Ab 179/65, SkH Ö 31/70 och SkH Ö 271/71, i vilka samtliga fall borgenären ensam yrkade kostnad i HovRn samt GötaH Ab 159/64, där båda parterna yrkade kostnader i HovRn.

I målet SveaH Ö 1310/69, där HovRn återförvisade målet, gjorde HovRn beträffande klagandens därstädes framställda yrkande om kostnader "för expeditionsavgift med 40 kronor och för kostnader i övrigt med 25 kronor" uttalandet, att yrkandet inte kunde komma under HovRns prövning och att det därför avvisades. HovRn torde här ha uppfattat yrkandet i dess helhet såsom avseende kostnader i URn. Eljest synes avvisningsbeslutet svårligen kunna förklaras.

Om ändringsyrkande av HovRn lämnas utan bifall följer av först nämnda ersättningsregler att ersättning för klagandens hovrättskostnader ej skall utdömas.

Situationen var sådan i t. ex. SkH Ö 64/54, där HovRn fastställde URns avvisningsbeslut. HovRn yttrade sig ej över klagandens där framställda kostnadsyrkande. I SkH Ö 41/71 hade URn avvisat ansökningsen på grund av bristande behörighet. Klaganden fullföljde talan mot avvisningsbeslutet och yrkade i HovRn även ersättning för kostnaden för beslutet samt för kostnader å målet i HovRn. Avvisningsbeslutet fastställdes av HovRn och denna lämnade yrkandet om rättegångskostnader utan avseende.

Lämnas ändringssökande utan bifall av HovRn innebär detta, att klaganden är tappande part där. Som sådan har klaganden enligt allmänna regler att ersätta eventuell motparts kostnader i HovRn. Gäller

²³ SOU 1938: 44 s. 343.

detta även gäldenärens kostnad i HovRn? Frågan motiveras därav, att — såsom förut behandlats — gäldenär enligt vad som anses gälla ej lagligen kan få ersättning för sin underrättskostnad i mål om betalningsföreläggande.²⁴ Såvitt gäller kostnaden i HovRn föreligger emellertid följande hovrättsavgörande, som besvarar frågan jakande.

SvJT 1966 rf s. 47. D sökte betalningsföreläggande för J. Ansökningen beströds. J gjorde bl. a. invändning om rättens bristande behörighet under åberopande av skiljeklausul. URn avvisade ansökningen. D anförde besvär. J beströf ändringssökandet och yrkade ersättning för kostnader i HovRn. HovRn lämnade besvären utan bifall och förpliktade D att ersätta Js kostnader i HovRn.

Samma tillämpning uppvisar redan förutnämnda fallet SkH 64/54. HovRn, som där fastställde URns avvisningsbeslut och ej tillerkände klaganden ersättning för dennes hovrättskostnader, förpliktade klaganden att ersätta gäldenären — vilken ej framställt yrkande om ersättning för kostnad i HovRn — vad denne visade sig ha utgivit för en avskrift av HovRns beslut.

En tillämpning av eljest gällande regler för fördelning av kostnader såvitt gäller kostnaderna å målet i HovRn skulle vidare innebära, att part vars talan avvisas i HovRn skall anses tappande. Parten i fråga är då ej berättigad till ersättning för egna kostnader utan har fastmer att ersätta motpartens kostnader. Dylik tillämpning skulle än vidare innebära att part, som återkallar sin talan i HovRn, skall ersätta motpartens kostnad, om ej särskilda omständigheter föranleder att ersättningsskyldigheten bestäms annorledes.

Ett fall, där talan avvisats av HovRn och klagandens yrkande om ersättning lämnats utan bifall, är SkH Ö 75/68.

I SveaH Ö 75/67 förelåg den situationen, att borgenären, vars ansökan avvisats av URn, fullföljde talan mot avvisningsbeslutet men — efter erhållen betalning — återkallade sin vid URn förda talan. HovRn undanröjde URns beslut i anledning av återkallelsen. Gäldenären förpliktades ersätta klagandens kostnader i HovRn. En ledamot var skiljaktig och ansåg på närmare angivna skäl, att URn förfarit riktigt när den avvisat ansökningen och att därför klaganden själv skulle stå för sina kostnader i HovRn.

HovRsavgörandet i detta fall torde — med hänsyn till vad som uttalas i den skiljaktige ledamotens votum — förklaras därav att talan återkallades emedan gäldenären erlagt betalning och att HovRn, därest avvisningsbeslutet prövats, skulle ha undanröjt beslutet.

²⁴ Se JO 1958 s. 83 f.

9. HovRs beslutsformuleringar

HovRna använder varierande beslutsformuleringar i avgöranden med anledning av fullföljd talan mot URs beslut om avvisning.

Har hovrättsavgörandet innebörden, att ändring ej göres i URns beslut, brukar hovrätterna vanligen använda beslutsformuleringar av typen "... fastställer URns beslut ...",²⁵ "... lämnar besvären utan bifall ...",²⁶ "... finner ej skäl göra ändring i URns beslut"²⁷ samt — när hovrättsmotiveringen avviker från motiveringen i överklagade beslutet — "... finner ej skäl att göra ändring i det slut URns beslut innehåller"²⁸ eller "fastställer det slut, vartill URn kommit."²⁹

När HovR ändrar URs avvisningsbeslut (ej blott motiveringen) uttalar mestadels, att URns beslut undanröjes eller upphäves och att målet återförvisas till URn. Därtill fogas vanligen — med varierande uttrycksätt — anvisning till URn om målets fortsatta behandling. Här skall lämnas ett antal exempel på formuleringar för nu avsedda fall.

"... med upphävande av överklagade beslutet, visa målet åter till URn för erforderlig (ibl. fortsatt) behandling."³⁰

"... med undanröjande av överklagade beslutet, visa målet åter till URn, som har att därmed vidare förfara."³¹

"... med undanröjande av överklagade beslutet, visa målet åter till URn, som har att utan anmälan av part upptaga detsamma och därmed lagligen förfara."³²

"lagligt att, med undanröjande av överklagade beslutet, visa målet åter till URn."³³

"... allenast på det sätt ändra överklagade beslutet, att HovRn visar målet, såvitt angår posterna ... åter till URn, som har att utan anmälan av part upptaga detsamma och därmed vidare lagligen förfara."³⁴

10. Fullföljdsbegränsning

Enligt LL 36 § må klagan ej föras över hovrätts beslut i mål som enligt LL 34 § fullföljts till hovrätt.³⁵ Fullföljdsbegränsningen enligt 36 § är

²⁵ SvJT 1954 rf s. 48 och s. 62.

²⁶ SvJT 1966 rf s. 47.

²⁷ SvJT 1968 rf s. 42.

²⁸ SveaH Ö 737/63.

²⁹ SkH Ö 64/54. Väsentligen samma i SkH Ö 302/71.

³⁰ SvJT 1967 rf s. 32, VSH Ö 528/70.

³¹ VSH 1166/64 och 676/66.

³² SvJT 1968 rf s. 64 I och II.

³³ SveaH Ö 384/65.

³⁴ SvJT 1967 rf s. 69.

³⁵ Liknande fullföljdshänvisning gällde enligt 37 § i LL 1937.

utan undantag, såvitt gäller mål om betalningsföreläggande. Mål, som fullföljts till HovR enligt annat lagrum än LL 34 §, omfattas ej av ifrågavarande förbud.

Fråga blir då, vilka mål om betalningsföreläggande som kan fullföljas till HovR enligt LL 34 § och vilka beslut som förty omfattas av förbudet.

Dit hör enligt LL 34 § första stycket sådant slutligt beslut, varigenom ansökning avvisats enligt LL 21 §. Dessa beslut är de praktiskt sett viktigaste.

Till mål, som kan fullföljas till HovR enligt LL 34 §, hör emellertid även vissa vari beslut meddelats under målets handläggning. Tredje stycket i LL 34 § hänvisar därvidlag till vad som är stadgat för tvistemål; vad som är stadgat för tvistemål har motsvarande tillämpning på mål om betalningsföreläggande.

Denna lagens anordning med hänvisning till vad som är stadgat för tvistemål beträffande beslut under rättegången tillkom på framställning av lagrådet vid granskning av PLBs förslag till lagsökningslag. PLB hade föreslagit, att — bortsett från klagan över onödigt uppskov — särskild talan ej skulle få föras mot beslut, som rätten meddelat under målets handläggning.³⁶ Enligt lagrådet syntes ej föreligga tillräcklig anledning att för de säkerligen sällsynta fall, då rätten under handläggningen av ifrågavarande mål meddelade beslut, som enligt RBs bestämmelser skulle överklagas särskilt, göra undantag från dessa bestämmelser.³⁷

Vad som i RB 49 kap. är stadgat om fullföljd mot *beslut under rättegång* för tvistemål har emellertid endast starkt begränsad tillämplighet å mål om betalningsföreläggande och att döma av hovrättspraxis tillhör det sällsyntheterna att talan förs mot sådana beslut under rättegången, som avses i RB 49 kap.

Av frågor, som berörs i nämnda kapitel i 3 och 4 §§ och som undantagsvis kan tänkas möta även i mål om betalningsföreläggande, må nämnas följande.

URn har ogillat jäv mot domare eller invändning om rättegångshinder (RB 49: 3). URn har avvisat ombud eller biträde (RB 49: 4 p. 1).

Måhända av större praktisk betydelse är talan, som förs mot URs beslut med stöd av RB 49 kap. 6 §. Enligt detta lagrum får särskild talan föras mot URs beslut, om part menar att målet genom beslutet onödigt uppehålls.³⁹ Även HovRns beslut i anledning av sådan klagan omfattas av fullföljdsförbudet i LL 36 §.

³⁶ SOU 1949: 9 s. 21 och 1944: 10 s. 123 f, NJA II 1947 s. 126.

³⁷ NJA II 1947 s. 127.

³⁹ Ang. äldre bestämmelser härom, se NJA II 1937 s. 496 f. Jfr NJA II 1947 s. 143.

I senare avsnitt skall framställningen avse frågor, som delvis även berör räckvidden av fullföljdsförbudet enligt LL 36 §.

Förbudet gäller oavsett innehållet i HovRns beslut. Innebär detta, att HovRn återförvisar målet till URn föreligger den situation som beskrivs i RB 54 kap. 6 §. Det förekommer stundom, att HovR återoppar detta lagrum i stället för LL 36 § i den i beslutet intagna förklaringen, att talan mot HovRs beslut ej må föras. Detta synes icke riktigt. Är LL 36 § tillämplig torde på grund av RP 4 § detta lagrum vara att tillämpa i stället för RB 54 kap. 6 §.⁴⁰ Är däremot bestämmelsen i LL 36 § ej tillämplig, därför att målet ej fullföljts från URn enligt 34 §, men innebär HovRns avgörande att målet skall återförvisas är återopande av RB 54 kap. 6 § på sin plats. Sådan synes situationen ha varit i fallet GötaH Ö 332/70. URn hade i beslut avskrivit "ansökningen" i mål om betalningsföreläggande, sedan enligt rättens bedömande borgenären underlåtit att efter bestridande från gäldenären yrka, att målet måtte hänskjutas till rättegång. HovRn ansåg att borgenären framställt yrkande om hänskjutande och återförvisade målet samt förklarade — utan angivande av lagrum — att talan mot beslutet ej fick föras.

Det i LL 36 § stadgade fullföljdsförbudet gäller i fråga om avvsningsbeslut endast när avvsningsbeslutet meddelats i mål om betalningsföreläggande och alltså icke sedan målet blivit hänskjutet till rättegång. Detta framgår av NJA 1971 s. 427.

Av det föregående framgår, att fullföljdsbegränsningen ej gäller, när den till HovRn fullföljda talan ej fullföljts enligt LL 34 §. Av intresse är här fallet GötaH Ab 24/65. Sedan URn jämlikt LL 22 § bestämt borgenärens kostnader i målet om betalningsföreläggande, anförde borgenären besvär i HovRn över URns beslut, i stället för att påkalla hänskjutande till rättegång enligt LL 28 §. HovRn avvsnade besvären under framhållande av möjligheten att begära hänskjutande till rättegång enligt nämnda lagrum. HovRn meddelade därjämte fullföljdshänvisning.

När HovR meddelat fullföljdshänvisning, ehuru sådan jämlikt LL 36 § icke skulle ha meddelats, har HD i fallet NJA 1949 s. 687 icke upptagit besvären till prövning.⁴¹ I fallet GötaH Ab 135/65 avvsnade HD — utan avseende å meddelad fullföljdshänvisning — besvärstalan som i enlighet med fullföljdshänvisningen förts mot HovRns beslut. Enligt detta lämnade HovRn utan bifall besvär som anförts mot URns

⁴⁰ I enlighet härmed synes LL 36 § i stället för RB 54: 6 ha bort återopas i fallen SveaH Ö 752/65 och 753/65. I dessa båda fall avvsnades nämligen ansökningarna, därför att grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst ej ansågs tydligt och fullständigt angiven. Fullföljd skedde således enligt LL 34 §.

⁴¹ Jfr NJA 1954 s. 100 och 1961 s. 367.

beslut i mål om betalningsföreläggande för fordran å semesterersättning. URn hade avvisat ett fackförbunds ansökan därom, enär målet ej skulle handläggas av allmän domstol. Att HovRn meddelat fullföljds-hänvisning kan möjligen tänkas bero därpå, att HovRn ansett avvisningsbeslutet icke vara meddelat enligt LL 21 §, enär det meddelats först sedan gäldenären bestritt ansökningen och borgenären yrkat hänskjutande till rättegång.

Kap. 13

FÖRFARANDETS ANDRA SKEDE

Såsom framhållits i inledningen till denna avdelning,¹ skall rätten ha upptagit ansökningen, för att förfarandet skall övergå i det andra skedet.

1. Innebörden av upptagande

”Upptages ansökningen, förelägge rätten gäldenären att . . . såframt han vill . . . bestrida ansökningen . . . hos rätten anmäla sitt bestridande . . .” (LL 22 §).

Upptagandet av ansökningen tänkes här — liksom i LL 4 § för lagsökning — såsom ett från rättens därefter följande åtgärder avskilt moment. Upptagandet markeras emellertid vanligen ej genom något särskilt beslut av rätten och framträder mestadels ej på annat sätt än genom de föreskrivna åtgärderna. I vissa domstolar görs anteckningar å ansökningshandlingen eller eljest i akten, när ansökning upptagits. Dylika anteckningar är avsedda för det domstolsbiträde, som har att utfärda föreläggande enligt LL 22 §. Anteckningarna i fråga kan därför ej sägas innefatta *beslut* om upptagandet. Genom de i LL 22 och 23 §§ föreskrivna åtgärderna *framträder* upptagandet. Har åtgärder som där sägs vidtagits, har ansökningen upptagits. Lagens konstruktion vinner sin förklaring, när de dessförinnan i LL meddelade bestämmelserna beaktas. Enligt LL 21 § — respektive för lagsökning LL 3 § — skall nämligen ansökningen avvisas, om hinder möter för upptagande av densamma. Avvisning manifesteras genom ett särskilt därom meddelat beslut. Meddelas efter den prövning, varom föreskrivs i LL 21 §, ej avvisningsbeslut, är ansökningen ”upptagen”. Upptagandet är sålunda en rättsteknisk konstruktion utan motsvarighet i något beslut eller eljest något handlande av rätten. Upptagandet kan sägas i lagen uttrycka ett handlingsrekvisit med betydelsen ”avvisas ej ansökningen”. Innan rätten vidtagit åtgärd jämlikt LL 22 § eller avvisat ansökningen, kan följaktligen ej avgöras, om ansökningen upptagits. Den ovisshet om tiden för upptagandet, som följer härav, lär dock icke ha praktisk betydelse.

¹ Se Inledningen före kap. 11.

delse. Till upptagandet som sådant knyts nämligen i LL ej annan rättsverkan än den processuella, att de i LL 22 och ev. 23 §§ föreskrivna åtgärderna skall vidtagas. Upptagandet har således icke — såsom enligt LL 33 § ansökningen och rättens förordnande om fortsatt handläggning — processuell betydelse för det tvistemål, som uppkommer därigenom att målet om betalningsföreläggande hänskjuts till rättegång. Inte heller avskär upptagandet möjligheten till avvísning på grund av senare framkommet hinder.²

Har HovR efter besvär av borgenär över URs beslut att avvisa ansökan bifallit besvären, kunde innebörden av HovRns beslut möjligen tänkas vara, att HovRn upptagit ansökningen. I sådana fall kunde då upptagandet sägas framträda självständigt, dvs. oberoende av de i LL 22 och 23 §§ angivna åtgärderna. Emellertid synes det ej riktigt att uppfatta hovrättsbeslutet på detta sätt. Vad HovRn i sitt beslut konstaterar är, att hinder för upptagande av ansökningen — i det avseende varom besvär anförts eller i vidare omfattning³ — ej möter; och HovRn beslutar i sådana fall ej om upptagande av *ansökningen* utan undanröjer avvísningsbeslutet och återförvisar målet till URn. Stundom föreskriver därvid HovRn,⁴ att URn har att upptaga *målet* och därmed vidare lagligen förfara. Om ock URn — på grund av att HovRn konstaterat "hinderslöshet" i även andra hänseenden än som berörts av URns avvísningsbeslut — efter återförvisningen ej har annan möjlighet än att vidtaga de åtgärder, som föreskrivs i LL 22 och 23 §§, torde HovRns beslut likväl ej kunna sägas innebära, att HovRn upptagit *ansökningen*. Upptagandet ingår som ett led i underrättsförfarandet och domstol av annan ordning än UR kan ej upptaga ansökningen.

Upptagandet framträder som ovan sagts regelmässigt ej genom särskilt beslut och kan redan vid sådant förhållande ej överklagas särskilt. Om beslut undantagsvis skulle meddelas, är detsamma sådant beslut under rättegången, varemot särskild talan ej får föras.

I fallet SveaH Ö 56/70 hade URn upptagit ansökan om betalningsföreläggande. Gälldenären anförde besvär i HovRn och yrkade, att HovRn måtte förklara, att borgenärens ansökan bort avvisas. HovRn avvisade besvären, enär talan mot URns "beslut att upptaga ansökningen och utfärda föreläggande" å gälldenären, ej fick föras. HovRn meddelade fullföljdshänvisning.

URn hade ej fattat särskilt beslut om upptagande utan utfärdat vanligt föreläggande enligt LL 22 §. HovRns beslutsmotivering ger an-

² Se JO 1958 s. 83 ff.

³ Se ovan kap. 12.

⁴ Se ovan kap. 12 och t. ex. HovRns beslut i målen SvJT 1968 rf s. 64 I och II.

tydan om uppfattningen, att HovRn likväl ansett att beslut om upptagande meddelats. Att HovRn meddelat fullföljdshänvisning förklaras därav, att fullföljden till HovRn ej skett enligt LL 34 § och att den i LL 36 § stadgade fullföljdsbegränsningen därför ej gällt.⁵

2. Åtgärder vid upptagande. Allmänt

De åtgärder URn har att vidtaga när ansökan om betalningsföreläggande upptages, är angivna i LL 22 och 23 §§.⁶ De kan sammanfattas under två grupper.

a. Åtgärder för att bereda gäldenären tillfälle att yttra sig över ansökningen

Dit hör utfärdande av föreläggande enligt LL 22 § första stycket samt, i förekommande fall, åtgärder angivna i LL 23 §.⁷

b. Åtgärder för kostnadsbestämning

Åtgärderna framträder genom rättens föreläggande enligt LL 22 och 23 §§ och är att anse som beslut meddelade under målets handläggning. Över desamma får dock ej särskild talan föras. Besluten är nämligen ej sådana beslut under handläggningen, varemot talan enligt vad som är stadgat för tvistemål får föras särskilt. Från tillämpningen må, såvitt gäller utfärdande av föreläggande enligt LL 22 §, hänvisas till det nyssnämnda, opublicerade fallet SveaH Ö 56/70, ävensom till följande fall.

SkH Ö 75/68. URn upptog ansökan om betalningsföreläggande och utfärdade 13.3.1968 föreläggande för gäldenären enligt LL 22 §. I en därefter till URn inkommen skrift återkallade borgenären ansökningen, varefter målet avskrevs 19.3.1968. Gäldenären anförde därefter besvär över URns 13.3.1968 utfärdade föreläggande och anförde, att URn bort avvisa ansökningen. Gäldenären yrkade vidare ersättning för sina kostnader i HovRn. — HovRn uttalade, att jämlikt LL 34 § tredje stycket jämfört med RB 49: 8 första stycket särskild talan ej fick föras mot URns beslut att utfärda föreläggande. HovRn avvisade därför besvären och lämnade yrkandet om ersättning för rättegångskostnader utan bifall. HovRn meddelade fullföljdshänvisning, vilken ej var begränsad till talan rörande rättegångskostnader.

HovRns avgörande ger uttryck för att utfärdandet av föreläggande är ett under handläggningen meddelat beslut. Även i detta fall förklaras

⁵ Se ovan kap. 12.

⁶ Härtill kommer på grund av bestämmelse om dagbok vissa åtgärder för diarieföring m. m. De lämnas utanför behandlingen.

⁷ Med hänsyn till det muntliga förfarandets ringa förekomst, skall någon mer ingående behandling ej ägnas åtgärderna enligt LL 23 §.

HovRns — obegränsade — fullföljdshänvisning därav, att fullföljden till HovRn ej skett enligt LL 34 § och att därför fullföljdsbegränsningen enligt LL 36 § ej varit tillämplig å hovrättsbeslutet.

Föreläggande enligt LL 22 § innehåller ej, såsom är fallet i ett flertal utländska rättssystem, föreläggande för gäldenären att *erlägga betalning* till borgenären. Det är därför ej adekvat att använda benämningen "betalningsföreläggande" för föreläggandet enligt LL 22 §.⁸

3. *Åtgärder för att bereda gäldenären tillfälle att yttra sig över ansökningen*

Rätten skall meddela gäldenären föreläggande att, såframt han vill helt eller till någon del bestrida ansökningen, hos rätten anmäla sitt bestridande vid påföljd att utmätning eljest må ske. Enligt den i LL 22 § meddelade regeln, som har karaktär av huvudregel, skall gäldenären föreläggas att svara skriftligen inom viss av rätten bestämd tid efter det ansökningen jämte räkning, om sådan åberopats, blivit honom delgiven. Under förutsättningar, som anges i LL 23 §, må gäldenären föreläggas att infinna sig vid sammanträde inför rätten för att framställa sitt bestridande. Sådant sammanträde skall hållas å viss av rätten bestämd dag, högst en vecka sedan ansökningshandlingarna kan väntas ha blivit delgivna gäldenären. Förutsättningarna för att föreläggandet skall få det innehåll, som anges i LL 23 §, är dels att borgenären begär sammanträde och dels att rätten finner muntligt förfarande lämpligt.⁹

Enligt HL 7 § och LL 1937 25 § gavs gäldenären möjligheten att göra bestridande skriftligen. Såsom ett alternativ härtill föreslog PLB,¹⁰ att bestridande skulle kunna framställas muntligen inför rätten. På hemställan av LR¹¹ modifierades den av PLB föreslagna bestämmelsen något.

Föreläggande enligt LL 22 § samt kallelse enligt LL 23 § skall — ehuru detta ej direkt utsägs i lagen — vara skriftligt avfattade. Är ansökningshandlingarna kompletta skall föreläggande utfärdas ofördröjligen.¹²

Vid föreläggande om skriftligt bestridande skall rätten ange en tids-

⁸ Jfr inledningen till detta arbete.

⁹ Se härom NJA II 1947 s. 132.

¹⁰ SOU 1944: 9 s. 18 f, 1944: 10 s. 118 f.

¹¹ NJA II 1947 s. 134.

¹² Se JO 1966 s. 268, där JO redovisar iakttagelser av att föreläggande utfärdats först efter några dagar, ibland närmare två veckors förlopp trots att ansökningshandlingarna varit kompletta. JO understryker behovet av kontroll från chefsdomarna vid underrätterna av att eftersläpning i berörda hänseende ej uppkommer.

frist för svar. Fristen räknas från det ansökningshandlingarna delgivits gäldenären. Den får ej utan synnerliga skäl bestämmas längre än till två veckor. För föreläggande om skriftligt bestridande använder domstolarna numera genomgående därtill avsedda formulär å blankett, ingående i Dv-serien (Dv 541 B, ingående i blankettsetet Dv 541 A—C).

Enligt HL 5 § och LL 1937 § 25 var fristen 14 dagar eller, om gäldenären var avlägset boende, högst 30 dagar.¹³ PLB föreslog förkortning till en vecka eller, då gäldenären var avlägset boende, högst tre veckor. LR fann den sålunda föreslagna regeln väl stel och föreslog för sin del att tiden ej utan synnerliga skäl bestämdes längre än till en vecka eller, då gäldenären var avlägset boende, till tre veckor. LR uttalade,¹⁴ att det är tydligt att rätten vid utsättande av tid för anmälan av bestridande har att taga hänsyn till belägenheten av den ort, där gäldenären bor eller handlingarna eljest kan väntas bli honom delgivna. I departementsförslaget fick bestämmelsen sin slutliga lydelse.

Enligt vad företagna undersökningar visar sätter domstolarna i allmänhet en frist av 7—10 dagar.

Den av rätten enligt LL 22 § bestämda tiden torde kunna av rätten förlängas i enlighet med bestämmelserna i RB 32 kap. 3 och 6 §§, dvs. om gäldenären finnes ej ha fått skäligt rådrom eller skäl eljest förekommer för förlängning av tiden eller ock anledning förekommer att gäldenär haft laga förfall för underlåtenhet att svara. Vid förlängning av tiden har rätten naturligen att beakta det intresse av skyndsamhet i handläggningen, som framträder i bestämmelsen om att tiden ej utan synnerliga skäl får sättas längre än till två veckor. Den tid rätten har att bestämma enligt LL 22 § är ej sådan processuell frist, varå bestämmelserna om återställande av försutten tid äger tillämpning.¹⁵

I fall då gäldenären skall föreläggas enligt LL 23 § att muntligen inför rätten framställa sitt bestridande skall sammanträde utsättas till viss dag, som rätten bestämmer. Då skyndsamhet är av särskild betydelse i dessa fall, har föreskrivits en kortare frist än vid skriftligt förfarande; sammanträdet skall hållas inom den vecka, som närmast följer på föreläggandets delgivning med gäldenären. Rätten har därvid att beräkna den tid, som kan antagas komma att åtgå för delgivningen.¹⁶ Rätten kan med stöd av RB 32 kap. 3 § utsätta annan dag för sammanträdet, om delgivning befinnes ej ha kunnat ske inom den beräknade tiden.

Även i andra fall torde rätten, med stöd av RB 32 kap. 3, 4 eller 6 §§ kunna utsätta ny tid för sammanträde enligt LL 23 §. Till sådant sammanträde skall även borgenären kallas. Kallelse skall delgivas borgenä-

¹³ Se ang. bestämmelsen i LL 1937, Ekdahl i TSA 1938 s. 30 f.

¹⁴ NJA II 1947 s. 133.

¹⁵ Se RB 58: 11 och 12 samt Welamson i SvJT 1950 s. 797 ff.

¹⁶ NJA II 1947 s. 132.

ren.¹⁷ Parterna förutsätts i regel böra vara personligen närvarande vid sammanträde för muntligt bestridande. Bestämmelsen i LL 23 § andra stycket om föreläggande vid vite är avfattad med utgångspunkt härifrån. I vissa fall kan inställelse genom ombud vara tillfyllest. Lagen medger sådan inställelse, om "särskilda skäl" talar mot personlig inställelse. Ang. innehållet i föreläggande och kallelse enligt LL 23 § ger sagda lagrum närmare bestämmelser i första och andra styckena.

4. Åtgärder för kostnadsbestämning

Om borgenären i ansökningen fordrat ersättning för kostnad å målet, skall rätten enligt LL 22 § andra stycket i föreläggandet angiva vad som skall utgå i sådant hänseende utöver kostnaden för blivande delgivning, om bestridande ej sker. I samma lagrum föreskrivs, att ersättningen utgår enligt bestämmelser som Konungen meddelar. Bestämmelser varom nu är fråga, har meddelats i Kungl. kungörelsen 4.6.1971 (SFS 1971:319) om ersättning för inkassokostnad och kostnad i mål om betalningsföreläggande.

Bestämmelser om kostnadsbestämning fanns ursprungligen i HL 5 § andra stycket. I ansökningen, vilken enligt nämnda lag skulle göras hos öex, skulle öex, om borgenären äskade ersättning för handräckningskostnaden, i föreläggandet bestämma visst belopp, som i händelse jäv ej gjordes skulle gäldas i sådant hänseende. I LL 1937 intogs bestämmelse om kostnadsbestämning i 25 § andra stycket. Här upptogs för första gången den bestämmelse om delgivningskostnad, vilken sedan inflöt i LL 22 § andra stycket. I den promemoria, som låg till grund för LL 1937, (justitiedepartementets promemorior 1935:5), föreslogs en princip för kostnadsbestämning innebärande dels att ersättning för delgivningskostnad skulle bestämmas för sig med ledning av de verifikationer borgenären i denna del företedde och dels att ersättningen i övrigt skulle utgå med visst belopp enligt taxa fastställd av Kungl. Maj:t. Något borgenärens yrkande eller lagsökningsdomarens preliminära beslut i kostnadsfrågan skulle icke delges gäldenären och denne skulle följaktligen ej lämnas tillfälle att yttra sig däröver före lagsökningsdomarens avgörande av frågan. I slutbeviset skulle intagas uppgift om vad som sammanlagt tillkom borgenären i kostnadsersättning. Förslaget om en fast taxa mötte emellertid starkt motstånd under remissbehandlingen¹⁸ och departementschefen föreslog därför i prop. 156/1937, att de dåvarande reglerna för kostnadsbestämning skulle bibehållas. Den ursprung-

¹⁷ NJA II 1947 s. 134.

¹⁸ Se TSA 1936 s. 78, 81 f och 144.

¹⁹ Se ang. storleken av kostnader Ekdahl i TSA 1938 s. 32 ff och 1941 s. 231 ff.

ligen i LL intagna bestämmelsen för kostnadsbestämning är frånsett formella jämkningar helt överensstämmande med regeln i LL 1937 25 § andra stycket.¹⁹ Bestämmelsen i LL 22 § andra stycket andra punkten om att ersättning skall utgå enligt bestämmelser som Konungen meddelar är tillagd genom lag den 4 juni 1971 (SFS 1971: 318).²⁰ Genom samma lag ändrades första punkten i samma stycke. Enligt tidigare lydelse skulle rätten i föreläggandet *bestämma* kostnaden men enligt den nya lydelsen skall rätten i föreläggandet *angiva* kostnaden. Ändringen, vilken betingats av tillägget i andra punkten, förefaller opåkallad. Trots att ersättningen numera skall utgå enligt bestämmelserna i den särskilda kungörelsen, skall nämligen rätten alltfört bestämma storleken av ersättningen. Denna utgår ej schablonmässigt med de högsta belopp kungörelsen anger. Detta skall belysas närmare längre fram.

Den i LL 22 § andra stycket angivna förutsättningen för kostnadsbestämning är, att borgenären i ansökningen fordrat ersättning för kostnad. Fråga blir då, huruvida ersättning i något hänseende kan tänkas tillkomma borgenären, om denne ej alls framställt kostnadsyrkande. Såsom lagrummet är skrivet synes även ersättning för delgivningskostnad förutsätta yrkande av borgenären. I övrigt lämnar lagrummet ej något svar på den uppställda frågan. Man har anledning att jämföra med anordningen i RB 18: 14 första stycket: Enligt detta lagrum skall part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, framställa yrkande därom och uppgiva vari kostnaden består. Enligt lagrummet må dock part även utan yrkande erhålla ersättning för utskrift av rättsens dom eller slutliga beslut. En tillämpning av dessa bestämmelser å mål om betalningsföreläggande skulle leda till — eftersom slutbevis numera är avgiftsfritt²¹ — att ersättning ej i något hänseende skulle tillkomma borgenären utan yrkande. Klart är att ersättning för inkassokostnad förutsätter särskilt därom framställt yrkande.²² Om ock en borgenär i mål om betalningsföreläggande icke rimligen bör i kostnadshänseende komma i ofördelaktigare läge än en part i allmänt tvistemål,²³ finns det sålunda numera icke något utrymme för att, i likhet med vad som gäller för tvistemål enligt RB 18 kap. 14 §, tillerkänna borgenär ersättning för kostnad utan att yrkande därom framställs.

Fråga blir härefter, huruvida borgenär i mål om betalningsförelägg-

²⁰ Att dessförinnan kostnadsbestämning i mål om betalningsföreläggande i stor utsträckning skett enligt schabloner, se TSA 1956 s. 138 ff, JO 1966 s. 131 ff, Boström—Linders I s. 58, Hassler, Specialprocess, s. 65 not 20.

²¹ Fr. o. m. den 1.1.1965, då ExpK den 29.10.1964 (nr 618) trädde i kraft.

²² Prop. 1971: 105 s. 18—19.

²³ Jfr JOs argument i JO 1959 s. 202.

gande såtillvida är fördelaktigare ställd än part i tvistemål, att kostnadsyrkande ej behöver närmare specificeras. Är m. a. o. det i RB 18 kap. 14 § första stycket uppställda kravet på kostnadsspecifikation tillämpligt å mål om betalningsföreläggande?

LL innehåller ej någon bestämmelse, vilken — såsom 15 § beträffande lagsökningsmål — i fråga om kostnad hänvisar till RBs bestämmelser om rättegångskostnad i tvistemål. Denna olikhet i förhållande till lagsökning är frapperande men behöver likväl icke innebära, att olika regleringar härutinnan gäller för lagsökningsmål, å ena, och mål om betalningsföreläggande, å andra sidan. Principen för förhållandet mellan LL och RB — att allmänna bestämmelser om rättegången i tvistemål skall tillämpas, såvitt ej särskilda bestämmelser är meddelade eller tillämpningen är utesluten på grund av sakens natur — talar generellt för RBs tillämplighet även i nu förevarande avseende och problemet synes närmast bli, huruvida sakens natur gör tillämpningen utesluten. Förekomsten i LL 15 § av en hänvisningsregel för lagsökning gör icke en tolkning *e contrario* självklar.

Granskas rättspraxis, finner man först såvitt gäller lagsökning några rättsfall av intresse även för mål om betalningsföreläggande. Här må till en början nämnas några fall redovisade i TSA.

TSA 1949 s. 45 f: Borgenären (A) yrkade i ansökan om lagsökning, utöver kapitalbelopp, ”ersättning för lagsökningskostnaden med kr 45: — förutom stämpel å ansöknings, stämpel å växeln och lösen av bevis”. URn förpliktade i utslag gäldenären att utgiva det yrkade kapitalbeloppet jämte ränta samt att ersätta borgenären för angivna kostnader med ett belopp om 17:75 motsvarande borgenärens direkta utlägg. Beträffande lagsökningskostnaden i övrigt anförde URn: ”Enär A icke uppgivit vari den övriga lagsökningskostnaden 45 kr består, varder yrkandet om ersättning för denna lagsökningskostnad ogillat.” Borgenären besvarade sig och anförde bl. a., att det enligt hans mening inte kunde vara nödvändigt att specificera ett arvode, som en borgenär begärde i ett lagsökningsmål av förevarande beskaffenhet. — NN HovR ändrade URns beslut och tillerkände borgenären ersättning med 35: — utöver det belopp å 17:75 som URn utdömt. HovRn yttrade i sitt beslut, att det med hänsyn till målets beskaffenhet måste anses uppenbart, att A, som i lagsökningsinlagan förtecknat sina beräknade utlägg för målet, med yrkandet om ersättning i övrigt med 45 kr avsett gottgörelse för sitt arbete å målet samt att ersättning till A i dylikt hänseende skäligen kunde bestämmas till 35: —.

TSA 1955 s. 222. Borgenären yrkade i lagsökningsansökan åläggande för gäldenären att utgiva ett kapitalbelopp jämte ränta samt ersättning för ”lagsökningskostnaderna” med ”tillhopa 75 kronor”. URn förpliktade genom utslag gäldenären att utgiva kapitalbeloppet jte ränta samt utdömde i kostnadsersättning 17:80 motsvarande vissa utlägg. Ombudsarvode utdömdes ej. URn uttalade, att något yrkande om kostnadsersättningen icke lagligen framställdes.

Göta HovR, dit borgenären besvärade sig, utdömde ombudsarvode med 45:—. HovRn fann uppenbart, att borgenären med sitt kostnadsyrkande avsett att bekomma gottgörelse för sedvanliga stämpelkostnader och ombudsarvode.

Härefter skall följande referatfall från SvJT redovisas.

SvJT 1969 r/ s. 13. Borgenären (bolag) yrkade förutom kapitalbelopp och ränta "ersättning för kostnader för denna lagsökning med 120 kr". I utslag förpliktades gäldenären att utgiva kapitalbeloppet jämte ränta. I fråga om kostnader yttrade URn: Enär bolaget underlåtit att uppgiva, vari lagsökningskostnaderna bestått, lämnar URn på grund av stadgandena i 15 § LL och 18 kap. 14 § RB kostnadsyrkandet utan bifall. Gäldenären skall dock till bolaget utgiva 15 kr, utgörande stämpelkostnaden för en utskrift av URns utslag. Bolaget anförde besvär och yrkade bifall till sitt vid URn framställda yrkande om ersättning för kostnaden med 120 kr. I besvärslagan angav bolaget att av nämnda belopp belöpte 35 kr å stämpelkostnader för ansökan och lösen av utslaget och återstoden å ombudsarvode. — HovRn utdömde — utöver det av URn bestämda beloppet — ytterligare 105 kr, varav 85 kr avseende ombudsarvode. HovRn uttalade, att det med hänsyn till målets beskaffenhet måste anses uppenbart att bolaget med sitt kostnadsyrkande avsett att få gottgörelse för sedvanliga stämpelkostnader — uppgående till sammanlagt 35 kr och ombudsarvode.

I samtliga de redovisade fallen har kostnadsyrkande framställts och borgenären har angett det sammanlagda belopp, varmed kostnader yrkats. I fråga om närmare specificering skiljer sig fallen åt. Borgenären har i det första av de redovisade fallen utan angivande av delbelopp noga uppgivit kostnadsposternas art. I de båda övriga fallen har sådan specificering ej gjorts. URn har ställt större krav på specificering av kostnaderna än HovRn. Att märka är emellertid, att URna, utom i fallet SvJT 1969 rf s. 13, utdömt ersättning för utgifter utöver kostnaden för URns utslag, ehuru kostnadsposterna ej specificerats. URna har således i dessa fall ställt mindre krav gentemot borgenären än som följer vid en tillämpning av RB 18 kap. 14 §. Än längre därvid har HovRn gått; den linje som kommer till uttryck i HovRns här redovisade avgörande kan möjligen sägas peka på en av sakens natur betingad avvikelse från det stränga specifikationskrav, som RB 18 kap. 14 § första stycket uppställer för tvistemål. Att domstolarna godtagit ett mindre mått av specifikation än som krävs enligt RB 18 kap. 14 § första stycket, kan däremot icke uppfattas som om bestämmelsen i fråga enligt hovrätternas uppfattning icke skulle vara tillämplig i lagsökningsmål. Såväl JO²⁴ som JK²⁵ har givit otvetydiga uttryck för sin uppfattning

²⁴ Se JO 1951 s. 222 ff, ssk s. 225 f.

²⁵ Se JKs uttalanden i PM angående vissa av JK gjorda iakttagelser vid inspektion av de allmänna domstolarna åren 1955—1961 s. 12 f.

om bestämmelsens tillämplighet i dessa mål. Deras uttalanden i frågan lämnar näppeligen utrymme för den eftergift i specifikationskravet, som praxis ger antydan om.

Frågor om specifikationskravet i mål om betalningsföreläggande har i tillämpningen mött i följande fall från publicerad praxis.

SvJT 1958 rf s. 46. Borgenären (ett bolag) sökte betalningsföreläggande för fordran å 45 kr jämte viss ränta. Vidare yrkades i ansökningen "ersättning för kostnaderna å betalningsföreläggandet". Ansökningen upptogs. I föreläggandet för gäldenären enligt LL 22 § angavs den kostnad, för vilken utnämning fick ske, om slutbevis utfärdades, till 7 kr. Gäldenären lämnade ansökningen obestridd. I skrift till URn anmälde borgenären, att gäldenären avbetalt 52 kr och att borgenären därför nedsatte sitt yrkande till att omfatta "allenast resterande kostnadsersättning". I en senare till URn inkommen skrift anhöll borgenären, att målet skulle hänskjutas till rättegång och yrkade ersättning för kostnaderna å betalningsföreläggandet med 45 kr för ansökan, 7 kr för lösen och stämpel samt 3 kr för behörighetshandlingar. Ehuru URn redan gjort kostnadsbestämning och gäldenären lämnat ansökningen obestridd, hänsköt URn målet till rättegång. Därefter yrkade borgenären förpliktande för gäldenären att till bolaget utge gottgörelse för kostnader i målet om betalningsföreläggande med 45 kr för uppsättande av ansökan samt 3 kr för avskrifter av behörighetshandlingar, eller tillhopa 48 kr. Gäldenären bestred käromålet. I första hand ifrågasattes, huruvida icke det efter hänskjutandet framförda yrkandet måste betraktas som ett nytt yrkande, vilket ej fick framställas i rättegången. Det hade enligt gäldenären ålegat borgenären att i målet om betalningsföreläggande före handläggningens avslutande framställa specificerat yrkande om gottgörelse för rättegångskostnader. I andra hand gjorde gäldenären gällande, att borgenären inte haft kostnader utöver dem, som fastställts av URn, avseende stämpel till ansökan och lösen av slutbevis. — URn konstaterade i sin dom, att borgenären i ansökningen om betalningsföreläggande framställt yrkande om ersättning för kostnaderna å betalningsföreläggandet men därvid icke uppgivit vari kostnaderna bestod. URn fortsatte: "Vid sådant förhållande har bolaget icke blivit berättigat till kostnadsgottgörelse i vidare mån än URn i föreläggandet bestämt. Bolaget, som icke äger därefter tala å rättegångskostnad som uppkommit i målet om betalningsföreläggandet, har förty icke visat fog för sin talan. Bolagets yrkande lämnas därför utan bifall. — HovRn fastställde URns dom.

I målet möter flera frågor. Omedelbart faller beträffande URns handläggning av målet om betalningsföreläggande i ögonen, att URn — i stället för att meddela slutbevis, sedan ansökningen lämnats obestridd — hänskjutit målet till rättegång. Det har tydligen skett med anledning av att borgenären efter ansökningens upptagande angivit kostnad utöver vad rätten därutinnan bestämt samt yrkat hänskjutande till rättegång. URn synes ha hänskjutit målet till rättegång med stöd av LL

28 §. Till frågor i samband härmed återkommer framställningen senare.²⁶

Såvitt nu närmast är i fråga, belyses genom rättsfallet spörsmålet, om specifikationskrav gäller i mål om betalningsföreläggande. Härutinnan ger URn klart besked: När borgenären ej uppgivit vari kostnaderna bestod, har borgenären ej blivit berättigad till kostnadsgottgörelse *i vidare mån än URn i föreläggandet bestämt*. HovRn har genom att fastställa URns dom anslutit sig till denna uppfattning.

För den närmare bedömningen av rättsfallet i förevarande hänseende är två omständigheter att beakta. Den ena är, att rättsfallet representerar en annan typ av ospecificerat kostnadsyrkande än de fall angående lagsökning, för vilka här tidigare redogjorts. I de senare fallen har borgenären genom sitt yrkande om ospecificerat belopp dragit upp en ram för kostnadsbestämning. I förevarande fall däremot har borgenären ej ens sålunda angett sitt kostnadsyrkande. Den andra omständigheten att beakta är, att URn här i föreläggandet enligt LL 22 § bestämt såsom ersättningsgill ej blott — i likhet med vad som skulle följa vid en tillämpning av specifikationskravet enligt RB 18 kap. 14 § — kostnaden för slutbevis utan även kostnaden för stämpel till ansökan. URn har således, genom att tillerkänna borgenären ersättning jämväl för sistnämnda kostnad, frångått det specifikationskrav RB 18 kap. 14 § ställer och — i likhet med URna i de tidigare redovisade lagsökningsfallen — tillerkänt borgenären ersättning för dennes klart påvisbara utgifter. Fallets prejudikatvärde i detta hänseende kan möjligen ifrågasättas av den anledningen, att URn sedan målet hänskjutits till rättegång måhända icke ansett sig kunna på *borgenärens* talan utdöma *mindre* kostnad än URn tidigare bestämt i målet om betalningsföreläggande. Avfattningen av URns dom samt rubriken till rättsfallsreferatet ger dock knappast intrycket, att domstolarnas avgöranden bör läsas med sådan reservation.

Vad angår kostnad utöver de nämnda har domstolarna i förevarande fall otvetydigt krävt specifikation för att ersättning skulle kunna tillerkännas borgenären. Detta i motsats till de redovisade lagsökningsfallen, där HovRn fann uppenbart vad yrkandet avsåg. Här gör sig skillnaden i yrkandenas utformning tydligt gällande. En slutsats om vad borgenären avsett med sitt kostnadsyrkande kan uppenbarligen lättare dragas, när ett summabelopp yrkats än när belopp ej alls angivits. Frågan kan rent av ställas, om borgenären i det senare fallet ens kan anses ha framställt något yrkande utöver ersättning för klart påvisbara utgifter. Här förtjänar att återges ett uttalande av JO:²⁷

²⁶ Se kap. 14.

²⁷ JO 1951 s. 225.

Såväl ordalagen i 18 kap. 14 § rättegångsbalken som förarbetena giva sålunda vid handen, att ett oeftergivligt villkor för utdömande av ersättning för annan rättegångskostnad än domslösen är, att parten framställt yrkande därom. Det fordras emellertid tillika, att parten lämnar uppgift om vilka hans kostnader varit. Försummar part som framställt yrkande om rättegångskostnadsersättning att lämna dylik uppgift, blir hans ställning densamma som om han icke framställt något yrkande alls.

Huruvida borgenär skall anses ha framställt kostnadsyrkande, när belopp ej angivits, blir av betydelse för spørgsmålet, om borgenären, när han — såsom i det behandlade fallet — senare till belopp anger sin kostnad, därmed skall anses framställa nytt yrkande.

Av de redovisade fallen synes mig framgå, att praxis genom hovrättsavgörandena ifråga om specifikationskravet intagit en för lagsökningsmål och mål om betalningsföreläggande i stort sett likartad linje. Den innebär krav på specifikation av andra kostnader än sådana utgifter, vilka borgenären haft enligt vad som framgår av akten. Specifikationskravet har emellertid lättats i lagsökningsmål i sådana fall, när borgenären angett beloppet av yrkad kostnad, och det därigenom framstått som uppenbart vilken kostnad borgenären med sitt ospecificerade yrkande avsett. Anledning synes mig saknas till annat antagande än att domstol, som under sådana förhållanden ansett borgenären berättigad till kostnad i lagsökningsmål utöver utgifter, även skulle i motsvarande läge ha tillerkänt borgenären ersättning i mål om betalningsföreläggande.

Den linje, som sålunda synes mig kunna skönjas i praxis, innebär icke ens för lagsökningsmålen — på vilka ju kostnadsreglerna i RB 18 kap. otvivelaktigt är tillämpliga — en omedelbar tillämpning av regeln i RB 18 kap. 14 § första stycket. Man torde snarare kunna beskriva läget så, att ett av målens summariska natur betingat, modifierat specifikationskrav uppställts genom praxis.²⁸

I litteraturen har i fråga om krav på specifikation av kostnadsyrkande i mål om betalningsföreläggande framförts olika meningar. Sålunda har Hassler²⁹ uttalat, att det ej var nödvändigt, att något visst belopp angavs, då borgenären yrkade ersättning för kostnad. Hassler synes sålunda ha anslutit sig till den tolkning av LL 22 § första stycket, vartill avsaknaden av hänvisning till RBs kostnadsregler i tvistemål måhända närmast inbjuder. Boström och Linders³⁰ menar däremot, att

²⁸ Det förtjänar framhållas, att ett specifikationskrav närmast motsvarande det i RB 18 kap. 14 § första stycket i fallet SvJT 1957 rf s. 31 ställts i utsökningsmål. Jfr Hassler, Utsökningsrätt, s. 386 samt Olivecrona, Utsökning s. 225 med där angivna rättsfall.

²⁹ Hassler, Extraordinär process, s. 44.

³⁰ Boström—Linders I, s. 82, II, s. 94 ff.

borgenär, som önskar kostnadsersättning, bör noga specificera vari kostnaderna består.

Med anledning närmast av utgången i fallet SvJT 1958 rf s. 46 hemställde JO i en framställning 1958 till Kungl. Maj:t,³¹ att LL 22 § andra stycket måtte förtydligas. Varken formuleringen av lagrummet eller förarbetena till bestämmelsen gav enligt JO något entydigt svar på spørsmålet, huruvida för ersättning i vidare mån än för stämpel å slutbevis fordrades, icke endast yrkande från borgenärens sida utan även specifikation av kostnaderna.³²

JO pekade å ena sidan på den omständigheten, att LL väl beträffande lagsökningsmål men ej beträffande mål om betalningsföreläggande innehåller hänvisning till RBs bestämmelser om rättegångskostnad för tvistemål och framhöll, att denna omständighet skulle kunna tolkas som att specifikationskrav ej gäller för mål om betalningsföreläggande.³³ Å andra sidan framhöll JO, att den speciella utformningen av LL 22 § andra stycket kan ha föranletts därav, att kostnaderna i mål om betalningsföreläggande skall bestämmas så att säga i förväg och att någon saklig skillnad i fråga om specifikationskravet ej skulle vara åsyftad. För denna tolkning kunde enligt JO måhända även åberopas PLBs allmänna uttalande angående förhållandet mellan LL och RB.³⁴ För egen del förordade JO³⁵ en jämkning av lagrummet i LL, så att där uttryckligen angavs, att kostnadsersättningen till borgenär, som yrkat sådan ersättning men ej specificerat densamma, bestämdes till skäligt belopp omfattande dels de för rätten kända utgifter, som borgenären får vidkännas i målet, och dels borgenärens — eller i förekommande fall ombudets — arbete med ansökningens uppsättande.

Med anledning av JOs framställning förordade LB,³⁶ att borgenär som yrkat ersättning för kostnaderna utan specifikation, borde kunna tillerkännas ersättning för sina direkta utgifter hos UM. Ersättningen syntes också kunna inkludera styrkt kostnad exempelvis för registrerings- eller mantalsskrivningsbevis som fogats vid ansökningen. I den mån bestämt belopp fordrats och av beloppets storlek framgick, att avsikten uppenbarligen varit, att det skulle inkludera arvode för arbetet med ansökningens uppsättande, borde UM vara oförhindrad att tillerkänna borgenären skälig ersättning i detta hänseende, även om beloppet ej specificerats. Om något belopp överhuvudtaget icke angivits,

³¹ JO 1959 s. 199 ff.

³² JO 1959 s. 202 f.

³³ JO 1959 s. 204.

³⁴ NJA II 1947 s. 146.

³⁵ JO 1959 s. 206, SOU 1963: 28 s. 46.

³⁶ SOU 1963: 28 s. 46 f.

torde ersättning utöver de faktiska eller eljest styrkta kostnaderna hos UM icke böra utgå enligt LB.

Som tidigare nämnts har LL 22 § andra stycket erhållit ändrad lydelse med giltighet från och med den 1.7.1971. Ändringen har inte för-
anletts av JOs nämnda framställning utan därav, att kostnader i mål om betalningsföreläggande skall utgå enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser. Överhuvudtaget har den av JO aktualiserade frågan, om regeln i RB 18 kap. 14 § första stycket gäller i mål om betalningsföreläggande, ej berörts i den proposition, 1971 nr 105, vari ändringsförslaget framlades. Hassler har uttalat den förmodan,³⁷ att man ansett att med de nya bestämmelserna om kostnadsersättning den nämnda frågan icke längre skulle ha någon betydelse. Hassler tillägger, att detta också på det hela taget torde vara riktigt.

Emellertid vill jag starkt ifrågasätta riktigheten av antagandet att den här diskuterade frågan om specifikation lösts genom de senaste ändringarna i bestämmelsen och den därtill anslutande kostnadskungörelsen. Denna anger i vilka hänseenden ersättning för kostnad skall utgå. Vidare anges däri *normen* för ersättningen avseende borgenärens arbete och ombudsarvode — "skäligt belopp dock högst sjuttio kronor om särskilda skäl ej föreligger" (3 §). Såvitt gäller inkassokostnad ges i 2 § en likartad ersättnings*norm* — "högst trettio kronor om särskilda skäl ej föreligger". Bestämmelserna är således icke konstruerade så, att de blir automatiskt tillämpliga så snart borgenären ospecificerat yrkat kostnadsersättning.

De nya bestämmelserna synes mig inte ha väsentligen minskat behovet av *specifikation*; ej heller synes de ha påverkat behovet av *yrkande* om ersättning.

Hassler gör emellertid numera gällande,³⁸ att något särskilt *yrkande* ej behövs för vissa arter av kostnader. Det gäller "för rätten kända utgifter (ansökningsavgift, kostnad för delgivning och anskaffande av bevis)". Det gäller tydligen även gottgörelse med det i kostnadskungörelsen angivna normalbeloppet av 70 kronor för arbete med anledning av målet samt för arvode till ombud eller biträde. Klart är enligt Hassler även, att borgenär, som vill ha ersättning i sistnämnt hänseende med belopp överstigande normalbeloppet eller ersättning för inkassokostnad, måste framställa yrkande därom. Slutligen berör Hassler det fallet, att borgenären underlåtit att framställa särskilt yrkande om ersättning för sitt arbete med anledning av målet samt för arvode till ombud eller biträde. Man torde då enligt Hassler kunna presumera, att

³⁷ Hassler, Specialprocess, s. 78.

³⁸ Hassler, Specialprocess, s. 78 f samt not 50.

borgenären vill ha det i kungörelsen utsatta maximibeloppet 70 kronor. Hassler uttalar med anledning av den i kostnadskungörelsen angivna skälighetsnormen bl. a.: "Man kan emellertid svårligen kräva, att borgenären motiverar skäligheten av det belopp han begär. Skälighetsprövningen blir därför en subjektiv bedömning, som lätt kan utfalla olika vid skilda domstolar utan att saklig grund därför finns."

Jag kan inte ansluta mig till Hasslers uppfattning i här återgivna delar. Kravet på *yrkande* för att ersättning skall kunna utgå synes mig kvarstå oförändrat. Det torde gälla inte bara inkassokostnad och ersättning för borgenärens arbete samt arvode till ombud eller biträde *utöver* normalbeloppet. Det torde gälla kostnad överhuvudtaget, låt vara att yrkande om sådana kostnader, vilka enligt Hasslers uttryckssätt är "för rätten kända utgifter" kan ges den summariska utformning, varpå här tidigare lämnats exempel. I motsats till Hassler hävdar jag således för det fall, att borgenären underlåtit att framställa särskilt yrkande om ersättning för sitt arbete och för ombuds- eller biträdesarvode, att någon ersättning därutinnan då ej skall utgå. Liksom hittills enligt redovisad praxis i lagsökningsmål, torde även i mål om betalningsföreläggande, när borgenären framställt yrkande om ett sammanlagt belopp, ersättning i sist nämnt hänseende kunna tillerkännas borgenären, om det är uppenbart vad borgenären avser med det yrkade beloppet. Någon skärpning av kraven på borgenären i dessa hänseenden föranleder ej de nya bestämmelserna.

Det kan förvisso vara riktigt som Hassler framhåller, att borgenären svårligen kan avkrävas motivering för skäligheten av det belopp han begär. Något sådant synes mig lagen ej heller kräva. Vad man däremot synes kunna kräva av borgenären är *underlag* för den skälighetsbedömning rätten har att företaga. Som kostnadsbestämmelserna numera är skrivna synes det mig också att domstolarna har att ställa ett dylikt krav.

Vad angår inkassokostnad³⁹ krävs, som förut nämnts, för att sådan kostnad skall ersättas, att särskilt yrkande framställts därom. Det har diskuterats, huruvida yrkande om inkassokostnad jämväl skall vara motiverat. Ersättningsgill inkassoåtgärd är enligt 1 § i kungörelsen SFS 1971: 319 krav mot gäldenär, vilket skäligen påkallas för tillvaratagande av borgenärens rätt. Som förutsättningar för att inkassoåtgärd skall ersättas uppställer 1 § dels att kravet skall ha föregåtts av erinran om betalningsskyldigheten och dels att kravet skall innehålla vederhäftig upplysning om de rättsliga åtgärder som kan följa av betalningsföresummelse. Ersättning för inkassoåtgärd utgår enligt 2 § i kungörelsen med skäligt belopp, dock högst 30 kronor om ej särskilda skäl föreligger. Tydligt är, att

³⁹ I denna fråga har jag i SvJT 1972 s. 67 ff utförligare än här kan ske utvecklat mina skäl för uppfattningen, att dylik kostnad skall motiveras.

om inkassoersättning yrkas med belopp överstigande 30 kronor, rätten måste kunna bedöma vilka skäl borgenären anser motivera den högre ersättningen. Därför krävs att yrkandet i sådana fall motiveras. Om detta synes delade meningar ej råda.⁴⁰ Vad diskussionen gällt är huruvida motivering skall behöva lämnas även när borgenären begränsar sitt yrkande till högst schablonbeloppet 30 kronor. Härvidlag har olika meningar uttryckts. Sålunda menar föreningen Sveriges tingsrättsdomare, att yrkande i sådana fall bör vara stött av en uppgift om antalet utsända kravbrev.⁴¹ Däremot uttalas i publikationen Justitiedepartementet informerar,⁴² att ett yrkande om ersättning för inkassoåtgärd i regel inte torde behöva motiveras särskilt, så länge den fordrade ersättningen håller sig inom det medgivna normalbeloppet. Vidare uttalas där, att det ligger i sakens natur, att domstolarna i normalfall inte kommer att granska, att inkassoåtgärder skett i enlighet med 1 §, om inte invändning görs från gäldenärens sida.

Enligt de återgivna uttalandena, som har avseende på situationer som här behandlas, nämligen att inkassoersättning yrkas tillsammans med huvudfordran, skall sålunda borgenären ej behöva ens påstå att de i 1 § kungörelsen angivna förutsättningarna för inkassoersättning är för handen. Det skulle enligt domarföreningen vara tillräckligt, att, när inkassoåtgärder består i utsändande av kravbrev, antalet sådana brev anges. Det synes emellertid kunna starkt ifrågasättas, om sådan uppgift bör vara tillräcklig för domstolens nu ifrågasättande bestämning.⁴³ På grundval av uppgift om antalet kravbrev kan det visserligen i regel bedömas, huruvida den yrkade ersättningen är skälig. På grundval av allenast en sådan uppgift kan rätten dock icke få någon uppfattning om, huruvida *förutsättningarna* för inkassoersättning föreligger. Förutsättningarna är uttryck för begränsningar i gäldenärens intresse i rätten till ersättning för inkassokostnad. I Prop. 1971: 105 markerade departementschefen på olika sätt starkt gäldenärens intressen i detta sammanhang.⁴⁴ Det bör därför krävas, att borgenären *påstår* att förutsättningarna är för handen. Detta kan lämpligen, såvitt gäller förutsättningen angående inkassokravets utformning, ske därigenom, att borgenären till sin ansökan fogar kopia av utsänt kravbrev. Å andra sidan bör man ej uppställa som ovillkorligt krav att borgenären på dylikt sätt eller annorledes *styrker* sitt påstående. Beviskrav ställs ju ej i övrigt på borgenären i mål om betalningsföreläggande. Som skäl för en sådan ordning som nu förordas torde vidare kunna anföras, att domstolen, sedan föreläggande enligt 22 § LL meddelats, ej har möjlighet att i målet om betalningsföreläggande granska, att inkassoåtgärden skett i enlighet med 1 § i kungörelsen. Gör nämligen gäldenären invändning beträffande framställt yrkande om inkassoersättning under påstående att förutsättningarna enligt 1 § ej föreligger, blir invändningen att behandla som bestridande. Rätten har då ej an-

⁴⁰ Se Föreningen Sveriges tingsrättsdomare. Årstryck 1971 nr 12 s. 2, Publikationen Justitiedepartementet informerar 1971: 5 s. 11.

⁴¹ Cirkulärskrivelse till föreningens medlemmar den 14.7.1971.

⁴² Nyss ang. publ. 1971: 5 s. 11.

⁴³ Lihné, Lagsökning, s. 70 f.

⁴⁴ Prop. 1971: 105 s. 19.

nan möjlighet att pröva yrkandet än efter hänskjutande till rättegång. Då gäldenärer i allmänhet torde sakna kännedom om förutsättningarna för inkassoersättning, synes det föga tillfredsställande, att det skall vara överlämnat i första hand åt gäldenärerna att granska förutsättningarna ifråga. Möjligheterna för gäldenär att reagera mot obefogat krav blir ovillkorligen större om borgenären tvingas att ange förutsättningarna.

De, som i likhet med Hassler ställer ett lågt krav på yrkande och specifikation, när det gäller borgenärs kostnad i mål om betalningsföreläggande, synes mig inte tillbörligen beakta gäldenärens intresse härvidlag. Ofta överstiger kostnaderna inte oväsentligt huvudfordringen. Särskilt när så är förhållandet, bör gäldenären kunna ha möjlighet att bilda sig en uppfattning om såväl den kostnad borgenären fordrar som vad rättens kostnadsbeslut kan komma att gå ut på. Tillfredsställande upplysning härom åt gäldenären kan ha betydelse i olika hänseenden: Dels kan den ge gäldenären underlag för reaktion mot kostnadsbestämning, som enligt gäldenärens mening är alltför hög. Dels kan den motverka sakligt omotiverat bestridande av kostnad. Särskilt i fall, då kostnaderna överstiger huvudfordringen, kan en sådan kostnadsbestämning som Hassler rekommenderar, när borgenär underlåtit att framställa yrkande om ersättning för eget arbete resp. ombuds- eller biträdesarvode, lätt framstå som godtycklig. Tillräckliga skäl synes mig ej föreligga för att i sådana lägen presumera, att borgenären vill ha maximibeloppet 70 kronor.

Är inkassokostnad huvudfordran bör kostnaden med hänsyn till målens vanligen enkla beskaffenhet kunna bestämmas väsentligen lägre än schablonbeloppet 70 kr.⁴⁵ I fallen VSH Ö 266/72, SveaH Ö 259/72 och SkH Ö 209/72 har så skett.

För den gällande rättens del synes rättsläget i fråga om specifikation av kostnader vara det, för vilket tidigare redovisade rättsfall ger uttryck. Detta rättsläge synes i det närmaste överensstämma med vad LB förordar de lege ferenda. Skillnaden mellan sådana ospecificerade yrkanden, i vilka ej anges något kostnadsbelopp, och sådana yrkanden, som anger ett sammanlagt kostnadsbelopp, är härvidlag — såsom tidigare påvisats — av väsentlig betydelse.

En fråga om kostnadsbestämning, som aktualiserats av fallet SvJT 1958 rf s. 46, är huruvida borgenär efter ansökningen kan ändra det i ansökningen framställda kostnadsyrkandet. Härvid torde få göras skillnad beroende på tidpunkten för ändringsåtgärden. För det, som det kan antagas föga praktiska, fallet att borgenären hinner göra ändring i sitt yrkande, innan ansökningen upptagits, synes något skäl svårligen kunna

⁴⁵ Nyss ang. publ. 1971: 5 s. 11.

anföras mot tillåtligheten av ändring. Domstolen bör emellertid inte finna det med sin uppgift förenligt att initiera borgenären till komplettering eller annan ändring, om ock sådan skulle vara erforderlig för rättens bedömning av ursprungligen framställt yrkande. Ändring företagen av borgenären först efter det ansökningen upptagits synes böra behandlas olika beroende på ändringens innebörd. Återkallar eller nedsätter borgenären sitt yrkande, skall ändringen naturligen beaktas och föranleda nedsättning i motsvarande mån i det slutliga kostnadsbeslutet. Annan ändring, såsom tilläggsyrkande eller komplettering, torde däremot med hänsyn till förfarandets summariska natur icke böra föranleda åtgärd eller beaktande från rättens sida. Yrkande av sådan innebörd torde vara att betrakta som nytt yrkande, vilket ej kan upptagas i målet.

Allmän rättshjälp kan, som tidigare nämnts, erhållas i mål om betalningsföreläggande. Har borgenären allmän rättshjälp torde URn vid kostnadsbestämningen enligt LL 22 § andra stycket bestämma att gäldenären, om bestridande ej sker, skall åläggas att till statsverket återgälda kostnaderna för rättshjälpen.

Ränta skall ej utgå på kostnadsersättningen.⁴⁶

5. Delgivning med gäldenären

Om delgivning med gäldenären ges bestämmelse i LL 24 §. Enligt denna äger vad därutinnan är stadgat för lagsökning i LL 5 § motsvarande tillämpning. I LL 24 § stadgas därutöver vissa begränsningar i fråga om delgivningsmöjligheter.

Vad som skall delges gäldenären är enligt LL 24 § ansökningshandlingarna jämte föreläggande som avses i LL 22 och 23 §§.

På grund av hänvisningen i LL 24 § till 5 § gäller, att delgivningen skall ske på sätt som är stadgat om stämning i tvistemål och att delgivningen skall ske genom rättens försorg, om ej borgenären hellre vill själv ombesörja delgivningen.

Om delgivning av stämning i tvistemål gäller bestämmelser i DelgL. Såvitt gäller där i 12 § angiven möjlighet till delgivning genom att handling lämnas till annan än den som sökes för delgivning, stadgar RB 33 kap. 6 § andra stycket den begränsningen, att sådan delgivning ej får ske med mindre anledning förekommer att den sökte avvikit eller eljest håller sig undan. Förekommer ej sådan anledning, får delgivning ske allenast med den som enligt bestämmelserna i 7—11 §§ DelgL skall sökas för delgivning. Har part ombud i målet, är ombudet, om ej annat

⁴⁶ Prop. 1973: 30 s. 84.

följer av fullmakten, behörigt att mottaga delgivning av stämning i tvistemål. Har ombud fullmakt, som avser rättegång i allmänhet, äger på grund av RB 12 kap. 14 § andra stycket — e contrario — sådant ombud mottaga stämning i sak, varom förlikning är tillåten. Är ombud behörigt att mottaga stämning, bör enligt vad som följer av 11 § första stycket DelgL handlingen överbringas till ombudet.

Beträffande själva delgivningssättet anges i 3 § DelgL s. k. ordinär delgivning såsom det regelmässiga förfarandet. Detta innebär, att myndigheten sänder handlingen med posten eller med bud till den sökte, varvid som bevis att denne mottagit försändelsen begäres delgivnings-erkännande eller mottagningsbevis. Förfarande med delgivningserkännande anges i 3 § DelgK den 29 juni 1970 såsom det normala. Förekommer anledning till det, får handlingen sändas i rekommenderad eller assurerad försändelse. I stället för ordinär delgivning kan enligt 3 § andra stycket DelgL myndighet som Konungen bestämmer — vartill hör de allmänna domstolarna — få ombesörja s. k. särskild postdelgivning. Förutsättning därför är, att anledning finnes antaga, att delgivningserkännande eller mottagningsbevis ej kommer att lämnas eller ej kommer att erhållas i tid. Särskild postdelgivning innebär, att handlingen lämnas till den sökte i särskild ordning — varom närmare bestämmelser ges i 5 § DelgK — genom postverkets försorg. Först om delgivning inte kan ske genom ordinär delgivning eller särskild postdelgivning får s. k. stämningsmannadelgivning begagnas. Närmare bestämmelser därom meddelas i 6—8 §§ DelgK. Under förutsättningar, angivna i 15 och 16 §§ DelgL, får delgivning ske genom kungörelse, s. k. kungörelsedelgivning. I 15 § DelgL regleras vidare förutsättningarna för två andra exceptionella arter av delgivning — avlämnande av handling i slutet kuvert i den söktes hemvist samt s. k. spikning. I 17 § DelgL och 9 § DelgK ges närmare bestämmelser om dessa delgivningssätt.

Nu angivna delgivningssätt kan begagnas för delgivning av stämning i tvistemål.

Vad som sålunda gäller i fråga om delgivning av stämning i tvistemål gäller jämväl för delgivning med gäldenären enligt LL 24 § med det undantaget dock, som där uppställs, nämligen att delgivning ej får ske enligt 15 § DelgL, dvs. genom kungörelse, genom avlämnande av handlingen i slutet kuvert i den söktes hemvist samt genom s. k. spikning.

Därutöver stadgas i LL 24 § den begränsningen för delgivning med gäldenären, att delgivning ej får ske utomlands.

Av de nu nämnda, i LL 24 § stadgade begränsningarna hade den sistnämnda sin motsvarighet redan i HL 6 § sista stycket. I LL 1937

hade begränsningen i fråga sin plats i 26 § första stycket. Begränsningen i fråga om visst delgivningssätt tillkom på förslag av PLB.⁴⁷

Beträffande delgivning med ombud har JO haft anledning påpeka, att denna bestämmelse har avseende även å mål om lagsökning och betalningsföreläggande.⁴⁸

Eftersom frist är utsatt i föreläggande, bör delgivning vid ordinär delgivning ske med mottagningsbevis, ej med delgivningserkännande.⁴⁹

En praktisk fråga, som ej sällan inställer sig vid domstolarna, är hur rätten skall förfara, när trots ett flertal delgivningsförsök gäldenären ej kunnat nås för delgivning. Skall rätten, när delgivningsmöjligheterna sålunda kan anses uttömda, låta handlingarna kvarligga hos domstolen under en kanske obegränsad tid eller erbjuds för domstolen någon annan handlingsmöjlighet? I lagen saknas bestämmelse för sådant fall. En praktisk möjlighet är att upplysa borgenären om föreliggande delgivningssvårigheter och därmed bereda borgenären tillfälle att återkalla ansökningen. En annan möjlighet, som torde kunna diskuteras, är att avvisa ansökningen. Visserligen har ansökningen då upptagits. Något hinder för upptagande i den mening som sägs i LL 21 § torde därför formellt sett ej finnas. Mot upptagande till vidare prövning möter däremot uppenbarligen hinder. Undersökningen har visat, att domstolarna på sina håll avvisar ansökningen i sådana fall.

6. Gäldenärens möjligheter

Sedan gäldenären delgivits ansökningshandlingarna jämte föreläggande, som avses i LL 22 § eller 23 §, beror förfarandets fortgång på gäldenärens förhållande. Gäldenären kan förhålla sig på två sätt, antingen förfarandet är rent skriftligt eller det har det inslag av muntlighet som anges i LL 23 §: I båda fallen kan gäldenären förhålla sig helt passiv i förhållande till meddelat föreläggande. Gäldenären kan också av föreläggandet föranledas till aktivitet.

Har föreläggande meddelats enligt LL 22 § innebär gäldenärs passivitet underlåtenhet överhuvudtaget att avge skriftligt svar å ansökningen inom den av rätten därför bestämda tiden. Passivitet av gäldenär, som erhållit föreläggande enligt LL 23 §, innebär underlåtenhet att inställa sig vid det av rätten utsatta sammanträdet. Aktivitet innebär

⁴⁷ SOU 1944: 9 s. 19 och 1944: 10 s. 119, NJA II 1947 s. 135. Jfr JO s. 104.

⁴⁸ JO 1950 s. 233.

⁴⁹ Jfr betr. förhållandena före delgivningslagen, Elwing—Lihné, PM för domstolsarbetet s. 66.

följaktligen i motsats härtill i det förra fallet att gäldenären svarar å ansökningen och i det senare fallet att gäldenären inställer sig vid det utsatta sammanträdet.

I LL är utfärdandet av slutbevis ej knutet till förutsättningen att gäldenären iakttar passivitet i här angiven bemärkelse. Huruvida slutbevis skall utfärdas beror på om gäldenär *bestrid* eller *inte bestrid* ansökningen. Vid skriftligt förfarande är förutsättningen i fråga förhånden, när gäldenär förhåller sig passiv. Även vid aktivitet kan emellertid förutsättningen i fråga vara uppfylld; gäldenärens svar kan innehålla annat än bestridande. Har gäldenären meddelats föreläggande enligt LL 23 § medför gäldenärs passivitet, dvs. dennes utevaro från det av rätten utsatta sammanträdet, icke alltid att slutbevis utfärdas. Uteblir även borgenär är ansökningen enligt LL 25 § sista stycket förfallen. Kommer borgenären tillstades men fränfalles yrkandet om betalningsföreläggande skall naturligtvis sådant ej utfärdas. Gäldenärs aktivitet, dvs. inställelse vid sammanträde som nämnts, behöver — på motsvarande sätt som vid skriftligt förfarande — ej utgöra hinder för slutbevis; gäldenären kan ju, ehuru tillstades vid sammanträde, underlåta att därvid bestrida ansökningen.

Oaktat således kongruens ej föreligger mellan passivitet och förutsättning för slutbevis respektive aktivitet och hinder för slutbevis, synes det mig vara lämpligt att dispositionsmässigt bygga framställningen på gäldenärens förhållande, dvs. huruvida gäldenären i här angiven mening varit passiv eller aktiv. Det främsta skälet för denna ståndpunkt är, att vid skriftligt förfarande slutbevis i det stora flertalet fall utfärdas på grund av just sådan passivitet som här avses. Endast undantagsvis har gäldenärs svar sådant innehåll att det ej hindrar utfärdande av slutbevis. Det praktiska rättslivets förhållanden har således i stället för en oantastlig teoretisk princip härvidlag bestämt dispositionen. Beträffande förfarande med den muntliga utformning, varom LL 23 § ger regler, föreligger — redan på grund därav att dylikt förfarande i tillämpningen spelar en helt underordnad roll — ej sådana frekvensförhållanden ifråga om passivitet och aktivitet av gäldenären, att dennes förhållande därvidlag är av beskaffenhet att böra påverka framställningens disposition i någon bestämd riktning.

Gäldenärs aktivitet kan ha skiftande innehåll.

Det gäldenären meddelade föreläggandet kan sålunda föranleda gäldenären till annan aktivitet än att bestrida ansökningen. Är gäldenären betalningsskyldig, utgör föreläggandet ofta anledning för gäldenären att fullgöra betalningen till borgenären. I någon mån torde de upplysningar blanketten för föreläggande (Dv 541 B) numera innehåller

initiera betalningsskyldig gäldenär till fullgörelse. Dessa upplysningar har f. n. följande innehåll:

”U p p l y s n i n g a r

- 1 Vill Ni träffa uppgörelse i saken, skall hänvändelse inte göras till rätten. Ni skall i stället ta kontakt med borgenären (fordringsägaren) eller dennes ombud.
- 2 Om Ni till borgenären betalar fordringen eller någon del därav, bör Ni i eget intresse anhålla hos borgenären, att denne före förklarings- tidens utgång återkallar ansöknings- respektive nedsätter kravet. Har bestridande eller återkallelse ej inkommit, då förklarings- tiden utgår, utfärdas omedelbart bevis, enligt vilket utmätning får ske.
- 3 Om bestridande inkommer i rätt tid, hänskjuter rätten målet till rättegång, om borgenären inom en månad från förklarings- tidens utgång yrkar detta.”

Upplysningar av detta slag synes kunna ha stort värde för gäldenären. Det kan därför ifrågasättas, om det ej vore lämpligt att fortsätta på den inslagna vägen och lämna gäldenären ytterligare upplysningar av betydelse för dennes förhållande med anledning av föreläggandet. Så torde t. ex. de förut berörda förutsättningarna för att inkassokostnad skall kunna ersättas måhända lämpa sig väl såsom innehåll i upplysningar till gäldenären; likaså — på grund av kostnadsfrågans stora betydelse i mål av förevarande slag — väsentliga regler överhuvudtaget om rätt till kostnad samt om kostnadsfördelning.

Kap. 14

FÖRFARANDETS TREDJE SKEDE

För att förfarandet skall övergå i ett tredje skede skall gäldenären ha delgivits föreläggande enligt LL 22 § eller 23 §.

A. GÄLDENÄREN HAR VARIT PASSIV

Gäldenären förutsätts sålunda vid skriftligt förfarande ej ha avhört inom den av rätten bestämda tiden och efter föreläggande om inställelse vid muntligt sammanträde ej ha kommit tillstädes.

Rättsverkan av passiviteten inträder givetvis inte förrän den enligt LL 22 § bestämda tiden utlöpt, respektive — vid föreläggande enligt LL 23 § — tiden för sammanträde inträtt.

1. Vilka handlingsmöjligheter har rätten? Allmänt

Enligt LL 25 § skall rätten, om gäldenären ej bestrider ansökningen, teckna bevis att ansökningen lämnats obestridd. Rätten kan således — och skall som regel — i nu avsedd situation utfärda *slutbevis*.

Undantagsvis kan omständigheterna vara sådana, att gäldenären, ehuru han ej avhörts eller kommer tillstädes vid sammanträde, kan antagas ha laga förfall för sin underlåtenhet härutinnan.¹ Rätten har, om så är förhållandet, att *utsätta ny tid* för yttrande över ansökningen eller för sammanträde.

Regeln i LL 25 § har avseende även å fall, då gäldenären förelagts att inställa sig vid sådant sammanträde inför rätten varom stadgas i LL 23 §. Rätten skall således, om gäldenären uteblir, meddela slutbevis. Enligt sista stycket i LL 25 § skall så emellertid ej ske, om även borgenären uteblir. *Ansökningen* är då enligt bestämmelsen *förfallen*. Om situationen därvid är sådan, att borgenären men icke gäldenären kan antagas ha laga förfall för inställelse, kan det vara tveksamt vilken rättsföljd

¹ Exempel på sådana situationer, se Lihné, Lagsökning, s. 262. — Det är tillräckligt att gäldenären *kan antagas ha laga förfall*. Gäldenären behöver således ej *visa laga förfall*. Annan uppfattning härutinnan framträder i stencilen "Stockholms rådhusrätts praxis i lagsökningsmål" s. 21.

som inträder. Tydligt är, att ansökningen då icke är förfallen. Borgenärens underlåtenhet kan nämligen på grund av RB 32 kap. 6 § icke läggas honom till last i rättegången. Tveksamheten hänför sig till huruvida rätten skall meddela slutbevis eller utsätta ny tid för sammanträde. Någon ledning för bedömningen härav torde ej lämnas genom en jämförelse med motsvarande situation i tvistemål. För att tredskodom skall meddelas vid svarandens utevaro krävs nämligen enligt RB 44 kap. 2 § första stycket sista punkten, att yrkande om tredskodom framställs. Krav på yrkande uppställs ej för motsvarande situation i mål om betalningsföreläggande och något sådant krav torde icke gälla; sammanträde, varom stadgas i LL 23 §, förutsätts nämligen i LL 27 § kunna hållas, ehuru borgenären icke är tillstädes. Bestrider gäldenären ej ansökningen vid sammanträde, varifrån borgenären uteblivit, har rätten uppenbarligen ej annan möjlighet än att meddela slutbevis. Ehuru det för utfärdande av slutbevis således ej krävs särskilt yrkande av borgenären, torde det icke utan vidare kunna anses klart, att slutbevis skall utfärdas i här avsedd situation av partsutevaro. De omständigheter, som föranlett borgenären att göra framställning om sammanträde, och de lämplighetsskäl, som rätten funnit tala för sådan anordning, kan möjligen tala för att rätten utsätter nytt sammanträde. Å andra sidan är borgenären naturligtvis i första hand intresserad av att få slutbevis så fort som möjligt. Det sist antydda intresset bör enligt min mening vara avgörande. Något hinder för att meddela slutbevis anser jag alltså ej finnas och då återvinningsmöjlighet ju står gäldenären till buds synes mig denna möjlighet vara att rekommendera för de säkerligen sällsynta fall det här gäller.

Att ansökningen upptagits efter prövning varom stadgas i LL 21 § anses, enligt vad som tidigare påvisats, inte utgöra hinder för senare *avvisning* av ansökningen.² Kan avvisning ske även i passivitetssituation, som här behandlas? Hassler synes ej räkna med sådan möjlighet i mål om betalningsföreläggande.³ För motsvarande situation i lagsökningensmål⁴ ger Hassler tydligare uttryck för att möjligheten i fråga enligt honom ej står till buds. Hassler menar, att rätten konstaterat att rättegångshinder ej föreligger och att ytterligare material för prövning av rättegångshinder saknas. Emellertid har rätten i den förutsatta situationen fått i vart fall det ytterligare material, som delgivningsbeviset erbjuder. Av detta kan rätten få anledning att ompröva sin behörighet. Belysande härvidlag är följande fall.

SkH Ö 41/71. Borgenären sökte i en 24.11.1970 till Y häradsrätt inkommen ansökan betalningsföreläggande för P. Enligt ett vid ansökningen fogat man-

² NJA 1969 s. 372 och 1971 s. 427.

talsskrivningsbevis var P 1970 mantalsskriven i församling inom häradsrättens domkrets. P delgavs ej ansökningen före ingången av 1971. A förelades 25.1.1971 av Y TR att inkomma med bevis om att TR fortfarande var behörigt forum i målet. A inkom ej med nytt bevis om rättens behörighet utan invände, att P då målet anhängiggjordes 1970 var mantalsskriven inom Y domsaga. TR avvisade ansökningen. A ansåg, att avvisningsbeslutet inte var lagligen grundat och fullföljde talan mot detsamma. HovRn fastställde avvisningsbeslutet och yttrade i sitt beslut: Avgörande för frågan om rättens behörighet att upptaga ansökan om betalningsföreläggande är förhållandena vid tidpunkten för ansökans delgivning med gäldenären. Då P inte kunnat delgivas ansökan 1970 har TR därför ägt infordra uppgift om de omständigheter som betingade rättens behörighet 1971.

I detta fall har ansökningen ej delgetts gäldenären, varför situationen inte var densamma som den här förutsatta. Avvisningsmotiveringen i HovRns beslut täcker emellertid uppenbarligen även den situation som nu åsyftas. Hade således ansökningen delgivits gäldenären efter årsskiftet 1970/71 och det därefter förekommit anledning för rätten att ifrågasätta riktigheten av borgenärens uppgift om rättens behörighet, hade rätten, eftersom förhållandena vid delgivningen därvidlag skall vara avgörande, på grund av LL 31 § haft anledning att ånyo pröva behörighetsfrågan. Att prövningen i så fall, om rätten inte fann sig behörig, borde resultera i avvisning, synes mig helt klart. Delgivning med gäldenären kan ju — då tidpunkten härför är avgörande för rättens behörighet — så mycket mindre ha prekluderande verkan i fråga om möjligheten att avvisa på grund av behörighetsbrist. Även om nytt material ej tillförts målet efter ansökningens upptagande och dess delgivning med gäldenären, kan likväl rättegångshinder, som ej beaktats redan vid upptagandet, stundom yppas på detta sena stadium. Det kan inte anses utan vidare givet, att sådana sent uppdagade rättegångshinder skall lämnas obeaktade av rätten vid senare prövning.

En annan behandlingsmöjlighet är *avskrivning*. Har borgenären återkallat sin talan under den frist som gäldenären haft på grund av föreläggande enligt LL 22 § skall rätten, ehuru gäldenären är passiv, ej meddela slutbevis utan *avskriva* målet.

2. För sent inkommet svar å ansökan

Till passivitetssituationerna bör även räknas den, att gäldenärs svar inkommer efter den av rätten bestämda tiden.

³ Hassler, Specialprocess, s. 75 f.

⁴ Hassler, a. a. s. 60; jfr Lihné, Lagsökning s. 262 f. Ang. denna uppfattning Elwing i SvJT 1972 s. 580.

⁵ RB 32 kap. 6 §. Jfr Hassler, Specialprocess, s. 75 not 37.

Den enligt LL 22 § av rätten bestämda tiden för anmälan av bestridande har prekluderande verkan såtillvida som bestridande, vilket inkommer till rätten efter den förelagda tiden, icke beaktas. Undantag gäller, om anledning förekommer, att gäldenären har haft laga förfall för sin underlåtenhet.⁵

Har utgången av den förelagda tiden även i övrigt processuell preklusionsverkan, så att ansökan därefter icke kan avvisas på grund av innehållet i ett för sent inkommet svar? Situationen kan synas opraktisk men kan tänkas förekomma. Gäldenären anför i sitt kort efter tidens utgång till rätten inkomna svar omständighet, som skulle ha föranlett domstolen att — om omständigheten blivit känd för rätten före tidens utgång — avvisa ansökningen. Berör omständigheten sådan fråga om rättens behörighet, som domstolen har att självmant beakta, synes mig föreliggande hinder böra beaktas av rätten, ehuru tiden utgått. Denna ståndpunkt grundas därpå, att rättens skyldighet enligt LL 31 § att självmant pröva sin behörighet torde gälla till dess slutbevis meddelats eller målet såsom tvistigt hänskjutits till rättegång. Vidare kan som skäl för ståndpunkten anföras, att om slutbevis skulle utfärdas framtida talan efter återvinning skulle komma att handläggas vid icke behörig domstol. Detta måste anses olämpligt. Åberopar gäldenären i det för sent inkomna svaret skiljeklausul, synes mig däremot skäl knappast finnas att beakta svaret. Berör den av gäldenären anförda omständigheten fordringsförhållandet eller de i LL 18 § uppställda förutsättningarna för betalningsföreläggande, synes ej heller sådan omständighet böra beaktas, när den anföres i ett till rätten för sent inkommet svar.

Lämnas gäldenärs för sent inkomna svar obeaktat, åligger det visserligen ej domstolen enligt någon bestämmelse att underrätta gäldenären därom. Då gäldenären ofta torde ha räknat med att svaret inkommit inom förelagd tid och blivit beaktat synes emellertid lämpligt, att särskild sådan underrättelse — såsom led i allmän domstolsservice — meddelas gäldenären.

3. Slutbevis

Slutbevis skall enligt LL 25 § utfärdas "ofördröjligen" sedan förklaringstiden utgått och ansökningen lämnats obestridd. JO har upprepade gånger funnit anledning erinra härom samt om vikten av att bestämmelsen åtlöys.⁶ Med anledning av iakttagelser att några domstolar brukat på begäran av borgenären dröja avsevärd tid, ibland flera månader, med att meddela slutbevis har JO uttalat,⁷ att det icke bör före-

⁶ JO 1950 s. 233, 1960 s. 104, 1962 s. 136. Jfr JKs PM s. 12.

⁷ JO 1962 s. 136.

komma att domstolen — i avvaktan på eventuell återkallelse — dröjer någon avsevärd tid härmed. På borgenärs hemställan torde emellertid enligt JO ett par dagars anstånd med beslutets meddelande kunna medges. JO framhåller i detta sammanhang vidare, att borgenären inte bör få disponera över tidpunkten för meddelande av slutbevis i syfte att öva press på gäldenären och att även arbetstekniska skäl starkt talar emot anstånd under längre tid än ett par dagar.

Slutbevisets innehåll anges i LL 25 § första stycket. Det väsentliga innehållet är förklaringen att ansökningen lämnats obestridd och att utmätning för fordringen och kostnaden å målet omedelbart må äga rum. När borgenär haft delgivningskostnad, har rätten att i samband med utfärdandet av slutbevis pröva vad som skall tillkomma borgenären i ersättning för sådan kostnad. Slutbeviset skall innehålla bevis även därom och kostnaden i fråga innefattas i den förklaring om utmätning, som beviset enligt vad nyss nämndes skall innehålla. Bestrids fordringen endast delvis eller bestrids kostnaden, helt eller delvis, varde beviset enligt förenämnda lagrum "därefter jämkat".

Enligt LL 25 § första stycket skall där omförmälda bevis tecknas å det exemplar av ansökningen som kvarliggert hos rätten. Detta krav på bevisets utformning skall ej fattas bokstavligt så, att beviset skall åsättas det papper som innehåller ansökningen. I praktiken tecknas beviset å särskilt blad, vid vilket ansökningen sedan fogas. Formuläret för slutbevis ingår som tredje del i det blankettset med nr Dv 541, vars första del utgörs av dagboksblad (Dv 541 A) och andra del är formuläret för föreläggande enligt LL 22 § (Dv 541 B).⁸ Formuläret för slutbevis (Dv 541 C) upptar i tryckt text de förklaringar, som beviset enligt det föregående skall innehålla, ävensom texten i föreläggandet enligt LL 22 § (Dv 541 B).

Med den i lagen tänkta anordningen, att beviset tecknas på ansökningen, erfordras ej att slutbeviset innehåller uppgifter om parterna i målet.⁹ Sådana uppgifter skall ju finnas i ansökningen för att denna skall kunna upptagas. Ej heller erfordras särskilda uppgifter i angivna hänseenden, när slutbeviset som en särskild handling fogas vid ansökningen. Det i Dv-serien ingående, ovan omförmälda formuläret för slutbevis upptar emellertid uppgifter i dessa hänseenden. Uppgifterna skrivs i genomslag samtidigt å de tre i setet ingående blanketterna.

Anmärkningsvärt är, att slutbeviset ej innehåller upplysning om rättsmedel,

⁸ Detta formulär har i setet den något oegentliga benämningen "Betalningsföreläggande", jfr Ulvesons och Welamsons särskilda yttranden, SOU 1963: 28 s. 100 resp. s. 114 not 13.

⁹ Betydelsen av att slutbevis utförligt anger gäldenären belyses av fallet SvJT 1964 rf s. 2.

som står parterna till buds. I LL föreskrivs ej att beviset skall innehålla upplysning därom. För dom och tredsdom i tvistemål gäller emellertid härutinnan enligt RB 17 kap. 7 § sista stycket, att det i domen skall givas till känna, vad part därvid har att iakttaga. Likaså skall rätten enligt RB 17 kap. 12 § andra stycket i slutligt beslut ange vad part, som äger fullfölja talan eller göra ansökan om återupptagande, därvid har att iakttaga. PLB uttalade under förarbetena till LL¹⁰ att beträffande utslag eller beslut i lagsöknings- eller handräkningsmål bör gälla samma bestämmelser som för motsvarande avgöranden i tvistemål och att det sålunda bör åligga rätten att i den omfattning som är föreskrivet i RB 17 kap. meddela underrättelse om vad part har att iakttaga för sökande av ändring. Beredningen tillade: "Häri ingår ock skyldighet, att i utslag, varigenom i lagsökningsmål betalningsskyldighet ålägges gäldenär, lämna underrättelse om hans rätt att söka återvinning". Det förhållandet, att slutbevis i mål om betalningsföreläggande här ej nämns, torde icke kunna tolkas som om underrättelseskyldigheten ej skulle gälla dessa mål. Varken det förhållandet, att utgångspunkten för återvinningstalan, enligt vad nedan skall behandlas, räknas från en tidpunkt som ej kan bestämmas redan när slutbeviset utfärdas, eller annan omständighet synes mig utgöra skäl för att inte även parterna i mål om betalningsföreläggande bör på enahanda sätt erhålla upplysning om tillämpliga rättsmedel. I vart fall borde gäldenären upplysas om återvinningsskyldigheten i samband med verkställighet. Blanketterna för "underrättelse om sökt utmätning" och "underrättelse om utsatt förrättning i utsökningssmål" (Exekutionsverkets organisationsnämnds blanketter nr 223.4 och 226.5), avsedda för även andra exekutionsurkunder än slutbevis, innehåller emellertid ej sådan upplysning. Enligt vad flera kronofogdar upplyst lämnas i allmänhet ej vid utmätningsskyldighet upplysning till gäldenären i angivet hänseende.¹¹

LL föreskriver ej heller — såsom RB 17 kap. 10 § för tvistemål — att slutbevis skall underskrivas. Så skall emellertid uppenbarligen ske. Beslutet skall underskrivas av den domare som handlägger målet. Behörighet att underskriva slutbevis tillkommer däremot ej domstolsbiträde.

Bestämmelse om *underrättelse till gäldenären om utfärdat slutbevis* har ej meddelats i LL. Enligt 38 § i LL 1937 skulle lagsökningsdomarens beslut som kunde omedelbart överklagas antecknas i en därtill inrättad bok. Vidare skulle enligt samma lagrum meddelande att slutligt utslag givits i lagsökningsmål tillställas parterna genom rekommenderade brev. Någon motsvarande bestämmelse för slutbevis i handräkningsmål fanns ej. PLB¹² föreslog en bestämmelse, 35 §, att anteckning om meddelande av slutligt utslag eller av beslut, mot vilket talan må omedelbart föras, skulle införas i en i förslagets 38 § omnämnd bok. I LL intogs bestämmelse om sådan bok i 38 §. Den av PLB såsom § 35 föreslagna bestämmelsen fick i något modifierad form sin plats i LL 34 §

¹⁰ SOU 1944: 10 s. 124, NJA II 1947 s. 144.

¹¹ LBs förslag till lag om betalningsföreläggande upptar en bestämmelse, 9 § tredje stycket, enligt vilken slutbevis skall innehålla erinran om gäldenärs rätt att söka återvinning, se SOU 1963: 28 s. 17 och 49.

¹² SOU 1944: 9 s. 21, 1944: 10 s. 124.

sista stycket.¹³ Såväl LL 38 § som sista stycket i LL 34 § upphävdes genom lag som trädde i kraft den 1.7.1954.¹⁴ De upphävda bestämmelserna avsåg — förutom utslag — beslut, "mot vilket talan må omedelbart föras" och således ej slutbevis i mål om betalningsföreläggande. Å sådana beslut torde ej heller den i RB 17 kap. 9 § (jfr 12 §) stadgade skyldigheten att sända underrättelse om tiden för meddelande av slutbevis äga motsvarande tillämpning.¹⁵ Är detta antagande om innebörden av gällande lagstiftning riktig, torde det finnas anledning att ifrågasätta en lagändring. För gäldenären torde det ofta, ehuru återvinningsfrist ej börjar löpa omedelbart, vara av betydande intresse att veta när slutbevis utfärdas.

4. Reaktion mot slutbevis

Gäldenärens möjlighet

Har i mål om betalningsföreläggande tecknats bevis att utmätning må äga rum, är enda rättsmedlet för gäldenären enligt LL 34 § andra stycket *återvinning*.

Rätt till återvinningstalan gavs redan enligt HL (10 §). Departementschefen uttalade i anslutning till bestämmelsen därom:¹⁶

Då frågan om fordringens tillvaro eller om beloppet av densamma icke i minsta mån prövas, lär det ännu mindre än i lagsökningsförfarandet böra vara gäldenären betaget att få sin betalningsskyldighet prövad av domstol. Rätt till återvinningstalan ingår således som ett komplement till förfarandet.

Återvinning skall sökas vid den domstol som utfärdat slutbeviset. Ansökningsen skall enligt LL 35 § första stycket göras skriftligen.¹⁷ Enligt samma lagrum skall ansökningsen göras inom en månad från det utmätning ägde rum eller utan föregången utmätning betalning skedde med förbehåll om rätt för gäldenären att söka återvinning.

Innebörden av LLs regler om återvinningsfristens beräkning har i olika hänseenden varit oklar. Sålunda har det varit ovisst, om redan ett misslyckat utmätningssök skall medföra att fristen börjar löpa.¹⁸ I detta hänseende föreligger numera klarläggande avgöranden från HD, vilka strax skall beröras. Vidare har oklarhet i rättsläget gällt, huruvida

¹³ NJA II 1947 s. 142 f och 146.

¹⁴ NJA II 1954 s. 279 ff och 304.

¹⁵ Jfr PLBs uttalanden i anslutning till den av beredningen föreslagna bestämmelsen i § 35, se SOU 1944: 10 s. 124, NJA II 1947 s. 144 och uttalanden i anslutning till den lagändring, varigenom bl. a. LL 38 § upphävdes, NJA II 1954 s. 279 ff.

¹⁶ NJA II 1908 art nr 4 s. 17.

¹⁷ Telegram godtogs ej såsom ansökan om återvinning i VSH 1018/60 (återvinning efter lagsökningsutslag).

¹⁸ SOU 1963: 28 s. 53.

utmätning, som lett till partiell betalning, medför att återvinningsfristen börjar löpa för fordringen i dess helhet. I denna fråga, vilken för den gällande rättsens del hittills ej lösts genom något avgörande av HD, har meningsskiljaktighet kommit till uttryck inom LB, såvitt främst gäller utformningen av bestämmelser i beredningens förslag till lag om betalningsföreläggande. De åsiktsbrytningar som därvid framkommit omspannar en mer omfattande problematik rörande institutet betalningsföreläggande än som rör återvinningsfristens beräkning och är främst av betydelse de lege ferenda.¹⁹ Förslaget och de diskuterade frågorna ger emellertid, som Bolding framhåller,²⁰ perspektiv på den nu gällande rätten. Det är anledning att något betrakta de meningar som uttalats i frågan.

Innan framställningen går närmare in på de båda nämnda frågor rörande återvinningsfristens beräkning, varuti oklarhet sålunda råder, skall det spörsmålet beröras, huruvida gäldenären kan söka återvinning innan utmätning eller betalning under protest ägt rum.

Redan under förarbetena till HL gjorde HD vid sin granskning uttalande,²¹ varav framgår, att HD ansåg att gäldenären kunde söka återvinning innan utmätning skett. LB²² uttalar, att gäldenären enligt gällande lag har sådan möjlighet. Härutinnan har skiljaktig mening ej uttalats inom beredningen.²³ Även enligt beredningens förslag skall gäldenären kunna söka återvinning, innan utmätning eller utmätningsförsök eller betalning under protest ägt rum.

Spörsmålet har mött i följande opublicerade fall.

SKH Ö 272/63. URn utfärdade slutbevis 17.10.1963. Gäldenären sökte återvinning 23.10.1963. Vid förberedelsesammanträde 6.11.1963 invände borgenären, att hinder mötte att pröva gäldenärens talan. Borgenären anförde: Enligt LL 35 § första stycket är skedd utmätning eller betalning med förbehåll om rätt för gäldenären att söka återvinning förutsättning för upptagande av återvinningsansökan. Varken utmätning eller betalning har skett, varför förutsättningar för upptagande av ansökan om återvinning ej finnes. Gäldenären vitsordade att varken utmätning eller betalning skett men menade, att laga förutsättningar för upptagande förelåg. URn ogillade invändningen om rättegångshinder och uttalade i sitt beslut: Det av borgenären åberopade lagrummet an-

¹⁹ Sammanfattningen av de frågor meningsskiljaktigheterna gäller, se Bolding, *Specialprocess*, 4 uppl. 1972, s. 38 ff, Hassler, *Specialprocess*, s. 68 f. Se även nedan kap. 18.

²⁰ Bolding, a. a. s. 34.

²¹ NJA II 1908 nr 4 s. 18.

²² SOU 1963: 28 s. 54.

²³ Se Ulvesons yttrande, SOU 1963: 28 s. 103.

ger ej förutsättningarna för upptagande av ansökan om återvinning i mål om betalningsföreläggande utan den tid, inom vilken sådan ansökan skall göras. Förutsättningarna för upptagande av ifrågavarande slag av ansökan framgår av LL 34 § andra stycket, vilket lagrum inte utgör hinder för upptagande av gäldenärens ansökan om återvinning, varför gäldenärens invändning skall ogillas. — HovRn fastställde URns beslut.

Det är ägnat att förvåna, att HovRn — genom att *fastställa* URns beslut, i stället för att lämna besvären utan bifall — godtog URns motivering för ogillande av invändningen. Motiveringen kan nämligen ej sägas vara adekvat. URn hade i anledning av invändningen bort uttala, att gäldenären ägt få återvinning, ehuru utmätning ej skett och betalning ej erlagts.

De båda spörsmål angående återvinningsfristens beräkning, beträffande vilka rättsläget varit oklart, har samband med att återvinningsfristen är knuten till att "utmätning ägde rum". Denna utgångspunkt för fristen valdes redan i HL²⁴ och det till HD remitterade förslaget upptog ej annan utgångspunkt. Bestämmelsen om betalning med förbehåll om rätt för gäldenären att söka återvinning såsom utgångspunkt för återvinningsfrist tillkom på hemställan av HD. Som motivering anfördes bl. a., att gäldenär, som försummat att göra jäv mot ansökningen och därefter erlägger likvid utan att utmätning ägt rum, kunde tänkas vilja föra återvinningstalan, därför att han erlagt likvid ej för att han ansett fordringen rättmätig, utan endast för att undvika utmätningskostnad.²⁵

Det i LL 35 § första stycket förekommande uttrycket "utmätning ägde rum" har som nämnts till en början gett anledning till frågan, huruvida det räcker att utmätningsförrättning ägt rum, även om den icke lett till att egendom tagits i mät, eller om det fordras att egendom faktiskt blivit utmätt. Frågan, om redan utmätningsförsök räcker, besvarades jakande i ett opublicerat hovrättsfall, SveaH Ö 89/60. Sedan gäldenären befunnits sakna utmätningsbara tillgångar vid utmätningsförrättning 16.12.1959, sökte gäldenären återvinning i en 18.1.1960 till URn inkommen ansökan. URn ansåg att utmätning ägt rum, oansett att gäldenären vid utmätningsstillfället befunnits sakna utmätningsbara tillgångar, och avvisade återvinningsansökningen. HovRn fann ej skäl göra ändring i URns beslut.

Sedan har emellertid HD intagit motsatt ståndpunkt i fallet NJA 1968 s. 121. Utmätningsman hade för verkställighet inställt sig hos gäldenären men icke anträffat egendom som kunnat utmätas. Någon egen-

²⁴ NJA II 1908 art nr 4 s. 17.

²⁵ NJA II 1908 art nr 4 s. 17 f.

dom hade således icke tagits i mät. Gälldenären (E) sökte återvinning mer än en månad efter förrättningen. URn och HovRn meddelade avgöranden av samma innebörd som domstolarna i det nyssnämnda, publicerade fallet. HD undanröjde domstolarnas beslut och återförvisade målet till URn. En ledamot var skiljaktig i saken och fann ej skäl göra ändring i HovRns beslut därutinnan. HD uttalade i sitt beslut:

I förarbetena till LL och motsvarande äldre bestämmelser förekommer inga uttalanden som ger vid handen att med utmätning i ifrågavarande lagrum skall förstås även utmättningsförsök som icke lett till resultat. Vid sådant förhållande och med hänsyn till stadgandets karaktär av fatalicbestämmelse för gälldenären bör det icke till dennes nackdel tolkas på annat sätt än som närmast överensstämmer med ordalydelsen. E skall därför icke genom sin underlåtenhet att söka återvinning inom en månad efter förrättningen anses ha förtuttit tiden för sådan ansökan.

Denna HDs ståndpunkt har kommit till uttryck även i ett mål angående besvär över domvilla, NJA 1971 s. 582. HD avvisade besvären, enär möjligheten att söka återvinning efter slutbevis stod öppen. Vid försök till utmätning på grund av beviset hade nämligen egendom som kunde utmätas ej anträffats och förrättningen hade därför, enligt HD, ej haft den verkan, att sista dagen för ansökan om återvinning därmed blivit bestämd.

Den andra av uttrycket "utmätning ägt rum" föranledda frågan är, huruvida utmätning, som lett till partiell betalning, medför att återvinningsfristen börjar löpa för fordringen i dess helhet eller endast för den del av fordringen som blivit betald genom utmätningen. Ej heller i denna fråga görs i förarbetena till LL eller till motsvarande äldre bestämmelser något klagörande uttalande. Vad som förekom under förarbetena till HL, där enligt vad förut nämnts bestämmelsen om en frist räknad "från det utmätning ägt rum" först intogs, synes dock ägnat att i någon mån belysa de intressen som beaktades vid utformningen av bestämmelsen om återvinningsfristens utgångspunkt. I det till HD remitterade lagförslaget hade — såsom ock tidigare nämnts — härutinnan allenast föreslagits, att utmätning skulle bilda utgångspunkten. När det inom HD föreslogs ett förtydligande av bestämmelsen för det fall, att gälldenär erlagt likvid utan att utmätning ägt rum, uttalades, att om lagförslagets mening var att även sådan gälldenär skulle äga söka återvinning, ingen tid fanns bestämd, inom vilken gälldenären hade att anhängiggöra sin talan. Rätt därtill torde vid sådant förhållande — enligt vad som vidare uttalades — komma att stå öppen under tio år från likvidens erläggande. Uttalandet fortsatte:

Att en dylik anordning är olämplig ligger i öppen dag. Följden därav skulle

bliva, att, om gäldenären försummat att göra jäv, borgenären, för att ej riskera att efter lång tids förlopp bliva utsatt för återvinningstalan, måste söka undvika att taga likvid annorledes än efter utmätning.

I uttalandet — vilket föranledde tidigare nämnt tillägg till bestämmelsen om återvinningsfristens utgångspunkt — betonas sålunda *borgenärens* intresse av att ej behöva utsättas för återvinningstalan först efter lång tids förlopp. Risken härför förutsätts eliminerad, om betalning sker efter utmätning. Denna förutsättning måste då rimligen bygga på uppfattningen, att utmätning definitivt bestämmer återvinningsfristen för fordringen, så att därefter ny frist ej kan börja löpa. HD synes sålunda icke ha räknat med möjligheten av återvinning efter lång tids förlopp, sedan utmätning skett. Lagstiftaren har i vart fall genom att beakta HDs förslag om förtydligande av bestämmelsen tillmötesgått önskemål syftande till begränsning i *borgenärens intresse* av möjlighet till återvinning.

Värdet av HDs uttalande såsom uttryck för uppfattning i föreliggande fråga må förvisso ej överskattas och av detsamma torde svårigen kunna dragas någon bestämd slutsats för den gällande rättens del. Uttalandet antyder emellertid till borgenären hänförliga intressen, som lagstiftaren vid bestämmelsens tillkomst varit beredd att beakta.

Något avgörande av HD ägnat att bringa klarhet i frågan föreligger veterligen inte. Det nyss berörda fallet NJA 1968 s. 121 besvarar sålunda icke även det förevarande spörsmålet. Detta aktualiseras visserligen genom utgången i fallet, ty om utgången blivit den motsatta — att således redan misslyckat utmätningförsök skulle bilda utgångspunkt för återvinningsfristen, i vilket fall ny frist uppenbarligen inte kunnat börja löpa senare — saknades ju i desto högre grad skäl för en för gäldenären förmånligare återvinningsmöjlighet, när utmätning givit en — låt vara begränsad — utdelning. Fallet NJA 1968 s. 121 ger emellertid inte genom utgången någon antydning om HDs uppfattning även i förevarande fråga. Att, såsom skedde i nämnda fall vid bedömningen av där aktuell fråga, anlägga en tolkning, som närmast överensstämmer med bestämmelsens ordalydelse, låter sig knappast göra. Det i lagen begagnade uttryckssättet "från det utmätning ägde rum"²⁶ ger sålunda icke, såsom för bedömning av det förut berörda spörsmålet, någon av härvidlag tänkbara tolkningar försteg framför annan. Det må i detta sammanhang inflikas, att spörsmål liknande det här behandlade, föranleds av även den andra i lagen angivna utgångspunkten för återvinningsfrist, att betalning sker med förbehåll om rätt för gäldenären att söka återvinning. Skall således, om gäldenären gör en delbetalning med sådant för-

²⁶ Ang. uttryckssättet, se Welamsons yttrande s. 106.

behåll, den därvid begynnande återvinningsfristen avse endast den erlagda betalningen, så att ny frist börjar löpa när senare antingen utmätning sker eller ny betalning med återvinningsförbehåll görs?

De meningsskiljaktigheter inom LB, vilka förut berörts, hänförde sig till bl. a. frågan om utgångspunkt för återvinningsfrist vid partiell utmätning. Vad som diskuterades gällde bestämmelserna härom de lege ferenda. Diskussionen kastade emellertid ljus även över den gällande rätten härvidlag.

Den av LBs majoritet föreslagna regleringen i detta avseende har innebörden, att återvinningsfrist på grund av skedd utmätning eller frivillig betalning med återvinningsförbehåll börjar löpa endast för den del av fordringen som därigenom blivit betald men ej för återstoden av fordringen.²⁷ Det framgår ej tydligt om majoritetens mening är att även den gällande rätten har denna innebörd. LBs ledamot, numera justitierådet Ulveson, och dess expert, numera justitierådet Welamson, vilka reserverat sig i detta hänseende, anser att återvinningsfrist i fråga om ett och samma slutbevis aldrig skall löpa mer än en gång.²⁸ Ulveson gör i sitt särskilda yttrande till LBs förslag det uttalandet, att han ej tror att den gällande rätten har den innebörd att gäldenär skall kunna räkna sig till godo ny återvinningsfrist, när verkställd utmätning givit endast partiell betalning.²⁹ En sådan tolkning skulle, framhåller Ulveson, innebära, att exekutionstiteln som sådan ej skulle kunna vinna laga kraft, förrän fordringen blivit till fullo betald. Welamson synes ej göra något uttalande om den gällande rättens innebörd, när han i särskilt yttrande till LBs förslag utvecklar sin uppfattning om hur återvinningsfristen bör beräknas. I annat sammanhang³⁰ har däremot Welamson uttalat, som det vill synas även för den gällande rättens del, att det är tveksamt om i antytt läge av partiell betalning exekutionstiteln vinner laga kraft också i fråga om överskjutande belopp.³¹

Att för de tveksamma situationerna — som också gäller fall av frivillig delbetalning med förbehåll om rätt att söka återvinning — hävda en tolkning av LL 35 § första stycket innebärande att allenast *en* återvinningsfrist löper, synes mig stå bäst i överensstämmelse med den lagstiftarens beredvillighet att tillmötesgå *borgenärens* intresse av att få

²⁷ SOU 1963: 28 s. 53.

²⁸ SOU 1963: 28 s. 103 och 107.

²⁹ SOU 1963: 28 s. 102.

³⁰ Såsom sakkunnig, tillkallad av chefen för justitiedepartementet för att utreda frågan om verkställighet i Sverige av utländsk civildom och därmed sammanhängande spörsmål har Welamson i juni 1970 avgivit en promemoria med förslag till lag om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område, Ju 1970: 20.

³¹ Se närmare nämnda PM s. 49.

återvinningsfristen fixerad, för vilken här tidigare redogjorts. Bedömningen av resultatlost utmätningsförsök antyder restriktivitet, i *gäldenärens* intresse, vid beräkning av återvinningsfrist; det kan med hänsyn till denna bedömning tänkas motiverat att inta en restriktiv hållning även i fallen av partiell betalning. Gäldenärens intresseläge är emellertid väsentligen olika i dessa båda situationer och den i fråga om resultatlost utmätningsförsök intagna ståndpunkten synes mig därför icke i och för sig vara av beskaffenhet att böra påverka bedömningen vid fall av partiell betalning, antingen sådan skett frivilligt eller genom utmätning.

Begagnar gäldenären återvinningsmöjligheten, söks sålunda återvinning inom därför stadgad frist, gäller i fråga om återvinningstalan RBs stadganden om återvinning i tvistemål. Ehuru strängt taget fallande utom ramen för denna framställning, skall här antydvas vad som på grund härav gäller för återvinningstalan i några hänseenden.³²

Vid tillämpning av stadgandena i RB 44:9 och 10 skall slutbeviset anses som tredskodom. Rätten kan förordna om inhibition (UL 49 § första stycket). Rätten skall pröva om målet på grund av återvinningsansökningen skall upptagas till fortsatt handläggning.³³ Upptages målet till fortsatt handläggning, skall talan anses väckt då ansökningen om betalningsföreläggande gjordes. Stämning skall anses utfärdad i och med att rätten meddelar förordnande om målets fortsatta handläggning. I den mån återvinning blivit sökt tagas borgenärens betalningsanspråk upp till fortsatt handläggning. I återvinningsmålet är borgenären kârlande och gäldenären svarande. Gäldenären kan i återvinningsmålet yrka ogillande av borgenärens betalningsanspråk men kan ej föra negativ fastställsetalan. Huruvida borgenären, om hans talan styrks, får fullgörelsedom mot gäldenären³⁴ eller om avgörandet i sådant fall har annan innebörd är omstritt.³⁵ I återvinningsmålet torde rätten ej ha att pröva att förutsättningarna för betalningsföreläggande förelegat.³⁶ Avskrivs återvinningsmålet bör domstolen tillse, att part som begär avskrivning, upplyser, om meningen är att slutbeviset skall gälla eller det skall undanröjas. I det avgörande, varigenom målet avskrivs, bör komma till uttryck huruvida slutbeviset förlorat exekutions-

³² Se härom vidare Sundström, Tolv studier, s. 51 ff. Däremot skall här ej upptagas vissa oklara frågor, såsom betydelsen i återvinningsmålet av olika i målet om betalningsföreläggande förekomna omständigheter samt innebörden av vissa avgöranden i återvinningsmålet.

³³ Lassen i Norstedts Juridiska handbok, 8 uppl. 1966 s. 1071.

³⁴ Betr. borgenärens rätt till ersättning för kostnader, se Sundström a. a. s. 54.

³⁵ Se å ena sidan LBs majoritet, SOU 1963: 28 s. 54, å andra sidan dess ledamot Ulveson, anf. bet. s. 101. Jfr Sundström, a. a. s. 63 ff.

³⁶ Jfr NJA 1971 s. 427 för fall då mål efter bestridande hänskjutits till rättegång. Jfr NJA 1969 s. 372.

³⁷ NJA 1972 s. 194.

rättslig verkan.³⁷ Har rätten efter det återvinningsansökan upptagits meddelat tredskodom äger gäldenären ej vidare rätt till återvinning (RB 44: 10 andra stycket). Återställande av försutten tid kan ej beviljas i sådant fall.³⁸ Gäldenären äger söka återvinning enbart mot beslut om kostnadsersättning.³⁹

Borgenärens möjlighet att reagera mot kostnadsbeslut

Utfärdas slutbevis har borgenären i huvudsaken vunnit bifall till sin framställning i målet om betalningsföreläggande. Anledning saknas därför att tillerkänna borgenären rättsmedel i fråga om huvudsaken. Slutbeviset innefattar rättens definitiva beslut i fråga om borgenärens kostnader. Ställning till borgenärens yrkande därutinnan har rätten tagit vid utfärdandet av föreläggande enligt LL 22 §. Är borgenären missnöjd med rättens kostnadsbeslut, äger han enligt LL 28 § påkalla att frågan därom hänskjuts till rättegång.

HL innehöll en bestämmelse, 11 §, enligt vilken borgenär ägde medelst stämning draga kostnadsfrågan under domstols prövning, om gäldenären gjort jäv endast i fråga om handräckningskostnaden eller borgenären ej åtnöjdes med den ersättning öex bestämt. I anslutning till denna bestämmelse uttalade departementschefen vid lagens tillkomst,⁴⁰ att det torde bäst överensstämma med förfarandets natur att blott anvisa borgenären utvägen att instämma sålunda tvistig fråga till domstol. Öex' beslut eller åtgärd i anmaningsförfarande torde, framhöll departementschefen, ej få överklagas i annat fall än då öex ej upptagit ansökningen om handräckning.

I LL 1937 intogs på förslag av LR såsom andra stycke i 28 § en bestämmelse motsvarande den i LL 28 §.⁴¹

Den borgenären genom LL 28 § sålunda lämnade möjligheten till reaktion mot rättens kostnadsbeslut är exklusiv. Sålunda äger borgenär ej, såsom skedde i GötaH Ab 24/65, anföra besvär över kostnadsbeslutet. Dylik besvärstalan skall avvisas av HovRn.

Möjligheten att få kostnadsfrågan hänskjuten till rättegång är egenartad såtillvida som rätten, i motsats till vad som eljest gäller när hänskjutande till rättegång sker i mål om betalningsföreläggande, redan tagit ställning i den hänskjutna frågan.⁴²

Förutsättning för hänskjutande enligt LL 28 § är att ansökningen om betalningsföreläggande lämnats obestridd. I enlighet härmed torde

³⁸ NJA 1967 C 992.

³⁹ LL 34 §, SOU 1963: 28 s. 48 f. Sundström, a. a. s. 53.

⁴⁰ NJA II 1908 nr 4 s. 18.

⁴¹ NJA II 1937 s. 492.

⁴² Se härom Sundström, a. a. s. 54.

utrymme för tillämpning av lagrummet saknas, om gäldenären framställt bestridande i fråga om kostnaderna. Även i sådant fall skall kostnadsfrågan avgöras av rätten efter hänskjutande,⁴³ men hänskjutande skall då ske på begäran av borgenären enligt LL 26 § eller 27 §.

En annan i LL 28 § uttalad förutsättning för hänskjutande är att borgenären är missnöjd med rättens beslut i kostnadsfrågan. Rätten skall sålunda ha meddelat beslut i denna fråga. Redan vid utfärdandet av föreläggande enligt LL 22 § skall rätten *ange* borgenärens kostnad utöver delgivningskostnad, om bestridande ej sker. Huruvida rätten därmed meddelar *beslut* i kostnadsfrågan kan synas tveksamt. Klart är, att beslut i fråga om delgivningskostnaden ej då föreligger, eftersom sådan kostnad naturligen ej kan bestämmas förrän senare. Övrig kostnad kan visserligen ej i slutbeviset sättas till annat belopp än rätten angivit vid utfärdande av föreläggande enligt LL 22 §. Kostnadsbestämningen är emellertid såtillvida preliminärt som det beror av bestridande från gäldenären om exekutionstitel skall utfärdas. Det synes med hänsyn härtill naturligt att anse att rätten meddelar kostnadsbeslut först i samband med slutbevis. I så fall skulle såsom en ytterligare, fast ej uttalad, förutsättning för hänskjutande enligt LL 28 § gälla, att rätten meddelat slutbevis. Emellertid visar tillämpningen exempel på hänskjutande, där denna förutsättning tydligen ej ansetts gälla. Situationen var sådan i det i föregående kapitel utförligt redovisade fallet SvJT 1958 rf s. 46. Målet synes ha hänskjutits enligt LL 28 §, eftersom gäldenären lämnat ansökningen obestridd. URn har sålunda ansett utrymme finnas för tillämpning av nämnda lagrum, ehuru slutbevis ej meddelats. Med hänsyn till borgenärens "nedsättning" av sitt yrkande synes utrymme ha saknats för att meddela slutbevis. Vad skulle detta avse? Möjligen yrkad ränta. Eftersom borgenären nedsatte sitt yrkande till att avse endast "resterande kostnadsersättning" kan dock borgenärens begäran uppfattas som frånfallande av ränteanspråket. Saknades utrymme för att meddela slutbevis fanns ej heller utrymme för definitivt kostnadsbeslut. I vart fall saknades möjlighet att bestämma kostnadsersättning utöver den enligt LL 22 § bestämda. Ehuru det framstått som klart, att borgenären gjorde anspråk på kostnad utöver den av rätten enligt LL 22 § bestämda, synes mig rätten i det uppkomna läget ha bort — i stället för att hänskjuta målet — avskriva detsamma och därvid förklara, att yrkandet om ytterligare kostnad ej kunde komma under rättens bedömande. Mot sådant beslut kunde talan fullföljas genom besvär.

Hänskjutande skall enligt LL 28 §, jämförd med LL 26 och 27 §§, påkallas, vid skriftligt förfarande inom samma tid som borgenären har

⁴³ Sundström, a. a. s. 52, av annan uppfattning.

för att att påkalla hänskjutande efter bestridande, eller en månad efter utgången av den tid, som förelagts enligt LL 22 §. Vid förfarande med muntligt inslag skall hänskjutande påkallas vid det sammanträde, som avses i LL 23 §.

Hänskjuts kostnadsfrågan till rätten prövas frågan av samma domstol, som redan meddelat beslut däri. För rättegången gäller RBs bestämmelser och LL 32 §. Avgörande sker genom dom.⁴⁴ Från tillämpningen finns dock exempel på att rätten i sådant fall avgör kostnadsfrågan genom slutligt beslut.

5. Slutbevisets rättsliga betydelse

Allmänt

Slutbevis meddelas, liksom tredskodom, på formell grund. Vid tredskodom är den formella grunden partens utevaror. För slutbevis är den formella grunden gäldenärens underlåtenhet att bestrida ansöknings.⁴⁵ Därtill kommer för båda en summarisk prövning. Denna är ej helt likartad vid tredskodom⁴⁶ och betalningsföreläggande; för betalningsföreläggande avser prövningen väsentligen huruvida enligt borgenärens uppgifter förfarandets förutsättningar är för handen och huruvida gäldenären framstår som betalningsskyldig på grund av de uppgifter borgenären lämnar. Väsentligt är, som Olivecrona framhåller,⁴⁷ att en exekutionstitel ges på ett underlag som ej blivit allsidigt prövat.

Liksom utevaron vid tredskodom spelar vid betalningsföreläggande gäldenärens underlåtenhet att bestrida *samma roll* som ett erkännande av de av motparten påstådda fakta till grund för framställningen om exekutionstitel.

Stundom framträder uppfattningen om underlåtenheten att bestrida såsom erkännande eller tyst erkännande av skulden.⁴⁸ Det torde emellertid böra fasthållas, att underlåtenheten i fråga, ehuru den tilläggs samma betydelse som erkännande, har väsentligen annan innebörd än dylikt faktum. Underlåtenheten kan, som LB framhåller,⁴⁹ ha fullt förklarlig anledning om den ej beror på passivitet. Det synes därför desto mindre motiverat att uppfatta gäldenärens underlåtenhet som ställningstagande till påstådda faktiska förhållanden.

⁴⁴ Sundström, a. a. s. 54.

⁴⁵ Här begränsas framställningen till rent skriftligt förfarande.

⁴⁶ Olivecrona, Rätt och dom, s. 182.

⁴⁷ Olivecrona, a. a. s. 183.

⁴⁸ Agge, Rättskraft, s. 95.

⁴⁹ SOU 1963: 28 s. 54.

Slutbeviset som exekutionstitel

Den grundläggande bestämmelsen härom är meddelad i LL 25 §. Slutbeviset skall enligt lagrummet innehålla, att utmätning för fordringen och kostnaden å målet omedelbart må äga rum.

På grund av slutbeviset äger borgenären enligt UL 51 § tredje stycket få utmätning såsom enligt laga kraft ägande dom för fordran och kostnader.

Visar gäldenären att han sökt återvinning träder reglerna i UL 39 och 40 §§ i tillämpning, såvida ej rätten enligt UL 51 § förordnar om inhibition.⁵⁰

Slutbeviset som rättegångshinder

Frågor om verkan av laga kraftvunnet slutbevis har på senare tid aktualiserats i anslutning till LBs förslag till lag om betalningsföreläggande. Spörsmålen har i den förda diskussionen främst gällt utformningen av ett framtida summariskt betalningsförfarande. Till detta återkommer framställningen i avslutningskapitlet. Här skall framställningen koncentreras till en redovisning av uppfattningar, som framkommit rörande hittills gällande förfaranden och några reflexioner i anslutning därtill.

För handräckningsförfarandet gjorde Agge⁵¹ uttalanden om exekutionstitelns betydelse, sedan återvinningsfristen utgått. Ehuru det fastställelseförfarande som exekutionen av borgenärens påstådda fordran förutsätter ej avser det förprocessuella materiella rättsläget utan blott det faktum att ansökningen lämnats obestridd, finner Agge att fastställelsen efter återvinningsfristens utgång har innebörden att betalningsskyldigheten är med bindande verkan fastslagen. Vad syfte skulle eljest fatalitetens bestämmande tjäna, frågar Agge. Denne betecknar den preklusion som återvinningsfristen medför för gäldenären som rättskraft. Rättskraften är emellertid enligt Agge begränsad. Den avser endast betalningsskyldigheten för det till handräckning anmälda beloppet. Det skulle ej vara gäldenären betaget att få det materiella rättsförhållandet prövat i hela dess vidd. Ej heller skulle rättskraften utgöra hinder för borgenären att framställa de ytterligare yrkanden, till vilka det materiella rättsförhållandet mellan parterna kunde föranleda. Med hänsyn till förfarandets art var enligt Agge "en synnerligen försiktig användning av resjudicataprintipen" på sin plats. Agge utvecklade ej närmare denna tanke.

⁵⁰ Olivecrona, Utsökning, s. 46, SOU 1973: 22 s. 168 f. Närmare undersökning av verkställighetsfrågor faller utanför ramen för denna framställning.

⁵¹ Agge, Rättskraft, s. 94 f.

Olivecrona⁵² behandlar de i RB 17:11 första och tredje styckena meddelade bestämmelserna om domen såsom rättegångshinder. De där meddelade reglerna gäller ej lagsökningsutslag men samma regler är enligt Olivecrona att tillämpa ej blott i fråga om laga kraftvunnet lagsökningsutslag utan även beträffande slutbevis i mål om betalningsföreläggande när återvinning icke sökts inom föreskriven tid. Huruvida någon begränsning i fråga om rättskraftsverkan är motiverad av förfarandets summariska natur utvecklar Olivecrona ej.

Hassler⁵³ uttalar, att lagen (UL 51 § tredje stycket) till slutbevis knyter verkan av exigibilitet men att någon rättskraftsverkan icke tillkommer beviset. Vad Hassler menar härmed utvecklas ej.

Agges uttalanden torde, ehuru de hänför sig till äldre rätt, ha betydelse även för den gällande rätten med hänsyn till den strukturmässiga överensstämmelsen mellan handräckning och betalningsföreläggande.

De redovisade uppfattningarna skiljer sig som det förefaller starkt från varandra. Medan Hassler vill tillägga slutbeviset enbart exekutionsverkan synes Olivecrona och Agge beredda att tillmäta beviset "rättskraftsverkan", därvid Olivecrona förefaller benägen till mera reservationslöst erkännande av dylik verkan än Agge. Måhända skymmes emellertid meningsskiljaktigheterna i någon mån därav, att termen "rättskraft" begagnas. Mera realistiskt synes vara att såsom Olivecrona gör tala om bevisets betydelse som rättegångshinder.

Att helt fränkänna slutbeviset betydelse härvidlag förefaller ej väl förenligt med anordningen att rättsmedlet återvinning står gäldenären till buds. Kunde ny talan obegränsat anställas om den med slutbeviset avsedda fordringen, ehuru gäldenären underlåtit begagna återvinningsmöjligheten, kunde ju meningen med denna möjlighet starkt ifrågasättas. Förekomsten av rättsmedlet i fråga synes vara en omständighet, som rimligen talar för att slutbeviset, om rättsmedlet ej begagnas, åtminstone i någon grad har verkan av rättegångshinder. Om Hassler med sitt påstående att slutbeviset ej har rättskraftsverkan menar, att beviset ej alls skulle utgöra rättegångshinder, synes mig hans uppfattning därför ej godtagbar.

Frågan blir härfter, i vilken omfattning slutbeviset hindrar rättegång. Den försiktighet Agge rekommenderar i fråga om resjudicata-principens applicering på exekutionstiteln synes böttna däri, att denna i handräckningsförfarandet meddelats på formell grund. Även tredsdom meddelas emellertid på formell grund. Den formella grunden är i båda fallen väsentligen likartad. Finns då med hänsyn till arten av den förekommande summariska prövningen anledning att göra skillnad

⁵² Olivecrona, Rätt och dom, s. 241 f.

⁵³ Hassler, Specialprocess, s. 67.

mellan tredskodom och slutbevis? Prövningen i fråga sker visserligen på olika stadier; i målet om betalningsföreläggande redan när ansökningsprövas, i tvistemålet senare. Denna omständighet synes emellertid icke vara avgörande. Föreligger då skillnad med hänsyn till arten av prövning? Tredskodom grundas på kärandens framställning av omständigheterna; denna skall ej strida mot förhållande, som är allmänt veterligt (RB 44:8 andra stycket). Bevisprövning föregår således ej tredskodom. På enahanda sätt är förfarandet i mål om betalningsföreläggande summariskt. En fakticitetsprövning, fast ytterligt begränsad, är i tvistemål påkallad därav att omständigheterna till grund för tredskodom ej får strida mot förhållande, som är allmänt veterligt. Det synes tveksamt huruvida utrymme finns för motsvarande prövning i mål om betalningsföreläggande. Att käromål även vid svarandens utevaro skall ogillas, om kärandens framställning ej innefattar laga skäl för käromålet eller det, eljest uppenbart framgår att käromålet är uppenbart ogrundat, är uttryck för ett visst mått av rättslig prövning. Det har i detta arbete antagits, att ansöknings om betalningsföreläggande skall avvisas, om fordringen enligt borgenärens egen framställning ej framstår som rättsligt grundad. Skall den summariska prövningen i mål om betalningsföreläggande härutinnan ha denna innebörd, synes skillnaden i fråga om prövningen i förhållande till tvistemål i tredskodomssituationer obetydlig. Med hänsyn till den summariska prövningens innebörd synes det mig därför knappast motiverat att göra skillnad mellan tredskodom och slutbevis. Beträffande slutbevis tillkommer en omständighet hänförlig till återvinningsfristens beräkning som saknar motsvarighet i fråga om tredskodom. Utgångspunkten är vid tredskodom delgivning med gäldenären, vid slutbevis i allmänhet verkställd utmätning. Denna skillnad i fråga om fristens utgångspunkt synes mig ej helt böra fränkännas betydelse i detta sammanhang. Är nämligen tveksamhet mot att tillägga slutbevis rättskraftsverkan betingad därav, att gäldenären endast förhållit sig passiv till borgenärens påstående och yrkande, synes det finnas mindre skäl till tveksamhet, när utmätning bildar utgångspunkt för fristen än när denna bestäms av delgivning. Utmätning bör m. a. o. normalt sett vara ett starkare incitament för gäldenären till aktivitet än delgivning.

Nu anställd jämförelse mellan tredskodom och slutbevis synes mig tala för att i enlighet med Olivecronas här förut redovisade uppfattning för den gällande rättens del hävda jämställdhet mellan slutbevis och tredskodom när det gäller betydelsen som rättegångshinder. Frågorna vore emellertid förtjänta av ytterligare överväganden utifrån mer nyanserade analyser än som är möjliga att göra inom ramen för detta arbete.

Prejudiciell betydelse av slutbevis

I fallet SvJT 1917 s. 49 (nr 12)⁵⁴ prövades huruvida fordran som enligt HL lämnats obestridd var av beskaffenhet, som avsågs i KL 3 §, dvs. "klar och förfallen". URn ansåg att fordringen, enär den icke blivit fastställd genom laga kraftätagande dom och ej heller medgiven, ej kunde anses vara klar och förfallen. HovRn ansåg däremot fordringen vara av den beskaffenhet, som avsågs i KL 3 §.⁵⁵

B. GÄLDENÄREN HAR VARIT AKTIV

1. Allmänt om bestridande

Aktivitet av gäldenär innebär i enlighet med det föregående att vid skriftligt förfarande gäldenären inkommer med svar inom den av rätten enligt LL 22 § bestämda tiden och vid förfarande med muntligt inslag gäldenären kommer tillstådes vid sammanträde inför rätten. Svar respektive inställelse inför rätten är sålunda relevanta fakta för det aktivitetensläge som här förutsättes. En annan fråga är, huruvida redan dessa fakta är avgörande för domstolens fortsatta handlande. Detta skall såvitt gäller förfarande med muntligt inslag, behandlas i närmast följande kapitel. För det helt skriftliga förfarandet skall sistnämnda relevansfråga dryftas här. Framställningen i det närmast följande koncentreras sålunda till den situationen, att gäldenären avhört inom den enligt LL 22 § bestämda (eller därefter eventuellt förlängda) tiden.

LL *förutsätter* för relevans i förfarandet svar av gäldenären på borge-närens ansökan men tillmäter ej varje svar relevans. Svaret skall för att vara relevant innehålla *bestridande*. Det ställs å andra sidan ej i lagen annat krav på svaret i kvalitativt hänseende. Sålunda krävs ej utöver bestridandeförklaring någon motivering av bestridandet. "Enkelt bestridande" är tillfyllest.⁵⁶ Ej heller ställs formellt krav på bestridandets utformning. Däremot ställer lagen i LL 22 § på bestridandet det formella kravet, att bestridandet skall vara skriftligt; gäldenären skall "skriftligen hos rätten anmäla sitt bestridande".⁵⁷

2. Skriftlighetskravet

Kravet på skriftlighet innebär, att bestridandeförklaringen skall vara avfattad i skrift. I kravet torde uppenbarligen även ligga att skriften

⁵⁴ Jfr NJA 1899 s. 80, 1903 s. 181, 1920 s. 443.

⁵⁵ Jfr SOU 1963: 28 s. 54.

⁵⁶ Stockholms RRs PM s. 24.

⁵⁷ SOU 1963: 28 s. 47.

skall vara undertecknad av gäldenären eller av gäldenärens ställföreträdare eller av befullmäktigat ombud för gäldenären eller ställföreträdaren. Är skriften icke sålunda undertecknad, torde den icke vara att betrakta som laga bestridande, även om det för domstolen framstår som uppenbart eller sannolikt att gäldenären är förklaringens avgivare. En icke undertecknad bestridandeförklaring kan t. ex. vara innesluten i kuvert, varå gäldenären anges som avgivare. Eller situationen kan tänkas vara den att en ej vederbörligen undertecknad bestridandeförklaring *inges* av gäldenären till domstolens kansli. Huruvida domstolen i sådana fall eller andra situationer av bestridande i icke laga form skall vara verksam för att erforderlig komplettering sker är en typiskt processuell lämplighetsfråga, där för olika situationer avvägning får ske mellan vad å ena sidan det allmänna kravet på domstolsservice bjuder och vad som å andra sidan är möjligt med hänsyn till domstolens opartiska ställning. I de här som exempel valda situationerna, där förefintligheten av en bestridandeförklaring antages som otvivelaktig, anser jag uppenbart att domstolen om möjligt bör upplysa gäldenären om föreliggande brist och sålunda bereda gäldenären tillfälle till erforderlig komplettering. Likaså bör det enligt min mening otvivelaktigt anses överensstämmande med rimliga krav på domstolsservice att domstolen i det förmodligen icke enbart teoretiska fallet, att en gäldenär, trots erhållet föreläggande om skriftligt bestridande, vid besök å domsagans kansli muntligen anmäler bestridande, är gäldenären behjälplig med att där skriftligen avfatta bestridandet.

3. *Bestridande genom telegram*

Kravet på skriftlighet uppkallar frågan om bestridande genom telegram kan anses tillfyllest. Här liksom beträffande fullföljd genom telegram⁵⁸ torde betänkligheter mot att godtaga telegram hänföra sig främst till att dylik handling ej är underskriven. Beträffande fullföljdshandling är emellertid, såsom närmare utvecklats i det föregående,⁵⁹ betänkligheterna närmast föranledda av det uttryckliga kravet på egenhändig underskrift. Sådant krav uppställs ej beträffande bestridande men får, såsom här tidigare antagits, likväl anses gälla. Det förhållandet att giltigt bestridande skall vara underskrivet torde emellertid icke med nödvändighet föranleda, att frågan om godtagande av telegram löses på samma sätt som beträffande fullföljdsinlaga. Ändamålsskäl av annat slag gör sig här gällande. De ringa krav som i övrigt ställs på giltigt bestridande synes vara ett uttryck för lagstiftarens inställning, att redan

⁵⁸ Se ovan kap. 11.

⁵⁹ Se ovan kap. 11.

ett ringa mått av aktivitet skall vara tillräckligt för att motverka utfärdande av exekutionstitel. Det synes bäst i överensstämmelse härmed att ej heller ställa skriftlighetskravet högre än lagens bokstav och sakens natur kräver. I enlighet härmed synes telegramledes gjort bestridande böra godtagas. Att ställa krav på efterföljande komplettering från gäldenären, såsom beträffande fullföljdsinlaga,⁶⁰ synes ej befogat eller väl förenligt med det skyndsamhetskrav som gör sig gällande i dessa mål.

4. *Behörighet för part och ställföreträdare*

I enlighet med vad som gäller för tvistemål enligt RB 11: 4 har rätten att pröva behovet av bevis om behörighet för gäldenären eller ställföreträdare för denne. Sådan prövning kan undantagsvis tänkas föranledd av inkommet svar å ansökan. Regelmässigt skall dylikt bevis ej behöva företes. Finner rätten bevis erforderligt är emellertid icke redan denna omständighet av beskaffenhet att i och för sig göra svaret ogiltigt.⁶¹ Skulle däremot gäldenär eller uppgiven ställföreträdare underlåta att styrka behörighet i enlighet med domstolens föreläggande därom bör underlåtenhet åtminstone i vissa fall medföra att svaret, oavsett dess innehåll, lämnas utan avseende. Uppenbarligen bör emellertid stark restriktivitet iakttagas, när det gäller att tillägga underlåtenhet varom nu är fråga den rättsverkan, att bestridandeförklaring lämnas utan avseende.

5. *Bestridande genom ombud*

Bestrider gäldenär genom ombud har ombudet att styrka sin behörighet. Sker ej detta samtidigt med bestridandet uppstår frågan om rätten har att i enlighet med RB 12: 9 andra stycket ge ombudet tid att förete fullmakt. Något undantag liknande det som enligt detta lagrum är stadgat för vade- och missnöjesanmälan är ej uppställt för bestridande. Detta kan visserligen ej göra en slutsats *e contrario* nödvändig utan avgörande synes bli om en tillämpning av RB 12: 9 som en sådan slutsats föranleder kan anses förenlig med sakens natur. Härutinnan kan man ställa sig i någon mån tveksam. Försvarsmedlets enkla beskaffenhet men samtidigt dess nödvändighet för att motverka exekutionstitel är omständigheter i linje med de intressen som motiverar de i lagrummet stadgade undantagen för vade- och missnöjesanmälan. Vidare motiverar intresset av snabbhet i förfarandet — att fortgången ej uppehålls någon nämnvärd tid utöver den frist gäldenären fått för svar — att undantag från skyldigheten att förete fullmakt göres även beträffande be-

⁶⁰ Se ovan kap. 11.

⁶¹ Jfr betr. ansökan ovan kap. 10.

stridande. Härutöver kan pekas på den ej helt orealistiska möjligheten att en tillämpning av huvudregeln i RB 12:9 andra stycket kunde tänkas animera mindre nogräknade gäldenärer till att söka förhala förfarandet. Det av ombud framförda bestridandet kunde då ej omedelbart föranleda de åtgärder rätten enligt LL 26 § har att vidtaga. Huruvida sådana skulle vidtagas berodde på om ombudet företedde fullmakt enligt rättens därom meddelade föreläggande. Företeddes ej fullmakt hade rätten att lämna bestridandet obeaktat och utfärda slutbevis. Detta kunde emellertid ej ske, förrän den av rätten för fullmakts företeende bestämda tiden utgått. Utgick denna tid efter utgången av den frist gäldenären fått för att svara på ansökningen, fördröjdes i motsvarande mån utfärdandet av slutbevis. Komplikationer skulle med sådan tillämpning följa även i det fall att ombudet företedde fullmakt i enlighet med rättens föreläggande. Då hade rätten att vidtaga de i LL 26 § föreskrivna åtgärderna. Det i LL 26 § angivna yrkandet skall emellertid framställas inom tid, som räknas från utgången av den tid gäldenären fått för att svara. Företedde gäldenärsombud fullmakt först efter utgången av denna tid blev följaktligen den tid borgenären fick för att framställa yrkande om hänskjutande förkortad. Detta synes ej stå väl i överensstämmelse med den anordning som i LL valts för förfarandets fortgång. De här antydda olägenheterna kunde dock undvikas om rätten med stöd av RB 32:3 förlängde den enligt LL 22 § bestämda fristen. Förlängning skulle i så fall ske därför att "eljest skäl till förlängning" skulle anses förekomma. Tillämpning av denna regel i nu förevarande situation synes dock ingalunda självklar. En tillämpning skulle delvis motverka det intresse av snabb behandling, varåt regeln i LL 22 §, att fristen ej utan synnerliga skäl får överskrida två veckor, ger uttryck. Med "sakens natur" synes mig bäst förenligt att icke — eller i varje fall med stark restriktivitet — tillämpa förlängningsregeln i situation som den behandlade, där behovet av förlängning i allmänhet är att tillskriva gäldenären och dennes förhållanden på ett helt annat sätt än när förlängning krävs därför att gäldenären ej fått skäligt rådrum för att svara. Nu anförda omständigheter synes mig tala emot en tillämpning av huvudregeln i RB 12:9 andra stycket första punkten, såvitt gäller gäldenärens svar innefattande bestridande. Det bör emellertid i detta sammanhang även något övervägas om nu påvisade olägenheter av en tillämpning av den nämnda huvudregeln kunde motverkas eller elimineras därigenom att rätten, ehuru fullmakt ej företeddes omedelbart, fortsatte handläggningen av målet, såsom är möjligt enligt RB 12:9 andra stycket andra punkten. Att uppskov som där avses generellt är olägligt synes uppenbart. Skulle handläggningen fortsätta innebar detta emellertid, att rätten hade att tills vidare godtaga bestridandeförkla-

ringen och vidtaga de i LL 26 § angivna åtgärderna. Företeddes sedermera ej fullmakt hade rätten att inhibera de vidtagna åtgärderna och utfärda slutbevis. LL synes ej lämna utrymme för sådant tillvägagångssätt. Anordningen i LL 26 § synes vald utifrån förutsättningen att definitivt bestridande föreligger när åtgärderna enligt lagrummet skall vidtagas.

6. *Bestridandes utformning*

Att formella krav utöver skriftlighetskravet ej ställs på bestridandet innebär bl. a., att något speciellt *ordval* ej krävs av förklaringen. Det är tillräckligt att det av svaret framgår att vad som i lagen uttrycks med ordet "bestridande" är förklaringens innebörd. Bestridandet skall hänföra sig till ansökningen; gäldenären föreläggs enligt LL 22 § att, om han vill "bestrida ansökningen", hos rätten "anmäla sitt bestridande". Med hänsyn härtill kan innebörden av bestridande allmänt sett sägas vara, att gäldenären *motsätter sig att rätten utfärdar slutbevis på grund av ansökningen*.

Denna situation kan föreligga — och föreligger mestadels — när gäldenären har någon invändning mot betalningsskyldighet för huvudfordran som görs gällande. Gäldenären kan emellertid motsätta sig utfärdande av slutbevis utan att ha sådan invändning; gäldenären kan rent av tänkas medge betalningsskyldighet för huvudfordringen men likväl bestrida ansökningen. Detta kan bero på invändning mot framställda yrkanden om ränta och kostnader eller på invändningar av processuell art. Gäldenären kan t. ex. anse förutsättningarna för den summariska processformen ej föreligga. Eftersom bestridandet enligt LL hänför sig till ansökningen och eftersom "enkelt bestridande" är tillräckligt, är följaktligen bestridandeförklaring relevant antingen gäldenärens outtalade skäl avser ena eller andra typen av nyss angivna omständigheter. En annan fråga är om rätten, när bestridandeförklaringen motiveras, genomgående skall behandla bestridandet enligt LL 26 §. Till denna fråga återkommer framställningen längre fram.⁶²

7. *Otydligt svar*

Ehuru kraven på bestridande ej är stora inträffar stundom i tillämpningen att innebörden av avgivet svar ej framstår som klar. Situationerna lär visserligen vara jämförelsevis ovanliga men är ej utan praktisk betydelse.⁶³

⁶² Se nedan detta kap. under 11.

⁶³ JO 1966 s. 127.

Ett exempel härpå från underrättspraxis⁶⁴ är följande: Galdenären svarade i anledning av föreläggande enligt LL 22 § att hon ej kunde taga ställning till kravet utan närmare undersökning av bokföring eller fakturor. Svaret innehöll sålunda ej något klart ställningstagande till ansökningen; denna varken medgavs eller bestreds uttryckligen.

Ett svar som det nämnda synes mig vara att bedöma såsom bestridande. En liberal tolkning av de förklaringar galdenär lämnar i anledning av föreläggande enligt LL 22 § synes vara på sin plats.

En fråga som i anslutning till det nu sagda inställer sig är om domstolen, när svar är otydligt, skall vara verksam för att få svarets närmare innebörd klarlagd? JO har uttalat sig i denna principfråga,⁶⁵ dock främst såvitt gäller bestridanden, som är oklara till sin *omfattning*. JO förordar för sin del att domstolen bör verka för att bestridande av sådan art blir förtydligat. De skäl JO anför för denna ståndpunkt torde i stort sett ha giltighet även såvitt gäller svar, där oklarheten hänför sig till huruvida de överhuvudtaget innefattar bestridande. Stöd för sin uppfattning hämtar JO från RB 42: 15, vilken bestämmelse JO i anslutning till uttalanden av bl. a. Hassler anser subsidiärt tillämplig i mål enligt LL. Ehuru jag ej delar JOs uppfattning om sagda regels subsidiära tillämplighet,⁶⁶ anser jag att domstolen bör verka för klarläggande i de behandlade situationerna. Därvid bör domstolen dock — av skäl som nyss berörts vid behandlingen av frågan om eventuellt styrkande av ombuds behörighet — inte, såsom JO synes anse kunna ske,⁶⁷ förlänga den enligt LL 22 § bestämda fristen. Kompletteringsåtgärder bör vidtagas endast i den mån så kan ske inom sagda frist och bör om möjligt ske i informell ordning såsom ett led i domstolsservicen. Kan i och för sig erforderlig komplettering ej erhållas utan omgång och tidsutdräkt synes domstolen böra behandla det oklara svaret som bestridande i enlighet med den tolkningsprincip, varåt tidigare givits uttryck.

8. *Ej talan mot bedömning av svar*

Anser domstolen svar innefatta laga bestridande kan särskild talan ej föras mot denna domstolens bedömning. Ej heller kan särskild talan föras mot de åtgärder rätten utifrån sådan bedömning vidtager. Av intresse är här de båda fallen SveaH Ö 479/67 och GötaH Ö 211/71. I det förra fallet anförde borgenären hos HovRn besvär över erhållen underrättelse om bestridande. Borgenären, som förmenade, att bestridan-

⁶⁴ från Vemmenhögs, Ljunits och Herrestads HR.

⁶⁵ JO 1966 s. 127 ff.

⁶⁶ Ej heller för JO framstår sådan tillämpning i detta fall som ovedersäglig, se s. 129.

⁶⁷ JO 1966 s. 129.

det ej härrörde från borgenären utan från annat rättssubjekt, yrkade att HovRn undanröjde underrättelsen och förklarade att URn hade att ofördröjligen meddela utmätningsbevis. HovRn uttalade i sitt beslut, varigenom besvärerna lämnades utan bifall, att till grund för URns åtgärd att underrätta borgenären måste anses ligga att rätten funnit gäldenären ha bestritt betalningsföreläggande. HovRn uttalade vidare, att särskild talan mot URns beslut därutinnan ej fick föras på annan grund än som anges i RB 49:6. I fallet GötaH Ö 211/71 yrkade borgenären i sina besvär till HovRn att denna måtte undanröja tingsrättens beslut att bedöma gäldenärens brev som ett bestridande samt förordna om tingsrättens förnyade behandling av målet. HovRn ansåg besvärerna innefatta påstående att målet genom tingsrättens handläggning onödigt uppehölls. HovRn lämnade besvärerna utan bifall.

I båda fallen framträder hos HovRn uppfattningen, att utrymme finns för besvärstalan enligt RB 49:6. Denna bestämmelse förutsätter visserligen något "underrättens beslut". Med "beslut" enligt lagrummet torde emellertid enligt uttalande av PLB⁶⁸ böra likställas "annan åtgärd från rättens sida, som enligt partens förmenande leder till onödigt dröjsmål i målets handläggning". Det synes med hänsyn härtill opåkallat att såsom Svea HovR gjort i nyssnämnda fall, beteckna URns bedömning av svaret såsom ett URns "beslut".

9. Partiellt bestridande

Parts svar kan innefatta bestridande *till en del* av ansökningen.

LL ger i 25 § följande bestämmelser härom: "Bestrides allenast en del av fordringen eller allenast kostnaden eller del därav, varde beviset därefter jämkat" (25 § första stycket sista punkten). "Har gäldenären förklarat sig vilja kvitta sin skuld mot fordran hos borgenären, skall det till den del fordran skulle täcka skulden anses som bestridande" (25 § andra stycket).

Den något lakoniska regel, som ges om slutbeviset beträffande den obestridda delen, "varde beviset därefter jämkat", anknyter till vad som förut i lagrummet sagts om slutbeviset. Den väsentliga innebörden blir med hänsyn till denna anknytning, att de förklaringar slutbeviset innehåller skall omfatta endast den obestridda delen av ansökningen.

Bestridandet kan enligt lagrummet avse "fordringen" eller "kostnaden". I sistnämnda hänseende förutsätts bestridandet kunna avse del av kostnaden. I lagen nämns ej särskilt ränta. Fråga blir därför om bestridande av allenast ränta eller del därav ej skall föranleda jämkning av slutbeviset. Detta kan ej antagas vara lagstiftarens mening. Uppenbar-

⁶⁸ Gärde s. 734.

ligen skall ränta i förevarande hänseende anses såsom en del av fordringen.⁶⁹ I enlighet härmed kan partiellt bestridande av ansökningen, såvitt gäller fordringen, avse viss del av huvudfordringen, eller allenast ränta till viss del eller till fullo. Bestrids hela huvudfordringen innebär detta i regel, att även ränteyrkandet bestrids. Undantagsvis kan gäldenären emellertid även tänkas bestrida betalningsskyldighet för huvudfordringen men medge räntekravet. Även sådant bestridande är partiellt. I samtliga nu nämnda fall ävensom när bestridande avser kostnaden eller del därav skall slutbevis utfärdas till den del ansökningen ej blivit bestridd. Jämkningsen innebär, att slutbevisets förklaring att ansökningen lämnats obestridd samt utmätningförklaringen endast skall avse en del av det ansökningen omfattar. Angivandet av denna del i slutbeviset beror av bestridandets utformning. Bestrids en till beloppet angiven del av huvudfordringen skall förklaringen avse huvudfordringens återstående del. Om förklaringen skall avse ränta endast å ursprungligen yrkat belopp eller allenast det obestridda beloppet beror naturligtvis på bestridandets innehåll. Bestrids ej huvudfordringen, däremot det framställda ränteyrkandet, blir jämkningens utformning beroende på vad av räntekravet som blivit bestritt. Bestridandet kan avse räntefot, tid för vilken ränta yrkats eller det belopp ränteyrkandet hänför sig till. Ränteyrkandet kan vidare bestridas helt eller delvis. Bestrids ränteyrkandet helt, utfärdas slutbevis, såvitt gäller fordringen, endast å huvudfordringen. Bestrids ränteyrkandet till viss del — till viss procent, för viss tid eller å visst belopp — jämkas slutbeviset så, att förklaringarna däri avser endast ränta beräkningsbar enligt de s. a. s. obestridda grunderna. Hänför sig bestridandet slutligen till kostnaden medför jämkningen av slutbeviset att, om kostnad bestrids helt, kostnad ej alls omfattas av bevisets förklaringar och att, om kostnaden bestrids delvis, en motsvarande reducering sker i slutbeviset av den kostnad som skall omfattas av bevisets förklaringar.

Regeln i LL 25 § första stycket sista punkten ger som nämnts ej regel för behandling av ansökningen, till den del denna blivit bestridd. Tydligt är, att regeln i LL 26 § därvidlag griper in. Otvivelaktigt är så förhållandet, när bestridandet avser fordringen, dvs. huvudfordringen och ränta därå.

För den händelse gäldenärens bestridande avser endast framställt anspråk på kostnadsersättning, synes det däremot ej vara ställt utom tvivel, att behandlingen, såvitt gäller den bestridda delen, skall följa LL

⁶⁹ Jfr behandlingen av frågan om angivande av grund för ränteyrkande, se kap. 10. Att ränta ej nämnes särskilt i LL 25 § torde ge stöd för den tidigare hävdade uppfattningen, att LLs krav på angivande av grund innefattar räntegrunden.

26 §. I litteraturen har Sundström⁷⁰ nämligen hävdad uppfattningen, att tvist i sådant fall om kostnaden ej skall hänskjutas till rättegång utan avgöras av "lagsökningsdomaren". Sundström anser, att denna lagens innebörd skulle framgå redan av LL 25 §.

Denna bestämmelse synes emellertid svårigen kunna anföras som stöd för Sundströms mening. LL 25 § ger ju som förut nämnts ej regel för behandling av ansöknigen till den del densamma blivit bestridd. Möjligen kunde stöd för uppfattningen tänkas ha lämnats i LL 27 §. Gälldenärens möjlighet att efter bestridande vid sammanträde inför rätten yrka hänskjutande av målet till rättegång är nämligen enligt detta lagrum såtillvida begränsad, att hänskjutande ej får ske, om bestridandet avser endast borgenärens kostnad å målet. Såsom framgår av motiven till bestämmelsen⁷¹ är emellertid denna begränsning ej uttryck för att kostnadsfrågan i sådant läge ej skulle hänskjutas till rättegång. Begränsningen är i stället dikterad av gälldenärens processuella intresseläge i den förevarande situationen; *gälldenären* kan ej anses ha intresse av att föra talan allenast om den bestridda kostnaden. Den antydda bestämmelsen i LL 27 § kan därför ej anföras som stöd för den av Sundström framförda meningen. Motiven till bestämmelsen får fastmer ses som uttryck för att frågan om kostnad, även om tvisten gäller allenast denna, skall hänskjutas till rättegång. För denna mening har JO även givit uttryck.⁷² I anledning av iakttagelser, att mål i deras helhet hänskjutits till rättegång, ehuru gälldenär bestritt allenast framställt kostnadsyrkande, har nämligen JO anmärkt, att slutbevis bort meddelas beträffande det medgivna kapitalbeloppet "samt att målet skolat hänskjutas till rättegång endast i de delar, som bestritts". Man torde jämföra med fallet NJA 1971 s. 427, där borgenären fullföljde ansöknigen endast beträffande kostnaden och URn hänsköt målet till rättegång endast i denna del.

Några vägande saksäl synes mig ej finnas för att kostnadsfrågan till skillnad från fordringen skall avgöras inom ramen för det summariska förfarandet. Kostnadsfrågan är ej alltid enbart en fråga om kostnadens belopp, den kan även avse skyldigheten att gälda kostnad. För kostnadsfrågans avgörande kan stundom krävas bevisning, såsom angående förutsättningarna för rätt till inkassokostnad, när sådan rätt bestrids.⁷³ Kräver kostnadsfrågans riktiga bedömning i fall som dessa eller i andra fall utredning utöver den som kan presteras i det summariska förfarandet, bör den obegränsade processens möjligheter stå till förfogande. En

⁷⁰ Sundström, Tolv studier, s. 52.

⁷¹ NJA II 1947 s. 138.

⁷² JO 1958 s. 145.

⁷³ Lihné, SvJT 1972 s. 72.

annan sak är, att det naturligtvis ur allmän synpunkt kan framstå som mindre önskvärt, att tvistemålsapparaten begagnas när tvistefrågan endast gäller kostnaden.⁷⁴

Regeln i LL 25 § andra stycket, att gäldenärens kvittningsförklaring skall anses som bestridande "till den del fordran skulle täcka skulden" torde ej föranleda tillämpningssvårighet för fall, då den till kvittning åberopade fordringen avser visst bestämt kapitalbelopp. Bestridandets omfattning är då omedelbart given. Avser den kvittningsvis åberopade fordringen däremot jämväl sådan ränta å kapitalbeloppet vilken ej angetts till belopp utan allenast efter viss grund, krävs en bestämning av vad bestridandet omfattar. Rätten torde i sådana fall ha att räkna ut räntans belopp efter den i gäldenärens svar angivna grunden och lägga beloppet till det kapitalbelopp gäldenären kvittningsvis gör gällande. Ränteberäkningen synes — om viss slutdag ej är angiven — härvid böra ske till och med den dag kvittningsförklaringen gjorts hos rätten.

10. *Bestridandets rättsliga betydelse*

Gäldenärens bestridande av ansökningen om betalningsföreläggande är i första hand av betydelse för den summariska betalningsprocessen. Därjämte kan bestridandet såsom rättsfaktum ha betydelse för den tvistemålsprocess, som följer i händelse av hänskjutande till rättegång.

Till en början skall bestridandets betydelse i det förra hänseendet undersökas. Därefter skall några spörsmål om betydelsen av bestridande för efterföljande tvistemålsprocess tagas upp till behandling.

För att exekutionstitel skall kunna erhållas genom betalningsföreläggande krävs att gäldenären underlåter att bestrida ansökningen därom. Endast om ansökningen lämnas obestridd har rätten att utfärda bevis om att utmätning omedelbart må äga rum. Gäldenärens passivitet utgör grund för betalningsföreläggandet.⁷⁵ Bestridandet har i enlighet härmed i förfarandet om betalningsföreläggande betydelsen att *hindra att slutbevis utfärdas*. Denna verkan inträder så snart bestridandet anmäles till rätten. Bestridandet kan vidare få till följd antingen att målet hänskjuts till rättegång eller att ansökningen om betalningsföreläggande förfaller. Dessa rättsverkningar beror dock av borgenärens förhållande. Bestridandet är en första förutsättning för att någon av dessa rättsverkningar senare skall kunna inträda.

En fråga av måhända föga praktisk räckvidd är, huruvida bestridande kan återtagas, så att därefter slutbevis utfärdas såsom om bestri-

⁷⁴ Sundström, a. a. s. 54.

⁷⁵ NJA II 1947 s. 115.

dande ej skett. LL innehåller ej regel härom. Den i LL 26 § andra stycket träffade anordningen, att rätten *genast* skall underrätta borgenären om bestridandet och sålunda ej skall avvakta utgången av den tid gäldenären fått på sig för att svara, kunde möjligen tänkas vara uttryck för att återtagande ej skulle kunna ske. Anordningen i fråga är emellertid uppenbarligen vald för att tillgodose intresset av snabb behandling av ifrågavarande mål. Den kan därför näppeligen åberopas som avgörande skäl mot att återtagande skulle vara tillåtet. Den bör emellertid framför allt av praktiska skäl rimligen begränsa möjligheten till återtagande. Hinner gäldenären återtaga sitt bestridande innan rätten vidtagit de i LL angivna åtgärderna med anledning av bestridande synes mig hinder ej böra möta mot att beakta återtagandet. Slutbevis bör då utfärdas. Har rätten däremot meddelat underrättelse till borgenären om bestridande synes senare inkommet återtagande böra lämnas obeaktat.

Vad härefter gäller bestridandets betydelse för efterföljande icke-summarisk process är bestridandet en första förutsättning för sådant tvistemål, som anhängiggörs genom *hänskjutande* till rättegång. För hänskjutande krävs därutöver en av borgenären framställd begäran om hänskjutande.

Denna anordning, att således icke redan det framställda bestridandet leder över till rättegång, synes vara av betydelse för frågan om gäldenärens möjlighet att göra invändning rörande rättens behörighet. Sådant invändning skall part enligt RB 34: 2 framställa "då han första gången skall vid rätten föra talan i målet". Har gäldenär, som framställer enkelt bestridande (dvs. bestridande utan angivna skäl) redan därigenom fört talan i tvistemålet, så att han därefter skulle vara betagen möjligheten att t. ex. åberopa skiljeklausul? Enligt min mening kan så icke anses vara förhållandet. LL kräver ej av gäldenären mer än enkelt bestridande. Sådant kan, som förut nämnts, beroende på borgenärens förhållande, leda till att ansökningen förfaller eller att målet hänskjuts till rättegång. Gäldenären kan således ej räkna med att hans bestridande ovillkorligen skall leda till rättegång. Gäldenären bör då ej heller riskera rättsförlust i en senare följande rättegång, därför att han i det summariska förfarandet nöjt sig med att framställa sådant bestridande som är tillräckligt däri som försvarsmedel.

Möjligen kan det vara motiverat att även hänvisa till vilken betydelse olika moment i målet om betalningsföreläggande har för det senare tvistemålet. Genom ansökningen om betalningsföreläggande skall talan i tvistemålet anses väckt. Genom rättens förordnande om målets fortsatta handläggning skall stämning anses utfärdad (LL 33 §). Det synes med dessa anordningar egendomligt, om en rättshandling — bestri-

dandet — som företagits av gäldenären, *innan* stämning skall anses utfärdad, skall ha sådan betydelse i den senare rättegången, att den försämrar gäldenärens ställning däri.

Annan mening i denna fråga har uttalats av Sundström.⁷⁶ Denne förefaller det obestriddligt, att gäldenären skall vid rätten föra talan i målet å den dag, då han enligt rättens bestämmande senast skall hos rätten anmäla bestridande av ansökningsen. Samma mening har framförts av Boström och Linders.⁷⁷ Annorlunda däremot LB.⁷⁸

Spörsmålet har en vidare aspekt. Skall gäldenären genom att framställa bestridande anses ha ingått i svaromål? Frågan har ställts i följande fall.

SvJT 1966 rf s. 82. Byggnadsbolaget C anhöll om betalningsföreläggande för GN beträffande 18 477:50 jämte ränta och kostnader. GN bestred ansökningsen utan att ange grund för bestridandet. På framställning av C hänsköts målet som tvistigt till rättegång. Sedan parterna kallats till första inställelse i målet, förklarade C i en till rätten före inställedagen inkommen skrift, att målet återkallades. GN bereddes tillfälle att yttra sig i anledning av återkallelsen och hemställde i skrift till rätten att målet måtte upptagas till prövning trots att bolaget återkallat sin talan. GN motiverade sitt yrkande bl. a. därmed, att målet gällde ett relativt stort belopp och att det för GN var av stor betydelse att få genom dom fastställt, att han ej stod i skuld till bolaget. URn fann GNs yrkande icke kunna vinna bifall, enär C återkallat sin talan, innan GN ingått i svaromål. HovRn fann däremot, att GN genom att skriftligen vid URn anmäla sitt bestridande av ansökningsen om betalningsföreläggande ingått i svaromål på bolagets talan. HovRn undanröjde därför URns beslut.

HovRns ståndpunkt synes föga förenlig med den anordning som enligt vad nyss nämnts i LL valts rörande samordning av betalningsföreläggandet med det hänskjutna tvistemålet.

Uppenbarligen äger bestämmelserna i RB 13:5 första stycket direkt tillämplighet i det hänskjutna tvistemålet. Frågan i målet gäller icke detta.⁷⁹ Och därav kan ledning ej erhållas för bedömning av den förevarande frågan. Det synes ej finnas skäl att här tala om ett svaromål bestående av gäldenärens bestridande. Ett ytterligare skäl härför är, att gäldenärens eventuella intresse av en prövning i sak icke skulle ha tillgodosetts om borgenären låtit ansökningsen om betalningsföreläggande förfalla. För gäldenären ger LL ej annan möjlighet att få till stånd en

⁷⁶ Sundström, Tolv studier, s. 59.

⁷⁷ Boström—Linders I, s. 33 och 104 f.

⁷⁸ SOU 1963: 28 s. 43.

⁷⁹ Hänvisningen under rättsfallsrubriken till fallet SvJT 1955 rf s. 6 förefaller förbryllande. Däri gällde frågan, huruvida sagda bestämmelse var tillämplig å lagsökningsmål, en fråga som i rättsfallet besvarades jakande.

prövning i sak än att efter slutbevis söka återvinning. HovRns ståndpunkt synes ej förenlig med anordningarna i LL.⁸⁰

Gäldenär, vilken mot bättre vetande bestrider ansökan om betalningsföreläggande, kan ådraga sig ansvar för rättegångsmissbruk.⁸¹

11. Svar med annat innehåll än bestridande

Det enligt LL relevanta svaret skall innehålla bestridande eller förklaring, som enligt LL 25 § andra stycket är att behandla såsom bestridande. Gäldenär föranleds emellertid ej sällan av föreläggandet enligt LL 22 § att till rätten inkomma med svar av annat innehåll. Gäldenären medger t. ex. ansökningen eller lämnar i svaret förklaring, som innebär vitsordande av något faktum. Ibland berörs i svaret något saken helt ovidkommande. Stundom innehåller svar begäran om uppskov med utfärdande av slutbevis. Behandlingen av svar med innehåll varpå exempel här givits är i regel helt okomplicerad för domstolen. Svaret är i allmänhet ej av beskaffenhet att utgöra hinder mot utfärdande av slutbevis. En av gäldenären gjord framställning om uppskov torde icke böra föranleda anstånd med utfärdande av slutbevis. Det måste nämligen anses oförenligt med förfarandets konstruktion och det intresse av snabbhet i handläggning som där skall tillgodoses, att gäldenären såttillvida skall kunna disponera över förfarandets fortgång.⁸²

Mindre oproblematiske är situationer, där svarets innehåll hänför sig till förfarandets förutsättningar; det görs m. a. o. gällande, att hinder möter för målets upptagande. Påstått hinder kan hänföra sig till allmänna förutsättningar, såsom t. ex. domstolens behörighet, eller till särskilda förutsättningar, såsom att fordringen ej får avse skadestånd eller ej får vara grundad på skriftligt fordringsbevis.

Skall domstolen även i fall som dessa, där omständighet av beskaffenhet att utgöra hinder påstås föreligga, behandla svaret som bestridande? Eller skall domstolen avvisa ansökningen? Skall måhända en på detta stadium gjord invändning berörande förutsättningarna lämnas obeaktad?

LL kräver ej annan aktivitet av gäldenären än enkelt bestridande för att denne skall hindra att förfarandet leder till slutbevis. Nöjer sig gäldenären med att framställa blankt bestridande medför detta följaktligen att förfarandet fortgår på sätt i LL 26 § anges, även om gäldenärens outtalade skäl för bestridandet är någon omständighet av beskaffenhet

⁸⁰ NJA II 1947 s. 138.

⁸¹ NJA 1950 s. 526, Welamson i SvJT 1953 s. 683.

⁸² Se Sthlms RRs PM s. 25. — Ang. begäran från borgenär om uppskov, se kap. 16.

att utgöra hinder för upptagande. Detta förhållande kunde måhända anses motivera att behandlingen blir likartad, om gäldenären i stället i sitt svar anger omständighet som nyss sagts. Till stöd för att behandla en invändning varom nu är fråga såsom bestridande kunde möjligen anföras även några uttalanden under förarbetena till HL. I det till HD remitterade förslaget till den bestämmelse, som närmast motsvarar LL 22 §, användes uttryckssättet "såframt han bestrider kravet" i stället för som nu föreskrivs "såframt han vill . . . bestrida ansökningen". Detta uttryckssätt föranledde några ledamöter av HD att anmärka, att förslaget mening torde vara att varje gäldenärens bestridande av ansökning om handräckning skulle anses såsom jäv och att således dit borde hänföras jämväl formella invändningar, såsom i fråga om öex' behörighet. Ordalagen kunde emellertid enligt sagda ledamöter ge stöd för den tolkningen, att gäldenären endast skulle äga framställa "materiella invändningar mot kravet".⁸³ Departementschefen tillade, efter att ha redovisat justitierådens anmärkning och deras förslag till ändring av bestämmelsen: "Om emellertid gäldenären mot ansökningen anført, att den uppgivna fordringen utgjordes av skadestånd eller att ansökningen icke gjorts hos behörig överexekutor, eller om gäldenären framställt annat dylikt jäv, lærer överexekutor ej anse sig kunna, på sätt i 7 § sägs, förse ansökningen med bevis om att densamma lämnats obestridd".

JO har uppehållit sig vid frågan,⁸⁴ närmast såvitt gäller hinder bestående i brist i rättens behörighet. Föreligger dylikt hinder menar JO, att ansökningen bör avvisas, oavsett på vilket stadium av förfarandet bristen yppas. Ett avgörande i enlighet härmed är SvJT 1966 rf s. 47. Gäldenären bestred ansökningen med invändning om rättens bristande behörighet på grund av skiljeklausul. Sedan borgenären bestritt bifall till invändningen, avvisade URn ansökningen, enär den fann sig icke behörig att upptaga målet. Anförda besvär lämnades av HovRn utan bifall.

I sitt nyss antydda resonemang utgår JO från läget i lagsökningsmål. Däri kan beslut om avvisning meddelas även efter det ansökningen kommunicerats med gäldenären.⁸⁵ Lagtexten lämnar ej stöd för antagande att olika principer i detta hänseende skulle vara att tillämpa i lagsökningsmål och i mål om betalningsföreläggande. Anordningen efter bestridande var en annan i HL än den är i LL. Enligt LL 26 § skall vid bestridande borgenären få tillfälle begära målets hänskjutande till rättegång. Det vore med hänsyn härtill olämpligt om handläggningen

⁸³ NJA II 1908 nr 4 s. 13.

⁸⁴ JO 1958 s. 84 ff.

⁸⁵ Trygger, Kommentar II s. 34 f, NJA II 1937 s. 485, Lihné, Lagsökning, s. 250 ff och där anförda rättsfall.

på detta sätt skulle fortgå, om det efter invändning om rättens behörighet klart framgick, att rätten icke var behörig. I stället borde i sådant läge ansökningen avvisas.

JOs argumentering har som nämnts aspekt i första hand på behörighetsfrågan och JO för sitt resonemang utifrån förutsättningen, att det klart framgår att rätten icke är behörig. Denna förutsättning är naturlig med hänsyn till regeln i LL 31 §, att rätten har att självmant pröva sin behörighet. Av denna bestämmelse följer att rätten är skyldig företaga officialutredning och officialprövning i behörighetsfrågan och det läge behöver då ej uppkomma, att behörighetsfrågan är tveksam.

På samma sätt ligger det ej till, när invändning om hinder rör annan fråga än den om rättens behörighet. Påstår t. ex. gäldenären, utan att direkt bestrida ansökningen, att fordringen avser skadestånd, har rätten ej officialskyldighet att *undersöka*, om påstått hinder föreligger. Däremot skall hindret om det föreligger beaktas ex officio. Stundom kan naturligtvis, även när det är fråga om hinder hänförligt till de särskilda förutsättningarna, det för rätten *framstå som klart* att hinder föreligger. Då kan — om än ej med samma styrka som när uppgivet hinder avser behörigheten — göras gällande de av JO anförda betänkligheterna mot att låta förfarandet fortgå trots föreliggande hinder.

Dessa talar *emot* en behandling av svaret såsom bestridande. Att i sådant läge lämna svaret helt obeaktat, så att rätten med bortseende från invändningen skulle meddela slutbevis, synes ej heller motiverat. Något avgörande skäl emot att i detta läge beakta svaret och *avvisa* ansökningen anser jag ej finnas. Detta behandlingssätt synes vara det adekvata. Är det däremot ej för rätten klart *att* det av gäldenären påstådda hindret föreligger blir läget ett annat. Rätten kan naturligtvis inte avvisa ansökningen med mindre det utreds att hindret föreligger.

Möjligheterna att få klarlagt om hinder föreligger är emellertid begränsade som följd av förfarandets summariska struktur. Det kan på grund härav inte ifrågakomma att avkräva *gäldenären* ytterligare utredning. Att göra detta vore betänkligt även därför, att det inte är gäldenären som har att styrka förfarandets förutsättningar.

Det kunde måhända anföras starkare skäl för att *avfordra borgenären* den för avvisningsfrågas bedömning erforderliga utredningen. Det är ju denne som har att styrka förutsättningarna för betalningsföreläggande. Till stöd för att på detta stadium avfordra borgenären utredning som nyss sagts synes emellertid näppeligen kunna åberopas bestämmelser i LL. Det kunde övervägas att grunda en dylik komplettering på tillämpning av RB 42 kap. 3 §. En tillämpning av denna bestämmelse i mål om betalningsföreläggande, i vart fall i den här tänkta situationen, synes mig emellertid inte förenlig med den summariska processens na-

tur. Om rätten således ej har möjlighet att inom ramen för det summariska förfarandet införskaffa erforderlig utredning för fullständig bedömning av frågan, huruvida påstått hinder är för handen, kunde detta förhållande synas vara ett skäl att i stället behandla invändningen såsom bestridande. Så synes mig domstolen ock böra gå tillväga, förutsatt att situationen ej är sådan, att den framställda invändningen såsom uppenbarligen obefogad kan lämnas utan avseende; i sist antydd situation bör slutbevis utfärdas. Behandlas i enlighet med det sagda invändningen — trots att den rör fråga om särskild förutsättning för betalningsföreläggande — såsom bestridande bör detta dock ej hindra, att ansökningen senare (dock innan målet hänskjutits till rättegång⁸⁶) avvisas, om den erforderliga utredningen tillförs målet genom någon förklaring som lämnas av borgenären, sedan tillfälle beretts denne att begära målets hänskjutande till rättegång.⁸⁷

Som sammanfattning av det resonemang som här förts rörande den situationen att gäldenären i svar, utan att bestrida ansökningen, gör invändning beträffande någon av de för betalningsföreläggande stadgade särskilda förutsättningarna, vill jag uttala: I princip bör sådan invändning ej behandlas som bestridande. Klarläggs i anledning av gäldenärens svar att påstått hinder föreligger, bör ansökningen avvisas. Framstår å andra sidan för rätten som klart att påstått hinder ej är för handen, bör invändningen lämnas obeaktad och ej hindra utfärdande av slutbevis. Om det däremot ej är utrett att hinder föreligger men gäldenärens påstående därom å andra sidan ej förefaller helt obefogat, synes det rimligt att åtminstone tills vidare behandla invändningen som bestridande. Framstår det senare som klart, att avvisningsanledning föreligger bör avvisning då ske. Bevisläget skulle således till viss del avgöra behandlingssättet i de diskuterade situationerna.

12. Svar innehåller bestridande jämte invändning om hinder

Med de tidigare diskuterade situationerna snarlika är de, där gäldenären i sitt svar dels framställer bestridande av ansökningen och dels gör invändning om hinder mot handläggning i den av borgenären valda ordningen. Skall i dessa situationer bestridandet s. a. s. vinna försteg och föranleda en behandling av målet enligt LL 26 § eller skall frågan om hinder först prövas?

Några fall från tillämpningen är ägnade att belysa sådana situationer, nämligen SveaH Ö 384/65 och Ö 709/66. I det senare fallet hade gäldenären därjämte framställt yrkande om ersättning för kostnader.

⁸⁶ Se NJA 1971 s. 427.

⁸⁷ Jfr situationerna i fallen nedan under 12.

Fallet i vad det är av intresse därvidlag skall dock ej dryftas redan i detta sammanhang.

SveaH Ö 384/65. Sedan borgenären — B — ansökt om betalningsföreläggande beträffande fordran avseende obetald ersättning för utfört arbete, bestred gäldenären — ett bolag — att B ägde fordran hos bolaget. Enligt detta avsåg kravet skadestånd. Ansökningen borde därför enligt bolaget avvisas. Rätten behandlade till en början svaret som bestridande och gav B tillfälle att begära målets hänskjutande till rättegång. B yrkade, att målet såsom tvistigt skulle hänskjutas till rättegång. URn avvisade därefter ansökningen, när den fick anses avse skadestånd. HovRn ansåg i motsats till URn, att kravet ej avsåg skadestånd och återförvisade målet.⁸⁸

Framställs såväl bestridande som invändning om hinder kan det måhända — med hänsyn till att LL erbjuder regel för behandling av bestridande men saknar regel för behandling av invändning om hinder — synas naturligtast att taga fasta endast på bestridandet. Med juridisk teknik bäst förenligt synes emellertid vara att även på detta stadium först pröva frågan om handläggningshinder och om möjligt meddela beslut däri.

Att URn i det återgivna fallet till en början behandlade svaret enligt reglerna för bestridande men sedan avvisade ansökningen kan möjligen ses som uttryck för att domstolen var inställd på att följa den senare av de båda nämnda behandlingssätten. Den utredning som förelåg när gäldenärens svar inkommit var emellertid otillräcklig såväl för att avvisa ansökningen som för att lämna invändningen obeaktad. Om domstolen på sådan grund behandlat svaret som bestridande skulle detta stå i överensstämmelse med vad jag i det närmast föregående funnit vara ett lämpligt behandlingssätt i det fall att gäldenären enbart gjort invändning om hinder. Domstolens åtgärd att behandla svaret som bestridande kan emellertid — och detta förefaller naturligare att antaga — förklaras redan av den i svaret uttryckta förklaringen om bestridande.

I fallet *SveaH 709/66* förklarade gäldenären sedan han delgivits ansökningen om betalningsföreläggande, att kravet avsåg skadestånd på grund av trafikolycka och därför ej kunde upptagas. Vidare bestred gäldenären kravet och yrkade kostnadsersättning. URn behandlade svaret som bestridande. Sedan borgenären underlåtit att påkalla hänskjutande till rättegång, avskrev URn målet. URns behandling visar felaktigheter i flera olika avseenden. HovRns prövning innefattar ej ställningstagande i den nu behandlade frågan.

I en i HovRn i målet upprättad PM kom emellertid till uttryck me-

⁸⁸ Ang. två ledamöters skiljaktiga meningar, se ovan kap. 12 under 6.

ningen, att URn, med anledning av att gäldenären i första hand anfört grund för avvisning — att fordringen avsåg skadestånd — bort upptaga avvisningsfrågan till särskild prövning efter borgenärens hörande, i stället för att behandla svaret som bestridande.

Riktigt synes vara att URn bort först pröva frågan om avvisning. Detta hade bort ske oberoende av i vilken ordning svaret upptagit grund för avvisning och bestridande. Hade avvisning kunnat ske utan borgenärens hörande hade så bort ske. I fallet var detta tydligen ej möjligt. URn delgav ej borgenären gäldenärens svar utan lämnade endast borgenären meddelande om bestridandet. URn prövade sålunda ej först avvisningsfrågan utan tog liksom URn i fallet SveaH Ö 384/65 närmast fasta på bestridandet och behandlade svaret med hänsyn därtill.

13. Gäldenären yrkar ersättning för kostnader

Tillämpningen visar flera fall där gäldenären i samband med svar framställer yrkande om ersättning för sina kostnader, vanligen allenaast kostnaden för bestridande.

Till en början skall här omnämnas några fall där sådan situation var aktuell. Därefter skall det rättsläge, för vilket dessa fall ger uttryck, granskas. Slutligen skall några synpunkter anläggas på frågan.

I det här närmast tidigare omnämnda fallet SveaH Ö 709/66 framställde gäldenären kostnadsyrkande i samband med sitt svar. URn lät ej borgenären få del av kostnadsyrkandet. Det oaktat förpliktade URn — sedan målet avskrivits — borgenären att ersätta gäldenären dennes kostnad för bestridandet. På grund av annat grovt fel vid handläggningen undanröjde HovRn beslutet. HovRn uttalade sig ej om gäldenärens rätt till kostnad.

I fallet GötaH Ab 159/64 hemställde gäldenären i sitt svar å ansökan om betalningsföreläggande att ansökningen måtte avvisas på grund av litispensens. Vidare yrkade gäldenären ersättning för kostnader. URn avvisade ansökningen och förpliktade borgenären att utge ersättning till gäldenären. HovRn fann att ansökningen ej bort avvisas och undanröjde URns beslut. Något särskilt uttalande om kostnaden i URn gjordes ej.

SkH Ö 271/66. Sedan gäldenären delgivits ansökning om betalningsföreläggande inkom gäldenären med bestridande och yrkade ersättning för kostnad för bestridandet med 75 kr, varav 45 kr avsåg "arvode för juristförfrågan" och 30 kr ersättning "för egen tidsförlust". Borgenären underrättades om bestridandet men påkallade ej hänskjutande till rättegång. URn förklarade därför i beslut — vari ansökningen konstaterades förfallen — att gäldenären icke lagligen kunde tillerkännas ersättning för sina kostnader.

VSH Ö 489/70.⁸⁹ Sedan gäldenären skriftligen bestritt ansökan om betalningsföreläggande återkallade borgenären ansökningen, varefter URn avskrev målet. Några dagar därefter inkom gäldenären till URn med en skrift, vari yrkades ersättning för kostnader och besvär i målet. URn fann i beslut att yrkandet ej kunde upptagas, enär det framställts först sedan avskrivningsbeslutet meddelats. Gäldenären anförde besvär över att målet avskrivits utan hennes hörande och utan att hon fått tillfälle att inkomma med ersättningsyrkande. HovRn lämnade besvären utan bifall och uttalade bl. a.: Målet om betalningsföreläggande har icke på gäldenärens begäran kunat hänskjutas till rättegång och gäldenären har utan sådant hänskjutande icke lagligen kunnat tillerkännas ersättning för kostnader i detsamma vid URn.

De redovisade fallen visar olikartad tillämpning i UR i fall, när ansökan om betalningsföreläggande ej lett till slutbevis. I de fall, där HovRn tagit ställning i kostnadsfrågan, har HovRna funnit att gäldenären ej lagligen kunde tillerkännas ersättning för sina kostnader.

Vilket laga stöd kan anföras för denna ståndpunkt? LL innehåller ej särskild bestämmelse i detta hänseende. På grund härav blir RBs kostnadsbestämmelser tillämpliga i den mån tillämpning är förenlig med det summariska förfarandets natur. Enligt RB 18: 5 anses part som tapande om hans talan avvisas och återkallande part skall enligt samma lagrum ersätta motparten hans rättegångskostnad, om ej särskilda omständigheter föranleder att ersättningsskyldigheten bestäms annorledes. Det redovisade rättsläget synes sålunda ha innebörden, att tillämpningen av dessa kostnadsregler ej är förenliga med sakens natur i mål om betalningsföreläggande. Frågan blir då vilket stöd som kan anföras för denna ståndpunkt.

JO har i sin ämbetsberättelse 1958⁹⁰ uttalat, att övervägande skäl synes tala för att det icke är medgivet att tillerkänna gäldenär ersättning för hans kostnad i mål om betalningsföreläggande, där borgenärens ansökan avvisats först sedan gäldenären yttrat sig i målet. Ståndpunkten baseras på att särskild föreskrift härom saknas och att LL icke — såsom beträffande lagsökning — uttryckligen hänvisar till RBs kostnadsregler såsom supplerande de särskilda reglerna i LL.

Det förhållandet att LL saknar särskild föreskrift om gäldenärs kostnadsrätt i nu avsedda situationer torde, vid det nyss nämnda förhållandet, att RBs regler på grund av RP 4 § i viss utsträckning supplerar reglerna i LL, ej ha någon avgörande betydelse. Att LL för lagsökningsmål innehåller en regel, 15 §, som uttryckligen hänvisar till RBs kostnadsregler, har en särskild förklaring, som ej har avseende på situationer,

⁸⁹ Samma HovR har i målet 788/58 funnit, att borgenären ej lagligen kunde förpliktas att ersätta gäldenärens kostnader i URn.

⁹⁰ JO 1958 s. 83 f. Se Welamson i SvJT 1969 s. 943.

varom här är fråga. LR⁹¹ framhöll nämligen, att regeln i fråga i första hand innebär att rätten, då lagsökningsmål hänskjuts till rättegång, icke skall i samband därmed yttra sig i kostnadsfrågan. Behov av dylik regel för handräckningsmål föreligger ej, uttalade LR. Även utan bestämelse i ämnet är enligt LR tydligt, att då sådant mål hänskjuts till rättegång, frågan om kostnaderna skall prövas i rättegången. När LR i detta sammanhang uttalade, att gäldenär överhuvud icke kan erhålla gottgörelse för sin kostnad i handräckningsmål, avsåg detta uttalande likaså endast situationen, att mål efter bestridande hänskjuts till rättegång. Med uttalandena synes däremot inget vara sagt om kostnadsrätten i situationer av avvisning eller avskrivning efter återkallelse.

Den av JO anförda grunden för dennes nämnda ståndpunkt förefaller därför knappast övertygande.

Någon omständighet hänförlig till det summariska förfarandets natur som bestämt talar emot en tillämpning av RB 18:5 i nu avsedda fall synes mig svår att finna. Fastmer kan det i vissa lägen allmänt sett vara till fördel att borgenär kan drabbas av kostnadspåföljd om summarisk process öppnas, ehuru förutsättningar därför saknas. I fråga om gäldenärs kostnad i HovR i mål, vari UR avvisat ansökan om betalningsföreläggande, har den ståndpunkten intagits i fallet SvJT 1966 rf s. 47,⁹² att gäldenären tillerkänts kostnadsersättning, när borgenärens besvärstalan lämnats utan bifall. I linje härmed bör redan UR kunna tillerkänna gäldenär ersättning, i vart fall i avvisningssituationer, men även i vissa fall vid avskrivning.

Hassler⁹³ har ock uttalat meningen, att något skäl att i förevarande hänseende behandla gäldenären i mål om betalningsföreläggande annorlunda än motsvarande part i civilmål och lagsökningsmål näppeligen kan påvisas.

Starkt fog finns enligt min mening för denna uppfattning.

Skilnad måste emellertid göras mellan olika fall. Avvisas t. ex. ansökan därför att gäldenären åberopat skiljeklausul torde anledning saknas att tillägga gäldenär ersättning. Är avvisningsanledningen däremot omständighet, som skolat beaktas av rätten redan vid upptagandet, om den då varit känd, förmenar jag att utrymme kan finnas för kostnadsersättning. Vid avskrivning efter återkallelse måste rätten till kostnad bero av anledningen till återkallelsen. Har t. ex. ansökningen återkallats därför att gäldenären fullgjort betalning efter det ansökningen gjorts har gäldenären ej rätt till kostnad. Annorlunda om gäldenären visar sig ha erlagt betalning dessförinnan.

⁹¹ NJA II 1947 s. 139.

⁹² SvJT 1969 s. 943.

⁹³ Hassler, Specialprocess, s. 79.

Kap. 15

FÖRFARANDETS FJÄRDE SKEDE

För att förfarandet skall övergå i ett fjärde skede förutsättes, att gäldenären vid skriftligt förfarande — helt eller delvis — bestritt ansökningsen eller i målet framställt yrkande om ersättning för kostnad och vid förfarande med inslag av muntlighet inställt sig vid sammanträde varom stadgas i LL 27 §.

I det följande behandlas först det helt skriftliga förfarandet. Därefter beröres i korthet förfarandet, när bestridande eller yrkande framställts vid sammanträde.

1. Borgenären underrättas om bestridande

Har gäldenären rättidigt och på föreskrivet sätt anmält bestridande skall rätten enligt LL 26 § andra stycket genast avsända underrättelse därom till borgenären.

Denna rättens skyldighet förklaras av den borgenären genom första stycket i LL 26 § tillagda möjligheten att påyrka målets hänskjutande till rättegång och av att hänskjutande gjorts beroende av särskild begäran därom av borgenären.¹

Om det närmare innehållet i underrättelsen ges ej bestämmelse i LL. För underrättelse är blanketten Dv 542 avsedd att användas. Där anges, utöver meddelandet om bestridande, vad borgenären på grund av LL 26 § första stycket har att iakttaga, om han önskar att målet såsom tvistigt skall hänskjutas till rättegång. Sålunda anges den tid, inom vilken yrkande därom senast skall framställas. Vidare anges vad borgenären för den händelse dylikt yrkande framställs, på grund av LL 29 § första stycket har att iakttaga i avseende å återopande av omständigheter och bevis i rättegången. Än vidare upplyses borgenären om den i LL 26 § första stycket sista punkten angivna påföljden av underlåtenhet att yrka hänskjutande till rättegång. Underrättelsen kan underskrivas av domstolsbiträde med behörighet enligt TIInstr 10 § 4.

Underrättelsen till borgenären är en rättens åtgärd under handlägg-

¹ Ang. anordningarna i äldre rätt, se NJA II 1908 art nr 4 s. 15 betr. HL och NJA II 1937 s. 490 ff betr. LL 1937.

ningen och ej något beslut. Talan däremot kan följaktligen ej föras. Så skedde emellertid i fallen SkH Ö 22/65 och SveaH Ö 479/67. I det förra fallet förklarade HovRn i anledning av borgenärens besvärstalan, att besvären lämnades utan avseende enär åtgärden att underrätta om bestridandet inte var att anse som något URns i målet meddelade beslut.

I fallet SveaH Ö 479/67 uttalade HovRn:

Enär till grund för URns åtgärd att till H avsända underrättelsen . . . måste anses ligga, att URn funnit att W såsom gäldenär bestritt betalningsföreläggandet, samt särskild talan mot URns beslut härutinnan icke må föras på annan grund än som angives i RB 49: 6 och då vad H härstädes anført icke föranleder till att URns beslut skall anses ha vållat onödigt uppehåll i målet, lämnar HovRn Hs talan — — — utan bifall.

I båda fallen framträder i HovRns avgörande uppfattningen om underrättelsen som en rättens åtgärd ej som beslut.

Underrättelsen skall ej delgivas. Uttryckssättet i LL 26 § andra stycket ”genast avsända underrättelse” tillkom på hemställan av LR² för att markera, att delgivning ej behöver ske. Det är tillfyllest att använda den enklare form för underrättelse, varom föreskrift upptagits i RB 17 kap. 9 § fjärde stycket.

Det är ej föreskrivet att gäldenärens skrift innehållande bestridande skall översändas till borgenären. Så snart gäldenären svarat och svaret innehåller annat än blank bestridandeförklaring synes mig skriften uppenbarligen alltid böra översändas till borgenären. Så bör ske även om gäldenären insänt endast ett exemplar av skriften. I sådant fall bör avskrift eller kopia av skriften tillverkas å domstolskansliet och utan avgift tillhandahållas borgenären. Ett sådant förfarande torde följa av allmän domstolsservice och kan svårligen anses stå i strid med bestämmelser om expeditonsavgift.

2. Borgenärens möjlighet att påyrka hänskjutande till rättegång

Borgenären har enligt LL 26 § första stycket möjlighet att efter det gäldenären — helt eller delvis — bestritt ansökningen yrka, att målet i vad det bestritts såsom tvistigt hänskjuts till rättegång.

Endast borgenären har möjlighet att vid skriftligt bestridande påyrka målets hänskjutande till rättegång. Det övervägdes vid LLs tillkomst att såsom gäller i t. ex. tysk rätt³ även låta sådan rätt tillkomma gäldenären.⁴ Avgörande för att gäldenären ej tillades dylik rätt var syn-

² NJA II 1947 s. 139.

³ ZPO § 696, Rosenberg, Lehrbuch s. 801, Horsmans, s. 55.

⁴ NJA II 1947 s. 138. SOU 1944: 10 s. 120.

punkten, att för en borgenär, som ville undvika rättegång, handräckningsförfarandet därigenom skulle förlora en del av sitt värde, enär rättegångskostnaden ofta på grund av bristande betalningsförmåga hos gäldenären skulle komma att drabba borgenären, vilken utgång tvisten än erhöi.⁵

Denna synpunkt ligger bakom även anordningen, att mål om betalningsföreläggande skall hänskjutas till rättegång *först efter begäran* därom av borgenären. Enligt det förslag som föregick LL 1937 skulle handräckningsansökningar, mot vilka jäv framstälts, automatiskt hänskjutas till rätten. Det invändes emellertid, att borgenären av olika anledningar kunde önska, att förfarandet stannade på stadiet inför lagsökningsdomaren och att någon process vid domstol med åtföljande kostnader ej inleddes. Departementschefen framhöll⁶ att det visserligen kunde av borgenären begäras, att han underkastade fordringen erforderlig granskning, innan han med anlitande av offentlig myndighet utsatte gäldenären för krav, och att borgenären därför borde vara beredd att låta saken gå till domstol. Praktiska skäl talade emellertid enligt departementschefen för att handräckningsförfarandet, vilket icke hade samma processuella karaktär som lagsökningsförfarandet, borde vinna fortsättning vid domstol endast efter borgenärens därom framställda begäran.

Yrkande om hänskjutande till rättegång skall framställas inom en månad *efter utgången* av den tid som förelagts enligt LL 22 §, dvs. efter utgången av den av rätten bestämda tid, inom vilken gäldenären äger anmäla bestridande. JO har efter iakttagelser att denna tid beräknats felaktigt på flera håll, funnit anledning erinra om bestämmelsens rätta innebörd.

Infaller tid, då yrkande om hänskjutande sist skall framställas, på dag, som anges i 2 § lagen om beräkning av lagstadgad tid, får på grund av lagrummet yrkandet framställas nästa söckendag.

Fristen för framställande av yrkande varom här är fråga är ej sådan, varå bestämmelserna om återställande av försutten tid är tillämpliga.

Tiden kan ej förlängas enligt RB 32: 7.

3. *Gäldenären har yrkat kostnad*

Någon bestämmelse för detta fall innehåller ej LL.

I det föregående har redovisats den uppfattningen — vilken ej överensstämmer med vad hittills ansetts gälla — att gäldenär bör kunna er-

⁵ NJA II 1937 s. 471, jfr s. 490.

⁶ NJA II 1937 s. 472.

sättas för kostnad i målet om betalningsföreläggande i fall när ansökan efter kommunikation avvisas eller efter återkallelse avskrivs.

I enlighet med denna uppfattning synes borgenären, när gäldenär yrkat kostnad i fall då ersättning kan komma i fråga, böra få yttra sig över yrkandet.

När gäldenären i sitt svar anfört omständighet av beskaffenhet att böra föranleda avvisning av ansökningen och därjämte yrkat kostnad synes följaktligen borgenären böra beredas tillfälle att yttra sig över yrkandet.

År gäldenärens svar sådant, att borgenären skall underrättas därom enligt LL 26 § andra stycket, bör i underrättelsen intagas meddelande till borgenären att denne äger yttra sig över kostnadsyrkandet inom viss av rätten bestämd tid.

4. Borgenärens övriga möjligheter

Under den tid som efter underrättelsen enligt LL 26 § står borgenären till buds för att yrka hänskjutande till rättegång ligger det i borgenärens hand att bestämma det fortsatta förloppet.

Har förfarandet dittills ej lett till frivillig uppgörelse, kan borgenären likväl — av förut antydda kostnadsskäl eller andra skäl — anse att han bör förhålla sig *passiv*, dvs. underlåta att yrka hänskjutande till rättegång.

Ofta har emellertid efter det ansökningen gjordes inträffat omständighet, som föranleder borgenären att vara *aktiv* på annat sätt än genom att yrka hänskjutande till rättegång. Sålunda kan gäldenären ha erlagt betalning eller annorledes med borgenären träffat uppgörelse. Stundom föranleder detta borgenären att återkalla sin ansökan.

Har borgenär erhållit underrättelse om gäldenärs kostnadsyrkande kan detta utgöra anledning för borgenären att avge yttrande.

5. Bestridande har skett eller yrkande har framställts vid sammanträde

För detta fall gäller bestämmelserna i LL 27 §. Det förutsättes enligt denna, att gäldenären kommit tillstades. Sammanträde förutsättes där emot kunna hållas, ehuru borgenären uteblivit.

Vid sammanträde har rätten — antingen båda parterna eller allenast gäldenären kommit tillstades — först att undersöka huruvida gäldenären bestrider ansökningen.⁷

⁷ Här bortses från situationen att gäldenären gör invändning om rättegångshinder, se nedan.

Bestrids ansökningen bör rätten, om båda parterna är tillstades, *höra* parterna. Vidare bör i sådant fall rätten, om det finnes lämpligt, *söka förlika* parterna.

Träffas förlikning, skall enligt lagrummet rätten *på begäran* teckna bevis därom och i beviset ange, att utmätning omedelbart må äga rum. Bestämmelsen förutsätter, att det som resultat av förlikningen framgår, att gäldenären skall betala det fordrade beloppet helt eller till någon del.⁸ Det ges däremot ej någon bestämmelse för fall, då antingen förlikningen ej innebär betalningsskyldighet för gäldenären eller — då gäldenären är betalningsskyldig — begäran om bevis ej framställs. I båda fallen torde målet böra av rätten avskrivas från vidare handläggning.

I LL 27 § andra stycket meddelas bestämmelse för det fall, att förlikning ej träffas. Förutsättningen för bestämmelsens tillämplighet torde vara den i första stycket angivna, att båda parterna är tillstades och att rätten sökt förlika parterna. Båda parterna har i denna situation möjlighet att påyrka målets hänskjutande till rättegång.⁹ Gäldenären får dock inte påfordra hänskjutande, om bestridandet endast avser borgenärens kostnad å målet. Sådan begränsning gäller ej för borgenären. Gäldenären äger få målet hänskjutet ej blott när han vill att målet eller — med nyss nämnd begränsning — del därav skall prövas av rätten utan även när han vill fordra ersättning för sin kostnad.¹⁰ Framställs yrkande om hänskjutande av därtill behörig part, skall rätten omedelbart hänskjuta målet, eller bestridd del därav, såsom tvistigt till rättegång. Hänskjuts målet på yrkande av borgenären, skall rätten, även om gäldenären ej begärt hänskjutande, i rättegången pröva ej blott frågan om ersättning för borgenärens kostnader utan även av gäldenären framställt anspråk på ersättning för dennes kostnader för bestridande och sammanträdet enligt LL 27 §. Sker hänskjutandet på yrkande av gäldenären, får beslutet anses omfatta även frågan om gottgörelse för dessa kostnader.¹¹ Hänskjuts målet till rättegång, kan förberedelse äga rum i omedelbar anslutning till sammanträdet för bestridande.¹²

Yrkande om hänskjutande skall enligt LL 27 § tredje stycket framställas innan sammanträdet avslutas. Sker ej detta är ansökningen förfallen.

I LL ges ej bestämmelser för vare sig det fall, att endast gäldenären inställer sig vid sammanträde för bestridande och därvid bestrider an-

⁸ JO 1960 s. 104 f.

⁹ NJA II 1947 s. 137.

¹⁰ NJA II 1947 s. 138.

¹¹ Jfr PLBs uttalanden härom SOU 1944: 10 s. 120 f, NJA II 1947 s. 138.

¹² NJA II 1947 s. 139.

¹³ SOU 1944: 10 s. 121, NJA II 1947 s. 138.

sökningen, eller för situationer, då sammanträde hålls men ansökningen ej bestrids.

För det förra fallet — att gäldenären ensam inställer sig och bestrider ansökningen — kan det synas tveksamt vilka möjligheter som står till buds. Skall borgenären, i enlighet med vad som gäller vid skriftligt bestridande enligt LL 26 §, underrättas om bestridandet och förfarandet därefter fortgå enligt bestämmelserna i LL 26 § första stycket? Förfaller måhända ansökningen i enlighet med vad som stadgas i LL 27 § tredje stycket, om yrkande om hänskjutande enligt andra stycket i samma lagrum ej framställs vid sammanträdet? Äger i angivet läge gäldenären framställa yrkande om hänskjutande i enlighet med bestämmelserna i LL 27 § andra stycket eller är bestämmelserna där, såsom förut antagits, förbehållna fall, då förlikningsförsök företagits och båda parterna följaktligen är tillstades? På dessa frågor ges ej heller svar i förarbetena till LL. Av de antydda möjligheterna synes mig den förstnämnda vara den som står rätten till buds. Sammanträdet har ju anordnats i borgenärens intresse och då sammanträde förutsätts kunna hållas, ehuru borgenären uteblivit, synes utevaron ej böra medföra någon processuell nackdel för borgenären. Vad som utvunnits vid sammanträdet är gäldenärens inställning till ansökningen — dennes bestridande. Borgenären bör därefter ha möjlighet att liksom vid skriftligt bestridande bestämma förfarandets fortgång.

Vad sedan gäller de situationer, då sammanträde hålls men ansökningen ej bestrids, kan dessa vara av olika slag. Några tänkbara situationer skall i korthet beröras.

Gäldenären medger betalningsskyldighet

Rätten har då, antingen båda parterna eller endast gäldenären är tillstades, att meddela slutbevis.

Gäldenären gör i första hand invändning av beskaffenhet att böra medföra avvisning

Är båda parterna tillstades, torde rätten, liksom i fall som regleras i LL 27 § första stycket, böra begagna tillfället att höra parterna. För förlikningsförsök finnes däremot i detta fall ej något utrymme. Befinnes skäl föreligga att avvisa ansökningen, torde rätten ha att meddela beslut därom. Framställer gäldenären kostnadsyrkande, bör borgenären höras jämväl om yrkandet. Utrymme för ersättning åt gäldenären torde finnas, och rätten synes ha att meddela beslut i kostnadsfrågan i samband med avvisningen. Finner rätten ej skäl att avvisa ansökningen, torde rätten ha att förfara vidare med målet på sätt i det föregående beskri-

vits och beroende på gäldenärens inställning till kravet. Några närmare analyser av därvid tänkbara möjligheter skall ej göras här.

Är endast gäldenären tillstädes, torde rätten ha att pröva invändningen och meddela beslut med anledning av densamma. Enär domstolen vid rent skriftligt förfarande har att på detta stadium besluta i avvisningsfrågan utan att borgenären bereds tillfälle att yttra sig därutinnan, synes även i nu avsedd situation rätten ha att avgöra avvisningsfrågan utan borgenärens hörande. Mer tveksam förefaller måhända frågan, om rätten i nu avsedd situation även skall utan borgenärens hörande besluta över kostnadsyrkande, som gäldenären må ha framställt. Skäl synes mig tala för att rätten bör ha sådan möjlighet, ehuru borgenär vid skriftligt förfarande bör beredas tillfälle att yttra sig i sådan fråga. Borgenären bör nämligen ha anledning räkna med att kostnadsfrågan kan aktualiseras vid sammanträdet och borgenärens utevaro bör under sådana förhållanden icke rimligen lända till en för gäldenären menlig försening. Skäl torde emellertid även kunna anföras för annat tillvägagångssätt härvidlag. Finner rätten ej skäl att bifalla invändning om rättegångshinder, beror förfarandets fortgång på gäldenärens inställning till kravet. Även härvidlag må — utan närmare analyser — hänvisas till det föregående.

Borgenären återkallar sin talan

Rätten har att avskriva målet och meddela beslut med anledning av eventuellt framställt kostnadsyrkande.

Kap. 16

FÖRFARANDETS FEMTE SKEDE

Borgenären skall ha fått underrättelse om gäldenärens bestridande eller i målet framställda yrkande och ha haft tillfälle att begära målets hänskjutande till rättegång eller att yttra sig över yrkande av gäldenären. Borgenären kan i sådan situation ha förhållit sig passiv eller aktiv och rättens handläggning blir olika beroende på borgenärens förhållande härvidlag. I det följande granskas därför de olika situationerna var för sig. När det här talas om passivitet och aktivitet tänkes främst på det rent skriftliga förfarandet. Även i förfarande med muntligt inslag kan man tala om passivitets- och aktivitetsförhållande, såvitt gäller borgenären, men i sådant förfarande är dylik uppdelning mindre adekvat. Vid det sammanträde, som äger rum i dylika fall, skall utrönas ej blott om gäldenären bestrider ansökningsen utan även hur borgenären förhåller sig i händelse av framställt bestridande. Underlåter borgenären att yrka hänskjutande till rättegång torde denna inställning, som en naturlig följd av att sammanträde hålls, inte komma till uttryck enbart genom passivitet; borgenären torde i allmänhet låta sin inställning framgå positivt genom någon förklaring — eventuellt efter en av domaren i processledande syfte framställd fråga. Oaktat således indelningen i passivitet och aktivitet mindre väl passar för detta slag av förfarande, begagnas indelningen i fråga i det följande, då den framställningsmässigt torde ha fördelar för den art av förfarande som är den helt dominerande.

A. Borgenären har varit passiv

Det förutsätts sålunda, att vid skriftligt förfarande den av rätten med stöd av LL 26 § bestämda fristen löpt ut. Fristens utgång har preklusionsverkan; därefter kan borgenären ej påyrka målets hänskjutande till rättegång. Förlängningsregeln i RB 32:3 torde vara i och för sig tillämplig; det förhållandet att underrättelse enligt LL 26 § andra stycket *ej* skall *delgivas* borgenären¹, torde emellertid starkt begränsa utrymmet för denna regels tillämplighet.

¹ Se kap. 15.

Vid förfarande med muntligt inslag löper ej någon tidsfrist. Borgenären har vid sammanträde, som avses i LL 23 §, att framställa sitt yrkande om hänskjutande "innan sammanträdet avslutas".

Verkan av passivitet uttrycks med orden att ansökningen är *förfallen*. (LL 26 § första stycket sista punkten, 27 § tredje stycket). Innebörden härav torde kunna sägas vara, att det med ansökningen om betalningsföreläggande inledda förfarandet avbryts; ansökningen kan ej leda till vare sig att exekutionstitel tillskapas eller att målet hänskjuts till rättegång.

Det synes med hänsyn till denna innebörd ej helt adekvat att med den anordning gällande lagsökningslag innehåller tala om, att "*ansökningen förfaller*". Med "*ansökningen*" avses ansökningen om betalningsföreläggande och ansökningen härom kan ju sägas ha förfallit redan genom gäldenärens bestridande; sedan bestridande framställts kan ansökningen ej längre leda till utfärdande av slutbevis. Uttryckssättet förklaras av den anordning HL innehöll. Enligt HL 8 § förföll nämligen handräckningsansökningen, om delgivning — som då ankom på borgenären — ej skedde inom den av öex bestämda tiden eller om gäldenären gjorde jäv mot ansökningen.² Innebörden av att ansökningen förföll uttrycktes i förarbetena till nämnda lag därmed, att förfarandet "afstannas",³ att förfarandet är "afbrutet".⁴ När sedan i LL 1937 den anordningen valdes, att förfarandet efter bestridande skulle kunna övergå till vanlig civilprocess, gjordes sådan övergång i det förslag som låg till grund för lagstiftningen⁵ ej beroende av framställning från borgenären. Det till LR remitterade förslaget innehöll däremot en bestämmelse om sådan framställning.⁶ Man saknade bestämmelse om verkan av underlåtenhet av borgenären att göra framställning.⁶ Med anledning härav uttalade LR,⁷ att det tydligen var avsett, att ansökningen då skulle vara förfallen och att detta borde uttryckas i lagtexten.

Ifrågavarande rättsverkan av passivitet — att ansökningen *är* förfallen — inträder med fristens utgång utan något rättens därom meddelade beslut.

Domstolen har således icke att — såsom stundom sker⁸ — meddela avskrivningsbeslut eller beslut om att ansökningen är förfallen.⁹

Ett "beslut" av UR om att ansökningen är förfallen har i överensstämmelse härmed allenast betydelsen av en förklaring om den rätts-

² NJA II 1908 art. 4 s. 15.

³ NJA II 1908 art. 4 s. 7.

⁴ NJA II 1908 art. 4 s. 8.

⁵ NJA II 1937 s. 490.

⁶ NJA II 1937 s. 491.

⁷ NJA II 1937 s. 492.

⁸ Så URn i fallet SveaH Ö 709/66.

⁹ Så gjorde URn i fallet SvJT 1965 rf s. 49.

följd som inträtt redan på grund av lagens bestämmelse härom och utrymme saknas också för fullföljd mot dylikt beslut.

I fallet SvJT 1965 rf s. 49 gav URn fullföljdshänvisning i sitt beslut, vari ansökningen förklarades förfallen. Sedan borgenären anfört besvär mot beslutet, avvisade HovRn besvärstalan, utan avseende på den av URn lämnade fullföljdshänvisningen. HovRn motiverade därvid avvisningen med att talan icke lagligen kunde föras mot URns beslut. HovRns motivering är i och för sig riktig. Den förklaringen bör dock tillfogas, att det resultat vartill HovRn kommit betingas av förenämnd anordning, vilken utesluter utrymme för något URns beslut överhuvudtaget.

URn har att anteckna på registerblad för målet, att ansökningen förfallit och torde därvid ha att såsom dag för denna rättsverkan ange den sista dagen inom den frist, som rätten bestämt med stöd av LL 26 § första stycket. Förfaller ansökningen vid sammanträde, som avses i LL 23 §, skall naturligtvis sammanträdesdagen härvid antecknas.

Har gäldenär — antingen tillsammans med bestridande eller ensamt för sig — yrkat ersättning för kostnad, har rätten enligt vad i det föregående utvecklats att låta borgenären taga del av yrkandet och yttra sig däröver. Låter i sådana fall borgenären sig ej avhöra inom den av rätten bestämda tiden har rätten likväl att meddela beslut i anledning av kostnadsyrkandet. Detta gäller således även i fall då ansökningen om betalningsföreläggande förfaller som följd av borgenärens passivitet. Vad som därvid upphör är ju endast förfarandet med anledning av *borgenärens* i målet gjorda ansökan.

B. BORGENÄREN HAR VARIT AKTIV

Den aktivitet LL tillmäter relevans för att ansökningen om betalningsföreläggande ej skall vara förfallen är yrkande om att målet såsom tvistigt hänskjuts till rättegång (LL 26 § första stycket och 27 § andra stycket). Aktivitet av borgenär på detta stadium kan ha även annan innebörd. Sålunda kan borgenären tänkas yrka annat än hänskjutande till rättegång. Vidare kan borgenären tänkas återkalla ansökningen eller meddela att uppgörelse träffats. Gäldenärs kostnadsyrkande kan föranleda borgenären till yttrande. Situationer som här kan tänkas uppkomma skall något beröras i det följande.

1. Yrkande om hänskjutande till rättegång

Kravet på framställning av borgenären såsom förutsättning för att förfarandet skall kunna övergå till vanlig civilprocess uppställdes, som

föret nämnts,¹⁰ först under förarbetena till LL 1937.¹¹ Som grund för anordningen angavs dels kostnadsskäl och dels praktiska skäl.¹²

Av LL framgår ej hur yrkande om hänskjutande skall göras i annat fall än när sammanträde, som avses i 23 §, hålls. I sistnämnda fall skall, enligt vad som framgår av LL 27 § tredje stycket, yrkandet framställas vid sammanträdet. Härav torde följa, att yrkandet i sådant fall i regel framställs muntligen.¹³ I sakens natur ligger emellertid, att yrkandet eljest görs skriftligen.¹⁴ Något krav på yrkandets utformning ställer ej heller LL.¹⁵ Yrkas hänskjutande skall tillika, vid båda arterna av förfarande, part enligt LL 29 § uppge de omständigheter och bevis parten vill åberopa i målet; skriftligt bevis som parten innehar skall genast företes. Dessa uppgifter skall lämnas till underlättande av målets beredande till huvudförhandling.¹⁶

Till belysning av vad som i tillämpningen krävts beträffande yrkande om hänskjutande må följande fall tjäna.

Göta H Ö 332/70. Sedan gäldenären bestritt en av borgenären — ett bolag — gjord ansökan om betalningsföreläggande, underrättades bolaget om att yrkande om målets hänskjutande till rättegång skulle framställas senast 19/10 1970. I en sistnämnda dag till URn inkommen skrift utvecklade bolaget närmare grunderna för sin talan och åberopade viss bevisning. Yrkande om att målet skulle hänskjutas till rättegång framställdes emellertid icke. URn avskrev i beslut ansökan ”enär bolaget icke inom föreskriven tid formligt yrkat att målet såsom tvistigt måtte hänskjutas till rättegång”. Bolaget anförde besvär mot beslutet under yrkande, att målet måtte såsom tvistigt hänskjutas till rättegång och anförde, att bolaget av misstag icke framställt begäran om hänskjutande till rättegång. HovRn återförvisade målet till URn och uttalade i sitt beslut: Vad bolaget anfört i sin till URn 19/10 1970 inkomna skrift får med hänsyn till omständigheterna anses innefatta yrkande om att målet måtte såsom tvistigt hänskjutas till rättegång.

Avgörandet ger uttryck för en liberal tillämpning. Sådan synes ock vara på sin plats. Det är ej ur vägen, att då innehållet i skrift, som inkommer inom den i underrättelse till borgenären bestämda tiden, lämnar rum för tvekan, huruvida borgenären påyrkar hänskjutande till rättegång, låta borgenären få tillfälle att lämna förklaring härutinnan. Skulle sådan förklaring inkomma efter utgången av den tid, inom vilken borgenären haft att påyrka hänskjutande till rättegång, synes mig

¹⁰ Se kap. 15.

¹¹ NJA II 1937 s. 471 f och s. 490 f.

¹² NJA II 1937 s. 471 f, jfr s. 490.

¹³ NJA II 1947 s. 140.

¹⁴ *ibid.*

¹⁵ Yrkande torde kunna framställas genom telegram.

¹⁶ NJA II 1947 s. 140.

icke detta förhållande böra i förekommande fall hindra hänskjutande, förutsatt naturligtvis, att skriften med den otydliga förklaringen inkommit inom sagda tid.

Hänskjutande till rättegång efter därom framställt yrkande sker genom beslut. Mot sådant beslut får enligt LL 34 § fjärde stycket klagan ej föras.

Enligt det inom justitiedepartementet utarbetade förslag, som föregick LL 1937, skulle endast gäldenären vara betagen rätten att överklaga beslut, varigenom mål hänskjutits till rätten.¹⁷ I det till LR remitterade förslaget betogs även borgenären denna fullföljdsrätt.¹⁸ Sådant rätt för borgenären ansågs sakna praktisk betydelse.¹⁹

Beslut om hänskjutande till rättegång meddelas i målet om betalningsföreläggande av den som handlägger målet i fråga.

Genom beslutet övergår målet om betalningsföreläggande till vanligt civilmål. Ansökan om stämning fordras således ej och stämning skall ej utfärdas.²⁰ Efter beslutet är i princip endast de för tvistemål gällande reglerna tillämpliga. Detta innebär bl. a., att efter hänskjutandet ej kan komma under bedömande, huruvida jämlikt LL förelegat hinder att upptaga ansökan om betalningsföreläggande.

Vad sålunda gäller har kommit till uttryck i rättsfallet NJA 1971 s. 427. Frågan gällde i detta fall, huruvida det förhållandet, att borgenären ansökt om betalningsföreläggande, ehuru fordringen grundade sig på skriftligt fordringsbevis, utgjorde hinder mot upptagande. HD fann i enlighet med det nyss sagda, att frågan ej kunde komma under bedömande, sedan målet hänskjutits till rättegång.²¹

HDs avgörande har även klargjort räckvidden av det i LL 36 § upptagna fullföljdsförbudet. Även härutinnan har enligt HD hänskjutningsbeslutet betydelse: Fullföljdsförbudet i fråga gäller endast när avvisningsbeslutet meddelats i mål om lagsökning eller betalningsföreläggande och alltså icke sedan målet blivit hänskjutet till rättegång.

Såvitt gäller det tvistemål, till vilket målet om betalningsföreläggande övergår, innehåller LL en del procesuella bestämmelser.

I LL 32 § är några bestämmelser meddelade angående målets handläggning. Hänskjuts målet till rättegång skall sålunda, enligt första punkten i lagrummet, rätten tillika förordna om målets fortsatta handläggning.

¹⁷ NJA II 1937 s. 468.

¹⁸ NJA II 1937 s. 474.

¹⁹ Jfr härom TSA 1936 s. 144 f.

²⁰ NJA II 1947 s. 141.

²¹ Jfr prövning av lagsökningsföresättningar efter återvinning i fallet NJA 1969 s. 372.

Det uttalas ej i LL vem som har att för rätten vidtaga de nämnda handläggningsåtgärderna, huruvida det är den som handlagt målet om betalningsföreläggande eller den, på vilken handläggningen av tvistemålet ankommer. Enligt LL 1937 hade lagsökningsdomaren att utsätta dag för det hänskjutna målets handläggning (32 §). Frågan torde för den gällande rättsens del böra besvaras annorlunda: Medan den som handlägger mål om betalningsföreläggande har att hänskjuta målet till rättegång, torde åtgärderna för målets fortsatta handläggning — när dessa vidtas i tvistemålet — ankomma på den som enligt för TRn gällande arbetsordning har målet sig tilldelat. I de tingsrätter, vari tillämpningen i detta hänseende undersökts, tillämpas denna ordning.

Det till rättegång hänskjutna målet får utsättas till huvudförhandling omedelbart, om förberedelse ej finnes erforderlig. Vanligen äger förberedelse rum. Gäldenären motiverar nämligen oftast icke sitt bestridande²² och borgenären underlåter mestadels att, såsom föreskrivs i LL 29 §, uppge de omständigheter och bevis han vill åberopa i rättegången, när yrkande framställs om hänskjutande till rättegång.

LL 32 § innehåller härjämte några särskilda regler för sådana till rättegång hänskjutna mål, vilka föregåtts av sammanträde som avses i LL 23 §. Förberedelse eller huvudförhandling bör, om ej hinder möter, äga rum i omedelbart samband med sammanträdet. I fråga om domföret vid förberedelse eller huvudförhandling som hålls i enlighet härmed, gäller detsamma som i fråga om mål om lagsökning och betalningsföreläggande: Rätten är således domför med en lagfaren domare (LL 30 §). Domföretsregeln är motiverad av synpunkten, att den fortsatta handläggningen bör ske inför samme domare som upptagit det muntliga bestridandet.²³ En regel, som berör parternas skyldighet att infinna sig personligen vid förhandling, som hålls efter sammanträde i mål om betalningsföreläggande, är meddelad i LL 29 § andra stycket. Har part förelagts vid vite att infinna sig personligen vid nämnda sammanträde skall underlåtenhet härutinnan inte föranleda påföljd redan i målet om betalningsföreläggande. Däremot skall underlåtenheten föranleda att vitet utdöms, om uppskov vållas därav i det till rättegång hänskjutna målet.

Det saknas bestämmelse om *underrättelse* till part om att mål hänskjutits till rättegång. LL 1937 innehöll en bestämmelse (32 § andra stycket) om anteckning härom i den bok, varom stadgades i 38 §. I PLBs förslag till LL fanns upptagen en liknande bestämmelse.²⁴ Den uteslöts emellertid på hemställan av LR,²⁵ som framhöll, att sedan må-

²² Hassler, Specialprocess, s. 51 not 17.

²³ NJA II 1947 s. 142.

²⁴ NJA II 1947 s. 141.

²⁵ NJA II 1947 s. 142.

let hänskjutits till rättegång RBs regler om kallelse och delgivning träder i tillämpning och att det inte torde kunna påvisas någon anledning att till ytterligare säkerhet föreskriva anteckning i boken.²⁶

I LL 33 § ges bestämmelser om betydelsen av vissa moment i den summariska processen för det till rättegång hänskjutna målet. Sålunda skall talan i mål som hänskjutits till rättegång anses väckt då ansökningsdomaren om betalningsföreläggande gjordes hos rätten. Denna ansökningens betydelse för den senare rättegången har behandlats i det föregående.²⁷ Vidare skall enligt lagrummet det förordnande rätten med stöd av LL 32 § meddelar om målets fortsatta handläggning för tvistemålet ha betydelsen, att stämning i målet därigenom skall anses ha utfärdats.

I LL har ej reglerats vilken betydelse rättshandlingar i målet om betalningsföreläggande har för det hänskjutna målet.

Frågan har berörts något redan vid behandlingen av spörsmålet om bestridandets rättsliga betydelse.²⁸ Jag har där ställt mig kritisk till att bestridande i mål om betalningsföreläggande anses som svaromål i den rättegång som följer efter hänskjutande.

Betydelsen i den senare rättegången av vad som förekom inför lagsökningsdomare berördes något av LR under förarbetena till LL 1937. LR uttalade bl. a., beträffande tredskodom, att förhållandena bedöms med hänsyn till läget å den för inställelse vid rätten utsatta dagen och att, om gäldenären då uteblev, den omständigheten att han inför lagsökningsdomaren avgivit svaromål icke i och för sig utgjorde hinder för meddelande av tredskodom. LR fortsatte:²⁹

Att helt bortse från vad som förekommit inför lagsökningsdomaren låter sig emellertid, såsom också framhållits i remissprotokollet, icke göra. Vad som förekommit inför lagsökningsdomaren måste betraktas såsom processmaterial och i den mån som i belysning av detta material, särskilt däri ingående skriftliga bevis, borgenärens anspråk framstår såsom uppenbarligen icke lagligen grundat, torde tredskodom icke kunna meddelas. Ett annat avseende, i vilket den tidigare förhandlingen likaledes måste beaktas, är i fråga om rättegångskostnaderna. Därav att målet hänskjutits till rätten följer att jämväl de i målet framställda yrkanden, som avse kostnader å målet inför lagsökningsdomaren, bör bli föremål för rättens prövning.

Tydligt är att vad sålunda uttalats i stort sett äger giltighet även för den gällande rättens del. Vid den begränsade sakliga prövning, som

²⁶ Den i LL 38 § upptagna bestämmelsen om anteckning i särskild bok upphävdes 1954. Se NJA II 1954 s. 279 ff och 304.

²⁷ Se ovan kap. 11 vid 1.

²⁸ Se ovan kap. 14 vid 10.

²⁹ NJA II 1937 s. 494.

företages i tredskodomssituationer, har sålunda rätten att beakta materialet i målet om betalningsföreläggande. Men även i andra situationer kan åtgärderna i den summariska processen och där förebragt material kräva beaktande. Sålunda synes delgivning av ansökan om betalningsföreläggande med gäldenären kunna ha betydelse såväl i preskriptionshänseende som för frågan, huruvida det i RB 13: 1 angivna förfallokravet är uppfyllt.³⁰ Beträffande innehållet i gäldenärens svar, där detta ej är begränsat till allenast blankt bestridande av ansökningen, torde detta — i enlighet med uppfattning som utvecklats i det föregående i anslutning till rättsfallet SvJT 1966 rf s. 82 — icke vara att betrakta som svaromål i senare tvistemål. Däri eventuellt gjort erkännande av skuld eller annat medgivande av rättsfaktum synes sålunda i allmänhet icke binda gäldenären även i tvistemålet eller eljest få betydelse av rättsfaktum däri. I enlighet med principen om fri bevisprövning synes däremot svarets innehåll kunna få betydelse som bevisfaktum i olika hänseenden. Någon närmare undersökning av dessa frågor skall ej göras här.

LR berör i sitt återgivna yttrande även kostnaderna å målet inför lagsökningsdomaren. För den gällande rättens del är att notera, att medan LL i fråga om lagsökning i 15 § har bestämmelse om att frågan om ersättning för kostnad i lagsökningsmål skall prövas i rättegången, en motsvarande bestämmelse saknas för mål om betalningsföreläggande. Även i rättegång som följer efter mål om betalningsföreläggande har det oaktat rätten att pröva kostnaderna i det tidigare förfarandet.³¹ Därvid torde rätten vara obunden av den kostnadsbestämning som rätten med stöd av LL 22 § andra stycket gjort i målet om betalningsföreläggande.³²

2. Yrkande om annat än hänskjutande

Det förekommer stundom, att borgenären under tiden för framställning om hänskjutande till rättegång i stället till rätten gör framställning av annat innehåll. I ett mål vid en UR³³ anhöll sålunda borgenären, att ansökningen om betalningsföreläggande måtte "beviljas". Då sådan framställning på detta stadium ju ej kan bifallas och då det av framställningen ej tydligt framgår om borgenären vill ha målet hänskjutet till rättegång, synes rätten böra om möjligt inhämta kompletterande förklaring av borgenären om vad han åsyftar.

³⁰ Jfr dissidenternas votum i HovRn i NJA 1969 s. 372.

³¹ NJA II 1947 s. 139.

³² Samma mening uttalad av Sundström, Tolv studier, 54 f. Jfr TSA 1938 s. 36.

³³ Ingelstads och Järrestads HRs Bf 397/70.

Det förekommer även att borgenären under nämnda tid yrkar uppskov med vidare åtgärder, ej sällan i tydlig avsikt att därigenom öva press på gäldenären. Sådant uppskov skall ej beviljas. Part äger ej i summarisk process disponera över förfarandets fortgång.³⁴

3. Borgenären återkallar sin talan eller meddelar att uppgörelse träffats

Innebörden av borgenärens aktivitet i sådana fall är tydlig: Borgenären yrkar ej hänskjutande till rättegång. Eftersom i det skriftliga förfarandet hänskjutande kan ske endast på yrkande av borgenären, kan följaktligen ej alls bli fråga om hänskjutande, och då slutbevis redan på grund av gäldenärens bestridande ej kan utfärdas, kan ej heller målet längre genom återvinning övergå till ordinär process. Den summariska processen kommer att avslutas genom avskrivning av målet om betalningsföreläggande.

Skall gäldenären få tillfälle att yttra sig, innan målet avskrivs på grund av återkallelse eller meddelande om uppgörelse?

Frågan förtjänar övervägande på grund av den uppfattning, som i tillämpningen kommit till uttryck rörande betydelsen med hänsyn till bestämmelsen i RB 13 kap. 5 § första stycket av gäldenärens bestridande i mål om betalningsföreläggande respektive hans svar i lagsökningsmål. I rättsfallen SvJT 1955 rf. s. 6 och 1966 rf s. 82 har nämligen HovRn ansett, att gäldenären genom svar respektive bestridande i det summariska förfarandet ingått i svaromål. I lagsökningsmålet — SvJT 1955 rf s. 6 — hade borgenären i avgivna påminnelser, sedan gäldenärerna på angivna grunder gjort invändning mot påstådd betalningsskyldighet, återkallat sin ansökan. I anledning av återkallelsen yrkade gäldenärerna att målet ändock måtte prövas. URn ogillade yrkandet, enär detta icke kunde bifallas i mål om lagsökning, och avskrev målet. HovRn ansåg emellertid att bestämmelsen i RB 13 kap. 5 § första stycket var tillämplig redan i lagsökningsmålet och att det enligt denna bestämmelse ålegat URn att på gäldenärens yrkande fortsätta handläggningen och avgöra målet. — I det här tidigare³⁵ omnämnda fallet SvJT 1966 rf s. 82, vilket gällde betydelsen av bestridande i mål om betalningsföreläggande med hänsyn till RB 13 kap. 5 § första stycket, återkallade borgenären målet, först sedan detta på yrkande av borgenären hänskjutits till rättegång och utsatts till första inställelse. Gäldenären bereddes tillfälle att yttra sig i anledning av återkallelsen och yrkade, att målet trots åter-

³⁴ Jfr Stockholms RRs PM s. 25.

³⁵ Se ovan kap. 14 under 10.

kallelsen måtte upptagas till prövning. URn fann detta yrkande icke kunna bifallas, enär borgenären återkallat sin talan innan gäldenären ingått i svaromål. HovRn fann emellertid, att gäldenären genom att anmäla sitt bestridande ingått i svaromål och därför ägde, sedan målet hänskjutits till rättegång, påkalla att målet trots återkallelsen prövades.

De båda fallen behandlar olika situationer, frånsett att de rör olika former av summarisk process: I lagsökningsmålet skedde återkallelsen i *lagsökningsmålet*, i det med ansökning om betalningsföreläggande inledda målet skedde återkallelsen först i *det ordinära tvistemål*,³⁶ som uppkommit genom hänskjutandet. Ur denna synpunkt erbjuder lagsökningsmålet störst intresse för den här behandlade frågan, som gäller återkallelse av borgenären under den för yrkande om hänskjutande bestämda fristen, och således i målet om betalningsföreläggande. För denna fråga saknar emellertid ej utgången i SvJT 1966 rf s. 82 betydelse: Att bestridandet bedöms såsom svaromål är ju en förutsättning för att RB 13 kap. 5 § första stycket skall kunna tillämpas. När det gäller lagrummets tillämpning i det summariska förfarandet tillkommer förutsättningen, att tillämpningen ej skall vara "utesluten på grund av sakens natur".³⁷ Redan med hänsyn till sistnämnda förutsättning synes det mig vara oriktigt att tillämpa RB 13 kap. 5 § första stycket i den summariska processen.

Vad först gäller lagsökningsmål, anger ju LL 10—12 §§ under vilka förutsättningar ansökan efter invändning skall hänskjutas till rättegång. Bestämmelserna i fråga måste antagas uttömmande ange hänskjutningsmöjligheterna. Det förhållandet, att borgenären efter invändning från gäldenären får tillfälle att avge påminnelser vidgar ej dessa möjligheter. Att borgenären får sådant tillfälle *kan* bero på att redan gäldenärens svar ej är tillräckligt utförligt för att rätten på grund därav skall hänskjuta målet som tvistigt till rättegång.³⁸ Om i sådant fall borgenären begagnar det lämnade tillfället att avge påminnelser till att återkalla ansökningsen, synes det helt omotiverat att på gäldenärens yrkande hänskjuta målet till rättegång. Det skulle innebära en vidgning av möjligheterna till hänskjutande. Det synes mig följaktligen icke riktigt att såsom HovRn gjorde i fallet SvJT 1955 rf s. 6, finna hinder icke möta mot att i lagsökningsmål tillämpa förut angiven bestämmelse i RB. LLs avvikande reglering utgör hinder häremot.

Betraktas härefter situationen i mål om betalningsföreläggande, synes mig det än uppenbarare att en tillämpning av RBs anordning icke är förenlig med LL. Även för dessa mål anger LL förfarandets fortgång se-

³⁶ SOU 1963: 28 s. 52.

³⁷ SOU 1944: 10 s. 125 f, NJA II 1947 s. 146, Lihné, Lagsökning s. 40.

³⁸ Se Lihné, Lagsökning, s. 257, Jfr JO 1952 s. 120.

dan gäldenären bestritt. Som förutsättning för hänskjutande i det enbart skriftliga förfarandet anges borgenärens därom framställda yrkande. Denna hänskjutningsmöjlighet är den enda som står till buds. Redan på grund därav saknas utrymme för tillämpning av RB 13 kap. 5 § första stycket. En tillämpning synes utesluten även därför att bestridandet, såsom tidigare utvecklats, svårigen kan anses som svaromål. Och vidare: Hade borgenären förhållit sig passiv i stället för att återkalla ansökningsen hade denna förfallit utan att gäldenären dessförinnan fått tillfälle att yttra sig. Borgenärens uttryckliga meddelande om att han avstår från att yrka hänskjutande till rättegång bör då ej rimligen ge gäldenären en möjlighet, som denne saknat om borgenären förhållit sig helt passiv.

I förfarande med muntlighet kan enligt LL 27 § andra stycket andra punkten gäldenären yrka målets hänskjutande till rättegång. Detta kan ske även när borgenären återkallar sin talan. Yrkar gäldenären hänskjutande i sådant fall sker detta sålunda jämlikt LL; om tillämpning av bestämmelsen i RB 13 kap. 5 § är följaktligen ej heller här fråga.

Är de här utvecklade synpunkterna riktiga, skall domstolen följaktligen, om borgenären återkallar sin talan under den men stöd av LL 26 § bestämda fristen, *icke* bereda gäldenären tillfälle att påkalla målets prövning utan domstolen skall med anledning av återkallelsen utan vidare avskriva målet.

I följande fall ger URns och HovRns behandling uttryck för en tillämpning överensstämmande med den här förordade.

VSH Ö 489/70. Sedan gäldenären bestritt ansökan om betalningsföreläggande, återkallade borgenären ansökningsen. URn avskrev målet samma dag som återkallelsen inkom. Därefter inkom till URn en skrift från gäldenären, vari yrkades ersättning för kostnader och besvär i målet. URn fann i beslut att gäldenärens begäran ej kunde upptagas till prövning, enär den framställdes först sedan avskrivningsbeslutet meddelats. Gäldenären anförde besvär över att målet avskrivits utan hennes hörande och sålunda utan att hon fått tillfälle att inkomma med ersättningsyrkande. — HovRn anförde: Målet om betalningsföreläggande har icke på gäldenärens begäran kunnat hänskjutas till rättegång och gäldenären har utan sådant hänskjutande icke lagligen kunnat tillerkännas ersättning för kostnader i detsamma vid URn. URns förfarande att efter återkallelse från sökanden avskriva målet från vidare handläggning utan gäldenärens hörande är därför att anse som riktigt.

Visserligen har HovRns uttalande här gjorts för en speciell situation, nämligen att gäldenären yrkat ersättning för sin kostnad. Att gäldenären sålunda icke framställt yrkande om prövning av målet och att

HovRn icke ansett gäldenären berättigad till kostnadsersättning, är emellertid ej omständigheter som påverkar uttalandets värde för andra situationer; vad som är väsentligt är att HovRn funnit målet böra avskrivas utan gäldenärens hörande. HovRn har i uttalandet tagit fasta på den härvidlag avgörande omständigheten, att målet icke kunnat hänskjutas till rättegång på gäldenärens begäran.

Vad nu utvecklats rörande återkallelse av talan har haft sikte på situationer då något yrkande från gäldenärens sida — företrädesvis kostnadsyrkande — icke framställts, innan återkallelsen göres.

Härefter skall med några ord beröras fall då gäldenären tillsammans med sitt bestridande framställer yrkande om ersättning för kostnad och målet därefter återkallas.

Gäldenärens yrkande bör föranleda beslut av rätten, detta oavsett om rätten finner gäldenären ersättningsberättigad eller ej. Såsom närmare utvecklats i föregående kapitel bör borgenären dessförinnan ha beretts tillfälle att yttra sig över yrkandet. Yrkandet kan ej i och för sig föranleda hänskjutande till rättegång i det enbart skriftliga förfarandet. Beslut med anledning av *gäldenärens* yrkande måste följaktligen, om målet ej hänskjuts till rättegång för prövning av *borgenärens* i målet framställda yrkanden, meddelas i målet om betalningsföreläggande. Om målet däremot hänskjuts till rättegång av anledning som nyss sagts, blir även gäldenärens kostnader föremål för prövning i det hänskjutna målet.³⁹

I målet SkH Ö 69/69 yrkade gäldenären i sitt bestridande ersättning för sin kostnad. Borgenären återkallade därefter ansökningsen. URn avskrev målet utan att i samband därmed uttala sig om kostnadsyrkandet. Gäldenären fullföljde talan men återkallade sedermera besvären. URns tillvägagångssätt, vilket måhända förestavats av uppfattningen, att gäldenären ej var berättigad till ersättning, måste anses felaktigt.

Sammanfattningsvis kan om återkallelsesituationerna sägas: Återkallar borgenär sin talan, innan målet hänskjutits till rättegång, skall rätten, utan att dessförinnan underrätta gäldenären, avskriva målet. Har gäldenären före återkallelsen yrkat ersättning för kostnad skall rätten i samband med avskrivningen meddela beslut med anledning av yrkandet. Sker återkallelse sedan målet hänskjutits till rättegång men innan gäldenären ingått i svaromål, avskrivs målet likaså utan gäldenärens hörande. Som svaromål är enligt min mening — som härutinnan avviker från HovRns i fallet SvJT 1966 rf s. 82 — ej att betrakta det av gäldenären gjorda bestridandet. Har gäldenären i samband med bestridan-

³⁹ Se VSH Ö 489/70.

det yrkat kostnad och skall kostnadsfrågan prövas i det hänskjutna målet skall rätten, vid avskrivning efter hänskjutande innan gäldenären ingått i svaromål, meddela beslut i kostnadsfrågan. Har gäldenären gått i svaromål i det hänskjutna målet äger regeln i RB 13 kap. 5 § första stycket tillämpning; gäldenären kan således i dylikt fall yrka att målet trots återkallelsen prövas.

AVDELNING IV

SÄRSKILDA REGLER. AVSLUTNING

Kap. 17

DE SÄRSKILDA LAGARNA OM BETALNINGSFÖRELÄGGANDE

Såsom omnämnts i tidigare kapitel¹ finns i vissa hänseenden särskilda regler angående mål om betalningsföreläggande meddelade i dels lagen om betalningsföreläggande för vissa fordringar på arbetslön m. m.² och dels lagen om betalningsföreläggande för fordringar på avgifter till huvudman för allmän vatten- och avloppsanläggning.³ Dessa lagar benämnes här de *särskilda lagarna*.

1947 ÅRS LAG

Den äldsta av de särskilda lagarna är lagen den 10 juli 1947 om betalningsföreläggande för vissa fordringar på arbetslön m. m. ADs dåvarande ordförande hade — efter uppdrag att biträda med utredning rörande de ändringar i LAD, som kunde finnas erforderliga i anledning av nya RB — i en år 1946 framlagd promemoria föreslagit lagstiftning i ämnet.

Efter remissbehandling och gemensam beredning framlades ett inom justitiedepartementet upprättat lagförslag. Detta antogs efter vissa jämkningar av riksdagen.⁴

Såsom motivering för särskilda bestämmelser om betalningsföreläggande för fordringar av förevarande slag framhöll utredningsmannen och underströk departementschefen, när lagförslaget framlades, väsentligen följande: På grund av arbetsgivares underlåtenhet av ena eller andra anledningen att betala intjänad arbetslön, semesterlön eller semesterersättning behöver arbetstagare ej sällan erhålla exekutionstitel, ehuru någon egentlig tvist om riktigheten av arbetstagarens fordran ej föreligger. Erforderlig exekutionstitel erhålles snabbast och billigast genom betalningsföreläggande (handräckning) enligt lagsökningslagens bestämmelser, när gäldenären ej bestridir kravet. I händelse av bestridande kan målet om betalningsföreläggande smidigt övergå till vanlig

¹ Se ovan s. 35.

² SFS 1947: 638, Prop. 1947: 224, L²U 42, rskr 375, NJA II 1947 s. 547 ff.

³ SFS 1970: 245, Prop. 1970: 118, L³U 54, rskr 315.

⁴ NJA II 1947 s. 547.

rättegång vid samma domstol som handlagt ansökningen om betalningsföreläggande. Av olika skäl⁵ är emellertid denna utväg ej lika lätt tillgänglig om arbetsavtalet regleras av kollektivavtal, eftersom tvist om anspråket då skall upptagas av AD. Behovet av enkelt förfarande i mål om arbetslön och semester är emellertid lika stort då arbetsavtalet är kollektivavtalsreglerat som eljest. Det kan då tänkas antingen att betalningsföreläggande får sökas vid allmän domstol även för dylika fordringar eller att ett förfarande med betalningsföreläggande införes vid AD. I valet mellan dessa båda möjligheter fann såväl utredningsmannen som departementschefen utan tvekan den förra vägen vara att föredraga. Betalningsföreläggande skulle alltså kunna utverkas vid allmän domstol även för fordran på arbetslön grundad på bestämmelse i kollektivavtal.

Från dessa utgångspunkter utformades särreglerna. Dessa aktualiseras ej i andra fall än då antingen betalningsföreläggande bestrids och målet med anledning av bestridandet efter framställning av borgenären hänskjuts till domstol eller ock slutbevis meddelats och frågan om återvinning blir aktuell. Innan någon av dessa situationer inträtt, försiggår målet således vid den allmänna domstolen. Befinns i hänskjutet mål att det föreligger sådan tvist som skall prövas av AD, skall målet av den allmänna domstolen överlämnas till AD. Mot beslut om överlämnande får talan ej föras; därigenom motverkas klagan i förhållningssyfte.⁶ AD har emellertid att pröva sin kompetens i överlämnat mål och skall — om annan domstol än HD överlämnat målet⁷ — visa målet åter till den domstol som överlämnat det, för den händelse AD finner sig icke vara behörig. Visas målet åter får därefter allmän domstol⁸ ej ånyo upptaga frågan om målet hör under AD; ett "bollande" mellan domstolarna på grund av olikartad uppfattning i behörighetsfrågan kan således ej förekomma.⁹

Förfarandet vid allmän underrätt i mål om betalningsföreläggande enligt lagen följer LL, i den mån bestämmelserna däri är tillämpliga. Överlämnas mål till AD och skall målet fortsättningsvis behandlas där har AD enligt 2 § andra stycket att förelägga borgenären att visa, huru-

⁵ Se Prop. 1947: 224 s. 56.

⁶ NJA II 1947 s. 552.

⁷ Angående överväganden i LR i samband med denna begränsning se NJA II 1947 s. 553 f.

⁸ Beträffande föreslaget undantag för HD, se JustR Lawskis förslag till komplettering av 2 § tredje stycket andra punkten och departementschefens uttalande i anledning därav, NJA II 1947 s. 554. Även HD torde sålunda på grund av den utformning ifr. bestämmelsen slutligen erhöi, vara betagen möjligheten att sedan mål efter fullföljd förts under HD ånyo upptaga behörighetsfrågan.

⁹ Ang. ADs behörighet, se AD 1958: 7 och 1959: 217.

vida förening, som sägs i 13 § lagen om AD, vill föra borgenärens talan eller undandraget sig detta. Vidare skall enligt samma lagrum, om det i målet åberopade kollektivavtalet slutits av förening, vari gäldenären är eller varit medlem, föreningen instämmas att jämte gäldenären svara i målet vid AD.

I mål som överlämnas skall talan anses väckt vid AD, när ansökningsföreläggande gjordes vid den allmänna underrätten. Utfärdas slutbevis i mål, som avses i den ifrågavarande särskilda lagen, skall återvinning ej sökas utan gäldenären skall inge ansökan om stämning till AD, såframt tvisten är av beskaffenhet att skola prövas av denna domstol. Stämning skall sökas inom den tid, som anges i LL 35 § första stycket, dvs. inom en månad från det utmätning ägde rum eller utan föregången utmätning betalning skedde med förbehåll om rätt för gäldenären att söka återvinning.¹⁰

Några tillämpningsfrågor skall här tagas upp till behandling i avslutning till ett underrättsfall (Ystads domsagas HRs mål T 181/1967).

I ansökan om betalningsföreläggande den 20/9 1967 yrkade bolaget V föreläggande för L att till bolaget utgiva 1851:65 jämte ränta och kostnader. Som grund åberopades en handling innehållande följande: "*Betr. Kv. Stadener Ystad*. Återbetalning av för mycket uttaget ackordsöverskott å sedel nr 0633, gällande rubr. anl. Se även vårt brev av den 1.9.66." Gäldenären förelades att svara den 22/9 1967. Ansökningsföreläggandet ej. Slutbevis utfärdades. L sökte återvinning vid URn och yrkade inhibition. Det framgick av återvinningsansökningsföreläggandet, att bolaget avkrävt L för mycket erlagd ackordsersättning. L menade sig tvärtom ha fordran hos bolaget. — URn meddelade inhibition den 2/11 1967. Målet utsattes till muntlig förberedelse. Förberedelsen hölls den 28/11 1967. Härvid behandlades frågan, huruvida icke tvisten var av beskaffenhet att skola prövas av AD. L befanns vara medlem av Elektrikerförbundet avd. 22. Bolaget hade slutit kollektivavtal med Elektrikerförbundet. Tvisten rörde innebörden av kollektivavtalet. Borgenärens ombud åtog sig att inge kollektivavtalet. — Det befanns efter återvinningsföreläggandets utgång att tvisten skulle ha väckts vid AD. Enligt L rörde tvisten ej fordran på arbetslön eller annan fordran som anges i 1947 års lag. — Häradsrätten yttrade i beslut den 29/12 1967: "Enligt vad som numera blivit utrett är tvisten mellan parterna av beskaffenhet att skola prövas av AD. Bolagets påstådda fordran å L är icke av sådan art, att lagen den 10/7 1947 om betalningsföreläggande för vissa fordringar å arbetslön m. m. är tillämplig. På grund härav prövar häradsrätten lagligt att, med avvisande av bolagets ansökan om betalningsföreläggande och L:s ansökan om återvinning samt med undanröjande av sitt den 16/10 1967 utfärdade bevis att utmätning må ske, förklara målet ej kunna upptagas till prövning. — Häradsrättens den 2/11 1967 meddelade inhibitionsbeslut skall

¹⁰ Med utmätning är ej att jämställa misslyckat utmätningssök, se NJA 1968 s. 121.

gälla till dess slutliga beslutet vinner laga kraft. Bolaget förpliktas ersätta L dennes kostnader.”

Bolaget återkallade sedermera sin talan i AD. Målet avskrevs den 9/4 1969.

Målet belyser till en början frågan om den särskilda lagens tillämpningsområde. Bestämmelserna i den särskilda lagen gäller enligt 1 § dels fordran på arbetslön som grundas på bestämmelse i kollektivavtal och dels fordran på semesterlön eller semesterersättning *enligt lag*. Eftersom det sålunda göres skillnad mellan arbetslön, å ena, samt semesterlön och semesterersättning, å andra sidan, kunde bestämmelsens ordalydelse ge anledning till uppfattningen, att fordran på semesterlön eller semesterersättning, som grundas på bestämmelse i kollektivavtal, icke skulle avses med den särskilda lagen. Grund i kollektivavtal har fordringar av sistnämnda kategorier enligt avgöranden av AD¹¹ ansetts ha så snart kollektivavtalet innehåller åtminstone en hänvisning till semesterlagens bestämmelser,¹² såsom ”semester skall utgå enligt lag”.¹³

Emellertid har departementschefen uttalat,¹⁴ att uttrycket arbetslön i 1 § första stycket avses skola innefatta även semesterlön och semesterersättning.

Tillägges detta uttalande betydelse av avgörande tolkningsdatum rörande kategorien arbetslön saknas anledning att för lagens tillämpning söka göra åtskillnad mellan arbetslön, å ena, samt semesterlön resp. semesterersättning, å andra sidan.¹⁵ Antingen semesterlön resp. semesterersättning anses grundad på kollektivavtal eller på lag omfattas fordran därå av särreglerna.

För särreglernas tillämplighet i avseende på fordringar enligt 1 § första stycket gäller en ytterligare förutsättning: *Twist om anspråket skall höra till AD*. Den närmare innebörden i denna förutsättning framgår först, om reglerna i LAD om ADs behörighet tages i betraktande.¹⁶

I 1 § LAD anges som föremål för AD ”mål rörande kollektivavtal”. Till sådana mål hänföres enligt 11 § mål där tvisten är om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta innebörd, huruvida visst förfarande

¹¹ AD 155/1941, AD 79/1942, AD 48/1947 samt i Schmidt, Kollektiv arbetsrätt, s. 59 därutöver angivna fall, jfr Hesselgren—Samuelsson, Den nya semesterlagen, 1945 s. 117.

¹² NJA II 1947 s. 549.

¹³ Schmidt, Kollektiv arbetsrätt, s. 59.

¹⁴ NJA II 1947 s. 554.

¹⁵ Ang. gränsdragning mellan arbetslön och semesterlön, se Bergström, Om semesterlön och provision, 1954 s. 88 ff, Sigeman, Lönefordran, 1967 s. 6 ff, Schmidt, Tjänsteavtalet, s. 275 ff.

¹⁶ Schmidt, Kollektiv arbetsrätt s. 56 ff, Jfr samma arbete s. 62 f.

strider mot kollektivavtal eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas, eller om påföljd av förfarande som förmenas strida mot kollektivavtal eller kollektivavtalslagen.

I det återgivna underrättsfallet avsåg fordringen ackordsöverskott. Sådan fordran torde i och för sig vara sådan arbetslön som åsyftas i den särskilda lagen. Hur förklaras då URns ståndpunkt i det återgivna fallet, att fordringen icke var av sådan art, att den särskilda lagen var tillämplig? Förklaringen är följande. I målet var ej fråga om en *arbetstagarens fordran* på arbetslön utan om ett *arbetsgivarens återkrav* på grund av för mycket erlagd lön. För sådan fordran är de särskilda reglerna ej tillämpliga, även om det som kravet avser är arbetslön.

Twisten om anspråket var däremot i nämnda fall av beskaffenhet att höra till AD.

Den förutsättningen för lagens tillämplighet, att tvist om anspråket skall höra till AD, uttryckes i lagtexten på ett sätt, som kan ge intrycket att den särskilda lagen är tillämplig *såväl* då tvist om anspråket hör till AD *som* när sådan tvist icke hör dit. Meningen är emellertid att tvisten hör till AD. Skrivsättet vinner sin förklaring om man beaktar att den särskilda lagen meddelar bestämmelser om undantag från ADs eljest exklusiva behörighet. Hade ej särskilda regler meddelats skulle ADs behörighet ha utgjort hinder för prövning även av mål om betalningsföreläggande vid allmän domstol. Omfattar däremot ADs behörighet ej tvist om anspråk på lönefordran, möter ej hinder mot betalningsföreläggande vid allmän domstol, änskönt lönefordringen grundar sig på kollektivavtal; den särskilda lagens regler är emellertid då icke tillämpliga.

Lagen gäller enligt 1 § andra stycket även fordran på semesterlön eller semesterersättning *enligt lag*. Här är som ytterligare förutsättning i lagtexten upptaget "ändå att arbetsavtalet är reglerat av kollektivavtal och talan förty eljest skolat väckas vid arbetsdomstolen." Bestämmelsen anknuter till semesterlagen, 23 §. Enligt denna bestämmelse upptager allmän domstol mål som avser tillämpningen av lagen i fråga. Beträffande arbetstagare, vilkas arbetsavtal regleras av kollektivavtal, skall mål dock anhängiggöras vid AD. Bestämmelsen innehåller vidare en erinran beträffande allmän domstols behörighet i mål om betalningsföreläggande enligt ifrågavarande särskilda lag.

Lagen ger, ehuru "latent tillämplig", inga särregler så länge ansökningen behandlas vid allmän domstol och ej bestrids. Ansökningen följer som varje annan ansökning om betalningsföreläggande helt reglerna i LL. Att betalningsföreläggande får sökas för de i den särskilda lagen angivna arterna av fordran, oavsett om dessa är att karakterisera som

skadeståndsfordringar¹⁷ är tydligt. Skulle däremot ansökningen omfatta, utöver fordran som avses i den särskilda lagen, annan fordran som kan karakteriseras som skadestånd, gäller i denna del den begränsning till annan fordran än skadeståndsfordran, som följer av LL 18 § första stycket. Begränsningen enligt sistnämnda lagrum att fordringen ej skall grunda sig på skriftligt fordringsbevis gäller även för fordringarna enligt den särskilda lagen.

Särreglerna förutsätter för att bringas i tillämpning i fall av bestridande dels bestridande, dels beslut om hänskjutande till rättegång efter därom gjord framställning. Vad i det föregående sagts om svar av annat innehåll än bestridande äger här motsvarande tillämpning. Uppmärksamhet förtjänar måhända den möjliga foruminvändningen, att gäldenären påstår att AD och icke den allmänna domstolen är rätt forum. Har gäldenärens svar allenast denna innebörd — kan därur alltså icke utläsas något bestridande av fordringen — torde rätten icke ha anledning att behandla svaret som bestridande. Domstolen skall då även i dessa mål självmant pröva sin behörighet och gäldenärens svar av angiven innebörd ger väl rätten anledning till sådan prövning men ger ej anledning till avvisning. Det kan diskuteras om gäldenärens svar bör uppfattas på samma sätt om gäldenären visserligen bestrider ansökningen men tydligt anknyter bestridandet allenast till invändning som nu sagts. Gäldenären säger t. ex. "Jag bestrider ansökningen, enär tvisten hör under arbetsdomstolen". Å ena sidan kan här hävdas att LL låter "bestridande" vara det relevanta såsom anledning till rätts vidare åtgärder enligt lagen samt att "blankt bestridande" därvid är tillräckligt. I enlighet härmed skulle det m. a. o. komma an på *hur* gäldenären uttrycker sitt bestridande och olika behandling skulle kunna följa beroende på om gäldenären nöjer sig med att bestrida blankt eller han utvecklar skäl för bestridandet. Å andra sidan kan göras gällande, att avgörande vikt bör läggas vid bestridandets *innebörd* och att, i fall då gäldenären gör bestridande under påstående allenast om forumfel, man i själva verket ej skulle kunna tala om bestridande i den mening som avses i LL, särskilt 26 §. Jag vill ansluta mig till den senare meningen såsom den riktiga. Domstolen har på grund av 31 § att självmant pröva sin behörighet. Ger bestridandet rätten anledning till sådan prövning och leder prövningen till konstaterandet att foruminvändningen är obefogad, saknas anledning att tillmäta invändningen — även om den iklätts term som "bestridande" — betydelse utöver forumfrågan. En annan tillämpning skulle kunna leda till mindre önskvärda resultat såsom försening med handläggning och ökade kostna-

¹⁷ Schmidt, Kollektiv arbetsrätt, s. 260, jfr. Schmidt, Tjänsteavtalet, s. 295, Prop. 1970: 118 s. 119, Hesselgren—Samuelsson, Den nya semesterlagen, s. 116 f.

der. Att dessa oförmånliga verkningar kan inträda när gäldenären gör "blankt bestridande" ehuru hans outtalade skäl för bestridandet är påstått forumfel kan enligt min mening icke vara av beskaffenhet att hindra en riktig behandling, när gäldenären genom motiverat bestridande gör en sådan behandling möjlig.

Att de särskilda reglerna ej aktualiseras förrän efter hänskjutande till rättegång innebär bland annat, att om borgenären efter gäldenärens bestridande underlåter att göra framställning om hänskjutande *ansökningen förfaller*, jämlikt LL 26 § första stycket. Om gäldenären i samband med bestridandet framställt yrkande om kostnad, har rätten, oavsett att hänskjutande ej begäres, att pröva yrkandet. Denna prövning tillkommer uppenbarligen den allmänna domstolen. Likaså ankommer på den allmänna domstolen att pröva borgenärs yrkande om kostnad i det i och för sig tänkbara fallet att borgenären låter ansökningen, såvitt gäller huvudsaken, förfalla men begär att målet, såvitt gäller kostnaden, hänskjuts till rättegång. Anspråket på kostnadsersättning avser ju ej fordran enligt 1 § i den särskilda lagen. Det sagda äger naturligtvis tillämplighet även för den situationen att borgenären på ett tidigare stadium av målet frånfallit krav på huvudfordringen men vidhållit kravet på kostnader.

En ansökan kan även i andra än nu behandlade fall omfatta dels sådan fordran, som avses i den särskilda lagen, och dels fordran av annan art. Även i dessa fall har URn att döma över ena delen av anspråket och överlämna den andra att prövas av AD.¹⁸

Har borgenären en gång valt att hänskjuta ett mål till rättegång kan han icke därefter hindra att målet överlämnas till AD, om denna finnes vara rätt forum.¹⁹ Denna anordning kan möjligen sägas stå i mindre god överensstämmelse med vad som föranlett att ett hänskjutande till rättegång skall ske på borgenärens initiativ.²⁰ Denna synpunkt beaktades av departementschefen vid den allmänna lagens tillkomst. Emellertid framhölls²¹ såsom ett skäl för den föreslagna anordningen, att borgenären, innan han beslutar sig för att låta målet gå till rättegång, i regel torde ha möjlighet att genom underhandsförfrågan hos gäldenären få veta huruvida gäldenärens bestridande av kravet har med tolkningen av ett föreliggande kollektivavtal att göra. Det framhölls också att borgenären i sista hand ju kan återkalla sin talan.

Ej heller gäldenären kan hindra att mål, vari ansökningen bestrids, överlämnas till AD. Bestrider gäldenären blankt eller med motivering,

¹⁸ NJA II 1947 s. 552.

¹⁹ NJA II 1947 s. 553.

²⁰ Se härom NJA II 1937 s. 471 f.

²¹ NJA II 1947 s. 553.

som ej har att göra med den särskilda lagens förutsättningar, kan överlämnandet ofta vara överraskande. Det anges ej i det föreläggande, som meddelas gäldenären, att detta resultat kan inträda och lagens innebörd torde väl icke vara allmänt känd. Har däremot gäldenären i sitt bestridande anfört just skäl hänförligt till föreliggande kollektivavtal torde gäldenären ofta vara inställd på att den föreliggande tvisten kan komma att prövas av AD och ej av den allmänna domstolen.

En fråga som departementschefen uppehöll sig vid under förarbetet till den särskilda lagen var den, vid vilket skede av förfarandet det skulle avgöras, huruvida en tvist hör under AD eller allmän domstol. Utredningsmannen — vilken föreslagit den anordningen, att URn skulle *avvisa* ansökningen, om kravet bestreds och tvisten var av beskaffenhet att skola prövas av AD — hade icke i sitt förslag tydligt tagit ställning härtill. Departementschefen framhöll, att den skriftliga proceduren knappast syntes ägnad att alltid ge tillfredsställande underlag för avgörande av kompetensproblemet. I regel torde det icke vara möjligt att *utan en närmare undersökning* avgöra, huruvida en tvist hör under AD eller allmän domstol och därvid lär det vara nödvändigt att höra parterna mot varandra. Domstolen borde därför enligt departementschefen icke taga ställning i behörighetsfrågan, förrän målet hänskjutits till rättegång. Den erforderliga utredningen kan då förebringas *under förberedelsen* i rättegången vid den allmänna domstolen.²²

Tydligen har departementschefen menat, att behörighetsfrågan vanligen skall avgöras efter *muntlig* förberedelse, ehuru detta ej utsagts direkt. Något krav på muntlig förberedelse ställs dock ej i lagen. När mål hänskjuts till rättegång, skall enligt LL 32 § rätten förordna om målets fortsatta handläggning. Härvid torde den omständigheten att fråga är om fordran, beträffande vilken den särskilda lagen kan vara att tillämpa, utgöra *en omständighet* att vid valet mellan skriftlig eller muntlig förberedelse föredraga den senare formen. Föreligger emellertid sådana skäl för skriftlig förberedelse, som anges i RB 42:9, utgör ej omständigheten ifråga i och för sig något hinder mot skriftlig förberedelseform.

Beslutar domstol att helt eller delvis överlämna mål till AD innebär beslutet att domstolen skiljer saken ifrån sig i överlämnad del. Överlämningsbeslutet är förty enligt RB 17:1 ett slutligt beslut. Att klagan ej får föras mot beslutet har tidigare sagts.

Överlämningsbeslut kan meddelas även av HovR och HD. Detta framgår av 2 § tredje stycket i den särskilda lagen och av lagrådets yttrande vid 2 §.²³ Det kan således tänkas, att i hänskjutet mål allmän

²² NJA II 1947 s. 551.

²³ NJA II 1947 s. 553.

domstol i första instans bedömer fordringen icke vara av beskaffenhet som sägs i 1 § i den särskilda lagen men att HovR eller — efter fullföljd därifrån — HD kommer till motsatt resultat. När mål sålunda överlämnas av annan domstol än allmän underrätt sker detta ytterst "med anledning av" gäldenärens bestridande. Bestämmelsen i 2 § i den särskilda lagen gäller därför i tillämpliga delar även för sådan situation. Detta innebär tydligen, att klagan över beslut om överlämnande som meddelats av HovR ej får föras.

Överlämnat mål skall återförvisas av AD, om denna finner sig ej vara behörig. Återförvisning skall — med här förut nämnd begränsning, såvitt gäller HD²⁴ — ske till den domstol, som överlämnat målet. I denna bör den ursprungliga partsställningen anses återupplivad.²⁵ Har i anledning av föreläggande meddelat enligt 2 § andra stycket i den särskilda lagen förening å arbetsgivarsidan förklarat sig vilja föra borgenärens talan innebär återförvisningsbeslutet enligt departementschefens uttalande,²⁶ att föreningen i fråga skiljs från målet.

En fråga som ej besvaras av lagen är hur domstol, till vilken AD återförvisat överlämnat mål, skall förfara, när efter återförvisningen rättegångshinder yppas. Antag t. ex., att gäldenären, sedan målet återupptagits i URn, gör befogad invändning om att rätt forum är annan allmän domstol. Gäldenären, som först på detta stadium gör invändning härom, behöver icke ha förlorat sin rätt till invändning om rättegångshinder. Kanske har gäldenären tidigare vid första inställelse, innan målet överlämnades, gjort invändning om att målet hörde till AD.

Skall domstolen i sådant fall anse sig förhindrad att pröva foruminvändningen, därför att AD återförvisat målet till, som det visar sig, oriktigt forum. Detta kan ej antagas vara meningen. AD har visserligen på grund av 2 § tredje stycket att återförvisa målet till "den rätt som överlämnat det". AD har således ej att göra någon forumprövning utöver den som föranledes av spörsmålet om ADs egen behörighet. Denna lagens anordning kan däremot svårligen tänkas innebära begränsning i den allmänna domstolens prövning av rättegångshinder. Finnes framställd invändning befogad synes domstolen alldeles oavsett återförvisningsbeslutet böra avvisa målet. Att på detta stadium *överföra* målet till behörig domstol torde icke vara riktigt.

En svårighet, vilken belyses av det förut redovisade underrättsfallet, följer därav att återvinning ej skall sökas vid allmän domstol om tvisten är av beskaffenhet att skola prövas av AD. I stället skall *gäldenären* ingiva ansökan om stämning till AD. Eftersom slutbeviset ej innehåll-

²⁴ Se ovan s. 298.

²⁵ NJA II 1947 s. 553.

²⁶ NJA II 1947 s. 553.

ler anvisning för begagnande av rättsmedel lägger denna anordning på gäldenären att avgöra, om tvisten är av angiven beskaffenhet. I under-rättsfallet sökte gäldenären återvinning vid den allmänna domstolen. Först efter återvinningsfristens utgång uppkom frågan huruvida tvisten var av beskaffenhet att prövas av AD eller av den allmänna domstolen. Liknande situation kan lätteligen uppkomma till följd antingen därav att gäldenärer utan speciell insikt om forumbestämmelsens innebörd naturligen vänder sig till den domstol som handlagt målet om betalningsföreläggande eller också därför att osäkerhet råder om fordringens beskaffenhet, huruvida m. a. o. målet skall prövas av AD eller av allmän domstol; kanhända vinner denna fråga sin lösning såsom i under-rättsfallet först sedan målet upptagits efter återvinningsfristens utgång.

Gäldenären skall enligt 3 § andra stycket ingiva sin ansökan om stämning till AD inom den tid som anges i 35 § första stycket LL.

Av skäl som nyss nämnts kan ej uteslutas att gäldenär felaktigt söker återvinning vid allmän domstol i stället för att inge ansökan om stämning till AD. Den allmänna domstolen har då att avvisa återvinningsansökningen. Med hänsyn till risken för rättsförlust synes den allmänna domstolen böra meddela beslut skyndsamt och för gäldenären klargöra det riktiga tillvägagångssättet. Kan den allmänna domstolen först efter återvinningsfristens utgång konstatera att stämning skulle ha sökts vid AD och att således den särskilda lagen är tillämplig har den allmänna domstolen att meddela avvisningsbeslut på detta sena stadium. Gäldenären kan då ej längre ansöka om stämning vid AD inom föreskriven tid. De möjligheter som då kan tänkas för vissa fall stå gäldenären till buds är att begära utsättande av ny tid (RB 32: 7) eller söka återställande av försutten tid (RB 58: 11, 12).

För URn i det redovisade fallet var situationen ej den här senast behandlade, att återvinning skulle ha sökts. URn konstaterade i stället, att den särskilda lagen icke var tillämplig. Stämning skulle därför ej i stället för återvinning ha sökts vid AD och anledning till avvisning på grund av innehållet i 3 § andra stycket saknades. URn konstaterade emellertid forumfel, ity att tvisten befanns höra till AD såsom exklusivt forum. URn hade att självant beakta sålunda föreliggande rättegångshinder enligt RB 10: 17 p. 2. Eftersom målet hörde under AD var URn ej behörig att ens pröva målet om betalningsföreläggande. URn hade följdriktigt att avvisa ansökningen därom ävensom att undanröja meddelat slutbevis. Därutöver avvisade URn återvinningsansökningen. Det synes kunna ifrågasättas om så bort ske. Genom återvinningen anlätade gäldenären ett rättsmedel. URn hade tidigare i anledning av återvinningen beslutat upptaga målet till fortsatt handläggning och först därefter konstaterat rättegångshindret. URns beslut

innebär även avvisning av det mål vid URn som skall anses instämt genom rättens förordnande om målets fortsatta handläggning.

1970 ÅRS LAG

Lagen den 5 juni 1970 om betalningsföreläggande för årsavgifter till huvudman för allmän vatten- och avloppsanläggning har utarbetats efter förebild av 1947 års lag om betalningsföreläggande för vissa fordringar å arbetslön. Den har tillkommit som ett komplement till lagen den 5 juni 1970 om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, här benämnd va-lagen.²⁷

Med allmän vatten- och avloppsanläggning (allmän va-anläggning) avses enligt 1 § första stycket i va-lagen anläggning, som har till ändamål att bereda bostadshus eller annan bebyggelse vattenförsörjning och avlopp och som drives av kommunen eller, om den drives av annan, förklarats för allmän enligt 31 § i va-lagen. Huvudman för anläggningen är enligt andra stycket i 1 § den som driver allmän va-anläggning. Va-lagen grundar sig på offentlighetsregler. Den föreskriver skyldighet för huvudmannen att antaga en taxa, som anger vilka avgifter som skall utgå för anläggningens brukande (27 §). För prövning av vissa inlösningsmål samt tvister mellan huvudman och fastighetsägare om bl. a. fordran på avgift till huvudman för allmän va-anläggning skall finnas en central nämnd, statens va-nämnd. Denna består av ordförande och fem andra ledamöter, förordnade av Konungen för viss tid (36 §).²⁸ Nämnden torde med hänsyn till de för densamma i lagen meddelade bestämmelserna om verksamhet i domstolsliknande former kunna karakteriseras som en specialdomstol för va-frågor i första instans (38—49 §§). Talan mot nämndens avgörande i sak föres genom vad och mot vissa av nämnden meddelade beslut sker fullföljd genom besvär. Fullföljdstalan föres hos Svea hovrätt och prövas i hovrätten i dess sammansättning som vattenöverdomstol (51 §).

Den kompletterande lagen om betalningsföreläggande är föranledd av den va-nämnden i 37 § 5. va-lagen tillagda befogenheten att pröva fordran på avgift till huvudman. Liksom hittills får huvudmannen söka betalningsföreläggande vid allmän underrätt för sådan avgift utan hinder av att tvist om anspråket skall prövas av va-nämnden (1 §). Uppstår tvist genom att gäldenären bestrider ansökningen och hänskjutes

²⁷ SFS 1970: 244, Prop. 1970: 118, L³U 54, Rskr. 315.

²⁸ Instruktion för statens va-nämnd, innehållande ett flertal bestämmelser av processuell innebörd, har meddelats av Kungl. Maj:t den 5 juni 1970, SFS 1970: 350.

målet med anledning av bestridandet till rättegång, skall målet överlämnas till va-nämnden. Talan får ej föras mot beslut om överlämnande till nämnden. Denna har att pröva om överlämnat mål hör under nämnden. Finner nämnden sig härvid icke vara behörig skall den visa målet åter till den domstol, som överlämnat målet, såvida det överlämnats av annan domstol än HD. Kommer nämnden vid prövning av återförvisningsfrågan fram till att återförvisning ej skall ske är resultatet av denna prövning bindande för nämnden. Denna får ej på nytt upptaga frågan. Likaså är, vid återförvisning, nämndens beslut därutinnan bindande för annan domstol, i första hand den domstol, till vilken målet efter återförvisning överlämnats (2 §). Överlämnas mål till va-nämnden, skall talan i målet anses väckt vid nämnden när ansökningen om betalningsföreläggande gjordes vid den allmänna underrätten (3 § första stycket). Ännu i ett hänseende är förfarande vid allmän underrätt genom lagen kopplat till handläggning inför va-nämnden. Återvinning mot slutbevis tecknat av allmän underrätt på ansökan om betalningsföreläggande för fordran som avses i lagen skall ej sökas vid den allmänna underrätten. I stället skall gäldenären göra ansökan enligt 38 § i va-lagen. Genom ansökan enligt denna lag, vilken ansökan skall vara skriftlig, väckes talan hos va-nämnden. Ansökan skall göras inom den tid som anges i 35 § första stycket LL (3 §). LL gäller i övrigt i tillämpliga delar även beträffande förfarandet enligt ifrågavarande särskilda lag (4 §).

Ifråga om den särskilda lagens tillämplighetsområde är att observera å ena sidan övergångsbestämmelsen och å andra sidan det sätt, varpå de för förfarandet användbara fordringarna angivits. I det förra hänseendet gäller, att lagen trätt i kraft den 1 juli 1970 men att den ej tillämpas i fråga om mål där ansökan om betalningsföreläggande gjorts före nämnda lag. Vad åter angår det sätt, varpå tillämplighetsområdet med hänsyn till kravet å fordran angivits, begränsas ej användningsområdet till allenast sådana avgifter, som grundas på den nya va-lagen. Fastmer har i propositionen till lagen uttalats,²⁹ att betalningsföreläggandelagen bör bli tillämplig också på avgifter, som grundar sig på äldre bestämmelser.³⁰

Innebörden av nu nämnda regler är således, att å talan som genom betalningsföreläggande väcks före den 1 juli 1970, vilken talan således kan avse allenast avgifter enligt äldre va-bestämmelser, är den nya särskilda lagen ej tillämplig. Å talan väckt efter den 30 juni 1970, vilken kan avse avgifter enligt äldre bestämmelser eller avgifter enligt va-la-

²⁹ Prop. 1970: 118 s. 166.

³⁰ Närmast lagen den 3 juni 1955 om allmänna vatten och avloppsanläggningar, SFS 1955: 314.

gen, äger bestämmelserna i den ifrågavarande särskilda lagen tillämpning.

De avgifter till huvudman som avses i 1 § lagen torde, såvitt gäller avgifter enligt va-lagen, vara av den art, som anges i 9 och 10 §§. Avgiftsskyldighetens närmare omfattning och utformning anges i va-lagen 24—27 §§.

Någon prövning av påstådd fordran när ansökan om betalningsföreläggande görs, utöver vad som föranleds av bestämmelserna i LL, skall således ej ske jämlikt bestämmelserna i den särskilda lagen. Överhuvudtaget behandlas mål om förevarande fordringar ej på sätt som avviker från vad som gäller för andra fordringar så länge målet handläggs såsom mål om betalningsföreläggande. Ansökan upptages och delgives gäldenären helt enligt reglerna i LL. Uteblir gäldenären med svar inom förelagd tid meddelas slutbevis enligt LL. Likaså följer behandlingen reglerna i LL såtillvida, som ansökningen förfaller om gäldenären väl bestrider densamma men borgenären underlåter att inom därför förelagd tid göra framställning om att målet hänskjuts till rättegång. Först när vid bestridd ansökan hänskjutande till rättegång aktualiserats genom borgenärens därom gjorda framställning, först då får domstolen anledning att tillämpa särbestämmelserna. Domstolens behandling kan därvid komma att gestalta sig något annorlunda än enligt den tidigare behandlade särskilda lagen. Hänskjuts "va-mål" till rättegång efter bestridande och begäran om hänskjutande *skall målet* utan vidare överlämnas till va-nämnden. Någon prövning utöver den huruvida fordringen är sådan som sägs i 1 §, dvs. "fordran på avgift till huvudman för allmän vatten- och avloppsanläggning", tarvas ej. Domstolen torde i allmänhet kunna avgöra huruvida fordringen är av denna art redan på grundval av de i målet om betalningsföreläggande inkomna handlingarna. Det synes därför icke behöva förekomma, att målet utsätts till förhandling inför domstolen utan målet kan, sedan det hänskjutits till rättegång, utan hållen förhandling överlämnas till va-nämnden.

Rekvisitet för överlämnande till AD är däremot, såsom förut behandlats, ej begränsat på nu angivet sätt. Domstolen har ju där att pröva ej blott att fordringen avser arbetslön, respektive semesterlön eller semesterersättning utan också de i de föregående behandlade i 2 § första stycket i 1947 års lag angivna förutsättningarna. Sådan prövning kan ej alltid företagas förrän under förberedelse efter hänskjutningen.

Kap. 18

AVSLUTNING

NÅGRA SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER. — REFORMFÖRSLAG

Det allmänna intresset att betalningsberättigad skall kunna få myndighets hjälp till indrivning av sin fordran kan tänkas av lagstiftaren tillgodosett på olika vägar, t. ex. genom anordningar inom ramen för verkställigheten eller genom olika processuella anordningar. Olika länders rättssystem lämnar härvid exempel på lösningar av skilda slag. Ett flertal länder uppvisar processuella arrangemang av typen summarisk betalningsprocess. Till dessa länder hör Sverige.

Att svensk rätt i detta hänseende erbjuder två olika summariska betalningsprocesser, lagsökning och betalningsföreläggande, har en i inledningskapitlet påvisad historisk förklaringsgrund: Den mot slutet av 1800-talet utformade lagsökningsprocessen begränsades till fordringar grundade på skriftliga fordringsbevis men begränsningen ansågs ej tillgodose affärslivets krav och föregångaren till betalningsföreläggande — handräckning för fordrans utfående — tillskapades. Förebilden här för liksom för anordningar i enahanda syfte i ett flertal andra länder var det tyska Mahnverfahren.

Ursprungligen förlagda till verkställande myndighet överflyttades de båda förfarandena sedermera — genom LL 1937 — till domstolarna. Därvid betonades praktiska fördelar med en överflyttning, varjämte uppgifternas judiciella karaktär starkt framhävdes. Den summariska betalningsprocessen har därefter ankommit på domstol.

Den företagna undersökningen av betalningsföreläggande har till stor del varit ägnad förutsättningarna för denna summariska process. Detta förklaras av att problemen vid tillämpningen av reglerna för förfarandet i stor utsträckning varit koncentrerade till hithörande frågor. Problemen har delvis sin grund i det sätt på vilket skiljelinjen dragits mellan de båda summariska processformerna. Avsaknaden till följd av fullföljdsbegränsning av representativa avgöranden från högsta instans torde ha spelat en ej oväsentlig roll för den vacklan i olika tillämpningsfrågor som praxis uppvisar och som delvis belysts i den andra huvudavdelningen.

Undersökningen i den tredje huvudavdelningen torde ha påvisat en osäkerhet i tillämpningen — särskilt i UR — även såvitt gäller olika handlägningsfrågor, där svar ej omedelbart ges genom bestämmelser i LL. Sålunda möter ej sällan svårigheter att avgöra, när en tillämpning av RBs bestämmelser är förenlig med den summariska processens natur. Vidare får olika processuella spörsmål ofta en särskild tillspetsning i den summariska processen. Ifrågasätts kan emellertid om tillräcklig insikt råder om den summariska betalningsprocessens speciella problematik. I vart fall kan ifrågasättas om rättsenheten på detta frekventa rättsområde främjas därav att målen, såsom numera är fallet t. o. m. i några av de största tingsrätterna, så gott som uteslutande handläggs av jurister med relativt liten erfarenhet av domstolsarbete. Intresset av permanens i bedömningen torde med denna ordning ej bli erforderligt tillgodosett. Den ordning som utvecklats kan svårligen sägas rimma väl med de överväganden som föregick överflyttandet av den summariska betalningsprocessen från öex till domstolarna.¹ Att flertalet mål om betalningsföreläggande enligt statistiken² förefaller okomplicerade undanskymmer ej det förhållandet, att en komplicerad problematik möter även på detta rättsområde. Insikt härom borde mana till återhållsamhet i en nu pågående strävan att flytta handläggningen av de till synes enkla målen över till befattningshavare i domstolarna med än mindre insikt i den rent juridiska problematiken.

Ett drag i utvecklingen, tydligt märkbart för domstolarna, måhända ej lika framträdande för de lagstiftande organen, hänför sig till inkassoföretagens verksamhet i den summariska betalningsprocessen. I flertalet hithörande mål företräds numera borgenärssidan av inkassoföretag, medan gäldenärssidans processuella intressen ej tillvaratas på motsvarande sätt. Den risk för en förskjutning i den processuella balansen mellan borgenär och gäldenär, som ligger redan här, accentueras av vissa inkassoföretags sätt att gå till väga. En attityd av dominans i förhållande till gäldenären i förening med en obenägenhet att ställa sig domstolarnas i processen ställda krav till efterrättelse utmärker härvidlag ej sällan dylika företags verksamhet.^{2a}

Fortskridande samhällsutveckling och nya former för betalning inom

¹ Se NJA II 1937 s. 463 f, ssk processkommissionens där redovisade uttalanden.

² Enligt undersökning av kreditupplysningsutredningen avseende 1969 års ansökningar om betalningsföreläggande, redovisad i SOU 1972: 79 s. 130 ff, ledde 70,4 % av antalet ansökningar till slutbevis; 22 % av ansökningarna avskrevs eller avvisades och 8 % föranledde bestridande; 2/5 av de bestridda ansökningarna hänsköts till rättegång.

^{2a} Hithörande frågor har varit föremål för undersökning av kreditupplysningsutredningen. Se slutbetänkandet God inkassosed, SOU 1973: 39, ssk s. 37 ff.

affärs- och kreditlivet³ är omständigheter som tillsammans med andra framkallat frågor om reformering av den summariska betalningsprocessen. Tankar härpå har varit aktuella mer än ett decennium.

Naturligen har härvid frågan om den svenska rätten alltjämt är i behov av två summariska betalningsprocesser aktualiserats. Frågan vilken myndighet som fortsättningsvis skall handha processerna, har likaså ställts. Av mer genomgripande betydelse är de i sammanhanget aktualiserade spörsmål, som hänför sig till den summariska processens struktur, såsom om den rättsliga betydelsen av exekutionstitel tillskapad genom summarisk process.

En starkt komprimerad redovisning av föreliggande reformförslags innebörd i dessa frågor och några synpunkter skall avsluta detta arbete.

LB⁴ föreslog ej sammanförande av lagsökning och betalningsföreläggande till ett förfarande. Fastmer innebar LBs förslag en brytning av det författningsmässiga samband mellan förfarandena, som etablerades genom LL 1937 och bibehållits i LL. LB menade, att de skäl för överflyttning av förfarandena till domstol, som anfördes som motiv till 1937 års lagstiftning, alltjämt gör sig gällande beträffande lagsökningsprocessen, varemot LB beträffande betalningsföreläggande fann den gällande ordningen förenad med praktiska olägenheter, bland annat i form av visst dubbelarbete. Därför föreslogs en överflyttning av målen om betalningsföreläggande från allmän underrätt till utmätningsman. Lagsökningsmålen skulle däremot bli kvar hos allmän underrätt. Att olika myndigheter skulle handlägga de båda arterna av mål motiverade skilda lagar. Tillämpningsområdet för betalningsföreläggande skulle enligt förslaget vidgas till att med vissa undantag omfatta även fordringar som grundas på skriftligt fordringsbevis. I lagen om betalningsföreläggande skulle inarbetas lagen om betalningsföreläggande för vissa fordringar på arbetslön m. m.

De i tidigare kapitel antydda meningsskiljaktigheterna inom LB hänförde sig ej till dessa delar av förslaget utan avsåg frågor hänförliga till förfarandets struktur och rättsverkan av slutbevis i mål om betalningsföreläggande. Enighet rådde om att återvinning skulle stå gäldenär till buds som rättsmedel mot slutbevis. I fråga om återvinningsfristens beräkning bröt sig meningarna på sätt som tidigare redovisats. Den djupare meningsbrytningen gällde emellertid verkan av underlåtenhet att söka återvinning, eller frågan om slutbevisen skulle få rättskraft. LBs majoritet syntes obenägen att ge slutbevisen rättskraft i traditionell bemärkelse.⁵ Slutbevisen skulle allenast vara förutsättning för

³ Se Hassler i SvJT 1972 s. 306 ff.

⁴ SOU 1963: 28 s. 31 ff.

⁵ SOU 1963: 28 s. 54 f.

exekution och innefatta endast konstaterande av utmätningssförutsättningar. LBs skiljaktige ledamot Ulveson och dess expert Welamson fann däremot angeläget att laga kraftvunnet slutbevis tillades samma betydelse som laga kraftvunnet domstolsavgörande i form av tredsdom, lagsökningsutslag eller dom grundad på medgivande av gäldenären.⁶ Welamson har i annat sammanhang understrukt betydelsen i även internationellt hänseende av att slutbevis tilläggs rättskraftsverkan.⁷

LBs förslag och de meningar som där kom till uttryck föranledde professor Bolding⁸ att ställa frågan, varför man skall laborera med återvinning såsom rättsmedel gentemot slutbevis, när man är skeptisk mot att tillerkänna slutbeviset rättskraftsverkan. Fog för sådan skepsis finns enligt Bolding. Slutbeviset synes enligt honom böra ha endast exekutionsverkan. Det skulle ej hindra senare rättgång, om t. ex. borgenären på grund av uppkommen tvist om fordringen kunde ha intresse av betalningsdom. Nackdelen med systemet skulle främst bestå däri, att borgenären ej fick garanti för att slutbeviset innebar en slutlig reglering av parternas mellanhavande.

Det inom justitiedepartementet utarbetade principförslaget angående summarisk betalningsprocess⁹ går delvis längre än LBs förslag. Det föreslås en samordning till ett enhetsförfarande, lagsökning. Den nuvarande uppdelningen i två slags summarisk betalningsprocess anses medföra olägenheter. Praktiska skäl anses tala för att det föreslagna summariska förfarandet förläggs till kronofogdemyndighet. Beträffande frågan om rättsverkan av det i den summariska processen tillskapade avgörandet bygger förslaget på den av Bolding framförda tanken. Avgörandets rättsverkan föreslås sålunda i första hand begränsad till en möjlighet att få exekution för fordringen. Avgörandet skulle däremot ej utgöra hinder för parterna att tvista om fordringen vid domstol. I andra hand föreslås emellertid att återvinningsinstitutet bibehålls, att utgångspunkten därvid skall vara utmätning på grund av det i summarisk ordning meddelade avgörandet och att försummad återvinning medför att avgörandet vinner rättskraft.

Uppdelningen i två summariska betalningsprocesser är historiskt betingad men framstår numera som föga ändamålsenlig. Med en samordning till ett enhetsförfarande skulle ett flertal tillämpningsproblem, sammanhängande med det sätt, varpå skiljelinjen dragits mellan de båda nuvarande förfarandena, bortfalla. Justitiedepartementets förslag

⁶ SOU 1963: 28 s. 102 f och 108 f. Se Hassler, Specialprocess, s. 68 f.

⁷ Se PM med förslag till erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område, Stencil Ju 1970: 20, Hassler, Specialprocess, s. 69.

⁸ Bolding, Specialprocess, s. 39.

⁹ PM angående summarisk betalningsprocess, Ds Ju 1972: 20 s. 80 ff.

om ett enhetsförfarande torde även i andra hänseenden innebära väsentliga fördelar. Samordning till enhetsförfarande kan emellertid — oavsett hur dylikt förfarande utformas — svårligen tänkas eliminera behovet av sådan juridisk prövning, som vanligen ankommer på domstol. Vad som under 1930-talet anfördes som skäl för överflyttning av de summariska betalningsprocesserna till domstolarna, torde även i övrigt fortfarande ha giltighet i det väsentliga. Den här påvisade utvecklingen, betingad av inkassoföretags verksamhet på borgenärssidan, och därav följande rättssäkerhetsrisker torde understryka behovet av bättre processuell balans mellan parterna i denna art av process. Det kan sättas i fråga, om en överflyttning av betalningsprocessen till kronofogdemyndighet under dessa förhållanden är en lämplig lösning. Omständigheterna torde i högre grad tala för bibehållande av processen vid domstolarna såsom en å dessa ankommande judiciell uppgift. Även andra omständigheter — såsom de fördelar en dylik anordning innebär när mål övergår från summarisk till icke summarisk process — torde kunna åberopas som starkt vägande skäl mot en överflyttning.

RÄTTSFALLSREGISTER

(Fall som i något avseende refererats anges med kursivering)

Nytt Juridiskt Arkiv

(Fall, som tangerats i arbetet)

1877 s. 11	s. 92	1952 s. 382	s. 44
1899 s. 80	s. 254	1952 s. 468	s. 182
1903 s. 181	s. 254	1954 s. 100	s. 211
1904 s. 556	s. 92	1954 s. 392	s. 182
1912 s. 45	s. 114	1955 s. 328	s. 182
1913 s. 322	s. 92	1956 s. 273	s. 181
1917 s. 520	s. 85	1957 s. 175	s. 182
1920 s. 280	s. 114	1958 s. 177	s. 87 f
1920 s. 282	s. 114	1961 s. 18	s. 78
1920 s. 443	s. 254	1961 s. 367	s. 211
1921 s. 151	s. 114	1963 s. 227	s. 73
1923 s. 494	s. 92	1964 s. 197	s. 73
1924 s. 128	s. 92	1967	
1930 s. 507	s. 45	not C 373	s. 182
1933 s. 25	s. 78	1967	
1934 s. 671	s. 92	not C 992	s. 248
1935 s. 492	s. 78	1968 s. 121	s. 243 ff, 299
1935 s. 507	s. 78	1968 s. 491	s. 171
1937 s. 603	s. 78	1968 s. 523	s. 182
1938 s. 30	s. 78	1969 s. 372	s. 101, 247, 285, 288
1940 s. 505	s. 92		
1941 s. 4	s. 78	1971 s. 427	s. 10, 82, 211, 247, 262, 269, 285
1942 s. 101	s. 78		
1946 s. 34	s. 85		
1947 s. 150	s. 78	1971 s. 582	s. 244
1949 s. 687	s. 67, 113, 116, 122 ff, 189, 211	1972 s. 194	s. 34, 194
		Ö 444/72 (beslut 15.3.73 SÖ 480) ¹	s. 117
1950 s. 193	s. 47		
1950 s. 526	s. 266		
1952 s. 41	s. 44, 47		

¹ Fallet ännu vid tryckningen ej publicerat i NJA

Svensk Juristtidning

(Fall som behandlats eller omnämnts)

1917 s. 49 (nr 12)	s. 254	1921 rf s. 3	s. 114
1917 s. 399	s. 52	1926 rf s. 24	s. 163
1919 rf s. 34	s. 114	1938 rf s. 26	s. 171

1945 rf s. 24	s. 53 ff	1966 rf s. 82	s. 265 f, 268, 289 f, 292
1948 s. 649	s. 57, 171, 189, 191, 198	1967 rf s. 18	s. 58 f
1951 s. 269	s. 85	1967 rf s. 24	s. 146 ff, 189 f, 197, 206
1951 s. 339	s. 59 ff, 205	1967 rf s. 32	s. 60 f, 197, 209
1954 rf s. 48	s. 189, 198, 209	1967 rf s. 57	s. 44
1954 rf s. 62	s. 154 f, 198, 209	1967 rf s. 58 (nr 38)	s. 194, 196
1955 rf s. 6	s. 265, 289 f	1967 rf s. 69	s. 88 ff, 189, 198, 209
1956 rf s. 44	s. 171	1968 rf s. 7	s. 53 ff, 85, 197, 199, 204
1957 rf s. 31	s. 176, 224	1968 rf s. 42 (nr 25)	s. 52, 150 f, 184, 209
1958 rf s. 46	s. 176, 222 f, 225, 229, 249	1968 rf s. 64I	s. 73, 198 f, 209, 214
1958 rf s. 65	s. 122 ff	1968 rf s. 64II	s. 73, 198 f, 209, 214
1958 rf s. 88	s. 52	1969 rf s. 13	s. 221
1959 rf s. 27	s. 62	1969 rf s. 44	s. 137, 197, 199
1960 rf s. 16	s. 59 ff, 72	1969 rf s. 50I	s. 72, 197, 199, 204
1961 rf s. 80	s. 113, 150 f, 189, 197	1969 rf s. 50II	s. 72, 197, 199, 204
1962 rf s. 38	s. 44	1970 rf s. 60	s. 44, 198
1963 rf s. 68	s. 73	1971 rf s. 17	s. 107
1964 rf s. 2	s. 239	1972 rf s. 64	s. 90 ff
1965 rf s. 49	s. 282 f		
1966 rf s. 15I	s. 150, 197		
1966 rf s. 15II	s. 150, 197		
1966 rf s. 35	s. 107		
1966 rf s. 47	s. 208, 209, 267, 273		

Opublicerade hovrättsfall

(Fall som behandlats eller omnämnts)

Svea Hovrätt

SveaH nr	Avgjort den	Nr å avgör.	
Civ 195	10.4.1933	—	s. 74
Ö 286/49	26.9.1949	V: Ö 29	s. 146 ff, 189 f, 205
Ö 89/60	7.3.1960	Ea II: Ö 5	s. 243
Ö 626/61	27.10.1961	VIII: Ö 33	s. 125, 206
Ö 393/63	13.9.1963	Ea Ö 33	s. 83 f, 151 f
Ö 737/63	5.12.1963	VIII: Ö 60	s. 70, 209
Ö 384/65	10.11.1965	IV: Ö 82	s. 198, 200 f, 209, 269 f
Ö 600/65	24.2.1966	VI: Ö 21	s. 125, 189, 198
Ö 601/65	24.2.1966	VI: Ö 22	s. 125, 189, 198
Ö 752/65	16.12.1965	V: Ö 58	s. 211

Ö 753/65	16.12.1965	V: Ö 57	s. 211
Ö 218/66	12.5.1966	Ea: Ö 23	s. 44, 80 f, 197, 199, 204, 206
Ö 709/66	7.3.1967	IX: Ö 12	s. 269 ff, 282
Ö 838/66	31.1.1967	IV: Ö 4	s. 44
Ö 71/67	5.10.1967	IX: Ö 38	s. 73, 200
Ö 75/67	14.6.1967	I: Ö 42	s. 184, 208
Ö 479/67	7.11.1967	VIII: Ö 66	s. 259 f, 275
Ö 473/69	11.11.1969	8: Ö 78	s. 85 f, 207
Ö 496/69	3.10.1969	1: Ö 110	s. 86 f, 198, 200
Ö 621/69	12.3.1970	2: SÖ 10	s. 125 ff
Ö 1310/69	12.12.1969	—	s. 141, 183, 200, 207
Ö 56/70	23.1.1970	—	s. 153 f, 201, 214 f
T 383/70	15.2.1971	9: DT 9	s. 128
Ö 1137/71	2.11.1971	—	s. 190
Ö 259/72	31.5.1972	11: SÖ 38	s. 229

Göta Hovrätt

GötaH nr	Avgjort den	Nr å avgör.	
—	19.6.1939	II: 329	s. 75
Ab 204/60	23.11.1960	BAb 146	s. 197
Ab 277/63	20.2.1964	BAb 24	s. 58
Ab 130/64	21.8.1964	BAb 132	s. 197
Ab 159/64	24.9.1964	BAb 141	s. 180, 207, 271
Ab 24/65	27.2.1965	—	s. 211, 248
Ab 135/65	1.10.1965	BAb 105	s. 211
Ab 179/65	15.10.1965	BAb 112	s. 60 f, 207
Ab 146/66	20.9.1966	BAb 130	s. 146 ff, 197
Ab 228/66	21.12.1966	BAb 186	s. 84 f
Ab 107/67	28.6.1967	BAb 115	s. 64
Ö 332/70	26.1.1971	SÖ 11	s. 211, 284
Ö 211/71	28.7.1971	SÖ 154	s. 259 f

Hovrätten över Skåne och Blekinge

SkH nr	Avgjort den	Nr å avgör.	
Ö 64/54	28.10.1954	III: 204/1954	s. 180, 207, 208 f
Ö 181/61	8.12.1961	III: 271/1961	s. 75, 200
Ö 194/61	18.12.1961	I: 304/1961	s. 198
Ö 132/63	5.8.1963	I: 191/1963	s. 151 f, 206
Ö 176/63	21.10.1963	II: 238/1963	s. 58, 205

Ö 272/63	16.4.1964	I: 96/1964	s. 242 <i>f</i>
Ö 269/64	31.3.1965	II: 93/1965	s. 152 <i>f</i> , 200
Ö 22/65	—	—	s. 275
Ö 111/65	27.10.1965	II: 278/1965	s. 74, 200
Ö 248/65	20.1.1966	III: 3/1966	s. 117, 190, 200
Ö 271/66	23.1.1967	I: 15/1967	s. 271 <i>f</i>
Ö 75/68	10.6.1968	II: 153/1968	s. 78, 208, 215
Ö 122/68	8.8.1968	II: 179/1968	s. 71 <i>f</i>
Ö 69/69	—	—	s. 292
Ö 31/70	12.6.1970	SÖ 3139	s. 117, 207
Ö 206/70	4.9.1970	SÖ 3183	s. 177
Ö 41/71	21.5.1971	SÖ 3107	s. 186, 207, 236 <i>f</i>
Ö 271/71	25.8.1971	SÖ 3146	s. 186, 207
Ö 302/71	31.1.1972	SÖ 4020	s. 209
Ö 209/72	29.1.1973	SÖ 1027	s. 229
Ö 270/72	28.12.1972	SÖ 3372	s. 159 <i>f</i>

Hovrätten för Västra Sverige

VSH nr	Avgjort den	Nr å avgör.	
702/52	31.3.1953	I: 64	s. 82
340/58	28.5.1958	III: 83	s. 58, 82, 150 <i>f</i> , 184
1018/60	31.12.1960	III: 301	s. 241
1166/64	15.12.1964	IV: 305	s. 200, 209
149/66	28.2.1966	IV: 36	s. 178, 197
501/66	10.6.1966	I: 171	s. 192
676/66	5.7.1966	II: 195	s. 72, 209
1365/67	21.2.1968	I: 40	s. 171
1008/68	13.11.1968	IV: 313	s. 71
1356/68	31.1.1969	II: 27	s. 72, 200
1538/68	20.1.1969	II: 10	s. 71, 200
492/69	4.6.1969	IV: 162	s. 75, 200
787/69	28.7.1969	3: 161	s. 74, 200
939/69	17.9.1969	4: 237	s. 75
1091/69	31.10.1969	3: 224	s. 90
1500/69	28.1.1970	SÖ 1: 3	s. 163
489/70	10.12.1970	SÖ 149	s. 272, 291 <i>f</i> , 292
528/70	2.12.1970	SÖ 152	s. 75, 200, 209
113/71	8.4.1971	SÖ 27	s. 189, 206
Ö 266/72	19.10.1972	SÖ 126	s. 229

Hovrätten för Övre Norrland

ÖNH nr	Avgjort den	Nr å avgör.	
Ö 50/60	10.6.1960	I: Ö 44/60	s. 151 f, 184
Ö 121/63	3.10.1963	II: Ö 102/63	s. 63 f, 70 f, 200
Ö 167/63	5.2.1964	II: Ö 12/64	s. 152 f
Ö 189/63	20.4.1964	II: Ö 40/64	s. 59

KÄLLOR OCH LITTERATUR

I. Otryckta källor

- Hovrättsakterna till de i rättsfallsregistret angivna opublicerade rättsfallen samt underrättsakterna till en del sådana mål.
- Justitiedepartementets lagstiftningsakt till lagsökningslagen 1937.
- Remissyttranden över lagberedningens förslag till lagsökningslag och lag om betalningsföreläggande (SOU 1963: 28).
- Ju 1970: 20. Promemoria med förslag till lag om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område. Stencil.
- Ju 1972: 20. Förberedande promemoria angående summarisk betalningsprocess. Stencil.
- PM angående vissa av JK gjorda iakttagelser vid inspektioner av de allmänna domstolarna åren 1955—1961 (stencil). (Cit. JKs PM).
- Stockholms RRs praxis i lagsökningsmål. Av assessorn Lennart Nordman. Stockholm 1966 (stencil).
- Sjöman, H.*, Några spörsmål rörande betalningsföreläggande. En jämförelse mellan svensk och tysk rätt. Uppsats i tillämpade studier, framlagd vid juridiska fakulteten i Lund 1969. Stencil.

II. Offentligt tryck, rättsfallssamlingar, tidskrifter

- Riksdagens Justitieombudsmans årliga ämbetsberättelser. Stockholm. (Cit. JO jämte årtal.)
- Riksdagstryck.
- Nya lagberedningens förslag till utsökningslag och i sammanhang dermed erforderliga författningar. Stockholm 1876. (Cit. FUL.)
- PM angående överflyttande till domstolsmyndighet av lagsökningsmål och mål om handräckning för fordran, avg. av Ernst Leche, Justitiedepartementets promemior 1935: 5. Stockholm 1935.
- SOU 1935: 14. Lagberedningens förslag till lag om skuldebrev m. m. Stockholm 1935.
- SOU 1938: 44. Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. II. Motiv m. m. Stockholm 1938.
- SOU 1944: 9. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. I. Lagtext. Stockholm 1944.
- SOU 1944: 10. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. II. Motiv m. m. Stockholm 1944.

- SOU 1963: 28. Utsökningsrätt II. Lagsökning och betalningsföreläggande. Överexekutor och utmätningsmän m. m. Förslag av lagberedningen. Stockholm 1963.
- SOU 1970: 74. Registrering av fartyg. Sjöpanträtt och fartygshypotek. Partrederi. Förslag av sjölagskommittén. Stockholm 1970.
- SOU 1972: 79. Kreditupplysning och integritet. Betänkande avgivet av Kreditupplysningsutredningen. Stockholm 1972.
- SOU 1973: 22. Utsökningsbalk. Förslag av lagberedningen. Utsökningsrätt XII. Stockholm 1973.
- SOU 1973: 39. God inkassosed. Betänkande avgivet av Kreditupplysningsutredningen. Stockholm 1973.

Nytt juridiskt arkiv. Grundat av G. B. A. Holm. Avd. I, II. Stockholm. (Cit. NJA, NJA II.)

Svensk Juristtidning. Stockholm. (Cit. SvJT.)

Tidskrift för Sveriges advokatsamfund. Stockholm. (Cit. TSA.)

III. Övrig litteratur

- Agge, I., Bidrag till läran om civildomens rättskraft. Diss. Lund 1932. (Cit. Agge, Rättskraft.)
- Alexanderson, N., Lagsökning och handräkning för fordran (Norstedts juridiska handbok, 2 uppl. Stockholm 1946, s. 1021 ff.)
- Almén, T. och Eklund, R., Om köp och byte av lös egendom. Kommentarer till lagen den 20 juni 1905. 4 uppl. Stockholm 1960. (Cit. Almén, Köp.)
- Beck-Friis, O., Några oklara punkter i fråga om kvarstad och skingringsförbud. (SvJT 1962 s. 58 ff.)
- Bergström, S., Om semesterlön och provision. Uppsala 1954.
- Björling, C. G., Lärobok i civilrätt för nybörjare. 8 uppl. Lund 1939. (Cit. Björling, Lärobok.)
- Bolding, P. O., Juridik och samhällsdebatt. Stockholm 1968.
- Bolding, P. O., Specialprocess. 4 uppl., Lund 1972. Kompendium.
- Boman, R., Om åberopande och åberopsbörda i dispositiva tvistemål. Stockholm 1964. (Cit. Boman, Åberopsbördan.)
- Boström, J. och Linders, J., Lagsökning och betalningsföreläggande. 1. uppl. Stockholm 1965. 2. uppl. Stockholm 1970. (Cit. Boström—Linders I och II.)
- Eberstein, G., Den svenska växelrätten. Stockholm 1934.
- Ekdahl, C., Några erinringar inför den nya lagsökningslagen. (TSA 1938 s. 30 ff.)
- Ekdahl, C., Några synpunkter å handräkningsförfarandet. (TSA 1941 s. 231 ff.)
- Ekeberg, B. och Benckert, K., Kompendium i obligationsrättens speciella del. 4 uppl. Stockholm 1934. (Cit. Ekeberg och Benckert, Obligationsrättens speciella del.)

- Ekelöf, P. O.*, Rättegång. Andra häftet. 3 uppl. Stockholm 1970. (Cit. Ekelöf. Rättegång II.)
- Ekelöf, P. O.*, Rättegång. Tredje häftet. 3 uppl. Stockholm 1970. (Cit. Ekelöf. Rättegång III.)
- Ekelöf, P. O.*, Rättegång. Fjärde häftet. 2 uppl. Stockholm 1968. (Cit. Ekelöf. Rättegång IV.)
- Elwing, C. M.*, Anm. av Ake Hassler: Specialprocess. (SvJT 1972 s. 578 ff.)
- Elwing, C. M.*, och *Lihné, N. B.*, PM för domstolsarbetet. Stockholm 1967.
- Eschelsson, Elsa*, Om skuldebrev enligt svensk rätt. Utg. av L. Rabenius. Uppsala 1912. (Cit. Elsa Eschelsson, Skuldebrev.)
- Gammel, H.*, Om rättegångskostnadsersättning i civila mål, Diss. Norrköping 1899.
- Gregow, T.*, Ränta å betalningsföreläggande. (SvJT 1967 s. 220.)
- Grönvall, F.*, De nya svenska växel- och checklagarna jämte systematisk översikt och förklaringar. Stockholm 1932. (Cit. Grönvall, Växel- och checklagarna.)
- Gärde, N.*, *Engströmer, T.*, *Strandberg, T.* och *Söderlund, E.*, Nya rättegångsbalken jämte lagen om dess införande. Med kommentar. Stockholm 1949. (Cit. Gärde.)
- Hassler, A.*, Utsökningslagen. I Minnesskrift I.
- Hassler, A.*, Valda delar av civilprocessrätten. Kompendium. 4 uppl. Stockholm 1944. (Cit. Hassler, Valda delar.)
- Hassler, A.* och *Welamson, L.*, Svensk rättspraxis. Processrätt 1945—1947. (SvJT 1950 s. 106 ff.)
- Hassler, A.*, Extraordinär process och specialprocess. 2 uppl. Stockholm 1951. Kompendium. (Cit. Hassler, Extraordinär process.)
- Hassler, A.*, Utsökningsrätt. 2 uppl. Lund 1960.
- Hassler, A.*, Svensk civilprocessrätt. En lärobok. Stockholm 1963. (Cit. Hassler, Svensk civilprocessrätt.)
- Hassler, A.*, Specialprocess (Institutet för rättsvetenskaplig forskning LXIII) Stockholm 1972. (Cit. Hassler, Specialprocess.)
- Hassler, A.*, Reform av lagsökningslagen. (SvJT 1972 s. 306 ff.)
- Hassler, A.*, Lagsökningsrekvisitet. (SvJT 1973 s. 177 ff.)
- Hertzberg, L. R.*, I vilka avseenden är lagen om betalningsorder i behov av förbättring? (Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 1961 s. 252 ff.)
- Hesselgren, O.* och *Samuelsson, Y.*, Den nya semesterlagen. Stockholm 1945.
- Hessler, H.*, Svensk rättspraxis. Växel- och checkrätt 1945—1953. (SvJT 1955 s. 36 ff.)
- Hessler, H.*, Obehöriga förfaranden med värdepapper. En studie över de civilrättsliga verkningarna av förfalskning och annan oegentlighet beträffande löpande skuldebrev, växlar, checkar och bankböcker. Skrift nr 84. Svenska bankföreningen. Stockholm 1958. (Cit. Hessler, Obehöriga förfaranden.)
- Heuman, L.*, Målsägande. Diss. Stockholm 1973.
- Hjerner, L.*, Några rättsfall angående den förmögenhetsrättsliga asylen. (SvJT 1954 s. 111 ff.)

- Holmbäck, A.*, "Missräkning är ingen betalning." (SvJT 1937 s. 529 ff.)
- Horsmans, G.*, La procédure d'injonction ou Le recouvrement simplifié de certaines créances dans les pays du Marché Commun. Bruxelles 1964 (Cit. Horsmans.)
- Huldén, T.*, Ränta å betalningsföreläggande. (SvJT 1968 s. 140.)
- Hult, Ph.*, Juridisk debatt. Valda rättsvetenskaplig uppsatser. Uppsala 1952. (Cit. Hult, Juridisk debatt.)
- Hult, Ph.*, Lärobok i värdepappersrätt, 4 uppl., ombesörjd av professor Henrik Hessler. Stockholm 1963. (Cit. Hult, Värdepappersrätt.)
- Jacobsson, Ulla*, Parts kostnad i civilprocess. Idéhistorisk utredning och synpunkter på kostnadsreglernas funktion. Diss. Stockholm 1964. (Cit. Ulla Jacobsson, Parts kostnad.)
- Jacobsson, Ulla*, Aberops- och bevisbörderegler i lagsökningsförfarandet. Kommentarer till en avhandling (SvJT 1968 s. 707 ff.)
- Kallenberg, E.*, Föreläsningar öfver lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken den 14 juni 1901. Lund 1902. (Cit. Kallenberg, Föreläsningar.)
- Kallenberg, E.*, De ordinära devolutiva rättsmedlen i den svenska civilprocessen. 2 uppl. Lund 1922. (Cit. Kallenberg, Rättsmedlen.)
- Kallenberg, E.*, Svensk Civilprocessrätt. Föreläsningar I och II. Lund 1918—1939. (Cit. Kallenberg, Civilprocessrätt I och II.)
- Karlgren, Hj.*, Studier över privaträttens juridiska personer och samfälligheter utan rättspersonlighet. Diss. Göteborg 1929. (Cit. Karlgren, Privaträttens juridiska personer.)
- Karlgren, Hj.*, Avtalsrättsliga spörsmål. Lund 1940.
- Karlgren, Hj.*, Kvittning och conditio indebiti. (SvJT 1940 s. 331 ff.)
- Karlgren, Hj.*, Svensk rättspraxis. Internationell privat-, straff- och processrätt 1949—1955. (SvJT 1956 s. 401 ff.)
- Karlgren, Hj.*, Kollegium i allmän obligationsrätt. I och II. Sjätte tryckningen av 1959 års upplaga. Lund. 1966. (Cit. Karlgren, Allmän obligationsrätt.)
- Köersner, A.*, Valutafrågor i rättslig belysning. (SvJT 1926 s. 26 ff.)
- Larsson, S.*, Om åberopande. Några kommentarer till en avhandling. (SvJT 1967 s. 11 ff.)
- Lassen, B.*, Lagsökning och betalningsföreläggande. (Norstedts juridiska handbok, 8 uppl. Stockholm 1966.)
- Lihnén, N. B.*, Anm. av John Boström och Jan Linders: Lagsökning och betalningsföreläggande. (SvJT 1966 s. 423 ff.)
- Lihnén, N. B.*, Lagsökning. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning XLIX.) Diss. Stockholm 1968. (Cit. Lihnén, Lagsökning.)
- Lihnén, N. B.*, Spörsmål om inkassokostnad i mål om betalningsföreläggande. (SvJT 1972 s. 67 ff.)
- Linders, J.*, Ränta å betalningsföreläggande. (SvJT 1967 s. 219 f.)
- Lundstedt, A. V.*, Om biintervention. Ett institut i svensk civilprocessrätt. Lund 1911.
- Malmström, A.*, Civilrätt jämte några grunddrag av den allmänna rättsläran. Lärobok för nybörjare. 4 uppl. Lund 1971. (Cit. Malmström, Civilrätt.)

- Marks von Württemberg, E., och Sterzel, F.,* Lagen om skuldebrev jämte dithörande författningar, 1 uppl. Stockholm 1937. (Cit. Marks von Württemberg—Sterzel, Lagen om skuldebrev.)
- Nordling, E. V.,* Anteckningar efter prof. E. V. Nordlings föreläsningar i Svensk civilrätt. Allmänna delen. Uppsala 1913. (Cit. Nordling, Svensk civilrätt.)
- Odgers, W. B.,* Principles of pleading and practice in civil actions in the high court of justice, 28 uppl. ombesörjd av Harwood, G. F., London 1971.
- Olivecrona, K.,* Utsökning. Föreläsningar. Lund 1945. (Cit. Olivecrona, Utsökning.)
- Olivecrona, K.,* Rätt och dom. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning XXIV). 2 uppl. Stockholm 1966.
- Regner, N.,* Rättspraxis i litteraturen (Institutet för rättsvetenskaplig forskning LII). Stockholm 1969.
- Rodhe, K.,* Obligationsrätt. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning XI). Stockholm 1956.
- Rodhe K.,* Svensk rättspraxis. Förmögenhetsrätt: Förpliktelsers uppkomst och obligationsrätt 1950—1959. (SvJT 1961 s. 245 ff.)
- Rosenberg, L.,* Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts, 9 uppl. München och Berlin 1961. (Cit. Rosenberg, Lehrbuch.)
- Schmidt, F.,* Föreläsningar i sjörätt. Lund 1944.
- Schmidt, F.,* Tjänsteavtalet. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning XXI). Stockholm 1959.
- Schmidt, F.,* Kollektiv arbetsrätt, 5 uppl. Lund 1966.
- Schneider, E.,* Mahnwesen, Prozess, Vollstreckung. Köln 1964.
- Schrevelius, F.,* Lärobok i Sveriges allmänna nu gällande civilrätt. Lund 1851.
- Sigeman, T.,* Lönefordran. Studier över löneskydd och kvittningsregler. Diss. Stockholm 1967. (Cit. Sigeman, Lönefordran.)
- Sjögren, W.,* Bidrag till den svenska exekutivprocessens historia. (TfR 1901 s. 1 ff.)
- Stagel, Fr. och Michlmayr, E.,* Zivilprozessordnung und Jurisdiktionsnorm, 12 uppl. Wien 1960.
- Stjernstedt, G.,* Våra avtalslagar i deras praktiska tillämpning. Stockholm 1926. (Cit. Stjernstedt, Våra avtalslagar.)
- Sundström, C-E.,* Tolv studier i processuella spörsmål. Stockholm 1969. (Cit. Sundström, Tolv studier.)
- Söderlund, E.,* Klagande utan motpart — ett spörsmål rörande besvärshörfarandet i hovrätt. (SvJT 1955 s. 581 ff.)
- Trygger, E.,* Lagsökning för gäld. Uppsala 1893. (Cit. Trygger, Lagsökning.)
- Trygger, E.,* Kommentar till utsökningslagen. 1 uppl. Uppsala 1897—1904. 2 uppl. Uppsala 1916. (Cit. Trygger, Kommentar I och II.)
- Welamson, L.,* Några anteckningar om återställande av försutten tid. (SvJT 1950 s. 797 ff.)
- Welamson, L.,* Svensk rättspraxis. Civil- och straffprocessrätt 1948—1952. (SvJT 1953 s. 681 ff.)

- Welamson, L.*, Konkursrätt. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning XXXII.) Stockholm 1961.
- Welamson, L.*, Svensk rättspraxis. Civil- och straffprocessrätt 1958—1962. (SvJT 1964 s. 401 ff.)
- Welamson, L.*, Svensk rättspraxis. Civil- och straffprocessrätt 1963—1967. (SvJT 1969 s. 918 ff.)
- Wieczorek, B.*, Zivilprozessordnung und Gerichtsverfassungsgesetz, 2 uppl. Berlin 1966. (Cit. Wieczorek, Zivilprozessordnung.)
- Wildte, S.*, Om kostnader i civil rättegång och deras gäldande. Diss. Göteborg 1931.
- Winroth, A. O.*, Strödda uppsatser. Stockholm 1901—1907.
- Winroth, A. O.*, Köp av lös egendom. Stockholm 1917.

SAKREGISTER

Här medtages ej ämnen, som omedelbart framgår av innehållsförteckningen eller som behandlats så ofta att hänvisning i detta register ej har någon egentlig mening.

- Aktbildning 162
allmän rättshjälp 136 f, 230
allmän va-anläggning 307
anhängiggörande 170
ansökan 137 ff
 antal exemplar 137, 177
 avskrift 137
 blankett för 156
 förfallen 235, 282 f, 303
 innehåll 139 ff
 muntlig 138, 164 f
 rättslig betydelse 170
 underskrift 137, 179, 181 ff
 uppgift om behörig domstol 157
 uppgift om parter 140
 upptagandes innebörd 213 ff
 yttrande över 215 ff
 åtföljande handlingar 158
arbetslön, betalningsföreläggande för 35, 41, 297 ff
arkivering 163
arrende, se parkeringsavgift
auktion, offentlig 117
auktionsprotokoll 117
avgift för avskrift 138
avskrivning 237
avvisning 172
 beslut 188 f
 efter upptagande 236
 muntlig ansökan 165
 partiell 190 f
 statistiska uppgifter 187 f
avvisningsbeslut, innebörd 173 f
 rättskraft 201 ff
avvisningsmål, kostnader 206 ff
Behörig domstol, uppgift
 i ansökan 157, 178
behörighet för part och ställföreträdare 158, 177 f, 256
beslut, om avvisning 188 f
bestridande 34
 av rättens behörighet 267 f
 betydelse för hänskjutet mål 264 f, 287 f
 genom ombud 256
 genom telegram 255 f
 i mål enl 1947 års lag 302 f
 i mål enl 1970 års lag 307 f
 av kostnad 261 f
bestridande, muntligt 217
 underrättelse till borgenär 274 f
 utformning 258
 återtagande av 263 f
besvär, över avvisning 192 f
betalning under protest 242 ff
betalningsföreläggande,
 förfallokrav 95 ff
 för fordran å arbetslön 35, 297 ff
 för fordran å va-avgifter 35, 307 ff
 ordet 10 f
 syfte 33
 villkorligt 17
betalningsorder 26, 110
blankett, för ansökan 156
borgenär, uppgifter i ansökan 140
byggnadskreditiv 62
Check 84
 utan täckning 63, 71 f
checkräkningskontrakt 59 ff

- checkräkningskredit 59 ff
 conditio indebiti 78
 County Court 31
- Delgivning, anteckning om 161
 diarietförläggning 161
 domstol, obehörig 179, 186
 dwangbevelprocedure 30
- Enhetsförfarande 313
 erinran, som förutsättning 134
 exekutionstitel, slutbevis 251
 exekutorisk urkund 42
- Fel, i posthantering 74 ff
 firma 141, 177
 fordran, belopp saknas 179, 183 f
 icke förfallen 179, 186
 preskriberad 103
 rättslig grund 109 ff
 fordringsbevis, skriftligt 40, 51
 fordringsgrund, objektiv 154 f
 uppgift saknas 179, 184 f
 subjektiv 154 f
 forum, uppgift i ansökan 140
 fri rättegång 163 f
 frist, se tidsfrist
 fullföljdsbegränsning,
 betr. HovRns beslut 209 ff, 285
 betr. URs bedömning av svar 260 f
 betr. URs hänskjutningsbeslut 285
 fullföljdshänvisning, felaktig 211
 fullmakt, för ombud 178
 förfall, laga 235
 förfallen ansökan 282 f, 303
 förfallen till betalning,
 fordran 95 ff, 176 f
 försträckning 84
- Grund, för fordran, uppgift i ansökan
 141, 149 ff
 för ränta, uppgift i ansökan 142 ff
 grundar sig å 40, 49 ff
- gäldenär, ej mera än en 159, 179,
 186
 i konkurs 177
 namnuppgift saknas 179, 183
 uppgifter i ansökan 141, 179
- Handräckning, för fordrans utfående
 9, 21
 enligt LL 1937 24, 112
 förfallokrav 98
 hemvist, uppgift i ansökan 140, 179
 High Court 31
 hinder för upptagande 175 ff
 hovrättskostnader, i avvsningsmål
 208 f
 hänskjutande till rättegång 275 f
 i kostnadsdelen 248 ff
 hänskjutet mål, behandling i UR
 286 f
- Införande av faktum 57
 inkassobrev 135
 inkassoersättning 71
 inkassoföretags verksamhet 311
 inkassokostnad 131, 227 f
 belopp 135 f
 som huvudfordran 229
 inkassoåtgärd, ersättningsgill 132,
 134 f
 innefatta bevis 55, 61
- Kollektivavtal, mål rörande 41, 94,
 300
 konkursförvaltare 158
 kostnader, i HovR 206
 i hänskjutet mål 288
 specificering 220 ff
 kostnadsbeslut, borgenärs
 reaktion mot 248 ff
 kostnadsyrkande 71, 176, 219 ff
 gäldenärs 271 f, 276 f, 283, 292
 krav, inkassoåtgärd 134
 uppgift i ansökan 141
 kredit i checkräkning 59 ff
 kvittningsförklaring 263

- Laga förfall 235
 lagsökning 9, 25, 313
 finsk 26
 litispendens 180, 187
- Magasinering, kostnad för 88 ff
 Mahnverfahren, tyskt 27, 43, 67, 102,
 103, 110, 310
 österrikiskt 28
 Mandatsverfahren, österrikiskt 28,
 103
 materiell prövning 104, 112
 misstag, betalning av 75
 mora accipiendi 90
 mora solvendi 121
 motpart, till klagande i besvärsmål
 193 ff
 muntlig ansökan 138, 164 f
 mynt 44
- Namnuppgift, i ansökan 141
- Obehörig vinst 79
 objektiv fordringsgrund 154 f
 ocker 114 f
 officialprövning, HovRs 200 ff
 ogiltig växel 58 f
 ombud för borgenär 178
 ombudsman, se rättens ombudsman
 Ordonnance de paiement 29
 otydligt svar 258 f
 outnyttjad tid 90 ff
- Parkeringsavgift 86 f
 parkeringsmätare 87
 parter, i HovR 193
 partiell avvisning 190 f
 partiellt bestridande 260
 partrederi 160
 partsflierhet, på borgenärssidan 160 f
 partsuppgifter, i ansökan 140
 penningfordran 40, 43, 179, 186
 personnummer 140, 179
 postadress 140, 179
 postgirokonto 75
 övertrassering av 75
- posthantering, fel i 74 ff
 preskriberad fordran 103
 preskriberad växel 53 f
 preskription 41, 53 ff
 Procedimento di ingiunzione 30
 Procédure d'injonction 29
 prövning, av förfallokrav 98 ff
 formell 171 f
 materiell 104, 171
 prövningstidpunkt 101
- Redovisning, brist i 80 f
 redovisningsskyldighet 44
 registrering 161
 res judicata 117, 179, 187
 returfrakt, kostnad för 88 ff
 returprovision 86
 räkning 52
 ej bifogad 177
 med godkännande 52
 ränta, uppgift i ansökan 141
 räntefordran 70 f, 176
 rättens ombudsman 158
 rättegång fri 163 f
 rättegångskostnad 121, 125
 rättshjälp 163 f, 230
 rättskraft, avvisningsbesluts 201 ff
 slutbevis 313
 rättsmedel, mot avvisningsbeslut 192 f
 mot slutbevis 239 f
- Sammanträde 217, 277 ff
 semesterersättning 41, 300
 semesterlön 41, 300
 skadestånd 179, 186
 civilt 68
 enligt kollektivavtalslagen 67
 inkassokostnad 119 ff
 på grund av brott 66 f
 skriftligt fordringsbevis 40, 51, 179,
 186
 slutbevis 10, 34, 235, 238 ff
 avskrift av 162
 form och innehåll 239 f
 rättegångshinder 251 ff
 rättslig betydelse 250 ff

- rättsmedel mot 241 ff
 underrättelse om 240 f
 solidarisk betalningsskyldighet 159
 Special Indorsement 32
 specialpreskription 107
 specificering av kostnader 220 ff
 spelskuld 114
 statistiska uppgifter 10, 187 f
 ställföreträdare, behörighet 158, 165
 för konkursbo 158
 stämning till AD 306
 subjektiv fordringsgrund 154 f
 svar, invändning om hinder för uppta-
 gande 267 ff
 utan bestridande 266
- Tandläkarräkning 90 ff
 telefonnummer 140
 tid, för fordrans tillkomst 179, 186
 uppgift i ansökan 141, 149 ff,
 154 ff
 utsättande av ny 235
 tidsfrist, för svar 216 f
 tioårspreskription 106
 transportkostnad 88 ff
- Underrättelse, om bestridande 274 f
 om för sent svar 238
 om hänskjutande 286 f
 om slutbevis 240
 uppfyllelseprestation 81
 uppgörelse, meddelande av borgenär
 289 ff
 upplysningar, i föreläggande för gälde-
 när 234
 upptagande av ansökan 172
 Urkunden- oder Wechselprozess 28
- utfästelse, fordran på grund av 63,
 69 f, 74, 79, 93, 116
 utgallring 163
 utländskt mynt, fordran bestämd i
 44 ff
 utmätning, återvinning 242 ff
 utmätningförsök, återvinning 243 ff
- Valuta, utländsk 44 ff
 va-anläggning 35, 41
 villkorligt betalningsföreläggande 17
 växel, ogiltig 58 f
 preskriberad 53 f
- Yrkande, om hänskjutande 283 ff
 om kostnad 219, 226 f
 uppgift i ansökan 156
 vid sammanträde 277 f
 yrke 140, 179
 yttrande, över ansökan 215 ff
- Åberopande 12, 53 f, 56 f
 återbetalning av rättshjälpskostnad
 230
 återförvisning 305, 308
 återställande av försutten tid 217,
 276
 återvinning 34, 241 ff, 306
 återvinningsfrist 241 ff
 återvinningstalan 247
- Överflyttning, till domstol 22 ff, 310,
 314
 till utmätningssman 25, 314
 överränta 70
 övertrassering av checkräkning 72 f
 av postgirokonton 73 f

FÖR RÄTTSVETENSKAPLIG FORSKNING (IFRF)

I HJALMAR KARLOREN

Skadeståndsrätt
5:e uppl. 1972

II HÅKAN NIAL

Internationell förmögensrätt
2:a uppl. 1953

III LARS WELAMSON

*Om anslutningsvad och
reformatio in pejus*

IV KARL OLIVECRONA

*Rättegången i brottmål
enligt RB*
3:e uppl. 1968

V GUNNAR LAGERGREN

*Delivery of the goods and
transfer of property and
risk in the law on sale*

VI HJALMAR KARLOREN

Avtalsrättsliga spörsmål

VII HÅKAN NIAL

Handelsbolag och enkla bolag

VIII PER OLOF EKELOF

*Processuella grundbegrepp och
allmänna processprinciper*

IX LARS WELAMSON

Domvillobesvär av tredje man

X HANS THORNESTEDT

Om rättsvillfarelse

XI KNUT RODHE

Obligationsrätt

XII TORE STRÖMBERG

Åtalspreskription

XIII PER OLOF BOLDING

Skiljeförfarande och rättegång

XIV ÅKE MALMSTRÖM

Föräldrätt
5:e tryckn. 1969

XV PER OLOF EKELOF

Rättegång I
3:e uppl. 2:a tryckn. 1973

XVI NILS REGNER

Svensk juridisk litteratur

XVII NILS HERLITZ

Nordisk offentlig rätt I

XVIII NILS HERLITZ

Nordisk offentlig rätt II

XIX PER OLOF EKELOF

Rättegång II
3:e uppl. 2:a tryckn. 1973

XX HJALMAR KARLOREN

Säkerhetsöverlåtelse

XXI FOLKE SCHMIDT

Tjänsteavtal
Nytryckt uppl. 1968
2:a tryckn. 1970

XXII IVAR AGGE

Straffrättens allmänna del I
4:e tryckn. 1970

XXIII HJALMAR KARLOREN

Kutym och rättsregel

XXIV KARL OLIVECRONA

Rätt och dom
2:a uppl. 1966

XXV LENNART VAHLÉN

Avtal och tolkning
2:a tryckn. 1966

XXVI OLE WESTERBERG

Skatter, avgifter och pålagor

XXVII PER OLOF EKELOF

Rättegång III
3:e uppl. 1970

XXVIII SEVE LJUNGMAN—

PER STJERNQUIST
*Den rättsliga kontrollen över
mark och vatten I*
5:e uppl. 1970

XXIX KURT GRÖNFORS

*Ställningsfullmakt och bul-
vanskap*

XXX IVAR AGGE

Straffrättens allmänna del II
3:e tryckn. 1968

XXXI SIGURD DENNEMARK

*Om svensk domstols behörighet
i internationellt förmögens-
rättsliga mål*

XXXII LARS WELAMSON

Konkursrätt

XXXIII HILDING EEK

Internationell privaträtt
2:a uppl. 1967

XXXIV SEVE LJUNGMAN—

PER STJERNQUIST
*Den rättsliga kontrollen över
mark och vatten II*
3:e uppl. 2:a tryckn. 1970

XXXV PER OLOF BOLDING

Skiljedom

XXXVI NILS HERLITZ

Nordisk offentlig rätt III

XXXVII FOLKE SCHMIDT

Äktenskapsrätt
4:e uppl. 2:a tryckn. 1972

XXXVIII PER OLOF EKELOF

Rättegång IV
3:e uppl. 1973

XXXIX AXEL ADLERCREUTZ

Arbetslagarbegreppet

XL IVAR AGGE

Straffrättens allmänna del III
3:e tryckn. 1970

XLI LARS WELAMSON

Konkurs
3:e uppl. 1971

XLII HJALMAR KARLOREN

Passivitet

XLIII PETER WESTERLIND

Studier över tomträttsinstitutet I

XLIV LENNART VAHLÉN

Fastighetsköp
2:a uppl. 3:e tryckn. 1971

XLV ÅKE HAGSTEDT

Skiljeförfarande

XLVI PER OLOF EKELOF

Rättegång V
3:e uppl. 1972

XLVII KNUT RODHE

Lärobok i obligationsrätt
2:a uppl. 1969

XLVIII BERTIL BENGTSSON

Hämningsrätt

XLIX NILS BÖRJE LIHNÉ

Lagsökning

L KURT GRÖNFORS

Successiva transporter

LI HILDING EEK

Folkkrätten

LII NILS REGNER

Rättspraxis i litteraturen

LIIO OLE WESTERBERG

Förfarandet i förvaltningen
2:a tryckn. 1970

LIV NILS HERLITZ

Elements of Nordic Public Law

LV JACOB W. F. SUNDBERG

Familjerätt i omvandling

LVI FREDRIK STERZEL

Riksdagens kontrollmakt

LVII HJALMAR KARLOREN

Produktsvaret

LVIII E. O. WESTMAN

*Kommunal förvaltning
genom avtal*

LIX BERTIL BENGTSSON

Särskilda avtalstyper I
2:a tryckn. 1972

LX ANDERS AGELL

Växel, check och materiell fordran

LXI NILS REGNER

Svensk juridisk litteratur II

LXII OLE WESTERBERG

Allmän förvaltningsrätt

LXIII ÅKE HAGSTEDT

Specialprocess

LXIV FOLKE SCHMIDT

Arbetsrätt I

LXV HILDING EEK

Lagkonflikter i tvistemål

LXVI ÅKE LÖGDBERG

Personlighetsrätt

LXVII HOLGER WIKLUND

God advokatsed

LXVIII HALVAR LECH

Skadeersättning för personskada

LXIX HENRIK HESSLER

Allmän sakrätt

LXX FOLKE SCHMIDT

Arbetsrätt II

LXXI HANS RAGNEMALM

*Extraordinära rättsmedel i
förvaltningsprocessen*

LXXII NILS BÖRJE LIHNÉ

Utnämningsföreläggande

95-